

- ZONGOR GÁBOR – AGG ZOLTÁN: Szerkesztői előszó
- PÁLNÉ KOVÁCS ILONA: Kispolitika, nagypolitika, nemzetközi politika, önkormányzatok
- LAKNER ZOLTÁN - TÓTH ÁKOS: Tervezés és berobbanás: mindennek megvan a maga kockázata
- ZONGOR GÁBOR: A vármegyei választásokról (2024)
- AGG ZOLTÁN: Önkormányzati választások a megyei jogú városokban: folytonosság és megújulás
- SZEGVÁRI PÉTER: Budapest főváros a választások után
- FEKETE KÁROLY – DOMBI GÁBOR – HORVÁTH CSANÁD BÁTOR: A 2024-es önkormányzati választások tanulságai a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben
- OLÁH MIKLÓS: Kik irányítják közügyeinket helyben, avagy merre tart a polgármesteri státuszcsoport fluktuációja?

Önkormányzati választás 2024

COMITATUS
TÁRSADALOMKUTATÓ
EGYESÜLET

SZÉCHENYI
EGYETEM
UNIVERSITY OF GYŐR

35. évfolyam 252. szám – 2025 tavasz

COMITATUS
Önkormányzati
Szemle

Comitatus Önkormányzati Szemle
A Comitatus Társadalomkutató Egyesület által alapított folyóirat

Szerkesztőbizottság:
Elnök: Zongor Gábor

Tagok:
Alabán Péter, Filep Bálint, Finta István, Fogarasi József, Kaiser Tamás, Kalmár Zoltán,
Molnárné Barna Katalin, Molnár Tamás, Nagy Éva Mária, Nemes Nagy József,
Novotnik Imre, Pálné Kovács Ilona, Somlyódyné Pfeil Edit, Soós Lőrinc, Szabó Pál Péter,
Szegvári Péter

Főszerkesztő: Agg Zoltán
Főszerkesztő-helyettes: Mezei Katalin

Szerkesztők:
Darida Zsuzsa, Fekete Károly, Hudi József, Lőrincz Katalin,
Oláh Miklós, Szilágyi István

Szerkesztőségi titkár:
Pozsgai Andrea
E-mail: comitatus@sze.hu

Olvasószerkesztő:
Nemesné Matus Zsanett, Nemes Gábor

Műszaki szerkesztő:
Infoart Média Bt.

Illusztrációk:
Papp György festőművész alkotásai

TARTALOM

ELŐSZÓ

- 5 ZONGOR GÁBOR – AGG ZOLTÁN: Szerkesztői előszó

TANULMÁNY, VÉLEMÉNY

- 9 PÁLNÉ KOVÁCS ILONA: Kispolitika, nagypolitika, nemzetközi politika, önkormányzatok
- 23 LAKNER ZOLTÁN – TÓTH ÁKOS: Tervezés és berobbanás: mindennek megvan a maga kockázata
- 31 ZONGOR GÁBOR: A vármegyei választásokról (2024)
- 49 AGG ZOLTÁN: Önkormányzati választások a megyei jogú városokban: folytonosság és megújulás
- 61 SZEGVÁRI PÉTER: Budapest főváros a választások után
- 79 FEKETE KÁROLY – DOMBI GÁBOR – HORVÁTH CSANÁD BÁTOR: A 2024-es önkormányzati választások tanulságai a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben
- 95 OLÁH MIKLÓS: Kik irányítják közügyeinket helyben, avagy merre tart a polgármesteri státuszcsoport fluktuációja?
- 113 DOBOS BALÁZS – SZABÓ TAMÁS: A 2024. évi nemzetiségi önkormányzati választások
- 125 KOVALCSIK TAMÁS – BÓDI FERENC: Éles versenyek, helyi csaták: A 2024-es polgármester-választások legszorosabb eredményeinek társadalomföldrajzi háttere

POLGÁRMESTERI VÉLEMÉNY

- 139 ÁLDOZÓ TAMÁS: Tanulj, ne légy olyan, mint én, aztán sikeres leszel!
- 147 CZEGLÉDY ÁKOS: Vissza a jövőbe
- 151 MIKOLA GERGELY: A siker kulcsa a város fejlesztése
- 155 SCHRICK ISTVÁN: Miért, mikor, merre, hogyan?

INTERJÚ

- 161 FEKETE KÁROLY – OLÁH MIKLÓS: Interjú Navracsics Tibor közigazgatási és területfejlesztési miniszterrel
- 175 Lektorok listája 2024-ben
- 177 Szerzői útmutató

CONTENT

PREFACE

- 5 GÁBOR ZONGOR – ZOLTÁN AGG: Editorial preface

STUDY, OPINION

- 9 ILONA PÁLNÉ KOVÁCS: Small and big politics, paradiplomacy and the local governments
- 23 ZOLTÁN LAKNER – ÁKOS TÓTH: Planning and rush: everything has its risks
- 31 GÁBOR ZONGOR: About the county elections (2024)
- 49 ZOLTÁN AGG: Municipal Elections in Cities with County Rights: Continuity and Renewal
- 61 PÉTER SZEGVÁRI: Budapest capital city after the local election
- 79 KÁROLY FEKETE – GÁBOR DOMBI – CSANÁD BÁTOR HORVÁTH: Implications of 2024 local elections in lake Balaton resort area
- 95 MIKLÓS OLÁH: Who is running our public affairs locally, or where is the turnover of the mayoral status group heading?
- 113 BALÁZS DOBOS – TAMÁS SZABÓ: The 2024 elections of national minority self-governments
- 125 TAMÁS KOVALCSIK – FERENC BÓDI: Narrow races, local battlefields: The socio-geographical background of the closest competitions of the 2024 mayoral elections

MAYORAL OPINION

- 139 TAMÁS ÁLDOZÓ: Learn, don't be like me, then you will be successful!
- 147 ÁKOS CZEGLÉDY: Back to the future
- 151 GERGELY MIKOLA: The key to success is city development
- 155 ISTVÁN SCHRICK: Why, When, Where, How?

INTERVIEW

- 161 KÁROLY FEKETE – MIKLÓS OLÁH: Interview with Tibor Navracsics, Minister of Public Administration and Regional Development
- 175 List of Reviewers in 2024
- 177 Author's guide

Papp György: Színes madárka

IMPRESSZUM

- Alapította: Comitatus Társadalomkutató Egyesület
- Felelős kiadó: Universitas-Győr Nonprofit Kft. ügyvezetője
- Terjesztő: Universitas- Győr Nonprofit Kft.
- Levélcím: 9026 Győr, Egyetem tér 1.
- Online szerkesztő | Széchenyi István Egyetem
- Nyomdai munkálatok: Palatia Nyomda
- Felelős vezető: Radek József

- Szerkesztőség: 9200 Mosonmagyaróvár, Vár tér 2.
- E-mail: comitatus@sze.hu
- Honlap: <https://comitatus.sze.hu/>

- ISSN 1215-315X (Nyomtatott)
- ISSN 2732-1797 (Online)

- DOI: 10.59809/Comitatus.2025.35-252

SZERKESZTŐI ELŐSZÓ

EDITORIAL PREFACE

A Comitatus Önkormányzati Szemle létrejötte óta visszatérően igyekszik feldolgozni az egyes választások eredményeit, jellegzetességeit. A mostani tematikus lapszámban a korábbi hagyományokat követjük, de természetesen kitérünk a legutóbbi önkormányzati választások jellegzetességeire. Az összeállításunk során arra törekedtünk, hogy átfogó képet nyújtsunk a választások szerepéről, az ország politikai helyzetéről és állapotáról, valamint a különféle típusú önkormányzatok és szereplők választásának jellegzetességeiről és összességében az önkormányzás hazai állapotáról.

Jelenleg a magyar állampolgárok három típusú választáson vehetnek részt. A legfontosabb az országgyűlési képviselők választása, amelynek eredményeképpen négy évre meghatározzák a törvényhozó hatalom és a kormányzat összetételét, jellegét és ezáltal a társadalomirányítás rendszerét, gyakorlatát. A helyi önkormányzati választások esetében a törvények keretei között a települési és területi önkormányzati szervezetek összetételéről, így a közvetlen helyi hatalom gyakorlásának feltételeiről döntenek a polgárok immáron öt évente. Ugyancsak öt éves időszakokat ölel át az európai parlamenti képviselők választása, amely országos listás választás keretében történik, így a megválasztott képviselő és a választópolgár közötti kapcsolat a legtávolabbi, legszemélytelenebb.

A 2024-es általános önkormányzati választások egyik jellegzetessége volt, hogy június 9-én, a polgármestereken és a helyi önkormányzati képviselőknél túl EP képviselők választására is sor került ugyanazon a napon.

A jelen tematikus választási szám összeállításánál arra törekedtünk, hogy a választás kérdését többféle megközelítésben és oldalról járjuk körül, valamint megfelelő módon és mértékben ütköztessük az elméleti szempontokat és az adott esetben át és megélt gyakorlatot. Ennek megfelelően a szám meghatározó részében elméleti és országos, sőt nemzetközi kitekintésű tanulmányok olvashatóak, viszont a téma jellegzetességéből adódóan egy véleménycikk is itt kapott helyet, követve a tematikus szám belső logikáját.

Kortörténeti szempontból is fontos a választásokkal érintett polgármesterek írásai, amelyben a különféle helyzetű és eltérő településtípust képviselő közéleti szereplők fogalmazták meg véleményüket.

A számunk záró anyaga egy, ugyancsak a jelen helyzetet jól tükröző interjú a téma legfőbb kormányzati felelősével.

Az első tanulmány a kispolitika, nagypolitika, nemzetközi politika, önkormányzatok összefüggéseit elemzi. Pálné Kovács Ilona alapvetően politikatudományi megközelítésű írása rávilágít a helyi politika és a választások néhány politikaelméleti vonatkozására, ennek kapcsán a szerző rámutat, hogy „Még mindig kevés olyan politikatudományi, empirikus jellegű kutatás van, amelyik elemezné a demokrácia és a decentralizáció közötti összefüggéseket.”

Lakner Zoltán és Tóth Ákos szerzőpáros aktuálpolitikai megközelítésű írásában annak vizsgálatából indul ki, hogy mi készíthette a Fideszt, hogy egy napon tartsák az európai parlamenti és önkormányzati választásokat. „Összességében azt valóban nem nehéz fölfej-

teni, miért tűnt úgy a Fidesznek, hogy jó ötlet lesz egybevonni a 2024-es EP-választásokat az önkormányzati választásokkal, de azt nehezebb megmondani, bejött-e a terv. Győztek, tehát bejött, mondhatnák, illetve ők ezt is mondják. Mégis, a valószínűbb válasz az, hogy nem, ami rámutat arra is, hogy a politikai szituációk sokasága milyen gyors változásokat képes magával hozni, akár földcsuszamlásszerűeket is, vagyis van kockázata a választási törvény pillanatnyi érdekekhez igazításának is.”

A következő három tanulmány az egyes önkormányzati típusok, így a vármegyei, a megyei jogú városi és a fővárosi választási eredmények kapcsán foglal állást az önkormányzatok helyzetéről.

Zongor Gábor tanulmánya rámutat arra, hogy a meglehetősen korlátos hatáskörrel és politikai súllyal rendelkező vármegyék listás önkormányzati választása egy adott időpontban a legpontosabb visszajelzést nyújtja a politikai pártok vidéki szerepének megítéléséről. „A választási folyamat áttekintése rávilágít az egyes pártok, politikai erők tényleges beágyazódottságára és súlyára.” Miközben úgy tűnik, hogy a vármegyei politikai összetételben nincsen érdemi változás, viszont az egyszínűség rendszerében mögöttesen felsejlik már az új politikai erő, a Tisza Párt jelenléte is.

Agg Zoltán tanulmányában a két új várossal bővült megyei jogú városok választási eredményét mutatja be, visszatekintve a 2019-es választások történéseire. A szerző megállapítja, hogy „a 2019-ben a nagyvárosokat elérő leváltási hullám megállt, viszont a kisvárosokban jó néhány korábbi polgármestert elsodort (pl. Balatonalmádi, Keszthely, Mosonmagyaróvár, Pápa)”.

Szegvári Péter átfogó tanulmánya értékeli a 2024-től bevezetett, együttesen lebonyolított európai uniós és helyi önkormányzati választási rendszer hatásait, valamint a fővárosi arányos listás választási szisztéma eredményének alapján létrejött, a „konszenzuális városkormányzati modell” feltételeit biztosító fővárosi önkormányzati rendszer működését. Egyúttal a tanulmány áttekinti a 2024-ben elfogadott új területfejlesztési törvényben elfogadott célkitűzések jegyében a budapesti agglomerációs kiemelt térségben megvalósuló területpolitikai intézmények működési tapasztalatait, figyelemmel a metropolisz-kormányzás lehetőségeire. A tanulmány javaslatokat fogalmaz meg a nemzetközi tapasztalatok figyelembe vételével a „metropolisz kormányzás” lehetséges intézményesítésére, valamint a „többszintű kormányzás” jegyében a fővárosi önkormányzatok és a központi kormányzat közötti hatékonyabb együttműködési formák kialakítására.

Fekete Károly, Dombi Gábor és Horváth Csanád Bátor közös tanulmányában a 2024. évi polgármester-választások eredményeit és annak egyes összefüggéseit mutatják be a speciális területpolitikai funkcióval, kiemelt térségi státusszal rendelkező Balaton Kiemelt Üdülőkörzet vonatkozásában. „A munkánk fókuszában lévő térség számos speciális társadalmi jellemzővel bír, ami a hazai politikai földrajzi térben is figyelemreméltó téregységé teszi.”

Oláh Miklós tanulmányában arra a kérdésre keresi a választ, hogy kik irányítják közügyeinket helyben, avagy merre tart a polgármesteri státuszcsoport fluktuációja? „A választásokról választásokra megfigyelhető jelenségek, valamint a hazai önkormányzatok autonómiájának, vagyis feladat- és hatásköreinek, forrásainak időbeli csökkenése korrelációt mutat, vagyis hipotézisünk igazoltnak tekinthető. Ez elsősorban az egyre kisebb népesség-számú települések zömének vonatkozásában veti fel a vidék népességmegtartó erejének ellehetetlenülését, egyben a magyar településhálózat fejlesztés megújításának és az önkormányzati szféra rehabilitálásának szükségességét.”

Dobos Balázs és Szabó Tamás szerzőpáros tanulmányában főbb vonalakban bemutatja és elemzi a legutóbbi nemzetiségi önkormányzati választások eredményeit, kitérve a 2022-es népszámlálás nemzetiségi adataival való összevetésre és olyan jellemzőkre, mint a választási verseny, a választói részvétel, a képviselői kontinuitás és a nemek aránya a megválasztott képviselők körében.

Kovalcsik Tamás és Bódi Ferenc tanulmányában kvantitatív módszerrel, a kompetíciós rátának egy továbbfejlesztett változatával, a voksok szóródásával, illetve az első és második helyezett közötti különbséggel vizsgálták a hazai településeken a helyi hatalomért való küzdelem szorosságát vagy épp hiányát a 2024-es magyarországi polgármester-választások példáján.

A polgármesteri írások sorában elsőként Áldozó Tamásnak, Pápa városát 2011 és 2024 között vezető és vereséget szenvedő volt polgármesterének a saját „megfejtését” olvashatjuk a választási kudarcára vonatkozóan. Czeglédy Ákos, aki Paloznak községnek volt a polgármestere 1998-tól, és 2014-ben és 2019-ben sem volt kihívója, arról ír, miért nem folytatja településvezetői munkáját. Ezzel szemben Mikola Gergely Encs Város polgármestere kifejti, hogy miért indult ismételt és miben látja a településvezetés sikerét. Végül a polgármesteri írásokat Rácalmás város első emberének átfogó, az 1990-es évekig szóló visszatekintése zárja. Schrick István az egyike annak a 49 polgármesternek, aki immáron kilenc választást nyert meg folyamatosan a helyi közösség többségének bizalmát élvezve.

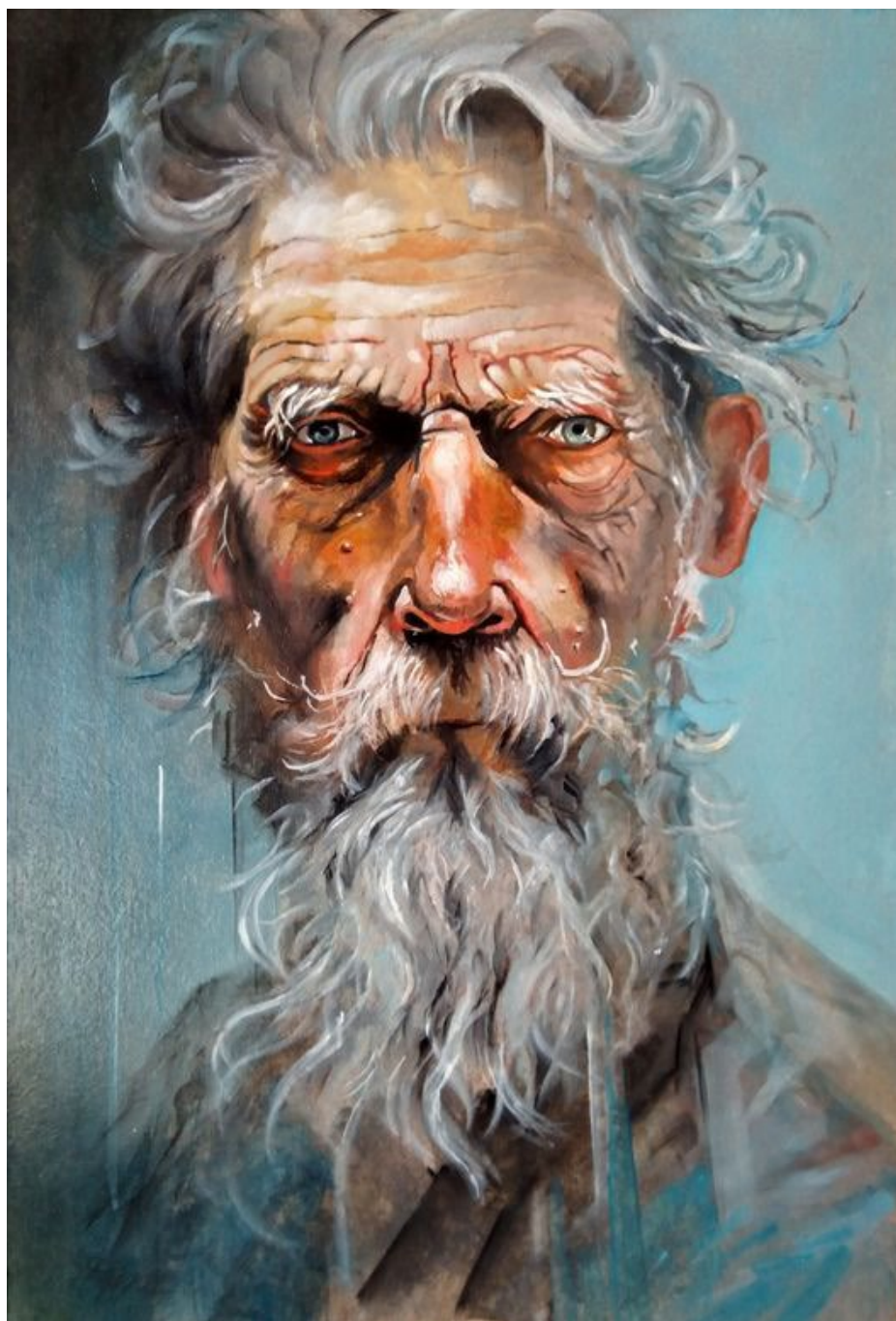
A tematikus számot Navracsics Tiborral mint az önkormányzatokért felelős miniszterrel Fekete Károly és Oláh Miklós által készített személyes hangvételű interjú zárja, amelyben a miniszter jövőbeli terveiből is elárul egyes részleteket.

Az önkormányzati választásokat elemző tanulmányok mellett az önkormányzati rendszert is véleményezik a szerzők. Van olyan szerzőnk, aki már a Comitatus első évfolyamában is foglalkozott a témával. Néhányan szemérmességből vagy tudománymetrikai megfontolásokból nem hivatkoznak a Comitatus Önkormányzati Szemlében megjelent korábbi műveikre. Pedig érdemes megismerni, hogy miképpen vélekedtek a kérdéssről évekkel, évtizedekkel ezelőtt. Szerencsére a Comitatus honlapján (<https://comitatus.sze.hu>) fellelhető folyóiratunk összes száma pdf-formátumban. Rá lehet keresni a szerzőre, ám a rendszer csak a legújabb cikkeket ajánlja fel. Érdemes belépni a 2018-as 228-as szám, a legutolsó repertórium névmutatójába (pl. Pálné Kovács Ilona, a 127.oldalon található közel harminc cikkre és tanulmányra mutat.)

Bízunk benne, hogy aki a jelen Comitatus számot áttekinti, az meglehetősen sokrétű ismerettel és tudással gazdagodik a mai magyar önkormányzatiság helyzetét és reménybeli jövőjét illetően. Jelen számunkat a Győrben élő Papp György festőművész választókat és választhatókat megjelenítő portréi színesítik.

Zongor Gábor
Comitatus Önkormányzati Szemle
Szerkesztőbizottság elnöke

Agg Zoltán
Comitatus Önkormányzati Szemle
Főszerkesztő
Pannon Egyetem, Társadalomtudományi Intézet
egyetemi docens

Papp György: Öregember

PÁLNÉ KOVÁCS ILONA

Kispolitika, nagypolitika, nemzetközi politika, önkormányzatok

Small and big politics, paradiplomacy and the local governments

•
SZERZŐ:

PÁLNÉ KOVÁCS ILONA, kutató professzor, Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete, 7621 Pécs, Papnövelde u. 22., palne.kovacs.ilona@krtk.hun-ren.hu, ORCID: 0000-0003-2286-6326

JEL kód: Z00

Kulcsszavak: helyi politika • helyi választások • többszintű kormányzás
• önkormányzati nemzetközi kapcsolatok

Absztrakt: A tanulmány arra tesz kísérletet, hogy az önkormányzati választásokat összekösse a kormányzati és nemzetközi politika dimenzióival, egyben áttekintse a magyar helyi politikai és önkormányzati rendszer főbb fejlődési irányait, elsősorban nem közjogi, hanem politikatudományi megközelítéssel. A rövid tanulmány nem bocsátkozik alapos elemzésekbe, inkább a problémákat veszi sorba: milyen következményekkel jár az önkormányzatok fokozatos pozícióvesztése, a lopakodó, majd nyílt centralizáció során hogyan veszi át a helyi kapcsolatok helyét a központtól való függés. A szerkezeti, szabályozási, finanszírozási gondok erodálják a helyi demokráciához fűződő kezdeti ambíciókat, a szereplők és döntési mechanizmusok a vertikálisban működnek. A tanulmány a többszintű kormányzás és a másodrangú választások koncepcióját alkalmazza a hazai viszonyok elemzésére, azzal érvelve, hogy a választási magatartást a kormányzás többszintű kontextusában lehet értelmezni. Konklúzióként a szerző felveti, hogy az önkormányzatok nemzetközi kapcsolatai kitorési pontot jelenthetnek, ha nem is a teljes önkormányzati rendszer, hanem a nagyobb városok számára.

AUTHOR:

ILONA PÁLNÉ KOVÁCS, Research Professor, Institute of Regional Studies, Centre for Economic and Regional Studies, Papnövelde u. 22., H-7621 Pécs, Hungary, palne.kovacs.ilona@krtk.hun-ren.hu, ORCID: 0000-0003-2286-6326

JEL code: Z00

Keywords: *local politics • local elections • multi-level governance
• international relations of local government*

Abstract: *The article attempts to link the local elections with the national and international political dimensions. It provides an overview the main trends of the Hungarian local political and governmental system focusing on political science perspectives instead of public law. The short writing is not a deep analysis rather a mapping of problems: what are the consequences of the gradual lost in power position, how does the dependency on the centre occupies the local link-ages during the hidden and open centralization later. The structural, legal and financial problems erode the ambitions towards local democracy, the actors and mechanisms are functioning according to the vertical channels. The article applies the conceptions of multilevel governance and second order elections for analysing of domestic relations arguing that the behaviour of local voters can be explained in the multilayered context of governance. As a conclusion the author points to the international relations of local governments, to the role of paradiplomacy which can be the outbreak points for, at least, the larger city governments.*

BEVEZETÉS

Az önkormányzást szokásos „depolitizálni”, mondván a helyi ügyekről nem ideológiák, nem pártérdekek mentén kell dönteni. Abban már eltérőek az érvelések, hogy a helyi döntések milyen szempontokat kövessenek: a választók, a helyi társadalom érdekeit, véleményét, tehát szociális (populáris) szempontokat vagy hatékonyságra, minőségre kell törekedni a szakracionális, pénzügyi hatékonyság (liberális) determinánsai mentén. A dilemmát feloldja a vélemény, miszerint a helyi politika pragmatikus, a helyi sajátosságokkal átszöve különböző szempontok, értékek együttesen érvényesülnek. A helyi politika „helyfüggő”, de hatnak rá az általános közjogi, alkotmányos keretek, a kormányzati, politikai kontextus.

Magyarországon a helyi politika, az önkormányzatok kutatása nem tartozik a divatos témák közé, még a helyi választások sem törnek át a politikatudomány művelőinek ingerküszöbét, az önkormányzati szakirodalom is erősen közjogi, illetve szakpolitikai megközelítésű. A helyi választásokkal, politikával foglalkozók közül néhányat említek, akik az elmúlt évtizedekben hozzájárultak ahhoz, hogy értelmezni tudjuk a jelenlegi folyamatokat. Egy ideig folytatódtak a rendszerváltás előtt elindult helyi politika kutatások, különösen az önkormányzati választások feldolgozására koncentrálna (Bóhm – Szoboszlai, 1996), a pártok és a civil társadalom helyi sajátosságainak szentelte pályáját Kákai (2004). Ágh Attila

egy időszakban fókuszált a regionális dimenzióra, amikor a regionális reformot a politikai, kormányzási rendszer megújulása eszközeként tartotta (2007).

Az önkormányzatiság iránti érdeklődést növeli, ha a helyi politika túllépi a települések, megyék határait, ha a helyi választások nem „másodrendűek”, ha tétjük van nagy/országos politikai szempontból is. Erre utalnak az utóbbi két önkormányzati választás fejleményei Magyarországon is, amelyek szoros összefüggésben vannak a központi és helyi (vertikális) kapcsolatrendszer változásaival, a helyi autonómia, a helyi döntéshozók mozgásterének viszszafejlésével. A politikai, kormányzási rendszer autonómiaellenes, autoriter lépései (Bos – Lorenz, 2023) nem kímélik az önkormányzatokat sem, folyamatosan érzékelhetőek a politikai konfliktusok. A nagypolitika és az önkormányzatok közötti viszony aszimmetrikus, az önkormányzás politikai, közjogi keretei, beleértve a választási rendszert is, erős, mégsem kizárólagos determinációt jelentenek. Az önkormányzatok befolyása hatalmi értelemben azonban túlszordulhat a hatásköri és földrajzi illetékességi korlátokon, a hatalom térbelisége a vertikális konfliktusok hatására felértékelődik.

Nem könnyű megválaszolni, „ki kormányoz” helyben. A múlt század hatvanas éveiben tudományos iskolák alakultak a helyi politikai viszonyok elemzésére (Pálné, 1990). Azóta is új elméleti irányok mentén kerül a helyi, regionális autonómia a tudományos érdeklődés fókuszába (Hooghe et al., 2016). A térben, időben, nemzeti kontextusokat tekintve is differenciált területi kormányzás helyzete, jellege visszatükröződik a választási eredményekben. A választással legitimitációhoz és formális hatalomhoz jutó vezetés bonyolult összefüggésrendszerben működik. A hatalmi viszonyokban élvezett relevanciájukat igazolja, hogy a helyi önkormányzatok iránt megszakítás nélkül nagyobb a bizalom a nemzeti kormányokhoz képest (OECD, 2024).

A HELYI POLITIKA ÉS A VÁLASZTÁSOK NÉHÁNY POLITIKAELEMELTI ÖSSZEFÜGGÉSE

A helyi/regionális politikát természetesen nem lehet elszakítani a demokrácia általános állapotától. A politikatudomány az ún. jó kormányzás modellből kiindulva, fejlett módszertan és nemzetközi adatbázisok birtokában hasonlítja össze a makroszintű kormányzási, politikai változásokat (Pálné, 2014). Hasonlóan standard alakult ki a helyi és területi kormányzás összehasonlításában is, a decentralizációt és az önkormányzati autonómia érvényesülését tekintve ideálisnak (Ladner et al., 2019; Heinelt et al., 2016). A makró- és mikroszintű összehasonlító elemzéseket azonban nem kapcsolták össze, nem kezelve az önkormányzati szektort a hatalmi viszonyokat átfogóan befolyásoló dimenzióknak, kivéve azokat az országokat, ahol az etnoregionalista mozgalmak, regionális pártok megjelennek az országos választásokon és kormányzásban is.

A különböző szektorok, szereplők, a közvetlen és részvételi elemek időbeni, térbeni változásai nyomán egyre diffúzabbá váló hatalmi modellek (Peters, 2018) megítélésében nem elegendő csak azt vizsgálni, hogy a fair politikai verseny (választás) feltételei mennyiben adottak. Az utóbbi évtizedekben a demokrácia eljárási, intézményi, szabályozási kereteit formálisan fenntartva korábban demokratikusnak tartott országok politikai berendezkedése is populistá, autoriter vonásokat vesz fel. Az erős állam képe a közigazgatásban is

sajátos kontúrokat eredményez, megjelenik az ún. neoweberi kormányzási modell (Bauer et al., 2021; Bouckaert – Im, 2024; Kuhlmann, 2024). A kelet-európai rendszerváltó demokráciák esetében a magyarázatot a korábbi birodalmi keretekből való szabadulásban keresik (Bernard, 2021), felismerve, hogy az Európai Unióhoz csatlakozás csak átmenetileg tudott pozitív változásokat generálni ebben a régióban. A változások nyomán új demokrácia variánsokat, illetve autokrácia típusokat vezettek be (Coppedge et al., 2020; Körösi, 2015), a Covid járvány hatására arra keresik a választ, hogy a demokrácia válsága mennyiben függ össze a válságkezelő, centralizációs trendekkel (Bouckaert et al., 2020).

A kormányzás központi és területi szintjei közötti erőviszonyok is folyamatosan változnak (Tatham – Bauer, 2020). Még mindig kevés olyan politikatudományi, empirikus jellegű kutatás van, amelyik elemezné a demokrácia és a decentralizáció közötti összefüggéseket (Faguet – Pöschl, 2015). Bár számokkal is bizonyított tény, hogy a „jól” kormányzott országok többnyire decentralizáltak (Ladner et al., 2023), mégis a decentralizációt a demokrácia feltételeként inkább normatív politikai narratívák, meggyőződések, nemzetközi szervezetek által megfogalmazott közpolitikai törekvések kapcsolják közvetlenül össze (Savy et al., 2017).

A választási magatartás értelmezésekor tudni kell, hogy a helyi autonómia nem zárható földrajzi határok közé és nem jelent hatalmi vákuum helyzetet, az önkormányzatok két irányban kötődnek (Ladner et al., 2019). A horizontális/helyi köteleket a helyi társadalom jelenti, amelynek értékrendje, magatartása a konkrét helyen túlmutató tényezők mentén formálódik még akkor is, ha a lokális identitás, kohézió esetleg erős. A vertikális köteleket az alkotmányos szabályozás, a közjogi pozíció dönti el, hangsúlyozva, hogy a makrogazdasági, pénzügyi, pártpolitikai nem formalizált kötelek hatása sokszor erősebb. Az ún. kettős elszámoltathatóság elmélete szerint (Rodden – Wibbels, 2010) a választó képes elkülöníteni a különböző szintek kompetenciáit, és külön-külön felelősségre vonni a központi és helyi kormányzatokat a teljesítményükért. Nemzetközi összehasonlító elemzés segítségével csoportosították az egyes országok önkormányzati rendszereit, megállapítva, hogy időben, térben változatos sorrendek alakulnak ki az elszámoltathatóság és helyi elvárásokra való reagálás erőssége szerint. Az autonómiát erősítő közjogi reformok a helyhez jobban kötődő, rezponzív önkormányzati modellt követő országok csoportját növelték (Ladner et al., 2019), felértékelve a helyi választások jelentőségét.

A nemzeti pártrendszer, a parlamenti választások dominanciája általános jelenség, a decentralizáció mértéke és a választások „regionalizáltsága” között nem találtak szisztematikus összefüggést (Schakel, 2017). Az európai parlamenti választások elemzése alapján kidolgozott ún. másodrangú választások koncepciója szerint a helyi/regionális választások során sem mindig követik a szavazók az elsődleges/parlamenti pártpreferenciákat a kormányzattal való elégedetlenség vagy markáns regionális megosztottság esetén. Az utóbbi időben felhívták a figyelmet arra is, hogy a fejlesztéspolitika nagy hatást gyakorolhat az egyes régiók választóinak magatartására, például a fejlettségi csapdába került, leszakadó régiókban különösen terjeszkednek a populista, szélsőséges pártok (Rodríguez-Pose et al., 2023). A pártrendszerek instabilitása (például a kelet-európai országokban) viszont oda vezethet, hogy kevésbé érvényesülnek a regionális fejlettségi vagy etnikai különbségek.

A globalizációt kormányzási oldalról elemző újabb megközelítések az önkormányzatokat már nem rendelik alá a nemzeti külpolitikáknak, hanem a többszintű kormányzás kere-

tei között, önálló partnereként helyezik el. A többszintű kormányzás elmélete és gyakorlata szerint a szintek közötti kapcsolatokat nem pusztán a tradicionális nemzeti, „szuverenista” keretek rendezik, a helyi kormányzatok megjelennek a szupranacionális, nemzetközi arénában (Kerley et al., 2019). A hagyományos kétoldalú nemzetközi kapcsolatok mellett az önkormányzatok nemzetközi szervezetei, egyre aktivizálódó szerepvállalása a globális célkitűzések megvalósításában átrendezi a szintek közötti erőviszonyokat.

Az önkormányzatokkal foglalkozás nem egyszerűen színesíti a demokrácia és kormányzástudományok palettáját, a demokrácia térben is értelmezendő. A helyi kormányzás helyi és nemzeti keretek között, illetve nemzetközi szinten is sajátosságokat mutat. A helyi és regionális választások a politikai, kormányzati rezsimek természetének, működésének és a nemzetközi kapcsolatok elemzésének is fontos tényezői.

A tanulmány nem tér ki minden fenti összefüggésre, csupán néhány olyan problémát, megközelítést emel ki, amelyek különösen az elmúlt másfél évtizedben jelentek meg és háttérrel nyújthatnak a legutóbbi hazai választások értelmezéséhez.

KIS ÖNKORMÁNYZATOK, NAGYOBB DEMOKRÁCIA?

A helyi önkormányzatiság egyik előnyét szokás a polgárközelségben megjelenő, ami egyrészt növeli a részvétel, a transzparencia lehetőségét, másrészt hatékonyabb szolgáltatás szervezési döntéseket eredményez. Lényegében egyik előny sem érvényesül automatikusan és egyidejűleg, különböző méret- és színterkezetet követő önkormányzati rendszerek rációfólnak az ideális modellekre. Azt mutatják empirikus elemzések, hogy önmagában sem a fragmentált, sem az integrált önkormányzati rendszer nem demokratikusabb vagy hatékonyabb, a méret nem kizárólagos determináns (Swianiewicz, 2010; Górecki – Gendzwill, 2020).

A magyar önkormányzatok átlagméretüknél fogva közel vannak a választókhöz. A rendszerváltás idején a helyi közösség „természetadta” jogára hivatkozva minden település önkormányzati jogállást kapott. Kiderült harminc év távlatában, hogy nem a kis vagy nagy méret, hanem a rossz teljesítmény okoz demokrácia deficitet, alacsony választási részvételt, a verseny elmaradását. A hiányzó szervezeti kapacitások mellett a működési és fejlesztési források korlátozottsága okozott hátrányt a helyi társadalmi igényekre való reagálásban. A központosított forráselosztás vezetett a „projektokrácia” kialakulásához (Kovács – Bódi, 2008), a horizontális helyi civilkoalíciók gyengüléséhez. A kistélepüléseken a képviselők és a polgármesterek jellemzően függetlenként indulnak a választásokon, a helyi versenyt generáló kisebb pártok szerepe marginalizálódott a nagyobb településeken is. A civil és az ellenzéki politikai szereplők lemorzsolódása a helyi vezetés vertikális pártfüggését eredményezte, a párt polarizálódás, és központi függés egyre inkább legyűrte a helyi beágyazottság szerepét, bár a polgármesterek személye és helyi ismertsége fontos tényező maradt (Zongor, 2006). Az elitista helyi kormányzás a kistélepüléseken lazuló helyi társadalmi kapcsolatokat, nagyobb településeken konfliktusos döntéshozást eredményezett. A helyi szövetségek rendszere meglazult vagy felbomlott, nem tudott támogatást nyújtani a kormányzati centralizációval szembeni ellenállásban. Az önkormányzati rendszer reformja, a kompetenciák elvonása, a területi szempontok érvényesítését szolgáló mechanizmusok (kettős képviselő, területi listák, önkormányzati szövetségek) felszámolása nem váltott ki jelentős politikai,

vagy civil ellenállást 2010 után. A helyi választások fontossága, a helyi demokratikus verseny, az önkormányzatiság ethosza megrendült (Pálné, 2016).

A NAGYVÁROSI KORMÁNYZATOK PARLAMENTARIZÁLÓDÁSA

A városkutatók kikerülhetetlen témája a városi kormányzás, hiszen a helyi fejlesztés és közszolgáltatások minősége jelentős mértékben a városi vezetés, a „leadership” döntésein múlik. A városokat tekintik a demokrácia laboratóriumainak, ahol a kormányzási és társadalomfilozófiai újítások is megjelennek (Jouve – Lefèvre, 2002; Judd, 2000; Taylor, 2000).

Magyarországon a kisönkormányzatok közösségi mítosza mellett a nagyobb önkormányzatok, városok helyi politikája, döntési mechanizmusai sem alakultak az ideálisnak képzelt modell szerint. A városi önkormányzatok ugyan jelentősebb feladatrendszert és forrásrendszert birtokoltak a rendszerváltást követő évtizedekben, és erősebb kapacitásai alapján nagyobb önállóságot élveztek, de ez nem feltétlenül vezetett demokratikusabb belső szervezeti működéshez és tágabb részvételt biztosító demokráciához.

A városi, nagyvárosi politika elitizmusa, a politikusi élethivatás megjelenése nem hungarikum, de a magyar közjogi keretek különösen kedveznek annak, hogy a polgármester a kezébe kapja a testület és a hivatal vezetésének érdemi jogosítványait (Tocqueville, 2004; Lucyna, 2021). Az egyszemélyi vezetés mellett a képviselő-testületi döntéshozás egyre kevésbé transzparens a nagyobb városokban. Ahogy polarizálódott a testületek összetétele és gyengült a korábbi lokalitást támogató színesebb koalíciók esélye, úgy váltak a testületek egyre kevésbé alkalmassá érdemi vitára, konszenzusos döntéshozásra. A teátrális testületi ülések inkább csak üzennek a helyi nyilvánosság új, többnyire digitális platformjain, és a korlátozott mozgástérben formálissá váltak a helyi demokrácia részvételi elemei is (Soós, 2004; Bajmóczy et al., 2016).

A 2010 utáni centralizáció az ellenzéki nagyobb városok mellett, a perifériák, kisebb városok fejlesztési esélyeit is rontotta (Horeczki – Egyed, 2021). A szakirodalomban népszerű városi, fejlesztési rezsím elmélet szerint a városi döntéshozás a helyi erőforrásokra, feltételekre, kondíciókra épít, tartós és szabályozott partnerség keretei között (Stone, 2015). Ez a helyre és a működés kimenetére fókuszáló kormányzási modell nálunk kivételes, a helyi elit sikerességét elsősorban a külső források megszerzésében lehet mérni (Bódi-Bóhm, 2000; Vasvári, 2020; Pálné et al., 2023).

A többszintű kormányzási rendszer átalakítja a városok szerepét, a nemzetközi, nemzeti és helyi/regionális szintek között szoros együttműködést megcélozva (UN Habitat, 2017). A „globalista” nagyvárosi kormányzatok és a központi kormányok, kormányzópártok nemzetépítési törekvései közötti konfliktusok azonban egyre gyakoribbak (Raco, 2018). Nálunk az ellenzéki, ún. „szabad” városok mozgalmát azonban elsősorban 2019 után a kormányzat diszkriminatív döntései is motiválták (Pálné et al., 2023).

A fenti változások azt mutatják, hogy mind a nagyobb városok belső kormányzási mechanizmusai, mind külső kapcsolatrendszere átrendeződik. Nem tapasztalható tényleges változás viszont a térbeli kapcsolatrendszerekben. Nem jellemző a tudatos városostérségi

együttműködés, a megyei önkormányzatoktól való elszigeteltség is fennmaradt a forráselosztási, tervezési és területi közigazgatási szabályozásnak egyaránt köszönhetően (Szevári, 2022).

Abban nehéz egyelőre állást foglalni, hogy a járárok fejlesztéspolitikai beüzemelése hoz-e változást, mint ahogy az is alapos elemzést igényel, hogy az országgyűlési egyéni választókerületek földrajza alapján kiépül-e valamilyen területi szövetségi rendszer a városok körül. A helyi választások szempontjából a helyzet változatlan, nincs olyan szabályozási, intézményi tényező, ami a városokat tágabb, térbeli politikai szövetségbe terelné, a polgármestert és a testületet a városlakók választják. A városfalak mellett a városháza kapuja is inkább zár, a városi (civil közösségi, vagy fejlesztési) koalíciók szűkülnek, egyszínűvé válnak.

A (VÁR)MEGYEI HOMOKOZÓ

A cinikus megfogalmazású alcím üzenete, hogy a magyar területi kormányzási rendszer leggyengébb láncszeme a megyei önkormányzat. A problémát sokszor elemezték többek között a Comitatus szerzői is, kormányzati reformprogramok törekedtek megoldásra, nem sok sikerrel. A 2024. évi választások szempontjából is nehéz újszerű elemre rámutatni, inkább a trend felvázolása lehet tanulságos.

A megyei önkormányzatok rendszerváltáskor bevezetett közvetett választása tudatosan tartotta távol a pártpolitikát, a települési autonómia veszélyeztetésétől tartva. A közvetlen választás bevezetése, majd a 2010 utáni választási szabályozás azonban nem növelte a megyei önkormányzatok politikai súlyát, nem járult hozzá a megyei demokratikus nyilvánosság kialakulásához sem. A választók kötődését, megyei identitását a megyei önkormányzatok kiüresítése számolta fel, de tény, hogy a megyei politikusok sem építettek nyilvánosságot, amihez hozzájárult a pártok érdektelensége is. A megyei lista kiiktatása az országgyűlési választásokon megnehezítette a mozgósítást, és jelölt toborzást, nincs szükség program hirdetésére, és kisebb szervezeti kapacitás szükséges a megyei önkormányzati választások lemenedzseléséhez. A megyei választásokra specializálódott néhány civil szervezet 2019-ben már nem szerzett mandátumot. A megyei elnökök közvetett választása is magyarázat a megyei politika személytelenségére, „arctalanságára”.

Tény, hogy nehéz „politizálni” a megyei önkormányzati funkciókat. Általában nincsenek tisztában az emberek azzal, hogy az egyes helyi, területi közfunkciókat, közszolgáltatásokat milyen önkormányzati vagy állami szervek keretében szervezik, azt sem érzékelték, mikor léptek ki a megyei önkormányzatok a szereplők köréből (Kákai, 2019). A területfejlesztési tervező, forráselosztó, program menedzselő hatáskör gyakorlása nem javított a politikai súlytalanságon és társadalmi ismertségen. A megyei önkormányzatok részvételével elosztott források nagyságrendje elenyésző, a megyei szintű fejlesztéspolitika nem generál nyilvánosságot, partnerséget, társadalmi részvételt, amit lehet magyarázni az uniós operatív programok bonyolult szabályozásával is (Pálné, 2019).

Legutóbbi kutatásunk már arra mutatott rá, hogy a megyék helyét hogyan vette át a gyakorlatban az egyéni országgyűlési körzet (Pálné et al., 2023). A megkérdezett szakemberek és politikusok a központi kormányzatot, de különösen az egyéni országgyűlési képviselőket tartják a forráselosztásban befolyásos szereplőknek. Ehhez a megváltozott

földrajzú, vertikális hatalmi, érdekvégyesítési kerethez idomultak a személyes és intézményes kapcsolati hálózatok. A helyi önkormányzati szereplők, intézmények, szervezetek, vállalkozások nem egymással, hanem a központi forráselosztás kulcsszereplőivel keresik a kapcsolatot. A tényleges hatalommal együtt a politikai verseny megszűnt a megyékben. Az európai parlamenti választások árnyékában a 2024. évi önkormányzati választásokon a pártok már alig mutattak megyei szinten aktivitást, a kormánypártok fölényesen győztek, az ellenzéki, független szervezetek még kevesebb mandátumhoz jutottak. Hogy az alcím-ben használt „homokozós” szimbólumhoz visszatérjünk, a választók speciális/alternatív pártpreferenciái platform nélkül maradtak.

Egy-egy területi egység, kormányzati szint politikai jelentőségének megváltozása nem kivételes. Ahol erős régiók vannak, ahol a választó érzékeli az önkormányzati választás tétjét, ott vagy a helyi érdekek, preferenciák mentén, vagy a kormányzó pártokkal szembeni elégedetlenség miatt térnek el a parlamenti és helyi választási eredmények. Francia kutatók a kantonális választásokat elemezve jutottak arra az eredményre, hogy a kantonok nem töltenek be alternatív „másodlagos választási” platformot. Viszont a kettős mandátum lehetővé teszi a területi érdekek érvényesülését a parlamentben, az ötödik köztársaság ideje alatt a parlamenti képviselők 65-95%-a egyben helyi polgármester vagy megyei, regionális tanács tag volt (Jérome – Lewis-Back, 1999).

ÖNKORMÁNYZATOK AZ ORSZÁGOS POLITIKÁBAN

Az eddigi fejtegetések jelzik, hogy a magyar kormányzási és politikai rendszerben a helyi, területi választási verseny jelentősége a döntéshozás centralizációjával párhuzamosan csökken. Különösen a forráselosztásban értékelődnek fel a vertikális kapcsolatok csatornái, intézményei. A paternalista és klientista forráselosztás (Vasvári, 2020) helyi társadalomra, politikai rendszerre gyakorolt hatása hosszabb távon jelentkezik, de érdemes szemügyre venni a területi érdekvégyesítés modelljének átrendeződését az elmúlt évtizedekben.

A vertikális kapcsolatok sajátos jogintézménye volt Magyarországon a polgármesterek kettős mandátuma 1994-től. A parlamenti képviselői és polgármesterei pozíciók összekapcsolása már akkor hangsúlyos volt, amikor a decentralizáció még divatos narratíva volt, bár egyre kevésbé érvényesült a valóságban. 2006–2010 között, a „lopakodó centralizáció” kormányzati ciklusában már népes csoport töltött be polgármesteri, illetve megyei közgyűlési elnöki tisztséget. A lehetőség felszámolása 2010 után konzekvens azzal a kormányzási filozófiával, amelyik nem is tekinti az önkormányzást politikai prioritásnak. A veszteség inkább szimbolikus, hiszen a kettős mandátum segítségével sem tudtak a területi érdekeknek nagyobb befolyást biztosítani a törvényhozásban. Példa erre, hogy még a mandátum-halmozó polgármesterek szavazatával fogadták el 2011-ben az új önkormányzati törvényt, megnyitva az önkormányzatok kiszorítását a hatalmi arénából.

Az országos önkormányzati szövetségek jelentenek a másik csatornát, ahol a központi kormányzati döntéseket befolyásolni lehet, de Magyarországon ez sem sikertörténet (Zongor, 2016). A konszenzuális intézményi, alkotmányos szabályozási garanciák hiánya mellett a kudarchoz az önkormányzati szövetségek megosztottsága is hozzájárult. A különböző települési, önkormányzati típusokat képviselő szövetségek párhuzamos megszerveződése

azonban a kisebb probléma, sőt vannak olyan szövetségek, amelyek már tagságuknál, kapacitásaiknál fogva nagyon értékes tudással és legitimációval járulhatnak hozzá a területiség hatékony és racionális érvényesítéséhez. Az egységes és hatékony fellépést inkább a pártpolitikai befolyás akadályozza. Vannak/voltak ugyan tekintélyes önkormányzati vezetők, polgármesterek, akik pártállástól függetlenül, egyénileg törekszenek a kormányzati szereplőket befolyásolni, és általánosabb önkormányzati, területi érdekeket megjeleníteni, de ez nem változtathatja a kormányzás hatalmi viszonyain.

Az utóbbi években a kormány és önkormányzatok közötti dialógusok a média nyilvánossága előtt zajlanak, szükségszerűen átpolitizálódnak. A mediatisált politika az önkormányzatokat érintő szakpolitikai egyeztetést nyilvánvalóan nem helyettesítheti, de jól mutatja a kormányzat és önkormányzatok közötti konfliktusok megváltozott természetét. Az egyes, többnyire ellenzéki önkormányzatok és a kormányzat közötti éles, nyílt konfliktusok az utóbbi években elérték a nyilvánosság ingerküszöbét. Ennek egyik oka nyilvánvalóan a főváros és a nagyobb ellenzéki városok polgármestereinek tudatos, személyes politikai szerepvállalása, ami inkább ideológiai jellegű, a demokrácia, decentralizáció értékeit kommunikálva. De azt is látni, hogy a kormányzat gyakran hoz az utóbbi években egyedi, konkrét ellenzéki önkormányzatokat érintő diszkriminatív, büntető döntéseket vagy éppen a lojális önkormányzatok, települések számára kedvező, különösen forráselosztó döntéseket, ami a konfliktusokat az általános politikai mezőben is felerősíti.

A 2019-ben kezdeményezett, de valóságos mozgalmá, szerveződéssé nem vált „szabad városok” mozgalom jó példa arra, hogy az ellenzéki köré szerveződő érdekérvényesítés nem stabil (Tóth, 2024). Az ellenzéki önkormányzati vezetők egy csoportja politikai/pártpolitikai konfrontációvá transzformálta a központi/helyi konfliktust. A mozgalom azonban nem tudta áttörni a nyilvánosság közönyét és arra is utal, hogy az önkormányzatok szisztematikus összefogása nem jellemző, még azok körében sem valósult meg, akik érintettségére, veszélyeztetettségére direkt módon megjelent.

KONKLÚZIÓ HELYETT. ÖNKORMÁNYZATOK NEMZETKÖZI PORONDON

A magyar önkormányzati politika évtizedekig a központi, helyi (nagy és kis) relációjában mozgott. Vannak jelek arra, hogy a magyar önkormányzatok a nemzetközi porondot is felhasználják érdekeik védelmében. A politika területiségéhez közelítő kutatások két sémát követnek, azonban ritkán kapcsolódnak egymáshoz. A nemzetközi kapcsolatokra koncentrááló, többszintű kormányzási megközelítés azt vizsgálja, hogyan oszlik meg a hatalom a szupra, a nemzeti és szubnemzeti kormányzási szintek között, míg a másik a nemzeti és szubnemzeti szintek hazai, belső kapcsolatára koncentráll (Giraudy – Niedzwiecki, 2022). Az önkormányzati/városi és regionális diplomácia, vagy paradiplomácia jelenségével a szakirodalom régóta foglalkozik (Aldecoa – Keating, 1999; Kerley et al., 2019), rámutatva, milyen szerepet játszanak az önkormányzatok a globális célok megvalósulásában, milyen nemzetközi hálózatokat hoznak létre. Kevesebb figyelmet fordítottak viszont arra, vajon a nemzetközi önkormányzati együttműködés milyen módon befolyásolhatja az önkormányzatok helyzetét a nemzetben belüli, vertikális hatalmi viszonyokban (Eaton – Schakel,

2022). A magyar folyamatok elemzése elvezethet bennünket a két viszonyrendszer közötti kölcsönhatások értelmezéséhez. Az izgalmas témához csupán ízelítő az egyszerre rendezett önkormányzati és európai parlamenti választások esete, ami annak tesztelésére is alkalmas, hogy a választói magatartásban hozott-e változást. Annnyiban bizonyára, hogy az európai parlamenti választások tökéletesen visszaigazolták a másodrendű választások koncepcióját, a Tisza Párt eredményei a kormánnyal szembeni elégedetlenséggel magyarázhatóak, mint ahogy sok nagyvárosban az ellenzék nyeresége is. Ez a változás egyelőre belpolitikai léptékű.

Azt viszont még nehéz megjósolni, milyen sikerrel járnak az ellenzéki önkormányzatok a Brüsszellel való közvetlen kapcsolatok kiépítésében. Az első közvetlen EU finanszírozással elnyert projektek nagyságrendje önmagában nem jelentős, a főváros brüsszeli irodájának hosszú távú haszna, vagy a Budapest kezdeményezte Pact of Free Cities mozgalom jövője is bizonytalan. Ezek a fejlemények mindenesetre felmutatják a nemzetállami keretek közé visszahúzódó nemzetközi politikai kurzus alternatíváját. A többszintű kormányzás modelljét kikezdő szuverenista kormányzati törekvések átrendezik a kormányzati szintek közötti erőviszonyokat, de felerősíthetik az önkormányzatok nemzetközi aktivitását, befolyását is. A többszintű kormányzás változó geometriája feszegeti a nemzeti keretek közötti aszimmetrikus vertikális kapcsolatok modelljét, az önkormányzatok, különösen a nagyobb városok és régiók nemzetközi partnerségbe ágyazva alternatívát mutathatnak fel sok politikai érték, érdek, mint a társadalmi igazságosság, környezetvédelem, területi méltányosság, részvételi kormányzás védelmében. Ebben a hatalmi, politikai értékrendbeli átrendeződésben az emberek választási magatartása nem hanyagolható el.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A 146411 számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a K-23 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

IRODALOMJEGYZÉK

- Ágh Attila: *A régiók jövője Magyarországon és Magyarország jövője az Európai Unióban*, in: Kaiser Tamás – Ágh Attila – Kis-Varga Judit (szerk): *A régiók Magyarországa I.*, 2007, 7–44.
- Aldecoa, Francisco – Keating, Michael (eds.): *Paradiplomacy in Action*, London–New York, 1999. https://www.ucg.ac.me/skladiste/blog_9972/objava_31354/fajlovi/Paradiplomacy%20in%20Action,%20Foreign%20Relations%20of%20Subnational%20Governments.pdf
- Bajmóczy, Zoltán – Gébert, Judit – Elekes, Zoltán – Páli-Dombi, Judit: *Beszélünk a részvételtől... Megyei jogú városok részvételének aspektusából*, Tér és társadalom, 2016/2, 46–61. <https://doi.org/10.17649/TET.30.2.2753>
- Bauer, Michel W. – Peters, B. Guy – Pierre, Jon – Becker, Stefan (eds): *Democratic Backsliding and Public Administration, How Populists in Government Transform State Bureaucracies*, Cambridge, 2021. <https://hdl.handle.net/1814/72678>
- Bernard, Michael: *Democratic Backsliding in Poland and Hungary*, *Slavic Review* 2021/3, 585–607. <https://doi.org/10.1017/slr.2021.145>
- Bódi Ferenc – Bóhm Antal: *Sikeres helyi társadalmak Magyarországon*, Budapest, 2000.

- Bos, Ellen – Lorenz, Astrid (eds): *Politics and Society in Hungary, De/Democratization, Orban and the EU*. (eBook) <https://doi.org/10.1007/978-3-658-39826-2>
- Bouckaert, Geert – Galli, David – Reiter, Renate – Kuhlmann, Sabine – Van Hecke, Steven: *European Coronationalism?, A Hot Spot Governing a Pandemic Crisis*, Public Administration Review, 2020/5., 765–773. <https://doi.org/10.1111/puar.13242>
- Bouckaert, Geert – Im, Tobin: *Neo Weberian State: From Theory to Practice?*, Journal of Policy Studies, 2024/2, 1–3. <https://doi.org/10.52372/jps39201>
- Bóhm Antal: *Helyi társadalom, önkormányzatok, településfejlesztés*, Budapest, 2002
- Bóhm Antal – Szoboszlai, György (szerk): *Önkormányzati választások 1994*, Budapest, 1996.
- Coppedge, Michael – Gerring, John – Glynn, Adam – Knutsen, Carl Henrik – Lindberg, Staffan – Pemstein, Daniel – Seim, Brigitte – Skanning, Svend-Erik – Teorell, Jan: *Varieties of Democracy: Measuring Two Centuries of Political Change*, Cambridge, 2020.
- Eaton, Kent Howard – Schakel, Arjan H.: *Interconnected multilevel governance: Regional governments in Europe and beyond*, Regional & Federal Studies, 2022. <https://doi.org/10.1080/13597566.2022.2059471>
- Faguet, Jean-Paul – Pöschl, Carolin (eds.): *Is Decentralisation Good for Development?, Perspectives from Academics and Policy Makers*, Oxford, 2015, 129–159. https://eprints.lse.ac.uk/63178/1/Faguet_is%20decentralization%20good.pdf
- Giraudy Agustina – Niedzwiecki, Sara: *Multi-level governance and subnational reserach: Similarities, differences, and knowledge accumulation in the study of territorial politics*, Regional and Federal Studies, 2021/3, 393–411. <https://doi.org/10.1080/13597566.2021.1941900>
- Górecki, Maciej – Gendzwill, Adam: *Polity size and voter turnout revisited: micro-level evidence from 14 countries of Central and Eastern Europe*, Local Government Studies, 2020/1, 31–53. <https://doi.org/10.1080/03003930.2020.1787165>
- Heinelt, Hubert – Bertrana, Xavier – Egner, Björn (eds): *Policy Making at Second Tier of Local Government in Europe, What is happening in Provinces, Counties, Départements, and Landkreise in the ongoing re-scaling of statehood?*, Abingdon – New York, 2016.
- Hooghe, Liesbet – Marks, Gary – Schakel, Arjan H. – Niedzwiecki, Sara – Chapman Osterkatz, Sandra – Shair-Rosenfield, Sarah: *Community, Scale, and Regional Governance, A Postfunctionalist Theory of Governance*, Vol. 2., Oxford, 2016. https://hooghe.web.unc.edu/wp-content/uploads/sites/11492/2021/02/Hooghe-Marks_2016_Community-Scale-and-Regional-Governance.pdf
- Horeczki, Réka – Egyed, Ildikó: *Small town development in peripheral areas*, Deturope, 2021/2, 52–65. <https://doi.org/10.32725/det.2021.013>
- Jérôme, Bruno – Lewis-Beck, Michael S.: *Is local politics local? French evidence*, European Journal of Political Research, 1999/35, 181–197. <https://doi.org/10.1023/A:1006910222585>
- Jouve, Bernard – Lefèvre, Christian (eds.): *Local Power, Territory and Institutions in European Metropolitan Regions*, London, 2002.
- Judd, Dennis: *Strong Leadership*, Urban Studies, 2000/5-6, 951–961.
- Kákai László: *Önkormányzunk értékek, de nélkülöttek*, Budapest, 2004.
- Kákai László: *Útkereső önkormányzatok Magyarországon*, Budapest, 2019.
- Kerley, Richard – Liddle, Joyce – Dunning, Pamela T. (eds): *The Routledge Handbook of International Local Government*, London–New York, 2019.
- Kovách Imre – Bódi Ferenc: *Önkormányzati hatalom, projektesítés és az új kormányzás*, in: Bódi Ferenc (szerk.): *A területfejlesztés útjai az Európai Unióban*, Budapest, 2008, 113–129.
- Körösi András: *A magyar politikai rendszer-negyedszázad után*, Budapest, 2015.
- Kuhlmann, Sabine: *Back to Bureaucracy?, The Advent of the Neo-Weberian State in Germany*, Journal of Policy Studies, 2024/2. <https://doi.org/10.52372/jps39202>

- Ladner, Andreas – Keuffer, Nicolas – Bastianen, Alexander: *Local autonomy around the world: the updated and extended Local Autonomy Index (LAI 2.0)*, Regional and Federal Studies, 2023. <https://doi.org/10.1080/13597566.2023.2267990>
- Ladner, Andrea – Keuffer, Nicolas – Baldersheim, Harald – Hlepas, Nikos – Swianiewicz, Pawel – Steyvers, Kristof – Navarro, Carmen: *Patterns of Local Autonomy in Europe*, Cham, 2019. <https://www.springerprofessional.de/en/patterns-of-local-autonomy-in-europe/16228672>
- Lucyna, Rajca: *The position of mayor within a local authority relations in Hungary and Poland in a comparative perspective*, 2021. <https://doi.org/10.14746/ssp.2021.1.5>
- Méstanková, Petra – Filipec, Ondrej: *Transition to Democracy in Central Europe*, Iuridicum Olomoucense, Olomouc, 2019.
- OECD: *OECD Survey on Drivers of Trust in Public Institutions – 2024 Results: Building Trust in a Complex Policy Environment*, Paris, 2024. <https://doi.org/10.1787/9a20554b-en>
- Pálné Kovács Ilona: *Helyi politika*, Budapest, 1990.
- Pálné Kovács Ilona: *Jó kormányzás és decentralizáció*, Budapest, 2014.
- Pálné Kovács Ilona (szerk.): *A magyar decentralizáció kudarca nyomában*, Budapest, 2016.
- Pálné Kovács Ilona: *A középszintű kormányzatok helyzete és perspektívái Magyarországon*, Budapest, 2019.
- Pálné Kovács Ilona: *Városfejlesztés és városi politika, együtt vagy egymás ellen?*, City.hu 2024. https://www.cityhu.net/_files/ugd/73f03a_704627ce65df4656b4fc50e82ac4fdab.pdf
- Pálné Kovács – Ilona-Finta István – Brucker Balázs – Pénzár Árpád: „*Tér hatalom nélkül, hatalom tér nélkül, A periférikus térségek kormányzása – empirikus tapasztalatok*”, *Tér és Társadalom*, 2023/3, 119–147. <https://doi.org/10.17649/TET.37.3.3501>
- Peters, Yvette: *Political participation, diffused governance, and the transformation of democracy, Patterns of change*, Abingdon, UK, 2018. <https://doi.org/10.4324/1/9781315294490>
- Raco, Mike: *Critical urban cosmopolitanism and governance of urban diversity in European cities*, *European Urban and Regional studies*, 2016/1, 8–24. <https://doi.org/10.1177/0969776416680393>
- Rodden, Jonathan – Wibbels, Erik: *Dual accountability and nationalisation of party competition: Evidence from four federations*, *Party Politics*, 2010/5, 629– 653. <https://doi.org/10.1177/1354068810376182>
- Rodriguez-Pose, Andrés – Dijkstra, Lewis – Poelman, Hugo: *The Geography of EU Discontent and the regional development trap*, EU Commission Working Papers, 2023/3. <https://doi.org/10.1080/00130095.2024.2337657>
- Savy, Robert – Pauliat, Héléne – Senimon, Michel: *The Process of Decentralization in Europe*, in: Ruano, José Manuel – Profiroiu, Marius (eds.): *The Palgrave Handbook of Decentralization in Europe*, 2017. https://doi.org/10.1007/978-3-319-32437-1_1-14
- Schakel, Arjan (ed.): *Regional and national elections in Eastern Europe, Territoriality of the Vote in Ten Countries*, 2017, eBook. <https://doi.org/10.1057/978-1-137-51787-6>
- Soós Gábor: *Helyi demokrácia a megyei jogú városokban*, 2004.
- Stone, Clarence: “*Reflections on Regime Politics: From Governing Coalition to Urban Political Order*”, *Urban Affairs Review*, 2015/1, 101–137.
- Swianiewicz, Pawel (ed.): *Territorial Consolidation Reforms in Europe*, Budapest, 2010.
- Szegvári, Péter: *A magyar településbálozat-fejlesztés kibívásai és lehetséges fejlesztési irányai*, *Pro Publico Bono-Magyar Közigazgatás*, 2022/1, 66–77. <https://doi.org/10.32575/ppb.2022.1.4>
- Tatham, Michaél – Bauer, Michael: *Hungry for power?, Regional elites, and architecture of government*, *Governance*, 2021. <https://doi.org/10.1111/gove.12542> 1-22
- Taylor, Marilyn: *Communities in the Lead: Power, Organisational Capacity and Social Capital*, *Urban Studies*, 2000/5-6, 1019–1035. <https://doi.org/10.1080/00420980050011217>
- Tocqueville Research Center: *A magyar polgármesterek: európai összehasonlításban*, 2004. Elérhető: <http://www.helyidemokracia.hu/eupolgi/polgicelok.html>

- Tóth Ákos: *Szabad Városok Szövetsége: az elúszott lehetőség?*, in: Fóti Tamás – Krajczár Gyula – Lakner Zoltán – Oláh Miklós et al.: *Vár állott, most...*, Merre tovább önkormányzatok, Jelen bookazine, 2024/3, 156–159.
- UN Habitat: *New Urban Agenda*, UN. Habitat III Secretariat, 2017. ISBN: 978-92-1-132731-1
- Vasvári, Tamás: *Beneficiaries and cost bearers: Evidence on political clientelism from Hungary*, *Local Government Studies*, 2020/61, 150–177. <https://doi.org/10.1080/03003930.2020.1768852>
- Zongor Gábor: *Az önkormányzati szövetségek szerepe a területi érdekérvényesítésben*, in: Pálné Kovács Ilona (szerk.): *A magyar decentralizáció kudarca nyomában*, Budapest, 2016, 113–127.
- Zongor Gábor: *Hazai pályán pártmezben*, Önkormányzat, 2006/9-10.

Papp György: Vermeer emlékére

LAKNER ZOLTÁN – TÓTH ÁKOS

Tervezés és berobbanás: mindennek megvan a maga kockázata

Planning and rush: everything has its risks

SZERZŐK:

LAKNER ZOLTÁN, politológus, a Jelen főszerkesztője

TÓTH ÁKOS, újságíró, a Jelen munkatársa

AUTHORS:

ZOLTÁN LAKNER, *politologist, editor-in-chief of Jelen*

ÁKOS TÓTH, *journalist, contributor to Jelen*

Azt egyáltalán nem nehéz fölfejteni, miért tűnt úgy a Fidesznek 2022 júliusában, pár hónappal az újabb kétharmaddal megnyert parlamenti választás után, hogy jó ötlet lesz egybevonni a 2024-es EP-választásokat az egyébként csak fél évvel később esedékes önkormányzati választásokkal. Azt viszont már sokkal bonyolultabb volna eldönteni, hogy megérte-e, vagyis bejött-e a terv.

Amiért az ötlet, vagyis az, hogy egy napon válasszunk polgármestert és képviselőket, valamint EP-listán pártot, hatalmi szempontból valóban kifejezetten jónak tűnt, mert így a már egyébként is tönkrevert ellenzéknek, nemkülönben az abból még leginkább kiemelkedni próbáló Demokratikus Koalíciónak föl volt adva a teljes összeolvadás vagy egy újabb kaotikus kampány kockázata, s dönteniük kellett arról is, hogy az európai parlamenti választáson is együtt indulnak-e a szövetségesekkel, vagy inkább megpróbálják külön utakon. A pár hónappal korábbi rettenetes bukás után ugyanis minden ellenzéki pártban arról beszél-

tek, hogy az EP-választáson külön, az önkormányzatban pedig majd ismét szövetségben indulnak, helyosztóként, az erőviszonyok felmérésére használva az EP-voksolást az önkormányzati megállapodások megkötése előtt. A két választás egy napra hozásával viszont a pártoknak egyszerre, ugyanazon kampány keretében kellett volna fölmutatniuk a közös pontjaikat és elképzeléseiket, miközben megvilágítaniuk a különbözőségeiket is, így aztán az a lehetetlen lecke hárult rájuk, hogy egyszerre folytassanak egymás melletti és egymással szembeni kampányt az adott összegből, az adott médialehetőséggel.

Kristálytisztá terv volt tehát ez a kormányoldal részéről, amit hivatalosan azzal indokoltak, hogy az összevont választással 8-10 milliárd forintot lehet spórolni, ami annak fényében, hogy a kormány milyen előszeretettel szeret különféle célokra kidobni ennél jóval nagyobb összegeket, mindenféle indoklás nélkül, legalábbis megmosolyogtató. Kifogott a lóláb, de persze a kétharmad nem volna kétharmad, ha ettől zavarba jönne, épp ellenkezőleg, a kétharmados legitimitáció erejére minden ilyen esetben rá lehet világítani, a „ránk szavaztak, méghozzá ekkora többséggel” kétségtelenül lehangoló érveléssel. Ami persze igaz is a maga módján, csak az érvelés mögül gyakorta – pontosabban: mindig – hiányzik a „hogyan” kérdése, amit néhány elszánt ellenzéken kívül ma már senki nem feszeget: vajon hányszor és milyen módon kellett változtatni a választási szabályokon ahhoz, hogy ez újra és újra megtörténhessen, ciklusról ciklusra éppen úgy, ahogy az a kétharmad eléréséhez szükséges volt.

Nem lehet állítani, hogy a Fidesz, a kormány rosszul gondolkodott volna, azzal nem kalkulálhattak előre, hogy a dupla választás előtt pár hónappal minden fölfordul az országban, amelynek következtében a kiegyensúlyozott és rendkívül gondos, választási körzetekre lebontott számításokon alapuló logika minden elemében fenekestül borul, méghozzá egy ki nem néyszerített hiba, a kegyelmi botrány következtében, amely földcsuszamlásszerű változásokat idézett elő az ország egészében, s azon belül még a jól megszokott ellenzéki oldalon is; néhány hónapon belül nemcsak a már ezerszer leszerepelt ellenzéki pártok darálódtak le, hanem a már ezerszer megcsalt és átvert, a sorozatos együttműködésekre és különböző formációk elfogadására néyszerített választóik is új lehetőség felé fordultak, amely ott született meg a szemük előtt: ez lett a Magyar Péter-féle Tisza. A Tisza felbukkanása kikezdte a Fidesz támogatottságát, de az ellenzékét egyenesen megrendítette.

Valójában nem is volt más lehetőség. Ezzel már ott és akkor is szembesülhettek az ellenzéki pártok, amikor ők maguk hiába hívták utcára a kegyelmi botrány nyomán fölháborodott tömegeket, amelyek nagyon is készségesen vettek részt egy hasonló tüntetésen, amit népszerű közéleti személyiségek hívtak össze – megrendítő lehetett látnia az ellenzéknek, mennyire elveszítették a hatékonyságukat, méghozzá félidőben, két évvel a választások után és két évvel a következő parlamenti választások előtt, mindössze néhány hónappal az általuk is ellenzéki erőssorrendet fölállítónak meghirdetett összevont EP- és önkormányzati választások előtt. És még ennél is megrendítőbb lehetett átélni azt, hogy egy addig nem is létező formációt pár hónap alatt épp az ő választóik duzzasztanak elsőpró párttá. Nem a Tisza formálta addig a tömegeket, nem; a tömegek kreáltak maguknak egy pártot.

A választás napján aztán az addigi megérzések bizonyosságá értek: a Fidesz erejét jelzi, hogy a 44,82 százalékos EP-eredménnyel, amely a leggyengébb mindegyik európai választás közül, így is több mint kétmillió szavazót mozgató meg. S ha a rekordmennyiségű szavazat aránybeli visszaesést jelentett, az azt mutatja, hogy erősödött a konkurencia, de nem

az egykori ellenzék, hanem az új: a Magyar Péter jelölőszervezetének akkor alig két hónapja kiszemelt, azelőtt is létező, de teljesen ismeretlen Tisza

1,35 millió szavazója akkora tömeget jelent, aminél nagyobbat bármilyen 2010 óta tartott magyarországi választáson egyetlen alkalommal, éppen a legutóbbi, az ellenzék szempontjából katasztrofális parlamenti választáson tudott csak összehozni az ellenzék, de akkor hat párt szövetsége kalapozta össze az 1,9 milliós támogatottságot (miközben a Fidesz akkor 3 millió voks fölé jutott).

A Tisza ugyanis az EP-választáson elindult, miközben az önkormányzatin, érthető módon, nem tudott, csak Budapesten állított listát – ezt, ahogy azt az eredmény is jelezte, minden nagyobb kockázat nélkül megtehetette.

Új fejlemény volt az is, hogy míg 2019-ben a Fidesz minden megyében 50 százalék feletti szavazataránnyal nyert, addig 2024-ben 19 megyéből csak 5-ben ért el ilyen eredményt, s míg 2019-ben a Fidesz kevéssel 40 százalék fölé jutott Budapesten, most csak 33 százalékot kapott a fővárosban az EP-listájára – alig 2500 szavazattal többet a frissen induló, Magyar Péter felbukkanásáig ismeretlen pártnál, a Tiszánál. Csongrád megyében 40 százalék alá esett a kormánypárt, hatvan településen, többek között Szegeden, Szolnokon és Nyíregyházán a Tisza-lista megelőzte a Fideszt. A Választási földrajz számításai szerint 2019-ben a 20 ezer fő alatti településeken 50 százalék feletti átlagos támogatottsággal bírt a Fidesz, most azonban csak a 3 ezer fő alatti települések körében lett abszolút többsége. A Tisza Pártnak az ezer fő alatti falvakban is van átlagosan 20 százaléka, a megyei jogú városokban pedig júniusban átlagosan 35 százalékos támogatottsággal rendelkezett, a Fidesz 39 százalékaival szemben.

Az átrendeződés tehát jelentős volt a Fidesz kárára, még akkor is, ha a kormánypárt hatalmas szavazótáborra óriási puffert biztosított is a hatalom birtokosai számára.

A Momentum és a Kutyapárt 4 százalék alatti, a Mi Hazánk 6 százalékot meghaladó, a DK-MSZP-Párbeszéd szövetség 8 százalékos eredményt ért el. Utóbbival kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy országgyűlési választás esetén a ma fennálló szabályok szerint a hármas pártszövetségekre vonatkozó bejutási küszöb nem 5, hanem 15 százalék, ebben a felállásban tehát ezek a pártok ma nem szereznének hazai parlamenti mandátumot. Igaz, a pártszövetséget többé-kevésbé nyíltan felmondottnak is tekinteni valamennyi fél, amelyek közül ma csak a DK-nak látszik reális esélye az önálló parlamentbe jutásra.

Ennek következtében 2024 nyarától átrendeződött Magyarország európai parlamenti képvisellete, számszerű és tartalmi értelemben egyaránt. A Tisza Párt révén visszatértek a magyar képviselők a megnövekedett EPP-frakcióba, a csökkenő létszámú szociáldemokrata S&D-nek az eddigi 5 helyett csak 2 magyar tagja lett, míg a szintén visszaszoruló liberálisok közül a Momentum kiesésével eltűntek a magyar képviselők. A Mi Hazánk egyetlen képviselője a Szuverén Nemzetek Európája frakció tagja lett, míg a Fidesz-KDNP kétfőnyi veszteséget elszenvedő, 11 tagú parlamenti delegációja a mások mellett Orbán Viktor magyar kormányfő által alapított Patrióták frakciójába ült be. A brüsszeli-strasbourg-i terep alkalmat teremtett Magyar Péternek arra, hogy nemzetközi szinten elismerten is Orbán Viktor egyetlen kihívójaként fogadtassa el magát, valamint arra is, hogy látványos, a kormányfő részéről kényszerű kézfogást kikényszerítő egyéni csatát is vívhatson vele.

A Tisza hatása elsöprő volt az önkormányzati választásokon is, annak ellenére, hogy csak Budapesten indult. Évtizedes választási eredményelemzési közhely, hogy a polgármes-

ter-választásokat legtöbb helyen függetlenek nyerik. Nem volt ez másképp 2024-ben sem, 2463 településen a legtöbb szavazatot kapó polgármesterjelölt függetlenként indult a választáson, a magyar települések valamivel több mint háromnegyedét (77,6%) vezetik nem pártok és/vagy civil szervezetek által támogatott szereplők – így összességében a magyar felnőtt népesség közel egyharmadának (2,5 millió fő) életére vannak hatással.

A községek döntő többségét (83,4%) független szereplő vezeti. De még a tízezer főnél kisebb városok felében (51,7%) is közülük kerülnek ki a városvezetők. Ezek a vezetők erős támogatottságúak, a községekben átlagosan 67,2 százalékos, a kisvárosokban 62 százalékos szavazatarányokkal választották meg őket. A nagyobb településeken már sokkal ritkábbak a sikeres független polgármesterek, ha tudnak is győzni, akkor is csak 50 százalék körüli szavazatarányt tudnak elérni.

Bár a 2024. júniusi választások utáni közhangulat egyértelműen arról szólt, hogy a Fidesz támogatottsága megtört, a polgármester-választás eredményein ez nem, vagy csak részben látszik. A függetlenek után ugyanis a Fidesz tudta a legtöbb polgármesteri helyet megszerezni, összességében önállóan vagy pártszövetségben 550 település vezető pozícióját nyerték el, további 21 településen pedig olyan polgármesterjelölt győzött, akinek civil szervezeti támogatóin túl a kormánypárt is ott volt. Összességében tehát 2,6 millió választó él fideszes polgármester által irányított településen. A győztes fideszesek legnagyobb számban a kistelepüléseken indultak, de minden településméretben jelen voltak. Támogatottságuk pedig a településméret növekedésével folyamatosan csökkent. Míg községi fideszes polgármestereket 71,5 százalékos, a kisvárosiakat pedig 64 százalékos átlagos eredménnyel választották meg, addig a megyei jogú városokban ugyanez az arány már csak 52,2, a fővárosi kerületekben pedig 48,8 százalék volt.

Igen ám, de a Fidesztől összesen 152 települést sikerült elhódítani. Ebből 129 helyen független szereplő lett a fideszes polgármester utódja, 19 helyen pedig valamilyen civil szereplő, még ha ellenzéki támogatással is – lényegében elemzői konszenzus van abban, hogy a Tisza hatása nélkül ez nem valósulhatott volna meg. A Fidesz ezzel szemben 70 településen szerezte meg újonnan a vezető pozíciót. 58 esetben független polgármestert váltott, 5 esetben pedig civil szervezeti vezetőt. Összességében – ahogy azt a Forrás Társadalomkutató Intézet kimutatta – a települések közel kétharmadát (62,3%), szám szerint 1.979 települést 2024 után is ugyanaz a polgármester vezeti, aki 2019 óta állt a település élén. Ezeket a településeken ugyanaz a személy, ugyanazzal a támogatói körrel győzött most, mint öt évvel korábban.

Hatalomtechnikai szempontból a legizgalmasabb kérdés az, amikor bár ugyanaz a személy győz a választáson, mint 2019-ben, de most már egy új jelölő szervezet színeiben. Ilyen váltás összesen 161 helyen történt. Az esetek valamivel több mint felében (94 település, 56,3%) korábban független vagy civil jelölt vállalta fel a Fidesz támogatását. Ezzel ellentétes irányú mozgás, vagyis, hogy korábbi fideszes polgármester most már független vagy civil színekben győzött, összesen 41 településen történt. Ezek között a községtől a fővárosi kerületig szinte minden településméretben találunk példát, de nagy súlya itt is a kistelepüléseknek van.

Az, hogy mekkora hatással volt a Tisza a választások eredményére, abszurd módon egy bő fél évvel későbbi időközi választásból mérhető le: ha „óellenzék” címen egy kalap alá vonnák össze a 2022-es közös ellenzéki listát és jelölteket a 2024-es európai választás

DK-MSZP-P, Momentum, MMN (Márki-Zay), Jobbik és LMP listáival és az ugyanaznap tartott megyei közgyűlési választás DK, Momentum, MSZP és LMP listáival, továbbá a január elején tartott Tolna megyei 2. számú választókerületben tartott időközi választás adataival, akkor kiderülne, hogy 2024 júniusában a Tisza-szavazatok felét behúzta a régi ellenzék a megyei listás szavazáson – azon ugyan nem indult el a Tisza, de a szavazói ott voltak a fülkében az ugyanakkor tartott EP-választás miatt, és csak 2,3 százaléknnyival szavaztak többen érvénytelenül a megyei, mint az európai listákra. A 2025. januári választékkal viszont korántsem volt ilyen sikere a régi ellenzék képviselőinek. A túlnyomórészt a Tisza EP-listájának támogatóitól érkező extra szavazatok az európai választáson látott 7-ről egész 14,2 százalékra tolták fel a régi ellenzék megyei listáinak támogatottságát tavaly júniusban. Tóka Gábor politológus adatai szerint a régi ellenzék 7,2%-os júniusi szavazattöbblete – vagyis az önkormányzati és EP -választáson elért többlet – januárban 2,6%-os negatívba váltott át, ennnyivel kevesebb az általuk az időközben szerzett 4,4% az európai választáson elért 7,0%-nál.

Külön misét ér meg a főváros ügye. A kormány és Budapest viszonya valójában már a 2019-es önkormányzati választást megelőzően sem volt felhőtlen, azt követően azonban a Karmelitában kiásták a csatabárdot, és nemhogy nem tartották be a Városháznak tett ígéreteket, de tudatosan a csőd szélére sodorták „a nemzet fővárosát”. Az ebből eleve fakadó állandó politikai bizonytalanságot tetézi, hogy június 9-én a Tisza Párt feltörésével lezajlott egyfajta ellenzéki világrendszer-váltás, de a „régii ellenzék” az önkormányzatokban tovább él. A párhuzamos ellenzéki világok létezésének kirakata a Fővárosi Közgyűlés.

Budapesten a „régii ellenzék” erősebbnek bizonyult, mint országosan – ez nem meglepetés. A DK-MSZP-P-lista az országos EP-s 8 helyett 12 százalékig jutott, ugyancsak az EP-listán a fővárosban 5 százalék fölött szerepelt a Momentum és a Kutyapárt, amelyek országosan küszöb alatt maradtak. Öt százalék alatt maradt viszont Budapest a Mi Hazánk, amely országos összesítésben azért elcsípett egy EP-mandátumot. A közgyűlési listánál megint eltérőek az eredmények, itt ugyanis kerekítve 29 százalékkal lett első a Fidesz, 27-tel második a Tisza, de a kis különbség miatt a két párt pontosan ugyanannyi mandátumot szerzett. A főpolgármester által vezetett hármas lista közel 17 százalékot hozott, Vitézy Dávid és az LMP kooperációja 10 százalékot ért el és a Kutyapárt is jó volt 8 százalékra. Így összességében az a helyzet állt elő, hogy míg országosan a Fidesz szabad szemmel látható különbséggel nyert, addig a fővárosban lényegében egálban végzett a Tisza Párttal. A DK vezette pártkoalíció Budapesten felülmúlta országos önmagát, de így is csak másodhegedűs lehet. Az országos voksoláson megsemmisült LMP Budapesten – immáron Podmaniczky Mozgalom néven – frakcióhárteret biztosít Vitézy Dávid politikai építkezéséhez. Az országosan a küszöb megugrására most sem képes Kutyák bent vannak a fővárosi közgyűlésben – és elfoglalták a XII. kerületet. A Momentum szereplése pedig még mindig a fővárosban volt a legjobb, újra arattak kerületi győzelmeket, de az 5 százalékot sem az EP-választáson országosan, sem a fővárosi közgyűlési lista terén nem tudták elérni.

A budapesti kerületekben közben szintén különös helyzet alakult ki: mivel a Tisza Párt csak négy helyen indított polgármesterjelöltet – ők kampány nélkül hoztak össze 9-18 százalék közötti eredményeket –, egyéni képviselőjelöltek pedig egyáltalán nem produkáltak, így a tizenhárom ellenzéki vezetőség kerületben a „régii”, azaz az országos választáson leértékelt vagy egyenesen megsemmisült ellenzéki pártok maradtak pozícióban. A fideszes vezetőség kerületekben is az eddigi ellenzék maradt az intézményes ellenzék. Ily módon, ha-

bár országosan az ellenzéki erőter és vele együtt a Fidesszel szembeni versengés topográfija teljesen átalakult, a fővárosi kerületekben meg az ország összes többi önkormányzatában is öt évre szóló mandátummal rendelkeznek a drámaian meggyengült ellenzéki pártok.

Ezek ettől kezdve amolyan lebegő, vagy téren és időn kívül rekedt szervezetek, hiszen az országos politikai súlyuk a zéróhoz gravitál – többük esetében azt már el is érte –, de a helyi döntésekhez mégiscsak szükségesek a mandátumaik. A kérdés az, hogy pártjaik megkísérelnek-e a lokális pozíciókból kiindulva valamiféle országos politikai mentőexpedícióba fogni, vagy pedig az önkormányzati képviselők az egyéni túlélés útjait keresve próbálják bebiztosítani saját politikai jövőjüket az újdonság ellenzékéhez közeledni próbálva, netán kizárólag az egzisztenciális megmenekülés áll majd többségük érdeklődésének középpontjában – valamennyire láthatunk példát, s lesz is még ezekből bőven.

Az is tény, hogy az ellenzéki polgármesterek még inkább önálló intézménnyé váltak, akiknek módjuk nyílik arra is, hogy a lokális súlyponti pozíciót betöltve aktívan alakítsák saját településük politikai szerkezetét. Akár úgy, hogy ők maguk közelednek az ellenzék új vezető pártjához, valamiféle kiegyezést, együttműködést, partnerséget, egymás mellett élést keresve a Tiszával, akár úgy, hogy mostantól még több polgármester alakítja meg a saját helyi egyesületét, amely majd a következő választáson lehet a jelölőszervezet, melynek színeiben elindulhat. Vagy megtehetik mindkettőt. Amennyiben ezek a helyi szervezetek létrejönnek, körülöttük rendeződhetnek el a lényegében otthontalanná vált önkormányzati képviselők is, legalábbis ez kínálhat a legtöbbjük számára valamiféle politikai túlélési esélyt.

Ami a fővárosi közgyűlést illeti: itt a Tisza Párt is jelen van, a Fidesszel azonos számban, 10 képviselővel. A főpolgármesterrel együtt a DK-MSZP-Párbeszéd 7 képviselői helyhez jutott. Vitézy Dávid csapatak és a Kutyapártnak egyaránt 3-3 képviselője van. Mindeközben – és nem véletlen, hogy a Fidesz így keverte a fővárosi választási paklit – megszűnt a kerületi polgármesterek képvisellete a közgyűlésben, csak mutatóban maradtak páran, akik listás helyen is elindultak. A fővárosi közgyűlés tehát immáron nem a kerületi polgármesterek testülete: ahogyan ezt a Fidesz tíz évvel ezelőtt önkényesen bevezette, most ugyanúgy önkényesen kivezette.

Most pedig már formális koalíció sem alakult a főváros működtetésére. Karácsony Gergelynek a saját pártlistájával sem tisztázott egészen a viszonya, de ha számolhat is mind a 7 szavazattal, alkalmi megállapodásokon múlik, van-e azon túl a számára bármi egyéb.

Bármikor megeshet ugyanis, hogy a Tisza, ahogy ez meg is történt, egyszerűen nem vesz részt a közgyűlési munkában, így tiltakozva például az ellen, hogy egy bizottságban elutasítják a fővárosi cégvezetők kinevezésére vonatkozó javaslatsomagjukat, mivel az nyilvánvalóan jogszabályellenes volt több pontjában is. Így viszont jó alkalom mutatkozik arra, hogy a Tisza ismét csak fölmutassa az „óellenzék” és a Fidesz „mutyját”, ami már csak azért is érdekes kombináció, mert Karácsony Gergely főpolgármester, noha közismert a kompromisszumkészsége és hajlékonysága, továbbra is a Fidesz keresztüzében áll, amely a legváltozatosabb módokon igyekszik őt korrupcióval összefüggésbe hozni. Ezt még a kormány látványos ingatlanmutyija, a mini-Dubaj kapcsán is megkísérelték, amelynek keretében a NER szabályszerűen átjászott potom vételáron egy fontos budapesti területet az Egyesült Arab Emírségeknek, hogy ott az a saját kénye-kedvére húzhasson föl ingatlanokat, miközben Budapestnek kidolgozott koncepciója van a szóban forgó terület fejlesztésére – ez len-

ne a Fidesz által hangoztatott Karácsony-féle ingatlanügyi, amely már annyira abszurd vád, hogy nehéz volna fokozni. Fontos megjegyezni azt is, hogy Karácsony csak többszöri újraszámolás és jogi huzavona után, csak nagyon kis különbséggel, 293 szavazattal tudta legyűrni egyetlen talpon maradt ellenfelét, Vitézy Dávidot, akinek a javára az utolsó pillanatban visszaléptették a Fidesz jelöltjét, Szentkirályi Alexandrát.

Ha azt állítjuk, hogy a főváros és azon belül a városvezetés helyzete ingatag, valószínűleg igen finoman fogalmaztunk, s vannak olyan feltételezések, hogy talán már a Tisza is megbánta utólag, hogy listát állított Budapesten – a kényes politikai egyensúly esetleges borítása ugyanolyan politikai kockázatokat rejt magában, mint az, hogy e kényes politikai egyensúly fenntartásával – a város működőképessége biztosítása érdekében – együttműködjenek az ellenzékkel.

Összességében azt valóban nem nehéz fölfejtteni, miért tűnt úgy a Fidesznek, hogy jó ötlet lesz egybevonni a 2024-es EP-választásokat az önkormányzati választásokkal, de azt nehezebb megmondani, bejött-e a terv. Győztek, tehát bejött, mondhatnák, illetve ők ezt is mondják. Mégis, a valószínűbb válasz az, hogy nem, ami rámutat arra is, hogy a politikai szituációk sokasága milyen gyors változásokat képes magával hozni, akár földcsuszamlás-szerűeket is, vagyis van kockázata a választási törvény pillanatnyi érdekekhez igazításának is. Talán ezt ismertte föl Orbán Viktor kormányfő, aki azt mondta tavaly decemberben, hogy idén, a választás előtti évben már nem nyúlnak hozzá a szabályokhoz, mert az nem volna elegáns. A kétharmadot azonban nemcsak a lólábelismerés hiánya jellemzi, hanem az eleganciáé is. Vagyis Orbán Viktort vagy a kőkemény és felismert racionalitás mozgatója – az, hogy nem lehet megmondani most, mi lenne jó a kormánynak és a Fidesznek 2026-ban –, vagy pedig felizzott benne a harci kedv, s akkor kard ki kard, legyen, ahogy lennie kell; ez a mentalitás a kommunikációját egyébként is meghatározza. Persze van egy harmadik megoldás is: az, hogy egyáltalán nem érdekli, mit mondott korábban, s ha kell, akár közvetlenül a választás előtt is a maguk számára kedvezően módosítják az arra vonatkozó szabályokat. Erre a szócsalinkázásra is volt már példa korábban, nem volna tehát meglepetés, ha újra bekövetkezne.

Papp György: Álarc mögött

ZONGOR GÁBOR

A vármegyei választásokról (2024)

About the county elections (2024)

SZERZŐ:

ZONGOR GÁBOR, jogász, nyugdíjas önkormányzati érdekvédő,
zongor53@gmail.com, ORCID: 0009-0009-4269-4243

JEL kód: K16, H70, H79, Z18

Kulcsszavak: vármegye • politikai pártok • civil szervezetek
• polgármesterek • nők

Absztrakt: megyei, újabban vármegyeinek nevezett önkormányzatok 1990 óta mindig kisegítő szerepet töltek be a települési önkormányzatok mellett. 2011 óta a területi önkormányzás helye és szerepe még inkább háttérbe szorult. A jelenlegi törvényi szabályozás következtében a megyei önkormányzatok elvesztették közszolgáltató funkcióikat, ezzel párhuzamosan a vagyoni és térségi befolyásukat is. Annak ellenére, hogy a szűkre szabott hatásköri szabályozás szerint többek között területfejlesztési szerepet töltenek be a választott megyei testületek, e tekintetben is korlátos a tényleges szerepük.

Miért érdemes mégis áttekinteni és elemezni a legújabb, 2024-es vármegyei önkormányzati választásokat? A már jelzett korlátos hatáskörrel és politikai súllyal rendelkező vármegyék listás önkormányzati választása ugyanis az adott időpontban a legpontosabb visszajelzést nyújtja a politikai pártok vidéki szerepének megítéléséről. A választási folyamat áttekintése rávilágít az egyes pártok, politikai erők tényleges beágyazódottságára és súlyára.

A legutóbbi önkormányzati általános választás, amely egyben a legelső volt azáltal, hogy az Európai parlamenti képviselő választással együtt került lebonyolításra, mégis sajátosságokat mutat, mivel tavasszal a politikai színtéren megjelent Magyar Péter vezette Tisza Párt és ahol indult, így az európai és a fővárosi választásokon jelentős sikert ért el. Ugyanakkor vidéken nem indítottak jelölteket és vármegyei listákat sem állítottak. Ennek következtében a jelenlegi parlamenti pártok

„versenye” volt a 19 vármegyei választás, viszont mögöttesen felsejlik már az új politikai erő, a Tisza Párt jelenléte is.

AUTHOR:

GÁBOR ZONGOR, lawyer, retired local government advocate, zongor53@gmail.com,
ORCID: 0009-0009-4269-4243

JEL code: K16, H70, H79, Z18

Keywords: county • political parties • NGOs • mayors • women

Abstract: *Since 1990, county governments, more recently known as counties, have always played a subsidiary role to municipal governments. Since 2011, the place and role of regional government has been even more marginalised. As a result of the current legislation, county governments have lost their public service functions and, at the same time, their assets and regional influence. Although the narrowly defined powers of the elected county councils include a role in spatial development, their actual role in this respect is also limited.*

Why is it worth reviewing and analysing the latest county council elections in 2024? The already mentioned limited powers and political weight of the counties with list municipal elections provide the most accurate feedback on the role of political parties in the countryside at the time. An overview of the electoral process sheds light on the actual embeddedness and weight of the individual parties and political forces.

The last municipal general election, which was also the first ever to be held together with the European Parliament elections, was nevertheless unique in that the Tisza Party led by Péter Magyar entered the political scene in the spring and achieved significant success in the European and capital elections. At the same time, no candidates were fielded in the countryside and no county lists were drawn up. As a result, the 19 county elections were a „contest” between the current parliamentary parties, but the presence of a new political force, the Tisza Party, was already looming in the background.

BEVEZETŐ

A magyarországi vidéki területi önkormányzatok tevékenységében az elmúlt évtizedben érdemi változás nem történt, csupán a megye elnevezése változott vármegyére, Magyarország Alaptörvénye tizennegyedik módosítása révén (Alaptörvény, 2023) a vármegye kifejezést a tanulmányban csak az ezt követő időszakra vonatkozóan használtam. Amennyiben a vármegyét a korábbi megyével vettem össze, akkor a megye elnevezést használtam.

A megyei önkormányzatok a lebegő állapotukból (Zongor, 1991) eljutottak a jelenlegi szunnyadó állapotukba. A területi kormányzás alakulásának több évtizedes folyamata,

több jól meghatározható stációra osztható, az első ciklusra jellemző „elrugaszkodás” után következtek a „toporgás évtizedei”, majd 2010-től folyamatosan érzékelhető a „visszafordulás” (Pálné, 2015). A tudomány mindeközben nem maradt adós a szakmai javaslatok megfogalmazásával sem, így a finomhangolástól kezdve a szélesebb profilú, erősödő megyei önkormányzatokon át, a közvetítő, koordináló megyékig kerültek leírásra a lehetséges reformok alapjai (Pálné, 2019).

A megyei önkormányzatok sajátos helyezte – szerepük és tevékenységük mellett – a megyei közgyűlések létrehozásának és tagjaik megválasztásának módjában is kifejeződik. 1994-től kezdődően a megyei önkormányzati választások listás rendszerben zajlanak. A megyei listás választásokat jellemző anomáliák kezdetektől megjelennek a tudományos elemzésekben (Kákai, 1995).

A megyei választásból a megyei jogú városok polgárai kimaradnak és listát politikai pártok, valamint társadalmi szervezetek állíthatnak. A megyei választási szabályok ismertetésétől eltekintve csupán annyit érdemes megjegyezni, hogy a választásban érintett megyei lakosság szám alapján kerül megállapításra az adott megye közgyűlési tagjainak a száma (2010. évi L. törvény). 1994 és 2010 között egy megyében külön listát alkottak a 10 ezer lakosnál népesebb, illetve az az alatti lakosságszámú települések. 2014-től a törvényi szabályozás jelentősen csökkentette a közgyűlési tagok számát és csupán egy listán történik a választás.

Míg 2014-ben összesen 385 mandátum került kiosztásra a 19 megyében, addig 2019-ben már csak 381, mivel Baranya, Bács- Kiskun, Békés, Jász- Nagykun és Somogy megyékben eggyel csökkent az elnyerhető mandátumok száma, viszont Pest megyében eggyel nőtt.

2024-ben további változások történtek. Míg Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén és Csongrád-Csanád vármegyékben eggyel-eggyel csökkent, addig Győr-Moson-Sopronban eggyel és Pest vármegyében kettővel nőtt a közgyűlési tagok száma, aminek köszönhetően továbbra is 381 megyegyűlési képviselő van az országban.

A legkisebb taglétszámú közgyűlések (Heves, Komárom- Esztergom, Nógrád, Somogy, Tolna, Vas és Zala vármegyékben) a törvényi minimumnak köszönhetően 15 főt alkotnak, míg a legnépesebb közgyűlés a Pest vármegyei, 46 fővel.

A továbbiakban azt vizsgáltam, hogy 2024-ben az egyes vármegyékben milyen listák alapján kíséreltek meg mandátumot szerezni, jellemzően a politikai pártok, valamint melyek az egyes listák főbb jellemzői. Az elemzés során a Nemzeti Választási Iroda honlapján fellelhető adatokat használtam fel (NVI, 2024).

PÁRT ÉS EGYÉB LISTÁK SZÁMA

A jelöltállítást követően végül a 19 vármegyében összesen 108 lista került regisztrálásra. Ez átlagosan 5,7 listát jelent vármegyénként. Itt érdemes megjegyezni, hogy öt párt listájának nyilvántartásba vételét utasították el a területi választási bizottságok, így a Magyar Szocialista Párt (MSZP) két (Heves és Pest), valamint a Lehet Más a Politika – Zöldek (LMP- Zöldek) ugyancsak két (Fejér és Zala) vármegyében, míg három párt egy-egy vármegyében – az MMP Mindenki Magyarországa Néppárt Békésben, a Jobbik - Konzervatívok

(Jobbik) – Győr-Moson-Sopronban és a Nép Pártján Hajdú-Biharban – nem tudott indulni a választásokon a szándéka ellenére. A nemzetiségek közül Szabolcs-Szatmár-Beregben a Magyarországi Cigányközösség Fóruma (MCF) esett el a vármegyei megmérettetéstől.

Végül két vármegyében (Győr-Moson-Sopron és Pest) csupán négy lista szerepelt a szavazólapon. Nyolc vármegyében 5, háromban 6 és hatban (Baranya, Jász-Nagykun-Szolnok, Nógrád, Tolna, Vas és Veszprém) 7 lista, vagyis ezen vármegyékben választhattak a legtöbb opció közül a szavazó polgárok.

A 19 vármegyében összesen 10 politikai párt és 8 civil szervezet állított listát. Minden vármegyében indított listát a Fidesz-KDNP pártszövetség, a Mi Hazánk Mozgalom (Mi Hazánk) és a Demokratikus Koalíció (DK). A Momentum Mozgalom (Momentum) két vármegye – Somogy és Szabolcs-Szatmár-Bereg – kivételével mindegyikben, míg az MSZP a vármegyék többségében, 12-ben tudott listát állítani. Hat vármegyében volt jelen a választásokon az LMP- Zöldek, míg a Jobbik három vármegyei listán tűnt fel. Csupán egy-egy vármegyében indult a Magyar Kétfarkú Kutypárt (MKKP), a Második Reformkor Párt (2RK Párt) és a Nép Pártján.

A vármegyei listát állító civil szervezetek közül a Változást Akarók Nemzedéke Közéleti Egyesület (VAN Közéleti Egyesület) három helyen (Baranya, Tolna és Zala) is jelen volt, míg a VÁLASZ - Független Civilek Fehérvárét Egyesület (VÁLASZ FCF), a Közös Erővel Megyénkért Egyesület (KEM), a Somogyi Függetlenek Szövetsége, a „SOMOGYÉRT” Egyesület, az Összefogás Szabolcs-Szatmár-Bereg megye felemelkedéséért egyesület (Összefogás megyénkért), a Nyírségi Civil Kontroll és Jogvédő Iroda Egyesület (Nyírségi Civil Kontroll) és a Közösen Vas Megyéért Egyesület (Követ) csak egy vármegyében indult.

A vármegyei listák 89%-át politikai pártok állították és a 10 civil szervezeti lista csupán nyolc térségben jelent meg, mivel Somogyban és Szabolcs-Szatmár-Beregben két-két civil szervezet is versengett a mandátumok megszerzéséért.

A Fidesz-KDNP pártszövetség az elnyerhető 381 mandátum ellenére a 19 vármegyei listán összesen 680 jelöltet szerepeltetett. Egyedül Pest vármegyében nem érte el a jelöltek száma a megszerezhető mandátumok számát (a 46 fős közgyűlésbe 41 főt jelölt a kormányzó pártszövetség). Ezzel szemben Komárom-Esztergom, Tolna, valamint Zala vármegyékben a kétszeresét, míg Hevesben 2,5 és Somogyban 2,7-szeresét szerepeltették a jelölteknek a megszerezhető mandátumoknak, addig Baranyában és Fejérben háromszor annyi jelölt szerepelt a listákon, mint a mandátumok száma.

A listát állító többi párt zöme lényegesen szerényebb számú névsort regisztrált a nyilvántartásba vételnél. A Mi Hazánk a 19 vármegyében a megszerezhető mandátumszám 72%-ában, összesen 273 fővel állított jelöltet, sőt Bács-Kiskunban és Tolnában többet, míg Komárom-Esztergomban és Nógrádban azonos számban. A legkevesebb nevet tartalmazó listával (5 fő) Vas vármegyében rendelkeztek.

A DK 19 vármegyei listáján összesen 205 személlyel találkozhattunk, így az elérhető képviselői helyek több mint felét (54%) fedték le. Fejérben és Nógrádban a mandátumok számával azonos számú jelöltet szerepeltettek a listáikon. A legkisebb listával (5-5 fő) Heves és Somogy vármegyékben rendelkeztek.

A Momentum a 17 vármegyében elnyerhető mandátumok 39%-ányi jelöltet állított, 10 vagy annál több jelölt szerepelt a párt listáján Fejérben, Hajdú-Biharban, Pest és Csongrád-Csanádban. A szavazólapon látható 5 fő alkotta a jelöltek körét hét vármegyében.

Az MSZP az érintett 12 vármegyében elnyerhető mandátumok 58%-ában küldött jelöltet. Jász-Nagykun-Szolnokban a mandátumok számával azonos, míg Csongrád-Csanádban eggyel kevesebb jelölt szerepelt a párt listáján. A legkisebb listával (5-5 fő) Békés és Vas vármegyékben rendelkeztek.

A parlamenti pártok közül még az LMP – Zöldek és a Jobbik vett részt a vármegyei közgyűlések választásában. Az LMP – Zöldek összesen hat vármegyében 28 jelölttel indult a választásnak. Érdekes, hogy Tolna és Vas vármegyékben a „látható” 5 fős listát sem töltötték fel. A Jobbik három listát állított összesen 24 jelölttel.

Három parlamenten kívüli párt egy-egy vármegyében tett kísérletet a mandátumszerzésre. Az MKKP Fejérben (7 fős listával), a 2RK Párt Hevesben (5 fővel) és a Nép Pártján Nógrádban (5 fővel) indított megyegyűlési listát.

A pártokon túl 8 vármegyében indult 8 civil szervezet 10 listáján összesen 124 jelölt szerepelt. A civil szerveződések aktivitását jelzi, hogy csupán Fejérben és Szabolcs-Szatmár-Beregben volt olyan lista, amelyen csak 5 fő szerepelt. Ezzel szemben Somogyban a Függetlenek (20 fővel), Baranyában a VAN Közéleti Egyesület (21 fővel) és Szabolcs-Szatmár-Beregben az ÖSSZEFOGÁS MEGYÉNKÉRT (25 fővel) az elnyerhető mandátummal azonos, vagy azt meghaladó létszámú listát állított.

Össességében rögzíthetjük, hogy a parlamentben frakcióval rendelkező pártok közül egyedül a Párbeszéd Magyarországért Párt (Párbeszéd) továbbra sem volt jelen a vármegyei választásokon. Ugyan a listákon szereplő nevek száma önmagában nem hat ki a választás eredményére, viszont mindenképpen jelzi, hogy az adott vármegyében a politikai formáció milyen mozgósító erővel és képességgel rendelkezik. A parlamenti pártok közül csak a Fidesz-KDNP pártszövetség, a Mi Hazánk és a DK tudott mind a 19 vármegyében listát állítani, ami egyben a mandátumszerzés alapfeltétele.

I. táblázat: A vármegyei listák és a képviselőjelöltek száma 2024
Table 1: On the county lists and the number of candidates 2024

Vármegye	Fidesz-KDNP	Mi Hazánk	DK	Momentum	MSZP	LMP-Zöldek	Jobbik	MKKP	2RK Párt	Nép pártján	Civil	Összesen
Bács-Kiskun	29	26	8	5	8							76
Baranya	54	7	8	7	13	5					21	115
Békés	24	10	11	5	5							55
Borsod-Abajj-Zemplén	40	25	9	7	15							96
Csongrád-Csanád	26	15	14	16	18							89
Fejér	60	19	20	10			7				5	121
Győr-Moson-Sopron	34	7	13	5								59
Hajdú-Bihar	41	16	15	12	9							93
Heves	38	8	5	9			8		5			73
Jász-Nagykun-Szolnok	32	12	8	5	18	5	9					89
Komárom-Esztergom	30	15	6	5	12						13	81
Nógrád	25	15	15	5	7	5				5		77
Pest	41	20	25	16								102
Somogy	41	10	5								20+9	85
Szabolcs-Szatmár-Bereg	48	22	10								25+5	110
Tolna	30	19	9	5	9	3					9	84
Vas	27	5	7	6	5	3					7	60
Veszprém	30	12	10	6	11	7	7					83
Zala	30	10	7	9							10	66
Összesen	680	273	205	133	130	28	24	7	5	5	124	1614

Forrás: saját szerkesztés a Nemzeti Választási Iroda adatai alapján.

Source: based on National Election Office own editing.

VÁRMEGYEI KÖZGYŰLÉSI TAGJELÖLTEK

A listákon szereplő 1614 vármegyei közgyűlési tagjelölt áttekintésénél kiemelt szempont volt, hogy szerepelnek-e rajta polgármesterjelöltek, kik a listavezetők és milyen arányban szerepelnek a listákon a nők. A polgármesterjelöltek összevetése a vármegyei listákkal azért fontos szempont, mert ez mutatja meg leginkább, hogy az egyes politikai pártok és civil szerveződések milyen mértékben vannak jelen az önkormányzatok életében és milyen települési aktivitással rendelkeznek. A nők szerepvállalásánál fontosabb szempontok is felmerülhetnek, így a jelöltek kora, idősödése, iskolai végzettsége, lakó és munkahelye, viszont a nyilvános és teljes országos adatbázis, vagyis a Nemzeti Választási Iroda honlapja (NVI, 2024) mindezen szempontokat nem jeleníti meg.

Néhány párt listáján több korábbi ismert országos politikus, volt országgyűlési képviselő is szerepelt, de ennek részletes elemzésétől eltekintek.

A Baranya vármegyei Fidesz-KDNP lista utolsó helyein viszont jelenleg is aktív országgyűlési képviselők szerepeltek (Dr. Hoppál Péter 52. és Nagy Csaba 54.). Fejérben Tessely Zoltán országgyűlési képviselő zárta a kormánypártok listáját, a 60. helyen.

A Mi Hazánk listáját Csongrád-Csanád vármegyében Toroczka László, míg a Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyeit dr. Apáti István, jelenlegi országgyűlési képviselő vezette. A Jobbik listáját Jász-Nagykun-Szolnokban dr. Lukács László György vezette.

Kuriózum, hogy a 2019-es választáshoz hasonlóan a somogyi Fidesz-KDNP listán dr. Neszményi Zsolt, Somogy vármegye főispánja (most a 24. helyen) is szerepelt.

POLGÁRMESTERJELÖLTEK ÉS LISTAVEZETŐK

A 108 vármegyei listából 28-ban nem találtunk polgármesterjelöltet. Az 1614 vármegyei képviselőjelöltből összesen 463 olyan személy volt, aki indult valamelyik településen a polgármesteri tisztség elnyeréséért is.

A polgármesterjelöltet vármegyei listán való szerepeltetése szempontjából jelentős mértékű eltérést találhatunk az egyes pártok gyakorlatában.

A Fidesz-KDNP listáin minden vármegyében szerepeltek polgármesterjelöltek, összesen 310-en, vagyis a listán szereplők 46%-a egyben településvezetői tisztségért is indult. A legnagyobb arányban Hajdú-Biharban (71%), Fejérben (68%), Szabolcs-Szatmár-Beregen (65%) voltak polgármesterjelöltek a listán. Minden vármegyében találhattunk befutó helyen polgármesterjelöltet, kivéve Békést, ahol a legelőkelőbb helyezesű településvezető csak a 10. volt a listán.

A kormánypárti polgármesterjelöltek túlnyomó többsége, több mint 90%-a, 280 fő aktív polgármesterként vett részt a választásokon, ez a megállapítás érvényes Zala vármegyei listán szereplő valamennyi polgármesterjelöltre.

A Mi Hazánk tudott még – Baranya kivételével – valamennyi vármegyében legalább egy polgármesterjelöltet szerepeltetni a listáján. A 62 polgármesterjelölt között aktív polgármester viszont nem szerepelt a párt listáin. A DK 15 vármegyében összesen 27 polgármesterjelöltet szerepeltetett a listáikon, közülük hárman aktív polgármesterek is voltak. A Momentum kilenc vármegyében összesen 12 polgármesterjelöltet indított, közülük egy sem

töltötte be a választáskor a polgármesteri tisztséget. Az MSZP csupán hat vármegyében szerepeltetett polgármesterjelöltet a listáján, összesen 12-öt, viszont közülük 5-en aktív településvezetők is voltak. A vármegyei választásokon induló többi párt közül egyedül a Jobbik listáján, Jász-Nagykun-Szolnokban szerepeltek, igaz ott ketten is polgármesterjelöltek. A 10 civil szervezeti listán viszont összesen 35 polgármesterjelölt szerepelt, vagyis az összes listás jelöltjük 28%-a egyben településvezetői szerepért is küzdött. Az érintett jelölti körből 11 gyakorló polgármester is volt.

2. táblázat: A vármegyei listákon szereplő polgármesterjelöltek száma 2024
Table 2. Number of mayor candidates on the county lists 2024

Vármegye	Fidesz-KDNP	Mi Hazánk	DK	Momentum	MSZP	LMP-Zöldek	Jobbik	MKKP	2RK Párt	Nép párján	Civil	Összesen
Bács-Kiskun	13	7	2		1							23
Baranya	16		2	1	4	1					3	27
Békés	8	4	1									13
Borsod-Abaúj-Zemplén	14	2	1	1	4							22
Csongrád-Csanád	14	5	1	1								21
Fejér	41	4	1									46
Győr-Moson-Sopron	17	1										18
Hajdú-Bihar	29	4	2	4								39
Heves	18	1	1	1								21
Jász-Nagykun-Szolnok	14	1					2					17
Komárom-Esztergom	10	1			1						5	17
Nógrád	10	6	1							2		19
Pest	12	11	7	1								31
Somogy	23	1	1								7+4	36
Szabolcs-Szatmár-Bereg	31	3	2								4+2	42
Tolna	12	5	1	1	1						4	24
Vas	6	3		1	1						2	13
Veszprém	10	1	2	1								14
Zala	12	2	2								4	20
Összesen	310	62	27	12	12	1	2	0	0	2	35	463

Forrás: saját szerkesztés a Nemzeti Választási Iroda adatai alapján.
Source: based on National Election Office own editing.

A 2019. október 13-tól 2024. október 1-ig tartott választási ciklusban, valamennyi vármegyében a Fidesz - Magyar Polgári Szövetség - Kereszténydemokrata Néppárt (Fidesz-KDNP) frakciók alkották az abszolút többséget (átlagosan: 64%), így a közgyűlések elnökei is mind kormánypártiak voltak.

„Végeredményben a Fidesz-KDNP teljes sikert aratott a megyei közgyűlési választásokon. Mindegyik megyében megszerezte az abszolút többséget, sőt az öt évvel korábbihoz viszonyítva tovább javította pozícióit.” (Zongor, 2020:20.)

A nyolcadik választási ciklust záró közgyűlési elnökök közül 13 vármegyében továbbra is vezették a Fidesz-KDNP listát, míg a ciklust záró elnök, Rideg László Bács-Kiskunban a 15. és dr. Juhász Attila Simon Hevesben a 31. helyen szerepelt. Négy vármegyében az addigi elnök (Békésben Zalai Mihály, Csongrád-Csanádban Gémes László, Győr-Moson-Sopronban Németh Zoltán és Tolnában Fehérvári Tamás) nem szerepelt a kormánypárti listán, így velük októbertől a közgyűlésekben már nem találkozhattunk.

A NŐK JELENLÉTE A LISTÁKON

A vármegyei önkormányzatok összetételében tradicionálisan erőteljes férfiuralom uralkodik. 2024-ben a vármegyei 108 listán szereplő 1614 képviselőjelöltből mindösszesen 350 (22%) volt nő. Az egyes listákat állító pártok és szervezetek listáin belül a nők aránya értelemszerűen még jelentősebb eltéréseket mutat.

A Fidesz-KDNP mind a 19 vármegyei listáján találkozhattunk legalább egy (Csongrád-Csanád és Zala esetében) női jelölttel. A kormánypárti jelöltek között van a legkisebb arányban, 17%-ban nő. A listavezetők között is csak eggyel találkozhattunk, Borsod-Abaúj-Zemplénben, ahol a közgyűlés elnöke Bánné dr. Gál Boglárka vezette a jelöltek sorát.

A Mi Hazánk listáin a nők aránya némileg magasabb, 18%, viszont Vas vármegyében nem állítottak nőt a listájukra, viszont Nógrádban a listavezető is hölgy volt.

A DK valamennyi listáján találkozhattunk nővel, amelyek aránya 30% és hét vármegyében – Bács-Kiskun, Baranya, Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén, Fejér, Pest és Vas – nő vezette a párt listáját.

A Momentum Tolna vármegyét kivéve valamennyi listáján szerepeltetett legalább egy hölgyet. A nők aránya a jelöltek között 24% volt és két helyen – Békésben és Nógrádban – nő volt a listavezető.

Az MSZP által állított listákon Vas és Veszprém vármegyéket kivéve mindenhol volt nő, akiknek az aránya a jelöltek között 25% és Csongrád-Csanádban, valamint Hajdú-Biharban női listavezetővel indultak.

A mindössze hat vármegyében induló LMP - Zöldek listáin találkozhattunk legnagyobb arányban (61%) hölgyekkel és három helyen – Baranya, Jász-Nagykun-Szolnok és Nógrád – a listavezető nő volt, sőt Jász-Nagykun-Szolnok esetében mind az öt jelöltjük hölgy volt.

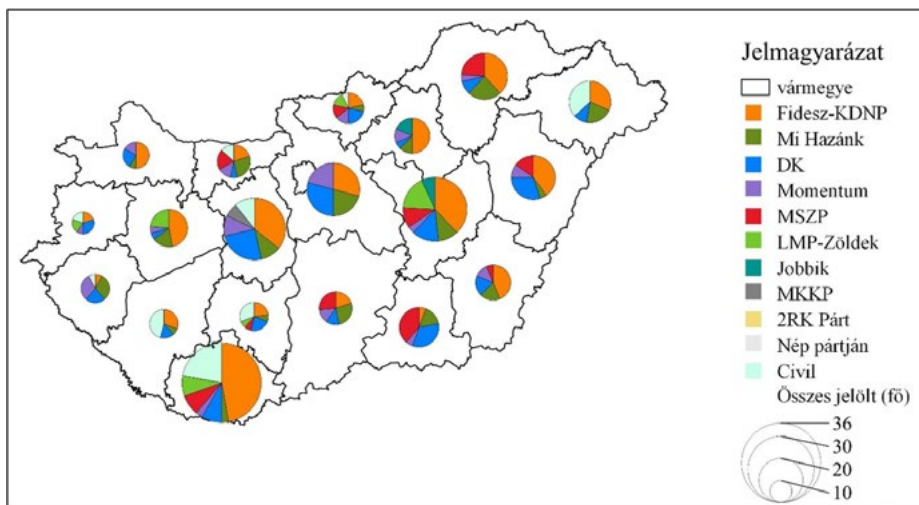
A három vármegyében listát állító Jobbik esetében annak ellenére, hogy Veszprémben nem szerepelt nő a jelöltek között, az arányuk mégis 21% volt.

A másik három kispárt esetében a kissozások miatt külön elemzésre nincs szükség, ezzel szemben a 10 civil lista mindegyikén voltak nők és az arányuk a jelöltek között átlag feletti,

27% volt, sőt a Somogyért listáját az egyesületet alapító, nemrég elhunyt Gyenesei István felesége, Gyeneseiné Kaszás Hajnalka vezette.

Természetesen a nők közvetlen részvételét a vármegyei politizálásban döntően meghatározza, hogy mely párt listáján és mennyire befutó helyen szerepeltek. Látva az egyes listákon elfoglalt helyüket nem meglepő, hogy a képviselők között még alacsonyabb arányban találkozhatunk hölgyekkel.

1. ábra: A vármegyei listákon szereplő női jelöltek száma, 2024
 Figure 1: On the number of women candidates on the county lists, 2024

Forrás: a Nemzeti Választási Iroda adatai alapján készítette Zongor Gábor és Pozsgai Andrea.
 Source: based on data from the National Election Office by Gábor Zongor and Andrea Pozsgai.

A VÁRMEGYEI KÖZGYŰLÉSI VÁLASZTÁSOK EREDMÉNYE

A vármegyei közgyűlési tagok választási eredménye az öt évvel korábbiakhoz képest látványosan jelentős változást nem mutat. Most is a Fidesz-KDNP kormánypárti szövetség nyerte el a mandátumok túlnyomó többségét: a 381 képviselői helyből 227-et, vagyis a mandátumok csaknem 60%-át szerezték meg a kormánypárti képviselők. Ez a 2019-es eredménynél némileg rosszabb, mert akkor 64%-os sikert értek el és 245 képviselői helyet szereztek.

A mostani választáson Pest vármegyét (46%) kivéve mindenhol abszolút többségre tettek szert. Tíz vármegyében átlag feletti támogatottságot értek el. A legnagyobb sikert Tolna (73%), Szabolcs-Szatmár-Bereg (68%) és Baranya, Nógrád és Vas (egyaránt 67%-kal) vármegyékben érték el. Három vármegyében (Heves, Somogy és Zala) az országos átlagnak megfelelő arányú mandátumhoz jutottak, és csupán öt vármegyében nem érték el a 60%-ot, viszont legalább egy mandátumnyi többséggel rendelkeznek.

A kormánypártokon túl a Mi Hazánk és a DK tudott még minden vármegyében legalább egy mandátumhoz jutni. Ez a két párt birtokolja a mandátumok több mint egynegyedét. A legnagyobb növekedést a Mi Hazánk érte el az öt év elteltével, míg 2019-ben összesen 8 megyében 8 képviselői helyet szereztek, 2024-ben 62 mandátummal (16,3%) a második helyet szereztek meg, míg a képzeltbeli dobogó harmadik helyére a DK került, 40 mandátummal (10,5%).

A Momentum mind a 17 vármegyében, ahol indult, szerzett mandátumot, összesen 37-et (9,7%) és Pest vármegyében 10 képviselői hellyel a második legnagyobb frakciót alkotja. Az MSZP csupán egy helyen, Borsod-Abaúj-Zemplénben szerzett mindössze egy mandátumot, így a vármegyei politizálásból lényegében már kiesett. A szocialistákat megelőzi a Jobbik két vármegyében (Heves és Jász-Nagykun-Szolnok) szerzett egy-egy mandátummal, sőt az MKKP is Fejériben szerzett két képviselői helyével. A tíz civilszervezeti listából hét jutott mandátumhoz. Somogyban mindkét civil lista szerzett legalább egy képviselői helyet, míg a Szabolcs-Szatmár-Beregben az egyik civil lista (Összefogás megyénkért) két mandátumhoz is jutott.

Ezzel szemben a VAN Közéleti Egyesület, amely három vármegyében is indult, csak Baranyában jutott mandátumhoz.

Három politikai párt, az LMP- Zöldek, a 2RK Párt és a Nép Pártján mandátum nélkül maradtak.

Így a választásokon résztvevő 108 listából 23 nem szerzett mandátumot.

A vármegyék többségében, 11 helyen 4 politikai csoportosulásra oszlik a képviselő-testület. Ebből 10 esetben a megyegyűlést a Fidesz-KDNP, a Mi Hazánk, a DK és a Momentum képviselői alkotják. Hét vármegyében 5 „frakció” alakulhatott, három esetben a civil képviselők jelenlétének köszönhetően. A legtöbb csoportosulás, hat Fejér vármegyében jött létre.

3. táblázat: A vármegyei közgyűlési mandátumok száma, 2024
Table 3: On the number of mandates for the county council, 2024

Vármegye	Fidesz-KDNP	Mi Hazánk	DK	Momentum	MSZP	LMP-Zöldek	MKKP	2RK Párt	Jobbik	Nép pártján	Civil	Összesen
Bács-Kiskun	14	5	2	2								23
Baranya	12	2	2	1							1	18
Békés	9	3	2	2								16
Borsod-Abaúj-Zemplén	17	5	3	2	1							28
Csongrád-Csanád	10	5	2	2								19
Fejér	11	3	2	1			2				1	20
Győr-Moson-Sopron	13	4	2	3								22
Hajdú-Bihar	15	4	2	3								24
Heves	9	2	2	1					1			15
Jász-Nagykun-Szolnok	11	3	2	1					1			18
Komárom-Esztergom	8	2	2	2							1	15
Nógrád	10	3	1	1								15
Pest	21	8	7	10								46
Somogy	9	1	1								3+1	15
Szabolcs-Szatmár-Bereg	17	4	2								2	25
Tolna	11	2	1	1								15
Vas	10	2	1	1							1	15
Veszprém	11	2	2	2								17
Zala	9	2	2	2								15
Összesen	227	62	40	37	1	0	2	0	2	0	10	381

Forrás: saját szerkesztés a Nemzeti Választási Iroda adatai alapján.
Source: based on National Election Office own editing.

POLGÁRMESTEREK A KÖZGYŰLÉSEKBEN

A nagyszámok törvénye e tekintetben is érvényesült, ugyanis nem meglepő módon a legtöbb polgármesterjelöltet listára állító Fidesz-KDNP frakcióiban ül a legtöbb, összesen 57 frissen megválasztott polgármester is. A kormánypárti közgyűlési tagok egynegyede egyben aktív polgármester is.

Békés vármegyét kivéve a kormánypárti frakciókban valamennyi megyegyűlésben találkozhatunk legalább egy polgármesterrel. A helyzetet némileg árnyalja, hogy további 19 olyan képviselő is ül a kormánypárti frakciókban, aki indult a polgármesteri választáson, de nem járt sikerrel, köztük több olyan is, aki most veszítette el a polgármesteri tisztségét.

Fidesz-KDNP pártszövetségen túl csupán a DK – három vármegyében egy-egy – és a Momentum – két vármegyében egy-egy – esetében találkozhatunk elvétve polgármesterrel a képviselőcsoportban. A többi sikeres listával rendelkező szerveződés esetében nincs aktív polgármester a képviselők között.

4. táblázat: A vármegyei közgyűlési tag polgármesterek száma, 2024
Table 4: Mayors who are members of the county council, 2024

Vármegye	Fidesz-KDNP	Mi Hazánk	DK	Momentum	MSZP	Jobbik	MKKP	Civil	Összesen
Bács-Kiskun	3	0	0	0					3
Baranya	3	0	0	0				0	3
Békés	0	0	0	0					0
Borsod-Abaúj-Zemplén	6	0	0	1	0				7
Csongrád-Csanád	5	0	0	0			0		5
Fejér	4	0	0	0			0	0	4
Győr-Moson-Sopron	3	0	0	0					3
Hajdú-Bihar	6	0	1	1					8
Heves	2	0	0	0		0			2
Jász-Nagykun-Szolnok	1	0	0	0		0			1
Komárom-Esztergom	2	0	0	0				0	2
Nógrád	1	0	0	0					1
Pest	5	0	0	0					5
Somogy	1	0	0					0	1
Szabolcs-Szatmár-Bereg	6	0	0					0	6
Tolna	4	0	0	0					4
Vás	1	0	0	0				0	1
Veszprém	3	0	1	0					4
Zala	1	0	1	0					2
Összesen	57	0	3	2	0	0	0	0	62

Forrás: saját szerkesztés a Nemzeti Választási Iroda adatai alapján.
Source: based on National Election Office own editing.

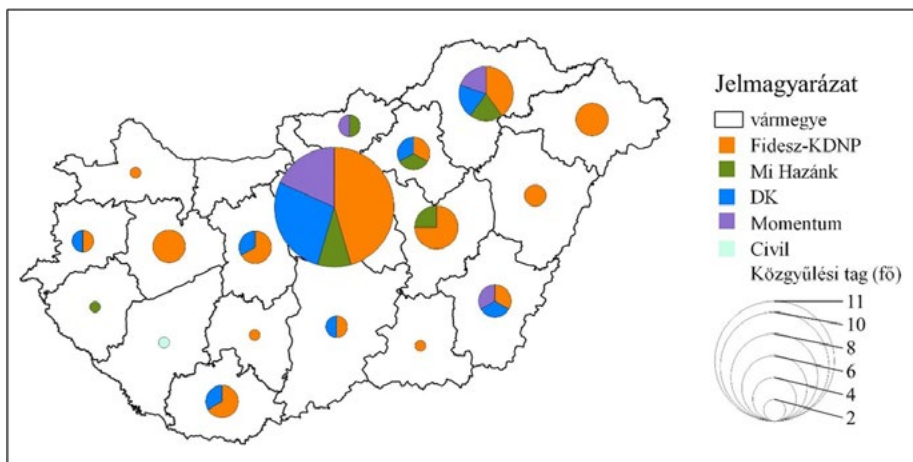
NŐI KÉPVISELŐK A VÁRMEGYEI KÖZGYŰLÉSEKBEN

Ahogy a jelöltek áttekintésekor már jeleztem, a nők jelenléte a megyegyűlésekben meglehetősen alacsony arányt képvisel. Országos összesítésben a 381 vármegyei közgyűlési tagból csupán 51 nő került megválasztásra a listákon, ami 13%-ot épp hogy meghaladó arány. Arányát tekintve a legtöbb nő, 25% a DK frakciókban található.

A megválasztott nők aránya a kormánypárti (12,77%) és a Momentum (13,51%) képviselőcsoportjaiban közel azonos.

A nők legkisebb arányban a Mi Hazánk (9,67%) és a civil szerveződések (10%) esetében vannak jelen. A néhány mandátumot szerzett MKKP, Jobbik és MSZP képviselői mind egyike férfi, akárcsak Komárom-Esztergom vármegye 15 fős közgyűlésében, ahol egyetlen nő sincsen. Csupán egy-egy hölgygel találkozhatunk Csongrád-Csanád, Győr-Moson-Sopron, Somogy, Tolna és Zala vármegyékben.

2. ábra: A női vármegyei közgyűlési tagok, 2024
Figure 2: About women county councillors, 2024

Megjegyzés: az MSZP (1fő), az MKKP (2) és a Jobbik (2) képviselők mindegyike férfi.
Forrás: a Nemzeti Választási Iroda adatai alapján készítette Zongor Gábor és Pozsgai Andrea.
Note: MSZP (1person), MKKP(2) and the Jobbik (2) representatives are all male.
Source: based on data from the National Election Office by Gábor Zongor and Andrea Pozsgai.

A KÖZGYŰLÉSI ELNÖKÖKRŐL

Miután a Fidesz-KDNP Pest vármegyéét kivéve mindenütt abszolút többséget szerzett, így a közgyűlési elnökök választása többnyire nem okozott meglepetést és politikai izgalmat. A legnagyobb létszámú, Pest vármegyei közgyűlésben a 46 fős testületből 21 mandátummal a kormánypártok szövetsége rendelkezik, így a minősített többséghez szükséges volt egyéb pártok támogatása is. A Mi Hazánk nyíltan vállalta Szabó István elnök ismételt megválasztásának a támogatását a működőképesség biztosítása érdekében.¹

Az ismételten megválasztott 13 régi új elnök mindegyike vezette a kormánypárt vármegyei listáját. A legrégebb óta funkcióban lévő elnök, Seszták Oszkár (Szabolcs-Szatmár-Bereg), akit 2008. áprilisban választottak meg a lemondott Fülöp István helyére, így már ötödször tölti be az elnöki tiszteket. Ugyancsak ötszörös elnök Popovics György

(Komárom-Esztergom), akit először Völner Pál államtitkári kinevezését követően 2010. májusában választottak meg a közgyűlés elnökévé. Háromszoros közgyűlési elnökök dr. Molnár Krisztián (Fejér), Pajna Zoltán (Hajdú-Bihar), Skuczai Nándor (Nógrád), Szabó István (Pest), Bíró Norbert (Somogy), Majthényi László (Vas), Polgárdy Imre (Veszprém) és dr. Pál Attila (Zala).

Hat vármegyében (Bács-Kiskun, Békés, Csongrád-Csanád, Győr-Moson-Sopron, Heves és Tolna) került megválasztásra új személy elnöknek, közülük egyedül a Csongrád-Csanád vármegyében nem a listavezető lett az elnök, itt a Fidesz-KDNP listát Nagy Attila Gyula vezette, de a 2. helyen szereplő Mágori András József került megválasztásra.

RÖVID ÖSSZEGZÉS

A 2024-es vármegyei választások sem okoztak jelentősebb izgalmakat. A kormánypártok szövetsége lényegében meggyőző fölényrel nyert, a Pest vármegyei relatív gyengébb eredmény ellenére. Továbbra is narancssárga a magyar vidék. Az ellenzéki pártok közül lényegében három van még viszonylag jelen a vármegyei politikai életben, a Mi Hazánk (62 mandátum), a DK (40) és a Momentum (37).

Az egy vármegye egy lista rendszere döntően az országos politikai pártoknak kedvez, és nem jelenik meg sem a vármegye térségi szerepe, sem a belső eltérő térségei, járásai, tájegységei. A döntő szerepet játszó Fidesz-KDNP lista összeállítása határozza meg lényegében, hogy miképpen jelennek meg az egyes térségek a megyegyűlésekben. A polgármesterek jelenléte a vármegyei közgyűlésekben is döntően a kormánypártok listaállításán múlt. A 62 polgármester megyegyűlési tagból 57 a Fidesz-KDNP frakciókban ül. A fővárosi és a megyei jogú városi önkormányzatokat értelemszerűen kihagyva, a 19 vármegyei közgyűlésben 2024-ben kezdődött ciklusban a képviselők között mindössze 2% egyben polgármester is. Amennyiben településtípus szerint vizsgáljuk a területi és települési önkormányzati szerepet is betöltő vezetőket, akkor megállapítható, hogy összesen 31 városi és ugyancsak 31 községi polgármester ül a megyegyűlésekben. Így a vidéki várost vezetőket csaknem 10%-a tagja valamelyik vármegyei közgyűlésnek, míg a község esetében ez alig 1%-ot jelent.

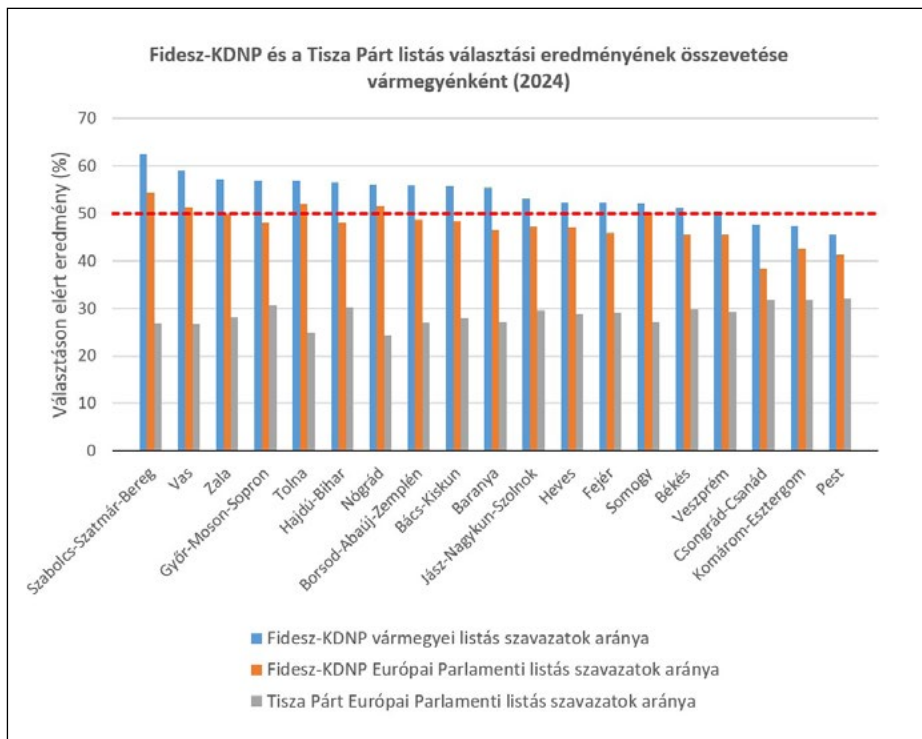
Természetesen a jelenlegi vármegyei önkormányzatoktól a térségi szerepet is nehéz számon kérni, mivel érdemi befolyásuk, szerepük és hatáskörük a területükön zajló folyamatokra nincsen, így lényegében a választott testületek egyfajta térségi leképezését jelentik a nagypolitikának. A vármegyékben a választott szereplők helyett a kormányzatot képviselő főispánok és hivatalaik súlya egyre erősebb. A főispánok kiválasztásába viszont a vármegyei polgároknak nincsen beleszólása, így a vármegyei listás választással megvalósuló térségi politikai felhatalmazás lényegében nem eredményez érdemi hatást kiváltó szerepet.

A 2024. június 9-ei választási napon a vármegyei választásokon a Tisza Párt nem volt jelen. Ugyanakkor az Európai Parlamenti választás révén mégis mérhető, hogy az egyes vármegyékben milyen erőt képviselt a választás napján. Amennyiben összevetjük a Fidesz-KDNP vármegyei és az EP listára adott szavazati arányait, akkor látható, hogy míg a vármegyei szavazáskor csupán három helyen (Csongrád-Csanád (47,66%), Komárom-Esztergom (47,47) és Pest (45,64)) azok nem haladták meg az 50%-ot, addig az EP

lista esetén csupán öt vármegyében (Nógrád, Somogy, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Tolna és Vas) voltak többségben a kormánypárti voksok.

A Fidesz-KDNP támogatottságának aránya mindkét lista esetében hasonló arány-eltolódásokat tükröz az egyes vármegyékben. A legnagyobb arányú a kormánypártok támogatottsága Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében, ahol az önkormányzati listán 62,49%-ot, míg az EP listán 54,47%-ot értek el. Ezzel szemben a leggyengébben Pest vármegyében szerepeltek, az önkormányzati listán 45,64%-ot, míg az EP listán 38,32%-ot szereztek. A Tisza Párt EP listás eredményével összevetésben érzékelhető, hogy az egyes vármegyékben szinkron van a két párt támogatottsági, illetve elutasítási arányában. Így nem meglepő, hogy a Tisza Párt Pest vármegyében volt a legsikeresebb (32,09%), ahol csupán 9,29% volt a két párt listájára adott szavazatok között. A legkisebb különbség a pártok támogatottsága között viszont Csongrád-Csanádban (6,61%) volt. A legnagyobb különbség érthető módon a Fidesz javára Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében (27,67%) volt.

3. ábra: Fidesz-KDNP és a Tisza Párt listás választási eredmények összevetése vármegyénként, 2024
Figure 3: Fidesz-KDNP and the Tisza Párt list election results by county, 2024

Forrás: a Nemzeti Választási Iroda adatai alapján készítette Zongor Gábor és Horváth Csanád Bátor.

Source: based on data from the National Election Office by Gábor Zongor and Csanád Bátor Horváth.

Természetesen a kétféle választás összevetéséből jelentősebb következtetések nem vonhatók le, viszont a Tisza Párt részvétele esetén biztosan állítható, hogy nem lenne ennyire egyszínű a vármegyéek összetétele.

Mindent összevetve a vármegyei választások elemzése alapján állítható, hogy a vidék helyi önkormányzataiban a kormánypártok beágyazódottsága és aktivitása továbbra is meggyőző eredményre vezetett 2024. június 9-én.

JEGYZETEK

- 1 Lásd: A Mi Hazánk egyetlen párttal sem kötött koalíciós megállapodást!, 2024. október 2. Elérhető: <https://mihazank.hu/a-mi-hazank-egyetlen-parttal-sem-kotott-koalicios-megallapodast/> „Pest vármegyében pedig azért szavazták meg a Mi Hazánk képviselői a fideszes közgyűlési elnököt, mert nem volt jobb lehetőségük. Egyetlen jelölt volt ugyanis, a választópolgároktól legtöbb szavazatot kapó, de a többséget megszerezni képtelen Fidesz jelöltje. Ha a Mi Hazánk nem szavazza meg, akkor a Momentummal és a DK-val kerül egy csapatba, akik csak a cirkuszt, anarchiát, a működés-képtelenséget akarták elérni.”

IRODALOMJEGYZÉK

- Kákai László: Újabb frontvonalak?, *Megyei önkormányzati választások Tolna megyében*, Comitatus, 1995/5, 48–57.
- Pálné Kovács Ilona: *Miért hagytuk?*, Comitatus, 2015/3-4, 32–37.
- Pálné Kovács Ilona: *A középszintű kormányzás helyzete és perspektívái Magyarországon*, Budapest, 2019, 222.
- Zongor Gábor: *A lebegő megye*, Társadalmi Szemle, 1991/12, 53–58.
- Zongor Gábor: *A kormánypártok biztos bázisai – Összefoglaló a megyei önkormányzati választásokról 2019*, Comitatus, 2020/1, 12–28.

JOGSZABÁLYOK

- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) tizennegyedik módosítás 3. cikk. Záró és vegyes rendelkezések 28. pontja. Hatályos: 2023. január 1-től.
- 2010. évi L. törvény a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról 7. §.

INTERNETES FORRÁSOK

- *Nemzeti Választási Iroda (NVI)*, <https://vtr.valasztas.hu/onk2024>

AGG ZOLTÁN

Önkormányzati választások a megyei jogú városokban: folytonosság és megújulás

*Municipal Elections in Cities with County Rights:
Continuity and Renewal*

•
SZERZŐ:

AGG ZOLTÁN, egyetemi docens, Pannon Egyetem, Társadalomtudományi Intézet, comitatus91@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9004-6234

JEL kód: K16, H70, H79, Z18

Kulcsszavak: megyei jogú városok • polgármesterek • civil szervezetek

Absztrakt: Összességében megőrizte pozícióit a Fidesz a megyei jogú városok önkormányzati testületeiben. Néhány városban sikerült visszaszerezni a polgármesteri pozíciót, más városokban viszont vesztek. Az ellenzéki pártok csak civil szervezetekkel összefogva tudtak nyerni. Ahol viszont felbomlott a kormányellenes összefogás, ott a Fidesz jelöltje nyert.

AUTHOR:

ZOLTÁN AGG, Associate Professor, University of Pannonia, Institute of Social Sciences, comitatus91@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9004-6234

JEL code: K16, H70, H79, Z18

Keywords: cities with county rights • mayors • civil organizations

Abstract: Overall, Fidesz maintained its positions in the municipal councils of cities with county rights. The governing parties managed to reclaim the mayoral seats

in some cities, while in others, they lost the leadership position. Opposition parties could only achieve victories by collaborating with civil organizations. However, where the anti-government coalition disintegrated, the Fidesz candidate emerged victorious.

Az alábbiakban a szerző a 2024. évi önkormányzati választások ürügyén csupán néhány gondolatát szeretné megosztani egy-két témában („megyei jogúság”, választási rendszer) a Tisztelt Olvasóval. A területi korlátok miatt nincs lehetőség arra, hogy mindegyik megyei jogú várossal foglalkozzunk, így aki a polgármester-választások részletes adatait e cikkből szeretné megtudni, annak a Nemzeti Választási Iroda honlapját tudjuk ajánlani.¹

De mégis, miért érdekes pont a megyei jogú városokkal foglalkozni? Miért fontos az, hogy mi történt Baján, s miért nem annyira érdekes Mosonmagyaróvár vagy Pápa?

A megyei jogú városok a médiában ezúttal is kiemelt figyelmet kaptak, pedig ezek a városok társadalmi és gazdasági szempontból nincsenek egy „súlycsoportban”, hiszen például Debrecen és Baja sem a népességszámát, sem a gazdasági erejét tekintve nem összehasonlítható. E két várost emiatt akár külön kategóriába is sorolhatnánk, pedig a jogi státusuk azonos.

A megyei jogú városoknak ezt a kategorizálását a regionális tudomány képviselői el is elvégezték. Négy szint elkülönítését tanácsolták (vö. Rechnitzer, 2019). Ezek a regionális központok, a nagyvárosok, a megyeszékhelyek és az egyéb megyei jogú városok. Ezek az úgynevezett megyei státuszú városok, amelyek között a „nagyvárosok” közé a szerző, az öt régióközponton (Debrecen, Miskolc, Szeged, Pécs, Győr) túl, a 100 ezer főnél népesebb további három települést sorolta (Kecskemét, Nyíregyháza, Székesfehérvár), bár az utóbbi lakosságának lélekszáma, a 2022-es népszámlálás szerint, már visszaesett 95 ezer fő környékére. Az önkormányzati törvény 1994-ben esedékes módosításának előkészítésekor az is felmerült, hogy megszüntetnék a megyei jogú városi címet, helyette újra bevezetnék a „megyei város” kategóriáját, melybe az összes megyeszékhely is beletartozna. „Közülük emelkedhetnének ki az úgynevezett nagyvárosok: százezer feletti lakossággal, ha regionális szerepkörrel is rendelkeznek. A BM javaslatai szerint e nagyvárosok élén is főpolgármesterek állnának...” (Megyei Híradó Tudósítások 1993. november p. 13 (az) tudósítása!)

A Comitatusban nemrég az is megjelent, hogy az utóbbi évtized területpolitikája nem igazolta vissza ezt a többször javasolt fogalmi differenciálást, sőt még a regionális központok fejlesztése sem vált prioritássá az ország egészének javát szolgálva (Somlyódiné, 2024:210–211.).

A megyei jogú városok közjogi szerepe és a valós társadalmi, gazdasági súlya nincsen összhangban, hiszen egy regionális központ, vagy akár egy megyeszékhely nem értelmezhető a vonzáskörzete nélkül, miközben a megyei jogú város közjogilag el van választva a környékétől (érdekes helyzet a közigazgatásban, hogy ez a járásek esetében nem így van, most nincsenek „járási jogú” városok.) A „nagyvárosok” fejlesztésénél fontos volt a Modern Városok Programja, de ebben az esetben is a pontszerű fejlesztés volt a jellemző (Somlyódiné, 2024:212.).

A 2024-es választásokon a megyei jogú városokban a pozícióban lévő polgármesterek döntő többségét újjáválasztották, az igazi változás az előző alkalommal, 2019-ben volt, hiszen azt megelőző ciklusban csak két megyei jogú városhoz (Szegedhez és Salgótarjánhoz) volt ellenzéki polgármestere. (Az alábbiakban ezért foglalkozom, mint kiindulóponttal és

viszonyítási alappal, a 2019-es és a korábbi megyei jogú önkormányzati választásokkal is; annál is inkább, mivel erről az elmúlt öt évben a folyóiratunkban nem jelent meg publikáció.)

A kormányközeli lapok azért is üdvözölték az eredményeket, hiszen a nagy politikai felbolydulás ellenére összességében sikerült megtartani a Fidesz pozícióit, sőt vissza is tudtak hódítani néhány várost. Ugyanakkor komoly veszteségeik is voltak. (Ezek közül is a legnagyobb figyelmet Győr városa keltette.)

A médiumok ingerküszöbét a legutóbbi önkormányzati választásoknál – a fővárosi főpolgármester-választás mellett – csupán néhány megyei jogú város polgármesteri pozíciójáért folytatott harc érte el. A győri szappanopera is folytatódott, ezért szinte mindegyik internetes portál címsoraiban és/vagy a cikket felvezető leadben megemlítette, hogy a Rába-parti városban a szavazópolgárok polgármestert váltottak. (Pl. Index 2024.)

A 2019-es választásoktól eltérően ezúttal nem az volt a tét, hogy működik-e az úgynevezett „baloldali” ellenzéki összefogás a Fidesz által dominált politikai térben.

Itt engedtessek meg egy rövid kitérőt a „minek nevezzelek” témakörében. A mai kormányoldal versus ellenzék dichotómiában csak jobb híján alkalmazom a jobboldal/baloldal megkülönböztetést annak ellenére, hogy sem a Fidesz nem tekinthető a hagyományos értelemben jobboldali, sem az ellenzéki összefogás nem tekinthető a hagyományos értelemben baloldali erőnek, ez utóbbiban ráadásul erőteljes törésvonalak vannak. (Vö. Péli, 2021.)

Politológiai közhely, hogy az „ellenzéki összefogás” pártjai között nem csak baloldali: MSZP, DK, hanem jobboldali: Jobbik, liberális: Momentum és zöld: LMP, Párbeszéd formációk is vannak, illetve voltak.

A fideszes politikuskok szeretik magukat a „nemzeti oldal” képviselőinek tekinteni, míg az ellenzéki összefogás képviselői magukról, mint „demokratikus pártokról” beszélnek, s akár ezeket a narratívákat is átvehetném, de ezzel mindkét oldalról elveszíteném a tudományos tárgyilagosságnak még a látszatát is. Kormánypártokról és ellenzékéről beszélni az önkormányzatoknál – az országos politikai életben elfogadott narratívát átvéve – pedig azért furcsa, mert sok város esetében az elemzés tárgya éppen az, hogy a Fidesz ellenzékébe szorult, miközben a kormánykritikus/kormányellenes politikai erők kerültek a helyi önkormányzatokban hatalomra.

A polgármester-váltás a kormányoldal és az ellenzék között a legtöbb esetben akkor történt meg, ha valamelyik politikai erő megosztottan indult. Így amikor a civil szervezetek és a korábban velük szövetséges politikai pártok külön indultak, gyakorlatilag a saját esélyeiket veszítették el. Azok a polgármesterek így például Baján vagy Egerben, ahol a korábbi támogatópárt(ok) szakított(ak) velük, szintén veszítettek. (Egerben a 2019-ben eredetileg jobbikosként, összellenzéki támogatással megválasztott Mirkóczki Ádám már 2020 júniusában kilépett a Jobbikból,² 2024-ben egyesületi színekben indult és veszített. Baja városára még visszatérünk.)

Volt, amikor személyes konfliktusok már a ciklus közben is terhelték a polgármester és a támogatók kapcsolati rendszerét. A baloldali ellenzéki pártok esetenként önsorsrontó módon léptek fel a saját jelöltjükkel szemben és mivel a választási rendszer egyfordulós, ezt a hibát, vagyis a külön indulást, már nem lehetett orvosolni.

A szakirodalomban már közhely (ld. pl. Kákai, 2015:222–223.), hogy a kisvárosokkal ellentétben a megyei jogú városokat már egyértelműen a pártok uralják. Kákai László hi-

vatkozott tanulmányának 2014-ig feldolgozott táblázatai szerint, független vagy civil szervezet jelöltje csak elvétve tudott mandátumot szerezni. Az adatokból kitűnik, hogy mind a polgármesterek, mint a képviselők esetében drasztikusan esett a pártok által önállóan mandátumot szerzett jelöltek aránya és a polgármesterek esetében az idők során, folyamatosan csökkent a mandátumot szerezni képesek száma. Míg 2002-ben az MSZP, SZDSZ és a Fidesz, addig 2006-ban már csak a Fidesz és az MSZP tudott önállóan pozíciót szerezni a polgármesterek között. A pártok erőviszonyait elemezve megállapította, hogy az FKgP és önállóan a KDNP 12 év alatt gyakorlatilag eltűnt a megyei jogú városok közgyűléseiből. Az akkor még a Fidesszel összemérhető támogatással rendelkező MSZP, a polgármesteri pozícióinak megtartása mellett a képviselői helyek tekintetében tudott javítani 1998-hoz viszonyítva, de 2006-ban, majd 2010- és 2014-ben mind a polgármesteri, mind a képviselő választáson jelentős mandátumvesztéssel szembesült 2002-höz viszonyítva. 2015-ben publikált tanulmányában Kákai László megállapítja, hogy 2010-ben, de különösen 2014-ben minden idők legrosszabb választási eredményét érte el az MSZP. A Fidesz viszont előretört és 2010-ben már csak ez a párt volt képes önállóan polgármesteri székhez jutni a megyei jogú városokban. 2010-ben a Fidesz önállóan 7, a Fidesz-KDNP szövetségében 15 polgármestert adott és csupán Szegeden tudott nem jobboldali jelölt nyerni. 2014-ben pedig 20 polgármestert adott a Fidesz vezetett jobboldal. Mellette 1 független és 2 baloldali-civil jelölt tudott városvezetői posztot szerezni.

A megyei jogú városokban ezúttal a korábbiaknál nagyobb szerepet játszottak a harmadik oldali, civil szervezetek. Amint azt már a 90-es évek végén megfigyelhettük, az úgynevezett civil szervezetek jelöltjei a legtöbb esetben politikai egyesületek voltak, amelyeket be lehetett sorolni bal- vagy jobboldalra.

Voltak azonban olyan egyesületek is, amelyek nem kötelezték el magukat, nem szövetkeztek a pártokkal, hanem függetlenek maradtak. Minimális céljuk az volt, az egyesület vezetője bejusson a képviselő-testületbe, ennek érdekében indultak el a választásokon. A megyei jogú városok választási rendszere 1994–2010 között viszonylag arányos volt, hiszen az egyéni kerületekben elért szavazatok abban az esetben is érvényesülhettek, ha az illető nem nyert mandátumot, mivel a szervezete az úgynevezett töredékszavazatok révén listán be tudott juttatni képviselőket. A független jelöltek számára a 90-es években tudatosodott, hogy érdemes közös szervezetbe tömörülniük, hiszen így képviselőhöz juthatnak a töredékszavazat révén.

Ez a listás ága a választásoknak 2010-től kezdődően gyengült, hiszen a választási törvények módosításával nem csak az egyéni választókerületek számát csökkentették, hanem a listás képviselők számát is megfelezték, így a korábbi 60-40%-os arány 70-30-ra csökkent. De még így is érdemes volt elindulni a választásokon a kisebb támogatottságú pártoknak és civilszervezeteknek.

A választási rendszer tehát összességében a legerősebb párt, pártszövetség, vagy civil szervezet, illetve civilszervezet és pártszövetség számára kedvező. Ritka kivételektől eltekintve legalább 40%-os támogatottság kell a győzelemhez.

Ez most is így volt a polgármester-választásoknál.

Lássuk, milyen hangulatú tudósítások jelentek meg témánkban a választást követő napon.

A tudósítások ténszerűek. Az önkormányzati választásokat 2024-ben is a Fidesz-KDNP és szövetségesei nyerték a megyei jogú városokban. „A vármegyeszékhelyek zömében is a kormánypárt adja a polgármestert (kivéve: Győr, Szombathely, Tatabánya, Pécs, Szeged, Békéscsaba, Szolnok), valamint a képviselő-testületi többséget.” – írta a Világgazdaság (VG, 2024). Ebben a tudósításban is kiemelték: „A győri verseny volt az egyik legizgalmasabb, miután az eddigi fideszes polgármestert, Dézsi Csaba Andrást nem a korábbi kormánypárti településvezető, a szexbotrányban megbukó Borkai Zsolt, hanem a baloldal jelöltje, Pintér Bence győzte le.”

Az Indexben pedig, miután részletesen foglalkoznak a főpolgármester-választással, csak akkor térnek a témánkra: „Mevannak a megyei jogú városok eredményei is. Komoly átrendeződés nem történt, de azért Győrben komoly verseny volt, és több régi polgármesternek is le kell köszönnie.” Tudósításuk szerint: „Meglépő eredménynek számít, hogy a kormánypárt jelöltje kikapott Szolnokon és Nagykanizsán, de új polgármester lesz Egerben és Miskolcon is. Győrben sokáig hárman (köztük a várost sokáig vezető, de 2019-ben lemondott Borkai Zsolt) is versenyben voltak. Itt végül Pintér Bence győzött a kormánypárt jelöltje (a várost eddig vezető Dézsi Csaba András) és Borkai Zsolt előtt. Több településen is nagy szavazataránnyal nyert a regnáló polgármester: Székesfehérváron Cser-Palkovics András, Debrecenben Papp László, Szegeden Botka László, Esztergomban Hernádi Ádám, Hódmezővásárhelyen pedig Márki-Zay Péter kaptak ismét bizalmat.”³

A médiában a legnagyobb figyelmet Győr kapta, ahol a korábbi fideszes polgármester a választásokon szeretett volna visszakerülni a közéletbe.

A Borkai-ügy az idei választások előtti napokban jutott el odáig, hogy bírósági ítélet született, melyben első fokon elmarasztalták a zsarolókat. Nem tudni, hogy ez a hír megnyíben segítette Borkait a választásokon. Az a fajta elégedetlenség, amit a lemondását követően megválasztott új polgármesterrel szemben megfogalmazódott, végül a civil jelölt számára volt hasznos, aki a két fideszes, illetve Borkai esetben, volt fideszes jelölt fölött, mint nevető harmadik, győzedelmeskedett.⁴

Pintér Bence tehát a Tiszta Szívvel a Városért Egyesület, Momentum, LMP jelöltjeként (amit az MSZP is támogatott) 31,15%-kal nyert, a „papagájos” Dézsi Csaba András (Fidesz-KDNP, 30,4%) és Borkai Zsolt (Borkaival Közösen a Jövőnkért Egyesület, 27,02%) előtt. „Futottak még”: Glázer Tímea (DK, Jobbik, 3,45%), Koródi István (Mi Hazánk 3,01%), Kovács László (Civilek Győrért Egyesület 2,84%). Ugyanakkor – egy kivételével – minden egyéni körzetet a Fidesz-KDNP jelöltje nyert meg, tehát a polgármester „béna kacska” lesz, a konfliktusok a közgyűlési többséggel borítékolhatóak.

Győr városa esetében talán a „bukott baloldal” helyett a bukott DK minősítés sem túlzás. 2019-ben Glázer Tímea 1,5% híján, a Borkai-ügy⁵ ellenére sem tudott győzni, most viszont mindössze 3,45 %-ot szerzett. (Annak ellenére, vagy éppen azért, mert a Jobbik is támogatta.)

2022-ben kisebbek voltak az izgalmak, mint 2019-ben, amikor – állítólag az úgynevezett Borkai-hatás miatt – több korábban biztosnak gondolt fideszes fellegrár is „elesett”, ezúttal viszont a megyei jogú városokban kiegyensúlyozottan szerepelt a Fidesz-KDNP.

Érdemes lenne azt is megvizsgálni, hogy a megyei jogú városok részére juttatott többlettámogatások mennyiben befolyásolták az önkormányzati választások eredményeit. Saját

véleményem szerint Veszprémben minden bizonnyal segítette a polgármester újraválasztását a 2023-as Európa Kulturális Fővárosa program során megvalósult fejlesztések és rendezvények. A városok fejlettsége, és az ezek kapcsán látható gazdagsága, viszont nem feltétlenül volt összefüggésben a választási eredménnyel. Így például a fejlett gazdasági mutatókkal rendelkező Győr városáról mindenkinek, aki oda látogatába érkezik, szinte csak pozitív élményei lehetnek, és mégis megbukott a regnáló fideszes polgármester.

Érdekes szempont lehet az is, hogy a társadalmi mozgalmak mennyire voltak hatással a választási eredményekre, gondolok itt például a Debrecen és környéki akkumulátorgyárak problémájára. Hiába volt látható a társadalmi elégedetlenség, mégis újjáválasztották a debreceni polgármestert. (Bár jóval kisebb arányban, mint 2019-ben, amikor 61,77%-kal nyert.)

Az is elgondolkodtató, hogy mi lehet az oka annak, és milyen tendenciát jelez, hogy ugyanakkor Szolnokon és Nagykanizsán leváltották a kormánypárti városvezetőt. Ez utóbbi esetben külön érdekesség Zala megyében Nagykanizsa és Zalaegerszeg példája, hiszen a megyeszékhelyen a Fidesz beágyazottsága igen erős, miközben Nagykanizsa történelmi hagyományai inkább a baloldalihoz köthetők. (A korábbi polgármesterválasztások eredményeiről lásd Agg, 2005:91–99.)

A személyiség szerepéről már szóltunk, így hiába például Szeged városának az egy évszázaddal ezelőttre visszanyúló jobboldali múltja, Botka László baloldali jelöltként mégis tartósan a város élén maradt. (Szeged városáról részletesebben e számunkban Bódi Ferenc és szerzőtársai írnak).

Az országos nagypolitikába berobbanó Magyar Péter által vezetett mozgalom, a Tisztelet és Szabadság (Tisza) Párt nem indult a megyei jogú városokban. Egyedül Békéscsabán volt egy olyan társadalmi szervezet, amely élvezhette a támogatását. (Nem nyert.) Mégis érdekes lenne megvizsgálni, hogy miképp alakult a polgármester támogatottsága, ha összehasonlítjuk a pártjának az európai parlamenti választáson elért eredményével. Ezt igazából a fideszes polgármestereknél lehet megfigyelni. Érdemes azt is megnézni, hogy a Tisza Párt hogyan szerepelt az adott városban.

Ez a párt összességében a fővárosban és nagyobb városokban ért el nagyobb eredményeket. Volt olyan város, ahol magasabb százalékban szavaztak rájuk, mint a kormánypártokra. Azt is érdemes megvizsgálni, hogy hogyan alakult az újjáválasztott polgármesterek támogatottsága és általánosságban, egy-két kivételtől eltekintve, meg lehet állapítani, hogy kevesebben szavaztak rájuk a választópolgárok százalékosan, mint az előző alkalommal. Ugyanakkor az is jellemző, hogy jobban szerepeltek a polgármesterek az önkormányzati választásokon, mint a pártjuk az európai parlamenti választásokon. Ez utóbbi a Tisza Párt feltűnésének eredményeképpen történt, és egy tendenciát mutat, ami szerint a polgármestereknek a személyisége és a választópolgároknak a stabilitási igénye megakadályozta, hogy az országban megindult kormányellenes hangulat elsodorja őket a hatalomból. Az európai parlamenti választásokon a Tisza nem sodorta el a Fideszt, de a támogatottságának a rövid idő alatti felfutása, az ellenzéki szavazók nagy részének átpártolása figyelmeztető jel a kormánypártok számára.

Érdekes módon a 2019-ben a nagyvárosokat elérő leváltási hullám megállt, viszont a kisvárosokban jó néhány korábbi polgármestert elsodort (pl. Balatonalmádi, Keszthely, Mosonmagyaróvár, Pápa).

A képviselő-testületekben, az említett Győr kivételével, általában a választásokon győztes párt jelöltjei győztek. Néhány városban okoz gondot az, hogy a képviselő-testület többsége politikai ellenfele a polgármesternek (pl. Pécssett, ahol ügyek mentén azért sikerülhet a polgármesternek esetenként többséget szereznie). A magyar jogi szabályozás szerint a polgármester nem oszthatja fel a testületet. A testület csak saját maga mandátumát szüntetheti meg. Ezzel egyben leváltva a város első vezetőjét is. Ez a szerintem furcsa megoldás nem látszik indokoltnak, hiszen ily módon egy népszerű polgármestert a vele szemben ellentétes oldalon álló testülete el tudja lehetetleníteni, de az is előfordulhat, hogy akár a várost is csődbe tudja vinni, mint amire anno Esztergomban példa is volt.⁶

Más városokban is akkor volt változás a polgármester személyében, ha az ellenoldalak megosztottak voltak. Így történt Miskolcon, ahol a regnáló polgármester visszalépett, mivel a korábban őt támogató baloldali pártokkal megromlott a viszonya. Így a Fidesz-jelöltjével szemben, aki jellemző módon nem a párt köreiből, hanem civil jelöltként került a Fidesz-KDNP látókörébe, nyerni tudott a kettévált, korábbi kormánykritikus jelöltekkel szemben. Miskolcra egy másik tanulmány e számunkban részletesebben is beszámol (Bódi Ferenc és társai).

Az általam legjobban ismert városban, Veszprémben már 2006-ban megbukott az SZDSZ-es polgármester. Veszprém ugyanis csak „látszólag liberális város” (lásd Bánlaki, 2003). A polgármesterekkel készített interjúból kitűnik, hogy Dióssy László nem is értette, hogy miért akkor váltották le, amikor véleménye szerint a legjobban teljesített. Míg Debreczeni János elmondta, hogy gyakorlatilag egyedül kampányolva a Fidesz anyagi támogatása nélkül sikerült nyernie (Agg 2015/a, b).

2010 óta Porga Gyula Veszprém polgármestere, és 2014, valamint 2019 után 2024-ben is újraválasztották. Igaz, kisebb százalékos eredménnyel, mint korábban. Várható volt, hogy nem talál legyőzőre, hiszen ellenfele Hartmann Ferenc a korábbi (2002–2006), szocialista alpolgármester, ezúttal civil színekben is (Híd a Városért Egyesület), a DK, a Momentum és egy jobbikos utódszervezet támogatásával indult. Ugyanakkor egy harmadik jelölt is ringbe szállt, aki már 2019-ben is próbálkozott volna független jelöltként, de akkor még visszalépett. Most egy új, harmadikutas, civilszervezet képviseletében indult, elsősorban független vállalkozók támogatásával, s ha a polgármesteri címet nem is sikerült elnyernie, de a kompenzációs listán bekerült a városi közgyűlésbe (Adamecz László). Az általa vezetett Együtt Veszprémért Egyesület nem tekinthető sem baloldalinak, sem kormányközelinek, és tudomásom szerint a Tisza Pártot sem keresték meg.⁷

Veszprémben, amit mint a 2024-es választást átlagosan jellemző várost veszünk példának, már 2010 óta ugyanaz a polgármester. Az elmúlt két alkalommal abszolút többséggel, 54-55%-kal nyert Porga Gyula.⁸ Most is népszerűbb volt mint a pártja, de már egy kicsit csökkent a támogatottsága.

Az Európai parlamenti választásokon Veszprémben a Fidesz–KDNP 36,41%-ot, az MSZP-DK-Párbeszéd szövetség 10,15%-ot, a Momentum 3,93%-ot, a Mi Hazánk 6,3%-ot ért el.

Porga Gyulát a Fidesz-KDNP színeiben a szavazók 47,55%-a támogatta, a „baloldali” ellenzék jelöltje 29,43%-a is több mint a mögötte álló pártok EP választásokon elért összesített eredménye, a civil jelölt 17,11%-ot ért el, ez azonban, ha összeadódna, együtt is kevesebb mint a győztes városvezető. (A Mi Hazánk jelöltjére mindössze 5,91% szavazott.)

A polgármesterjelöltet nem állító Tisza 35,68%, az MKKP 4,17%, az LMP 1,07%-nyi szavazatot gyűjtött. (Az ellenzéki összefogás jelöltjeként 2019-ben bekerült zöld képviselő ezúttal a civileket képviselő Együtt Veszprémért színeiben győzött egyéni választókerületében.) Veszprémben a közgyűlésben a Fidesz-KDNP pozíciója megerősödött, mert a korábbi ellenzéki összefogás felbomlott, új szereplők, köztük a Kétfarkú Kutypárt jelöltje is bekerült a testületbe.

Még egy várost kell megemlíteni.

Baja újonnan lett megyei jogú város (Esztergommal együtt), annak ellenére, hogy a korábbi szabályozás szerint nem felelt meg a megyei jogú várossá nyilvánítás kritériumainak. Baja korábban törvényhatósági jogú város és megyeszékhely is volt. Mivel a legutóbbi, tartósan szánt, szabályozás szerint a megyei jogú városok száma nem volt bővíthető, kivéve ha új megyeszékhely jön létre, ezért a 2022-es parlamenti választás előtt az ellenzéki összefogás jelöltje az önálló Bács megye visszaállításának programjával kampányolt. (Ilyen alapon pl. Mosonmagyaróvár is lehetne megyei jogú város. Sőt, Pápa akkori polgármestere a 2002-es választások előtt fel is vetette, hogy őket is megilleti a megyei jog. Lásd Józsa, 2001:6.)

Baját a kormánypártok visszahódították, ami nem annyira meglepő, mint a 2019-es választás elvesztése, amikor a sajtóhírek szerint saját volt alpolgármestere buktatta meg az akkori fideszes polgármestert.

2024-ben Kámáné Bari Bernadett (Fidesz-KDNP) 47,95%-ot ért el, s ezzel fölényesen győzött a Momentumból kilépő, s ezúttal egy civil szervezet (MARÉG - Magyarországi Régiókért Egyesület) és az MSZP jelöltjeként induló Nyirati Klárát (37,83%), akinek esélyeit eleve csökkentette, hogy külön indult egy másik civil szervezet (Bácskaiak a Városért Egyesület), valamint a Mi Hazánk jelöltje is, akik egyenként valamivel több mint 5%-ot értek el.

RÖVIDEN ÖSSZEGEZVE

A 2022-es megyei jogú városi eredményekből nem következtethetünk arra, hogy a kormánypártok és szövetségeseik uralma megrendült volna. Repedések ugyan vannak a hatalmi épületben, néhány „várat” bevett az ellenzék, néhányat elveszített, összességében azonban a Fidesz és az általa támogatott polgármesterek megvédték a párt vidéki erősségeit. Igaz az is, hogy az ellenzéki „nehéztüzérség”, vagyis a Tisza Párt még nem érkezett meg az ostromhoz.

JEGYZETEK

- 1 Az adatok forrása elsődlegesen a Nemzeti Választási Iroda honlapja. Elérhető: www.valasztas.hu Letöltés ideje: 2025 január 2.–február 24., s ez igaz valamennyi internetes forrásra.
- 2 Kilép a Jobbikból Mirkóczki Ádám. Elérhető: hvg.hu/2020_junius_02_16.00_m.hvg.hu/itt-hon/20200602_jobbik_mirkoczi_adam_kilepes Most, 2022-ben a „baloldal” (DK-MSZP-Momentum-Párbeszéd szövetség) külön indult, s polgármesterjelöltjük pont annyi szavazatot szerzett (12,57%), amennyi hiányzott az ő 26,52%-ához, hogy újra válasszák.

- 3 Győr esetében feltűnő, hogy mennyire pontatlan a győztes ellenzéki jelölt fideszes minősítése. Nem Pintér Bence (Tiszta Szívvel a Városért Egyesület, a Momentum és az LMP) volt az „igazi baloldali” jelölt, hanem Glázer Tímea.
- 4 A 2019-es önkormányzati választáson Borkai Zsolt a jachtos botrány ellenére is meg tudta őrizni polgármesteri székét: 44,32% - 42,83% arányban legyőzte a DK-s Glázer Tímeát, akit a Momentum, az MSZP, a Jobbik és az LMP is támogatott. Borkai Zsolt a választás után lemondott a polgármesteri tisztségről, a 2020. januári időközön Dézsi Csaba András volt a kormánypártok polgármesterjelöltje, és 56,14 százalékkal magabiztos győzelmet aratott a helyi MSZP-s Pollreis Balázs felett, aki mögé a DK, a Momentum, a Jobbik és az LMP is felsorakozott. A 2024-es választást megelőzően az ellenzéki pártok között történtek egyeztetések a győri politikai helyzetről és a lehetséges közös jelölt megtalálásáról, még az előválasztás lehetősége is felmerült, de végül a korábbi összefogás pártjai megosztottak maradtak Pintér Bence és Glázer Tímea között. Forrás: index.hu/belfold/2024/önkormányzati_valasztas/2024/06/17/gyor-pinter-bence-dezsi-csaba-andras-polgarmester/
- 5 A 2019-es önkormányzati választásokat megelőzően az „Ördög Ügyvédje” blog közzétett egy videót Borkai Zsolt győri polgármesterről, amint egy jachton egy prostituálttal közöszül. (Mint később kiderült, a felvételt zsarolás céljából készítették.) Részletesen: Kuruc.info – Kokó, kurvák és jacht az Adrián 2019-10-08 m.kuruc.info/r/53/203
- 6 2010-ben teljes ellenzéki összefogással Tétényi Éva független jelöltet választották Esztergomban polgármesternek, viszont az összes egyéni kerületben a Fidesz jelöltje győzött. A város önkormányzata már 2011-ben fizetéképtelenné vált. Vö. Sztojcsév Iván: Rettegjünk? – Ha csődbe megy egy város, in: Világgazdaság Online, 2011.06.23.
- 7 Szóbeli információk, ami az egyesület egyik alapító tagjától származnak.
- 8 2019-ben a teljesskörű ellenzéki összefogás is kevés volt a győzelemhez az akkor még DK-tag Katanics Sándornak, aki viszont egyéni választókerületben győzni tudott, s ez meglepetésre három másik társának is sikerült. 2024-ben már a Híd a Városért Egyesület képviseletében nyert a Gyulafirarót-Kádárta városrészben, két egyéni képviselői helyet viszont elveszített a korábbi ellenzéki összefogás.
- 9 A szavazatarányt vizsgálva felvethető a legitimitás kérdése, vagyis hogy az 50%-nál kisebb választó támogatás mennyire nevezhető a szavazók akaratának. Ez azonban a 1994-ben bevezetett egyfordulós választási rendszer miatt nem releváns. Amennyiben lehetőség nyílt volna második fordulóra, abban az esetben, ha nincs olyan jelölt, aki több mint 50%-ot kapott, akkor a 2024-es eredményeket modellezve érdekes küzdelemre kerülhetett volna sor pl. Győrben és Egerben, annak függvényében is, hogy a második fordulóba a két, illetve a három legtöbb szavazatot kapó személy indulhatott volna.

IRODALOMJEGYZÉK

- Agg Zoltán: *Politikai földrajz és megyerendszer*, Comitatus, 2005. ISBN 963 7185 39 9
- Agg Zoltán: *Politikai térátlépések: helyi, regionális és országos szereplők Magyarországon*, in: András Ferenc – Géczi János (szerk.): *Térátlépések*, Veszprém, 2015, 11–18. ISBN 978 963 396 079 0
- Agg Zoltán: *Van élet a polgármesterség után, Beszélgetés dr. Dióssy Lászlóval*, Comitatus, 2015a/218. 48–50.
- Agg Zoltán: *Interjú Debreczeni Jánossal, Veszprém város korábbi polgármesterével*, Comitatus, 2015b/218, 51–56.
- Bánlaki Ildikó: *Veszprém, a csak látszólag liberális város*, in: Oláh Miklós – Agg Zoltán (szerk.): *Új szereposztás: önkormányzati választások 2002*, Comitatus, 2003. ISBN 963 7185 36 4

- Index: *Győr szolgáltatta a legnagyobb meglepetést*, 2024. Elérhető: index.hu/belfold/2024/onkormanyzati_valasztas/2024/06/09/valasztas-onkormanyzat-vidék-megyei-jogu-varos-polgarmester
- Józsa Benő: *Kis régiók – nagy ellentétek, Pápa megyei jogú városi címre aspirál*, Megyei Tudósítások, 2001/5, 6. ISSN 1217-6095
- Kákai László: *Helyi és területi önkormányzat, helyi politika*, in: Körösesy András (szerk.): *A magyar politikai rendszer – negyedszázad után*, Budapest, 2015, 203–229. ISBN 978 963 418 004 3
- Megyei Tudósítások: *Közvetlen elnökválasztás?*, 1993/2. ISSN 1217-6095
- Oláh Miklós: *Eljött a (le)váltások ideje*, in: Oláh Miklós – Agg Zoltán (szerk.): *Új szereposztás*, Comitatus Kiadó, Veszprém, 2003, 9–37. ISBN 963 7185 36 4
- Péli Gábor: *Mozgó törésvonalak a magyar politikai térben, Hogyan lett a két ellenzékből egy a választói térelmélet szerint?*, Politikatudományi Szemle, 2021/3. <https://doi.org/10.30718/POLYTUD.HU.2021.3.7>
- Rechnitzer János: *Nagyvárosok a magyar területi politikában és területfejlesztésben a rendszerváltástól napjainkig*, Tér és Társadalom, 2019/1, 3–26. <https://doi.org/10.17649/tet.33.1.3069>
- Somlyódiné Pfeil Edit: *Reflexiók nagyvárosaink elszalasztott felzárkózási lehetőségére az elmúlt tíz év tükrében*, Comitatus, 2024/250. <https://doi.org/10.59809/Comitatus.2024.34-250.209>
- VG (2024): www.vg.hu/kozelet/2024/06/valasztasok-2024-megyei-jogu-varosok
- www.penzcentrum.hu/otthon/20240610/onkormanyzati-valasztas-2024-itt-vannak-a-megyei-jogu-varosok-vegleges-eredmenyei-1152050

FÜGGELÉK

Választásokon győztes polgármesterek a megyei jogú városokban a támogatottság sorrendjében⁹

(Jelölő szervezet, szavazatarány %-ban)

- Székesfehérvár: Cser-Palkovics András (Fidesz, 74,11)
- Zalaegerszeg: Balaicz Zoltán (Fidesz-KDNP, 73,08)
- Esztergom: Hernádi Ádám (Fidesz-KDNP, 70,33)
- Dunaújváros: Pintér Tamás (Rajta Újváros! Egyesület, 67,78)
- Szeged: Botka László (Összefogás Szegedért, 67,75)
- Szombathely: Nemény András (Éljen Szombathely! Egyesület, 64,92)
- Békéscsaba: Szarvas Péter (Hajrá Békéscsaba, 61,73)
- Érd: Csőzik László (Szövetség Érdért, 61,26)
- Hódmezővásárhely: Márki-Zay Péter (Mindenki Magyarországa, 55,11)
- Szekszárd: Berlinger Attila (Fidesz-KDNP, 54,03)
- Kaposvár: Szita Károly (Fidesz-KDNP, 52,10)
- Sopron: Farkas Ciprián (Fidesz-KDNP, 50,84)
- Tatabánya: Szücsné Posztovics Ilona (MSZP, DK, LMP-Zöldek, Párbeszéd-Zöldek, Nép Pártján, Momentum, Többségben Tatabányáért, 50,14)
- Debrecen: Papp László (Fidesz-KDNP, 48,39)
- Baja: Kámáné Bari Bernadett (Fidesz-KDNP, 47,95)
- Nagykanizsa: Horváth Jácint (MSZP, DK, Jobbik, LMP-Zöldek, Momentum, ÉVE, 47,86)
- Veszprém: Porga Gyula (Fidesz-KDNP, 47,56)
- Salgótarján: Kreicsi Bálint (Fidesz-KDNP, 46,76)
- Pécs: Péterffy Attila (MSZP, DK, Pécs Jövőjéért Egyesület, Forum Sopianae, Momentum, 46,05)

- Nyíregyháza: Kovács Ferenc (Fidesz-KDNP, 45,9)
 - Kecskemét: Szemereyné Pataki Klaudia (Fidesz-KDNP, 41,89)
 - Miskolc: Tóth-Szántai József (Fidesz-KDNP, 40,2)
 - Szolnok: Gyórfi Mihály (MSZP, DK, Jobbik, Párbeszéd-Zöldek, Momentum, Agóra Egyesület, Te-
gyünk Szolnokért Egyesület, 39,90)
 - Eger: Vágner Ákos (Fidesz-KDNP, 35,51)
 - Győr: Pintér Bence (TSZV, LMP-Zöldek, Momentum, 31,17)
- (Forrás: Nemzet Választási Iroda)

Papp György: Árnyékban

SZEGVÁRI PÉTER

Budapest főváros a választások után

Budapest capital city after the local election

SZERZŐ:

SZEGVÁRI PÉTER, címzetes egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, city.consultbt@gmail.com, ORCID:0000-0001-5645-9505

JEL kód: H11, P25, P48, R58

Kulcsszavak: választási rendszerek • helyi választások • pártosodott önkormányzatok • központi és helyi hatalom viszonya • metropolisz kormányzás

Absztrakt: A tanulmány értékeli a 2024-től bevezetett, együttesen lebonyolított európai uniós és helyi önkormányzati választási rendszer hatásait, valamint a fővárosi arányos listás választási szisztéma eredményének alapján létrejött, a „konszenzuális városkormányzási modell” feltételeit biztosító fővárosi önkormányzati rendszer működését. Egyúttal a tanulmány áttekinti a 2024-ben elfogadott új területfejlesztési törvényben elfogadott célkitűzések jegyében a budapesti agglomerációs kiemelt térségben megvalósuló területpolitikai intézmények működési tapasztalatait, figyelemmel a metropolisz-kormányzás lehetőségeire. A tanulmány javaslatokat fogalmaz meg a nemzetközi tapasztalatok figyelembevételével a „metropolisz kormányzás” lehetséges intézményesítésére, valamint a „többszintű kormányzás” jegyében a fővárosi önkormányzatok és a központi kormányzat közötti hatékonyabb együttműködési formák kialakítására.

AUTHOR:

Péter Szegvári, Associate Professor, Eötvös Loránd University, Faculty of Law and Political Sciences, city.consultbt@gmail.com, ORCID:0000-0001-5645-9505

JEL code: H11, P25, P48,R58

Keywords: *systems of elections • local elections • parties and local authorities
• central and local power • metropolitan governance*

Abstract: *The study evaluates the effects of the results of local and European election in Hungary into the metropolitan governance, regarding the principles of ‘consensual democracy’. The study analyse the opportunities of potential metropolitan governance in Budapest-region too, regarding to the objectives of the new territorial policy of Hungary. The study explains some proposals for the institutionalisation of metropolitan governance regarding the international experiences, and the better co-operation between the local and central governments regarding the principles of multi-level and partnership governance.*

„KELL EGY RENDSZER, AMI NEM MOZOG”¹

A rendszerváltás óta számos esetben változott a fővárosi választási rendszer, figyelemmel a tanácsrendszertől örökölt „kétszintű önkormányzati rendszer” sajátosságaira, valamint a parlamenti és a fővárosi választások eredményeként kialakult politikai viszonyokra, s azok hatásaként a fővárosi önkormányzat és a központi kormány együttműködésére. Az 1990–1994 között kialakult fővárosi önkormányzati és közigazgatási rendszerben a 66 tagú listán megválasztott képviselő mellett a fővárosi kerületek 22 delegáltja közvetett választási elvek mentén szintén tagjává vált a Fővárosi Közgyűlésnek, s ekkor még a „többségi elvű városkormányzási modell” jegyében a kerületi polgármestereket és a fővárosi főpolgármestert is a tagjaik közül közvetett módon választották meg a testületek a kialakult politikai erőviszonyok figyelembe vételével. Az 1994–2010 közötti időszakban a választási rendszer átalakításával a 66 tagú testület létszámát felváltva a 33 listán megválasztott képviselő vált tagjává a Fővárosi Közgyűlésnek, megszűntette a kerületi delegáltak testületi tagságát. A kerületi polgármesterek és a főpolgármester esetében a közvetlen választásra való áttérés miatt egy „konszenzuális” városkormányzási modell alakult ki Budapesten.

A 2010–2024 közötti időszakban egyértelműen érvényesült a konkrét politikai helyzethez igazodó, a központi kormányzat hatalomtechnikai eszközeként használt választási rendszert érintő szabályozás. Figyelemmel a várható fővárosi pártpolitikai struktúrára, a 2014-től bevezetett választási szisztéma megszüntette az arányos listás választási rendszert, és a 23 kerületi polgármester mellett 9 kompenzációs listán bekerülő kerületi polgármesterjelöltnek és a közvetlenül megválasztott főpolgármesternek biztosított mandátumot a Fővárosi Közgyűlésben, létrehozva egy „többszintű városkormányzási modell” feltételeit, egyúttal korlátozott mértékben „erős jogosítványokat” adva a főpolgármesternek a hatékony városüzemeltetés és az egységes fővárosi érdekek érvényesítése érdekében. A 2024-től bevezetett, együttesen lebonyolított európai uniós és helyi önkormányzati választási rendszer módosításával a fővárosi arányos listás választási szisztéma eredményének alapján még jobban érvényesül a „konszenzuális” városkormányzási modell feltételeit biztosító fővárosi önkormányzati rendszer.

Mivel 2010 után a parlamenti kétharmad birtokában „összecsúszott” az alkotmányozó és a törvényhozó hatalom a kormányzó pártok kezében, innentől kezdve a központi hatalom koncentrációjának semmilyen jogállami akadálya nincs. Ehelyett – mint minden más területen – a „joggal való uralom” / 'rule by law' logikája (Tamanaha, 2004) érvényesült az önkormányzatokra vonatkozó szabályozásban is, beleértve a választási rendszerre vonatkozó sarkalatos törvényi jogalkotást is. Vagyis a jobbiztonságot megtestesítő kiszámítható kormányzati jogalkotás helyett a politikai helyzetre reagáló eseti jogalkotás vált rendszeressé, amely az érvényességét a formális legalitásra és a választáson elért legitimitásra alapozza. Ennek egyik kirívó példája a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek 2024. évi választásának összekapcsolása az európai parlamenti választások időpontjával, amely érintette a 2019-ben megválasztott önkormányzatok működését, s egy korábban, 2019-ben létrejött jogviszonyba utólag épített be fontos változtatásokat. Az Alaptörvény 2022. július 19-én történt módosítása² teremtette meg a lehetőséget a két választás 2024-ben történő összekapcsolására, ami tulajdonképpen arra való reakcióként is értelmezhető, hogy az országgyűlési választások eredményének feldolgozását követően a kormányzó pártok ezzel szerették volna az ellenzéki összefogást ellehetetleníteni a jövőbeni önkormányzati választásokon. A két választás összekapcsolásának még lenne is elméleti alapja, mivel a magyarországi önkormányzati és az európai parlamenti közvetlen választás címzettjei az EU polgárai. Ugyanakkor erre már lehetett volna előre kiszámítható, a jogállamiság kritériumainak megfelelő szabályokat hozni 2010-ben, amikor az ötévenkénti választást 2014-től elrendelték, vagy még a 2019-ben történt választásokat megelőzően. A 2022-ben elfogadott szabályozással azonban olyan helyzet állt elő, hogy a regnáló önkormányzati képviselőknek és polgármestereknek/főpolgármesternek a mandátuma ugyan 2024. október 1-ig tartott, de a 2024. június 9-én megválasztott, nem azonos politikai körhöz tartozó szereplők már konfliktusos helyzetbe kerülhettek az önkormányzatok működtetésében. Sőt az önkormányzatok vezetői már sok helyen döntöttek úgy, hogy a választási kampány időszakában, vagy a választások után kialakult kaotikus helyzetben nem hoznak hosszú távú döntéseket, illetve nem hívják össze a képviselő-testületeket annak ellenére, hogy ez a megoldás az önkormányzatok működőképességét is veszélyeztette (Szegevári, 2024a:263–264.).

Ugyancsak a „joggal való kormányzás” / 'rule by law' megnyilvánulásaként értelmezhető az a jogszabályi rendelkezés³ is, amely a fővárosi közgyűlés tagjainak választási rendszerét közvetlenül a 2024. évi önkormányzati választásokat megelőzően alakította át arányos, kizárólag listás választási rendszerre. 2014-ben az akkori „politikai barométerek” jelzései alapján változott úgy a korábbi arányos választási rendszer, hogy a 23 kerületi polgármester mellett 9 listás képviselő és a főpolgármester alkotta a közgyűlést, de a 2019-es választási eredmények nem igazolták vissza kormányzó pártok ezzel kapcsolatos választási reményeit. A mostani szabályozás is arra a konkrét politikai helyzetre kívánt megoldást találni a jogi szabályozással, hogy a közvélemény-kutatások szerint a kerületi polgármesterek megválasztásával nem lett volna egyértelműen biztosítható a közgyűlésben a kormányzópárti többség, de a listás választáson valószínűleg igen, ezért a politikai célok eléréséhez a kormányzó politikai erő – mivel megtehetette – a sarkalatos törvényi szabályozást vette igénybe.

Az előzetes „választási matematika” igazolódott, hiszen a 2024. évi önkormányzati választásokon a Fidesz összesen 23-ból 6 kerületben tudta megszerezni a kerületi polgármesterei pozíciót. Viszont ez a szabályozási technika a Fidesz szempontjából annyiban eredményes

lett, hogy a választást követő helyzetben teljesen mindegy, hogy ki a főpolgármester, hiszen a közgyűlés döntésétől függ, hogy „erős vagy gyenge” főpolgármester vezeti a várost Budapesten. Miután a 33 tagú közgyűlésben a főpolgármesterrel együtt a DK-MSZP-Párbeszéd 7 képviselői helyhez jutott, s ebből a csapatból egy 3 fős DK-s frakció is alakult, míg a Fidesz és a Tisza Párt 10-10 fővel, a Vitézy-féle Podmaniczky Mozgalom és a Kutyapárt 3-3 fővel képviselteti magát a testületben, így 1990 után másodjára fordul elő, hogy a főpolgármester „kisebbségi kormányzásra” kell, hogy berendezkedjen. S bár a XVIII. kerületi DK-s, valamint a ferencvárosi és hegyvidéki kutyapártos polgármesterek bejutottak a közgyűlésbe, mégis megszűnik az az elv, hogy a Fővárosi Közgyűlés alapvetően a kerületi polgármesterek képviselőire épül, hiszen „ahogyan ezt a Fidesz tíz évvel ezelőtt önkényesen bevezette, most ugyanúgy önkényesen kivezette” (Lakner, 2024:167.). Ez pedig újabb kihívás elé állítja a budapesti városvezetést, hogy a városkormányzás eszközeivel hogyan sikerül a városrészi érdekek érvényesülését intézményesen is biztosítani a fővárosi döntésekben (Szegevári, 2011), figyelemmel arra is, hogy ilyen igény még a főpolgármesterrel „szövetséges” kerületi polgármesterek részéről is megfogalmazódik (Tóth, 2024g:135., Tóth, 2024h:143–144.).

A 2024. évi választások arra is alkalmat teremtettek a központi hatalom számára, hogy annak tapasztalatait átültessék a jövő évi országgyűlési képviselői választások előkészítéseként az egyéni országgyűlési képviselői körzetek átalakításának szabályozásába.⁴ A módosított szabályozás alapkiindulópontja az, hogy a jogállamiság jegyében az egyéni országgyűlési képviselői körzetek arányos kialakításának érdekében figyelembe kell venni a Budapest és Pest megye népmozgalmát, ami a hatályos szabályozás szerint megköveteli a főváros és térsége választókerületi megváltoztatását.⁵ A szabályozás során a fővárosi országgyűlési választókerületek számának és területének meghatározásánál egyértelműen érvényesült a „politikai választási földrajz” logikája.⁶ A fentiek alapján kijelenthető, hogy a választási rendszerre vonatkozó szabályozásban is kimutatható, hogy 2010-től a kormányzati jogalkotás során a jogállam alkotmányos követelményétől eltérve miképpen alkalmazható a „színelte joguralom” / „theater of rule of law” (Humphreys, 2010) gyakorlata, amelyben a valódi szándékokat elleplező szabályozás ún. jogállami kritériumokra hivatkozik.

Ennek alapján kijelenthető, hogy a jelenlegi „színelte jogállamban” a jog – megalkotója szándéka szerint – a „joggal való kormányzás” / rule by law’ és a „színelte joguralom” / theater of rule of law’ logikájának megfelelően jól szolgálja a kormányzati politikai célok, elsősorban a hatalom megtartásának az elérését. A választási rendszer példáján keresztül is igazolható, hogy rendszerváltással megvalósuló, jogállamiságra épülő kezdeti közeledés ellenére mára nagyon mesze kerültünk a Nyugattól, hiszen a NER-ben a helyi önkormányzatok és az „állampolgárok nem a jog, hanem a mindenkor parlamenti többség uralma alatt állnak” (Laki, 2021:379.). Így az sem lenne meglepő a mai politikai viszonyok között, ha a regnáló kormány – figyelemmel a közvéleménykutatási felmérésekre (misperint az ellenzék a jelenlegi választási szabályok alapján, ahogyan a Fidesz az elmúlt három országgyűlési választáson, akár relatív többséggel is elérheti a kétharmadot) és a jelenlegi kétharmados parlamenti többségére – a 2026. évi választásokat megelőzően úgy módosítaná az országgyűlési képviselői választások szabályait, hogy a „többségre törekvő” helyett egy „arányosságra törekvő” vegyes választási rendszert alakítana ki. Ebben az esetben a jelenlegi szabályokhoz képest nekezebb lenne biztosítani a parlamenti kétharmados többséget a következő politikai ciklusban. A „színelte joguralom” nevében ez arra is jó ideológiai alapot teremtené, hogy

a jelenlegi választási rendszer kritikusainak érveit átvéve (Kozák, 2021) úgy alakítsák át a parlamenti politikai struktúrát, hogy a jövőbeni győztes párt(ok) az egyszerű többség birtokában ne tudják megváltoztatni a korábban kétharmados szabályozással „bebetonozott” közhatalmi intézményi rendszert. Ebben az esetben annak az esélye is csökkenne, hogy a kétharmados parlamenti többséget igénylő, az önkormányzatokat érintő alkotmányos és sarkalatos törvényi szabályozás a jelenlegi „látszat” önkormányzati autonómia helyett egy „korszerű európai” önkormányzati autonómia lehetőségét teremtsen meg a jövőben.

„KI KUTYÁJA VAGYOK ÉN?”⁷

A helyi hatalomhoz való hozzáférés egyik lehetséges megvalósulási formája az aktív és a passzív választójog biztosította lehetőségek kihasználása. A helyi hatalom főszereplőinek verbuválása, illetve a helyi közösségek vezetőinek kiválasztása szempontjából a választásoknak kiemelt jelentősége van. A Helyi Önkormányzatok Európai Chartájának alapelveit (Council of Europe, 1985) elfogadó magyar önkormányzati rendszer a szabad, általános, egyenlő, közvetlen és titkos választásokon a liberális versengő demokrácia hagyományaira építi a helyi hatalom intézményeinek kialakítását. A magyar önkormányzati rendszer széttagoltságából és az ehhez igazodó differenciált választási szisztémából következően azonban az érdekérvényesítés intézményesítettége, a politizáltság jellege szerint eltérő típusú helyi önkormányzatok megalakításában vesznek részt a választópolgárok közösségei: a kisebb településeken többségében „kommunitás-alapú”, míg a nagyobb településeken és a megyékben, valamint a fővárosban mindenütt „pártosodott” a helyi önkormányzati intézményrendszer (Mellors – Pijenburg, 1989:79., 220., 279., Horváth M., 1996:16–21., 111–152.).

A fővárosi kerületekben a vegyes választási rendszer következtében⁸ a „személyekre történő szavazás” helyett inkább a „pártokra történő szavazás” a meghatározó. Ezt a tendenciát erősíti az is, hogy a képviselői helyek egy részét kompenzációs listáról lehet betölteni az egyéni jelöltekre leadott, de mandátumot nem eredményezett szavazatok arányában, viszont listát értelemszerűen csak a pártok, illetve a társadalmi szervezetek állíthatnak. Kimutatható, hogy a fővárosi kerületekben a helyi polgármesterek és önkormányzati képviselők jelölésében és megválasztásában zömében a párthoz vagy valamilyen társadalmi szervezethez (jellemzően választási célra szerveződött, a pártoktól való elhatárolódást megtestesítő lokálpatrióta szervezetekhez) való kötődés a meghatározó (Szegevári, 2001:125.). A 2024. évi önkormányzati választások eredményei is tükrözik ezt, hiszen a IX. és XXI. kerület esetében a korábban párttámogatással megválasztott, de 2024-re a pártjuktól leváló polgármester személye köré szerveződő civil szervezetek jelöltjeként lettek újraválasztva a városvezetők. Megállapítható, hogy a Magyarország népességének közel 60%-át kitevő nagyobb településeken elsősorban a pártok vagy civil szervezetek (vagy azok közös) jelöltjeire történő szavazással sokkal inkább dominál az intézményesített / „pártosodott” politikai struktúra, mint a kisebb önkormányzatoknál, s ez egyértelműen így van a kizárólag listás választási rendszert alkalmazó vármegyei és fővárosi közgyűlések esetében. A 23 fővárosi kerületben a Fidesz önállóan összesen 6 helyen (26,1 %), 2 kerületben pedig független jelöltek mögé állva, míg az ellenzéki pártok önállóan 10 kerületben (43,5 %) és civil szervezetekkel összefogva 3 önkormányzatnál (13 %) tudtak polgármestert eredményesen jelölni, valamint 1 helyen

(a IX. kerületben) a polgármestert támogató civil szervezet támogatásán keresztül. Mind a kormányzó és az ellenzéki országos pártok helyi jelöltjei 1 kerületben (Csepelen) szenvedtek vereséget a korábban Fidesz-ből távozó, 2024-ben civil szervezet jelölésében induló polgármestertől. A 2024. évi területi önkormányzati választások eredményei figyelembe vételével a 33 tagú fővárosi közgyűlésben a Fidesz-KDNP és a Tisza Párt 10-10, a Párbeszéd-Zöldek - DK-MSZP (a főpolgármesterrel együtt) 7, a Vitézy Dáviddal Budapestért-LMP-Zöldek és a MKKP egyaránt 3-3 képviselői mandátumot szerzett a leadott szavazatok arányosságát tükröző listás választások eredményeként.

A 2024. évi ún. felezős, vagyis az országgyűlési képviselői választástól eltérő időben tartott önkormányzati választásokat abból a szempontból is érdemes értékelni, hogy a jelenlegi önkormányzati választások jelentenek-e változást az előző politikai vezetéshez képest, illetve azt is, hogy a helyi választások tekinthetők-e "protest jellegűnek" a fennálló kormányzati többséggel szemben. "Ebben ugyanakkor nemcsak az az érdekes, hogy személyében új polgármester vezet-e a helyi közösséget, hanem az is, hogy a polgármester mögött milyen támogatói összetétel áll most. Mert bevett hatalomtechnikai megoldás, hogy az országosan kedvezőtlen politikai helyzetben lévő szervezetekhez tartozó helyi szereplők az önkormányzati választáson megpróbálnak ellépni a pártjuktól, míg a kedvező helyzetben lévő szervezetekhez elkezdenek már helyi szinten is csatlakozni szereplők." (Vető, 2024:44.)⁹ A 2024. évi önkormányzati választások eredményét tekintve látható, hogy összességében a 3177 megválasztott polgármester 67,4 %-át (2140 főt) újraválasztották. Ezek közül a polgármesterek 62,3 %-a (1979 fő) a korábbi támogatói körrel győzött most is, mint 2019-ben.¹⁰ Ebben is a független jelöltként indulók száma a legnagyobb, összességében 1552 (zömében kisebb lakosságú településeken őrizték meg a vezetői helyüket. Sorban őket követik a Fidesz újraválasztott polgármesterei 376 helyen, valamint a 31 helyen újrászavazott civil szervezetek jelöltjei, s végül a 18 településen újraválasztott ellenzéki polgármesterek. Budapesten nemcsak az ellenzéki pártok támogatásával induló főpolgármestert, hanem 11 kerületben az ellenzéki pártok jelöltjeként vagy támogatásával újrainduló, 2019-ben is mandátumot kapott kerületi polgármestert választották újra a választópolgárok.¹¹ Az országos tendenciával ellentétben kisebb arányban a Fidesz jelöltjeként induló városrészvezetők közül 5 kerületi polgármestert választottak újra 2024-ben is, valamint 2 kerületben a függetlenként induló polgármester maradt, ők mindketten a kormánypártok támogatását élvezték ezen az önkormányzati választáson is.

A többi 161 esetben ugyanaz a személy, de más politikai támogatással győzött. Ezek között arra is látunk példát az esetek több felében (94 településen), hogy korábban független vagy civil jelölt vállalta fel a Fidesz támogatását szinte kizárólag kistépüléseken, de 41 településen látható ennek az ellenkezője is, hogy korábban párt(ok) támogatásával megválasztott polgármester 2024-ben függetlenként vagy civil szervezet támogatásával győzött újra. "Ezek között a községtől a kerületig szinte minden településméretben találunk példát, de a legnagyobb súlyuk itt is a kistépüléseknek van, vagyis olyan helyeken, ahol nagyon közvetlen módon tud találkozni a helyi politikus a lakossági reakciókkal." (Vető, 2024:44.) A fővárosi kerületek esetében a IX. kerületben a 2019-ben más párt színeiben indult polgármester 2024-ben a személye köré szerveződött civil szervezet ajánlásával, de az ellenzéki pártok támogatásával győzött újra, a XXI. kerületben pedig a Fideszből távozott polgármester úgy tudta megőrizni a posztját, hogy legyőzte a kormánypárti és az ellenzéki kihívóját is.

A 2019-ben megválasztott polgármesterek személyében 2024-ben országosan a települések közel egyharmadában történt váltás. Ezek között 780 településen a személyek változása mögött az őket támogatók szándéka állt, amikor a megválasztott polgármesterek mögött ugyanaz a támogató politikai közösség állt, mint korábban.¹² Teljes váltás, azaz amikor más személy, más támogató körrel nyert a korábbi városvezetővel szemben 239 településen történt. Budapesten az I. kerületben a Fidesz jelöltje lett új polgármester az ellenzki támogatottságú volt polgármesterrel szemben, Újpesten az ellenzéki pártok jelöltje személyében lett változás, míg a XII. kerületben a Magyar Kétfarkú Kutypárt elnöke lett a polgármester. Zuglóban is vezetőváltás történt, a momentumos jelölt vezetheti a kerületet, az eddigi MSZP-s polgármester csak harmadik lett.

Összességében a 2024. évi önkormányzati választások nem teljesen igazolják vissza azt a vélekedést, miszerint a kormánypárt(ok) támogatottsága megtört, s ez „protest szavazatokon” is látszik. A függetlenek után ugyanis a Fidesz tudta a legtöbb (550) polgármesteri pozíciót megszerezni önállóan vagy pártszövetségben, s 21 helyen pedig olyan polgármester győzött (ebből 2 fővárosi kerületben független jelöltek is), akik mögött a kormánypárt(ok) támogatása is érvényesült, a vármegyei önkormányzatok pedig mindenütt egyértelmű Fidesz többséggel rendelkeznek, akik saját körükből választottak közgyűlési elnököt. Ezzel szemben az ellenzéki pártok összesen 17 településen tudtak sikerrel indulni a polgármester-választáson, 14 helyen pedig civil szervezettel közösen értek el sikereket. Budapesten egyedül a fővárosi önkormányzat esetében alakult ki patthelyzet a vetélkedő kormánypárt(ok) és ellenzéki párt(ok) között, s itt jelent meg markánsan a Tisza Párt is. Az is látható, hogy a települések döntő többségében ugyanaz a polgármester lett a helyi önkormányzat vezetője (Budapesten a főpolgármester mellett 11 ellenzéki politikus és 5 kormánypárti, valamint 2 független kormánypárti támogatással), ami azt is mutatja, hogy „az önkormányzatok világában stabil hatalmi struktúra működik, beágyazott szereplőkkel, akik érdemi társadalmi támogatottságot tudhatnak maguk mögött. Az elmúlt évtizedek folyamatai többször rámutattak arra, hogy a helyi beágyazottság akár az országos politikával szemben is képes ellensúlyt képezni.” (Vető, 2024:45.) Ez pedig arra is felhívja a figyelmet, hogy egy esetleg 2026-ban történő kormányváltás esetén – 2006-hoz hasonlóan – a Fidesz jelentős helyi hátrországgal bírhat, ami annak kedvezhet, hogy már ellenzékiből támogassa az általa kiépített jelenlegi „látszat” önkormányzati autonómia felváltását egy „korszerű európai” önkormányzati autonómiára épülő közhatalmi rendszerrel.

„ITT VAN A VÁROS, VAGYUNK LAKÓI”¹³

A helyi kormányzás politikai feltételei körében két tényezőt érdemes figyelembe venni: egyrészt azt az államfilozófiát, ami meghatározza a központi és a helyi kormányzatok egymáshoz való viszonyulását, azaz az önkormányzati autonómiát, másrészt azt a felfogást, amit a településvezetők érvényesítenek a helyi kormányzás keretében, figyelemmel a helyi politikai viszonyokra.

Az önkormányzatok autonómiája történelmi koronként és államonként eltérő formában valósulhat meg, de tartalmi elemeivel kapcsolatban mégis megfogalmazhatók közös alapelvek, amelyek biztosítják az önkormányzatiság politikai, jogi és gazdasági feltételeit.

Európában ezeket az önrendelkezési alapelveket fogalmazza meg az aláíró államok szándéka szerint¹⁴ a Helyi Önkormányzatok Európai Chartája (Council of Europe, 1985), amit az Európai Unió tagállamai és intézményei a „közösségi vívmányok” (acquis communautaire) szerves részének tekintenek. Hasonló alapelveket találunk az Önkormányzati Világdeklarációban (IULA, 1985), ami a helyi önkormányzati autonómiát a demokratikus jogállam velejárójaként értelmezi. Annak elbírálása során, hogy egy adott országban a helyi önkormányzatokat szabad-e önálló hatalmi tényezőkként minősíteni, a politikai deklarációktól függetlenül lényeges, hogy a központi kormányhoz képest ténylegesen milyen autonómiával rendelkeznek a helyi önkormányzati szervek (Crook et al., 2000; Fumihiko, 2008). Egy demokratikus jogállamban az önkormányzati autonómia a központi hatalom cselekvési korlátjaként, hatalmi ellensúlyaként is értelmezhető, ami nem jelenti azt, hogy a helyi hatalom letéteményese állami kontroll nélkül akadályozhatja a központi végrehajtó hatalom cselekvését, de nem is kell szükségszerűen függenie tőle. A modern világban az önkormányzati autonómia közigazgatás-szervezési szempontból összekapcsolódik a decentralizációval (Crook et al. 2000; Brezovnik et al., 2021). S mivel a közigazgatás működése a hatalomkoncentrációra épül, ezért a külső „fékek és ellensúlyok” mellett a közigazgatási rendszeren belül is szükséges olyan autonóm alakulatoknak a létrehozása, amelyek fékezik a hatalom központostító törekvéseit, s egyben lehetővé teszik, hogy a demokrácia igényének megfelelően a polgárok közvetlenül is részt vegyenek a közigazgatás tevékenységében és annak ellenőrzésében. A közhatalom korszerű és valódi decentralizálása az alapja egy progresszív európai országban a helyi ügyek intézésében szükséges szabadságnak és az állami ügyek intézésében feltételezett alkotmányosságnak (Szegevári, 2024a:255.).

A helyi önkormányzatok 1990-ben jelentős politikai, jogi és gazdasági autonómiára tettek szert a decentralizáció következtében nemzetközi összehasonlításban is, ami egyfelől lehetővé tette a túlsúlyos állami hatalom lebontását, másfelől nagymértékben hozzájárult a demokratikus társadalmi folyamatok kiteljesedéséhez a helyi közösségek esetében is (Szegevári, 2024a:258–259.). A területi alapon szervezett lakópolgári közösségek önkormányzathoz való jogának alkotmányos érvényesítése megfelelt az európai értelemben vett szubszidiaritás elvének,¹⁵ ami Magyarországon a jogi szabályozás meghatározó alapelve volt 1990–2010 között (Balázs, 1994; Szegevári, 2006). Magyarországon a rendszerváltást követően 2010-ig létezett tényleges helyi hatalom, ami lehetővé tette, hogy az önkormányzatok autonóm módon kormányozzanak a helyi ügyekben, s politikai értelemben ténylegesen érvényesítsék a hatalomkoncentráció megbontását és a horizontális mellett egy vertikális típusú hatalommegosztás, hatalmi konkurencia kialakulását. A helyi hatalom összetevői biztosították a helyi önkormányzati autonómiát, s egyúttal a helyi közösségek mint hatalmi entitások létezését a közhatalmi struktúrában (Szegevári, 2006). 2010 óta látható, hogy az új államrendszer más filozófiai alapokra épül, mint a rendszerváltáskor kialakított. A „forradalmi alkotmányozás” hevében elfogadott Alaptörvény egyértelművé tette, hogy az önkormányzati autonómia más súlypontokkal értelmezendő a NER-ben. Amíg a korábbi alkotmányos szabályozás az „önkormányzati autonómia” érvényre juttatását és védelmét, valamint a „szubszidiaritás” alkotmányos követelményét tekintette egyik fő céljának, addig az Alaptörvény az etatista megközelítés szellemében az önkormányzatokat nem önálló hatalmi entitásként, hanem a közigazgatás sajátos részeként, a végrehajtó hatalom helyi szerveiként értelmezve szabályozza (Szegevári, 2024a; Zongor, 2024). S 2010 után a parlamenti

kétharmad birtokában a kormányzó pártok érvényt is szereztek ennek az államfilozófiának, vagyis a „nyílt centralizációnak”, és jogállami akadályok hiányában kialakították a „látzat” önkormányzati autonómiára épülő közhatalmi rendszert. „A magyar önkormányzatok politikai, jogi, gazdasági és szövetkezési autonómiájának változását figyelemmel kísérve a rendszerváltástól napjainkig kimutatható, hogy rendszerszinten eljutottunk a rendszerváltáskor az önkormányzatokra mint a „szabadság kis köreire” építő konszenzuális demokratikus megközelítéstől a napjainkat jellemző, a tanácsrendszerre emlékeztető centralizált államszervezeti rendszerig, amelyben a magyar települési és területi önkormányzatoknak – néhány kivételtől eltekintve – legfeljebb „önkormányzati és demokratikus jellege” van, de tulajdonképpen az egységes és központosított államhatalom „hajtószíj szerveiként” funkcionálnak. (Szegvári, 2024d:22.) Ebből a szempontból a helyi (ön)kormányzás külső politikai feltételei nem biztosítják az önkormányzatiság autonómiáját, de minimális mozgástér maradt annak ellenére is, hogy „a települések pénzügyi súlya csökken és hiába vontak el tőlük feladatokat, azért az elvárások megmaradtak a települési önkormányzatokkal szemben. Persze, valójában sokkal kisebb ilyen értelemben a települések befolyása, mint 2010 előtt volt, az eredetileg még a rendszerváltók által kigondolt hatalmi szerep szép lassan fölolvad.” (Tóth, 2024b:37.)

A „látzat” önkormányzati autonómia feltételei között is marad arra lehetőség, hogy a helyi önkormányzati vezetők bizonyítsák (ön)kormányzási képességüket, figyelemmel a helyi érdek és politikai viszonyokra. Persze a mégoly demokratikusan működő helyi önkormányzati intézmények esetében is feltehető a kérdés, hogy a demokratikus hatalmi technikák és módszerek közül döntően melyik modell képezi az alapját a hatalomgyakorlásnak: a többségi vagy a közmegegyezéssel demokrácia önkormányzati modellje érvényesül-e inkább (Lipjhardt, 1984)? A politikai demokrácia többségi modelljének elve gyakorta tetten érhető azokban a döntéshozatali mechanizmusokban, amelyek a „kormányozhatóság”, a „működőképesség” és a „hatékonyág” jelszavára alapozva biztosítják, hogy a választásokon győztes, „többségben” lévő politikai és érdek-csoportok képviselői kisajátítsák a hatalmi intézményeket, kizárva ebből a „kisebbségben” lévőket. A „kizárólag a többség gyakorolja a hatalmat” felfogással szemben a konszenzusos hatalomgyakorlást előnyben részesítők elsősorban szélesebb legitimációs bázisra törekedve arra figyelmeztetnek, hogy „minél többen vegyenek részt a hatalom gyakorlásában”, és intézményesen is biztosítsák a többségi uralom korlátozását, illetve a döntések által érintett „kisebbség” érdekeinek érvényesítését, részvételét a hatalom gyakorlásában. Ennek keretében nem arra keressük a választ, hogy a helyi politikusok milyen ideológiával (ön)kormányoznak (bár ez sem mellékes), hanem azt vizsgáljuk, hogy milyen intézményes megoldások és módszerek biztosítják az egyik vagy másik modell alkalmazhatóságát, illetve milyen tagoltságú közösségekben és értékrendszerekben funkcionálnak megfelelően ezek a modellek. Anélkül, hogy a helyi társadalmak tagoltságának elemzésébe fognánk, külön bizonyítás nélkül is elfogadhatónak és továbbiakban alkalmazhatónak tűnik az a megközelítés, hogy a többségi demokrácia nagyobb teljesítményt nyújthat a homogén közösségek számára, míg a tagoltabb, plurális helyi társadalmak számára inkább a közmegegyezéssel demokrácia technikái felelnek meg jobban, figyelemmel a „bizalmi elv” minél szélesebb körű érvényre juttatására és a nagyobb „társadalmi tőke” felhalmozására (Lipjhardt, 1981).

A helyi kormányzás esetében arra is gyakorta látunk példát, hogy a „nagypolitika” keretében kialakult intézményes megoldásokat kritikátlanul próbálják átültetni a helyi viszonyokra, olyankor is, amikor ennek kevésbé lenne létjogosultsága a helyi önkormányzat működésében. Ilyen esetekben az országos politikai intézmények „demokrácia deficitjének” a helyi intézmények szintjére történő transzformálása igen könnyen vezethet a helyi politika tekintetében a választópolgárok kiábrándultságához a helyi politikai intézményekkel kapcsolatban is. A parttalan képviselő-testületi csatározások, amelyek leképezik a parlamenti vitákat, gyakran azt az érzést alakítják ki a helyi közügyek iránt érdeklődő választópolgárokban, hogy a helyi képviselők nem a lényeges, őket érintő kérdésekkel foglalkoznak, nem „a lakosság érdekében gyakorolják a közhatalmat”.¹⁶ A pártok jelenléte vagy hiánya önmagában nem minősíti a helyi önkormányzatot, de a helyi hatalom működése szempontjából nem lényegtelen kérdés, mert az érdekérvényesítés intézményesítetttségének is más-más tartalmat és formát ad. Az országos pártok helyi önkormányzatokban való megjelenése óhatatlanul kihathat a központi és a helyi hatalom viszonylatára. A pártok kettős kötődése ugyanis jelentősen befolyásolhatja a „területi érdek” érvényesítésének és megjelenítésének módjait a pártok országos politikájában. Ez nemcsak azzal összefüggő kérdés, hogy az egyes pártok mennyire tartják fontosnak a helyi hatalomba való beágyazódást, a különböző hatalmi szintek elfoglalását, hanem azzal is kapcsolatban van, hogy az egyes pártok saját „karrier-rendszerük” kiépítésében mennyiben támaszkodnak a helyi politikusok országos politikába történő bevonására. A 2024. évi önkormányzati választások egyik érdekes következménye, hogy az ellenzéki pártok támogatásával induló polgármesterek egy része eleve elzárkózik az országos politikába való bekapcsolódástól, s kifejezetten helyi politikai karrierben gondolkodik.¹⁷

Az országos pártoknak a helyi hatalomban való megjelenése sokszor nem tudja csillapítani a helyi érdekek konfliktusát a pártok országosan megjelenített érdekeivel. Ebből adódóan a pártok néha képtelenek kezelni a helyi érdekeket, illetve sokszor kénytelenek eltérni, hogy a helyi politika más együttműködési terepeket alakít ki a pártok között országos és helyi/regionális szinten. Sokszor hiányzik a koherencia a pártok országos és helyi szintre is alkalmazható politikai válaszai és megoldásai között.¹⁸ Számtalan példát láttunk az elmúlt önkormányzati választáson is arra, hogy a helyi politikusok inkább a helyi közösség érdekeinek következetes képviselését vállalták fel, sokszor „dezertálva” a korábban őket támogató pártokból. Ilyen esetekként említhetők azok a főként kis- és közép-városi példák, amikor a pártjukkal szembekerült helyi politikai vezetők független jelöltként, vagy saját maguk „választási pártjaként” működő ál-civil szervezetek jelöltként sikeresen indultak, nem ritkán a korábbi pártjuk ellenjelöltjével szemben. Csepelen erre is láttunk példát, ahol a Fideszből kilépett polgármester a korábbi pártjának a jelöltjével szemben is sikert aratott.

A kormányozhatóság szempontjából a „pártosodott” önkormányzatokban a helyi kormányzás hatékonyságára tekintettel megkülönböztethetők a különféle testületi modellek: az egypárti többségű, a koalíciós többségű és a kiegyensúlyozott testületek (Mellors – Pijenburg, 1989:68–112.). Az egypárti többségű képviselő-testületek esetében gyakoribbak a többségi elvű demokrácia intézményes megoldásai, mivel a homogén összetételű közösségekben és testületekben ezek a technikák jó hatásokkal alkalmazhatók, és különösebben nincs kényszerítő erő a többség számára, hogy bevonja a politikai kisebbséget is a tényleges hatalomgyakorlásba. Ilyen testületek esetén nincs szükség a „hatalommegosztási” techni-

kák alkalmazására sem, ami általában a helyi regulációs és végrehajtó funkciók összemérését is eredményezi.¹⁹ A koalíciós többségű és a kiegyensúlyozott képviselő-testületek esetében jobban funkcionálnak a közmegegyezéssel hatalomgyakorlás módszerei és technikái. Részint a politikai közösségek pluralitása miatt ezekkel jobb eredmény érhető el, továbbá a „hatalommegosztás” elvének adaptálását, a hatalmi szerepek jobb elkülönítését és kiegyensúlyozását a politikai szereplők egymással szemben intézményesen is kikényszerítik. 1994-től a választójogi törvény módosítása a korábbi „többségi demokrácia” elvére épülő rendszert a „közmegegyezéssel demokrácia” felé mozdította el, vagyis az ezt követő választási ciklusokban a koalíciós többségű és a kiegyensúlyozott modellek váltak gyakoribbá, főként a budapesti önkormányzatokban.

A koalíciós együttműködéseknek alapvetően két fő típusa különíthető el a „kormányzati koalíciók” és a „parlamenti koalíciók” intézményesültségének analógiájára a helyi önkormányzatok esetében is:²⁰ a formális és az informális együttműködések rendszere. A formális koalíciós együttműködés feltételezi, hogy a tényleges döntéshozatali és operatív helyi kormányzati funkciók és intézmények mindenki számára átlátható és ellenőrizhető módon biztosítják a közös (ön)kormányzás feltételeit. Ilyennek mondható, ha például a képviselő-testület a koalíciós szabályok szerint a polgármesteri tisztséghez kapcsolódva – a pártok együttműködésére épülően – további tisztségviselőket (alpolgármestereket, tanácsnokokat, bizottsági elnököket) is választ és ezeknek önálló kompetencia- és felelősségi körét is formálisan rögzítik. Ennek formája lehet a Szervezeti és Működési Szabályzat, amely helyi rendelet lévén nyilvános és mindenki számára hozzáférhető, de ezek a megállapodások ún. koalíciós paktumokban, avagy íratlan szokásjogi alapon is lefektethetők.²¹ Az informális koalíciós együttműködés formája lehet például, hogy a pártok képviselő-csoportjai, frakciói a képviselő-testületi döntések előtt rendszeresen egyeztetnek a közös vélemény kialakítása érdekében, esetleg azonos, összehangolt véleményt képviselnek a vitákban vagy a nyilvánosság előtt, netán megállapodnak az együttes szavazásban is. Ilyen módon valósult meg például a Fővárosi Önkormányzat Közgyűlésében 1990–1992 között a Fidesz és az SZDSZ frakcióinak együttműködése anélkül, hogy a Fidesz formálisan is elfoglalta volna az SZDSZ-es főpolgármesteri kabinetben a neki felajánlott székeket. A 2024. évi önkormányzati választásokat követően a Fővárosi Közgyűlés működésében is érzékelhető volt, hogy a kiegyensúlyozott képviselő-testületi modell kialakulása következtében az ezekücs feladatokban való koalíciós együttműködés helyett, a legiszlációs funkcióban való „ügyek mentén” történő kooperáció mellett tettek hitvallást a pártok külön formális megállapodás nélkül.²²

Meg kell azonban jegyezni, hogy a „koalíciós típusú” vagy „plurális demokrácia” elvére épülő együttműködés formáit és technikáit azokban az önkormányzatokban is felfedezhetjük, amelyek többségében nem pártosodtak, hanem inkább a „kommunitás alapú önkormányzatok” kategóriájába tartoznak. A képviselők közötti ideiglenes érdekek mentén vagy egyéb szerveződési szempont szerint létrejött csoportosulások laza együttműködésére mindenütt találhatunk példákat. A fővárosi kerületekben ez olyan esetekben is érvényesül, ahol a pártok városrészi jelenléte annak ellenére markáns, hogy a párt fővárosi vagy országos jelenléte nem tűnik meghatározónak. Az előzetes véleményegyeztetés szinte minden települési önkormányzatnál jellemző, s kellően biztosítja a pártok intézményes jelenléte nélkül is az érdekek egyeztetett érvényre juttatását, az egymással versengő érdek-csoportok (klien-

túrák) konszenzusos vagy kompromisszumos kiegyezését a helyi döntések során (Horváth M. – Péteri, 1993:34–43.).

A fővárosi választási rendszer megváltoztatása következtében a fővárosi közgyűlésben – 3 kerületi polgármester esetlegesen kialakult részvétele ellenére – nem érvényesül a városrészi érdekek intézményesítése. Ezért a fővárosi városvezetés részéről célszerű lenne olyan városvezetői egyeztető fórum létrehozatala, ami lehetővé teszi a „többszintű kormányzás” (Piattoni, 2009) jegyében a kerületi polgármesterekkel való intézményes együttműködést. A „partnerségi kormányzás” jegyében célszerű lenne intézményesíteni a kooperáció formáit a központi kormányzati együttműködés mellett a tudományos-gazdasági-civil szervezetek képviselőivel is (Manchester City Council, 2013, Szegvári, 2024b). Ezzel együtt Budapest és térsége együttes tervezésére és fejlesztésére, illetve a település-üzemeltetés és -igazgatás közös elvek mentén történő agglomerációs térségi menedzselésére indokolt lenne létrehozni a nemzetközi gyakorlatban már létező (Abbott, 2011; OECD, 2014; Rojas et al., 2007; Slack, 2007), az önkormányzati autonómiára épülő együttműködési formákat és intézményeket, valamint biztosítani ehhez a fiskális eszközöket, amelyek lehetővé tennék a budapesti metropolisz térség partnerségen alapuló hatékony működését és fejlesztését (Andersson, 2014; BFVT, 2023; Dodge, 1996; OECD, 2014; Roy et al., 2013; Swianiewicz, 2003; Tatai et al., 2024; Tosics, 2008; TSCA, 2003). Ennek a folyamatnak kedvezhet a NER „önkorrekciójaként” is értelmezhető új területpolitika (Tóth, 2024a), de „látszat” önkormányzati autonómia ellensúlyozásához nem elegendő csak a területfejlesztésben meghonosítani a decentralizációt és a partnerség elveit. Valódi és „korszerű európai” autonómiára alapozó, a szubszidiaritás elve szerint felépülő önkormányzati rendszer nélkül a területi kiegyensúlyozatlanságok nem fordíthatók meg, s a területi versenyképességi célkitűzések nem teljesíthetők (Szegvári, 2024b). A település- és a területfejlesztés elsősorban az önkormányzati feladatok között fogalmazható meg koherensen a település- és területrendezéssel, valamint a közszolgáltatások szubszidiaritási elven történő megszervezésével (Dijkstra et al., 2019; Funck et al. (eds.), 2003; OECD, 2014; Swianiewicz, 2003; Szegvári, 2024c; Zornoza, 2014). Tehát ahhoz, hogy a főváros és térsége versenyképes metropoliszként működjön, az államrendszer reformjának részeként egy „korszerű európai” autonómiára épülő és a regionális demokrácia követelményeit megtestesítő önkormányzati rendszerre van szükség Magyarországon (Szegvári, 2024b:167.).

JEGYZETEK

- 1 Kispál és a Borz – Húsrágó, hídverő (dalszöveg)
- 2 Alaptörvény tizenegyedik módosítása.
- 3 2023. évi XCV. törvény az igazságosabb és arányosabb önkormányzati választások érdekében egyes választási tárgyú törvények módosításáról.
- 4 Lásd az egyes választási tárgyú törvények módosításáról szóló 2024. évi LXXIX. törvényt.
- 5 Lásd az országgyűlési képviselői választásról szóló 2011. évi CCIII. törvény 4. fejezetét.
- 6 Az egyéni országgyűlési választókerületek számát úgy is meg lehetett volna határozni, hogy a budapesti választókerületek számát nem 2, hanem 1 választókerülettel csökkentik, ami az önkormányzati

választások eredményeit nézve nagyobb esélyt ad a vidéki szavazóbázisra építő Fidesz számára, hogy ezzel is erősítse 2026-ra a pozícióit, illetve a választókerületek határainak átrajzolásában is kimutatható ilyen irányú törekvését.

- 7 A címet egy 2022-ben készült magyar filmnek az Erdélyben kisebbségben élő rendezőjétől, Lakatos Róbertől kölcsönöztem, aki politikai és társadalmi irányzatok metaforájaként dokumentarista eszközökkel mutatja be a létező „kutyatenyésztési ideológiákat”.
- 8 A vegyes választási rendszerben az önkormányzati képviselők a „többségi elvű” egyéni választókerületi rendszerben és az „arányosságra épülő” kompenzációs listán szerezhettek mandátumot a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról szóló 2010. évi L. törvény 5. §. (2) bekezdésében meghatározottak szerint.
- 9 Mivel a felívelő politikai pályán lévő Tisza Párt a képviselői választásokba gyakorlatilag nem szállt be, ezért az utóbbi „csatlakozási jelenséget” csak korlátozottan lehet értékelni, viszont a „dezertálási folyamatot” érdemes figyelembe venni mind a Fidesz, mind az ellenzéki pártok tekintetében. A székesfehérvári fideszes és a II. kerületi ellenzéki polgármester esete jól példázza ezt, akik a pártpolitikától való elhatárolódást tekintik sikerük egyik titkának (Ónody-Molnár, 2024a:98.; Tóth, 2024h:143.). Ugyancsak ezt példázza Angyalföld polgármesterének teljesítménye, ami nemcsak a többszöri újraválasztásában lemérhető, hanem abban is, hogy a helyi képviselők elsősorban nem a pártjuk, hanem a polgármester ajánlásával lettek eredményesen megválasztva. A hatvani példa is ezt jelzi, mivel a 2019-ben a Fideszből kizárt polgármestert nagy arányban újraválasztották.
- 10 1990-ben az első szabad önkormányzati választáson a megválasztott polgármesterek több mint egyharmada korábban tanácselnök volt (Szegevári, 2001:135.). A polgármesteri városkormányzási gyakorlat fontosságát jelzi a választók szemében ellenkező előjellel a pápai és a szombathelyi példa, ahol a választók a polgármestert támogató pártokra leadotthoz képest kisebb vagy nagyobb arányú szavazataikkal jelezték ezzel kapcsolatos véleményüket (Tóth, 2024f:87.; Ónody-Molnár, 2024b:111.).
- 11 A III. kerületben a 2019-ben megválasztott polgármestert annak ellenére újraválasztották, hogy ellene a választások idején büntetőeljárás volt folyamatban.
- 12 A túlnyomó többséget itt is a független jelöltek adják (737 önkormányzat), 31 helyen a Fidesz cserélte le a politikusát, míg a civil szervezetek 9 és az ellenzéki pártok 3 településen tették ugyanezt. Budapesten ez egyedül az ellenzéki támogatású újpesti polgármester esetében valósult meg.
- 13 Cseh Tamás – Budapest (dalszöveg).
- 14 A Magyar Köztársaság megerősítéséről szóló okiratának letétbe helyezése az Európa Tanács főtítkáránál 1994. március 21. napján megtörtént, kihirdette az 1997. évi XV. törvény.
- 15 A szubszidiaritás elve szerint közfeladatot elsősorban az állampolgárokhoz legközelebb álló helyi önkormányzatnak kell megvalósítania, a feladatoknak más közigazgatási szervre történő átruházását indokolhatja a feladat természete és nagysága, valamint a hatékonysági és gazdaságossági követelmények (Council of Europe, 1985: 4. Cikk (3) bekezdése).
- 16 Ilyenként említhető meg a 2024. évi önkormányzati választásokat követően a Fővárosi Közgyűlés, ahol a megválasztott képviselők döntésben való részvételét elsősorban az határozza meg, hogy a pártjuk országos politikájába miként illeszkedik az adott kérdés eldöntése, akár azon az áron is, hogy a szervezeti és működési kérdésekben való döntésképtelenség a működőképesség rovására mehet. (A Fővárosi Közgyűlés 2025. január 29-i ülése jól példázza ezt, amelynek kapcsán a Tisza Párt és a MKKP egymást vádolták azzal, hogy a városkormányzást lehetetlenítik el az országos politikai viták helybe történő transzformálásával.)

- 17 A II. kerület újraválasztott polgármestere szerint azt, „ha valaki önkormányzati politikai pályán indul, ahonnan országos politikussá szeretne előlépni, én egyfajta árulásnak tartom. (...) a pártpolitikától mindenképp el kell távolodni” (Tóth, 2024h:143.).
- 18 Erre utalt a székesfehérvári polgármester is a 2024. évi újraválasztását követően, amikor kijelentette, hogy „egy önkormányzatot nem lehet országos pártpolitikai alapon működtetni.” (Ónody-Molnár, 2024a:98.) Arra is láttunk példát Pakson, hogy a kormányzó párt a pártfegyelem meglétében bízva nem tartotta szükségesnek a helyi vezetőkkel való érdemi tárgyalást, s a győztes civilek véleménye szerint ez is fontos tényező volt a győzelmük elérésében. Ezért arra hivatkozhattak a választások után, hogy „most legalább komolyan veszik a leendő városvezetést, mert az eddigi fideszessel még csak nem is tárgyaltak, levegőnek nézték őket, kihagyták minden döntésből” (Tóth, 2024d:53.).
- 19 Ez különösen 1990–1994 között vált általánossá, amikor a kétszavazatos választási rendszerben egy politikai csoport kezében könnyebben összpontosulhatott a helyi képviselői mandátumok többsége és a nagyobb településeken és a fővárosban a kerületi polgármestert és a főpolgármestert – valamint a helyetteseiket – a képviselő-testület közvetetten választotta. 1994-től a nagyobb településeken a kompenzációs lista – 2024-től pedig a fővárosban a listás szavazás – arányosította a leadott szavazatok függvényében a testületek összetételét, így ma nagyon ritkán fordul elő az egypárti többségi modell a gyakorlatban. A polgármesterek közvetlen választása néhány településen pedig inkább kizárja a funkciók egybeolvasztását, tekintettel a polgármester és az egypárti többségű testület eltérő politikai hovatartozására (Szegevári, 2001).
- 20 A parlamentáris demokrácia fogalomrendszerét alapul véve a helyi önkormányzatok esetében is kétféle módon írható le az együttműködés intézményesültsége: a végrehajtott funkciókban („kormányzati koalíció”) is, illetve csak a szabályozási és koncepcionális, stratégiai döntésekben („parlamentari koalíció”) (Janda et al., 1992:33–61., 375–455.).
- 21 „A szabályokat nem szükséges leírni, de az íratlan szabályokat könnyebb figyelmen kívül hagyni és vita tárgyává tenni.” – fogalmazza meg egy angol párt szabályzata (Horváth M., 1996:109.). Ennek jegyében 1998-ban a Fővárosi Önkormányzat SZDSZ–MSZP koalíciós megállapodását írásban rögzítették, megjelölve ebben az egyes tisztségek megosztását és a felelősségi köröket, s bár ezt a dokumentumot nem hozták nyilvánosságra, mégis a rendelkezéseit a helyi hatalmi rendszer működtetésében érvényesítik. A 2024. évi választásokat követően nem látszik esély a pártok helyi képviselőinek országos mintakövetése miatt hasonló politikai paktumok megkötésére.
- 22 S bár annak egyértelmű rögzítése a pártok képviselői részéről nem történt meg, hogy milyen ügyek mentén képzelik el az együttműködést, a 2025. évi fővárosi költségvetés elfogadása, valamint a „Mini-Dubai” fejlesztés ügyében a budapesti elővásárlási joggal kapcsolatos döntés mégis jelzi azt, hogy a „kisebbségi kormányzás” esetében is lehet a helyi (ön)kormányzás feltételeit biztosítani.

IRODALOMJEGYZÉK

- Abbott, John: *Regions of Cities: Metropolitan Governance and Planning in Australia*, in Xu, Jiang – Yeh, Anthony G. O. (eds): *Governance and Planning of Mega-City Regions, An International Comparative Perspective*, Routledge, 2011, 172–190.
- Andersson, Mats: *Metropolitan Governance and Finance*, in: Farvacque-Vitkovic, Catherine D. – Kopányi, Mihály (eds.): *Municipal Finances, A Handbook for Local Governments*, IBRD/THE WORLD BANK, 2014, 41–92. <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-9830-2>
- Ágh Attila: *A tökéletes autokrácia tündöklése és bukása*, Progress Tanulmánykötetek, Budapest, 2023.

- BFVT: *Budapest és a fővárost körülvevő települések viszonya*, Budapest Főváros Várospítési Tervező Kft., Budapest, 2023.
- Balázs István: *Az Európa Tanács Helyi és Regionális Közhatalóságok Igazgató Bizottsága ülésének állásfoglalása a szubszidiaritás elvének érvényesüléséről a tagországok önkormányzati rendszerében*, Magyar Közigazgatás, 1994/1–2.
- Brezovnik, Boštjan – Hoffman, István – Kostrubiec, Jarosław (eds.): *Local Self-Government in Europe*, Institute for Local Self-Government Maribor, 2021.
- Council of Europe: *European Charter of Local Self-Government*, Strasbourg, 1985.
- Crook, Richard – Manor, James: *Democratic Decentralisation*, The World Bank, OECD Working Paper Series, Washington D. C., 2000, 11.
- Dijkstra, Lewis – Poelman, Hugo – Veneri, Paolo (eds.): *The EU – OECD Definition of a Functional Urban Area*, OECD, Regional Development Working Papers, 2019/11. <https://doi.org/10.1787/d58cb34d-en>
- Dodge, William R.: *Regional Excellence – Governing Together to Compete Globally and Flourish Locally*, National League of Cities, 1996.
- Fóti Tamás: *Pluralizmus – hatalom-megosztás – önkormányzat: a demokrácia pillérei*, in: Tóth Ákos (szerk.): *Vár állott, most... Merre tovább, önkormányzatok?*, Jelen bookazine – 3. Liberty Press Kft., Budapest, 2024, 102–107. ISSN 2939 8959
- Fumihiko, Saito: *Decentralization and Local Governance: Introduction and Overview*, in: Fumihiko, Saito (eds): *Foundations for Local Governance*, Physica-Verlag HD, 2008. https://doi.org/10.1007/978-3-7908-2006-5_1
- Funck, Bernard – Pizzati, Lodovico (eds.): *European Integration, Regional Policy, and Growth*, World Bank, 2003.
- Horváth M. Tamás: *Pártok a helyi önkormányzatokban*, Budapest, 1996.
- Horváth M. Tamás – Péteri Gábor: *Új változatosság*, “Helyi demokrácia és újítások” Alapítvány, Budapest, 1993.
- Humphreys, Stephen: *Theatre of the Rule of Law, Transnational Legal Intervention in Theory and Practice*, Cambridge University Press, 2010. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511732393>
- IULA: *Worldwide Declaration of Local Self-Government (Önkormányzati Világdeklaráció)*, Elfogadta a IULA – International Union of Local Authorities 1985-ben, Rio de Janeiro-ban, 1985.
- Janda, Kenneth – Berry, Jeffrey M. – Goldman, Jerry: *The Challenge of Democracy. Government in America*, Houghton Mifflin Company, Boston–Toronto, 1992. ISBN 0-395-47287-3
- Kozák Márton: *A rendszerváltás magyar módja: Lebetséges-e demokratikus átmenet túlzottan aránytalan választási rendszerrel?*, in: Szentpéteri Nagy Richárd: *A választás fensége*, Budapest, 2021.
- Laki László: *A történelemnek nincs fantáziája*, in: Békés Zoltán (szerk.): *A „színlelt” szocializmusból a „színlelt” kapitalizmusba*, Belvedere Meridionale, 2021, 281–399.
- Lakner Zoltán: *Lebegő pártok az ostromlott városban*, in: Tóth Ákos (szerk.): *Vár állott, most... Merre tovább, önkormányzatok?*, Jelen bookazine – 3. Liberty Press Kft., Budapest, 2024, 164–169. ISSN 2939 8959
- Lijphart, Arend: *Democracy in Plural Society*, San Diego, 1981.
- Lijphart, Arend: *Democracies, Forms of Majoritarian and Consensual Government in 21 Countries*, Yale University Press, 1984.
- Manchester City Council: *Partnership Governance Framework and Guidance*, Issue 3, 2013.
- Mellors, Colin – Pijnenburg, Pert: *Political Parties and Coalitions in European Local Government*, London, 1989.
- Nemzeti Együttműködés Programja: *Az Országgyűlés 1/2010. (VI. 16.) OGY Politikai Nyilatkozata a Nemzeti Együttműködésről*, A Politikai Nyilatkozatot az Országgyűlés a 2010. június 14-én megtartott ülésnapján fogadta el.

- OECD: *Regions and Cities: Where Policies and People Meet*, Policy Briefs, Third Ministerial Meeting of the Territorial Development Policy Committee, Marseille, France, 5–6. December 2013, OECD Publishing, 2014.
- Ónody-Molnár Dóra: *Az én ars poeticám a közösségi erő*, in: Tóth Ákos (szerk.): *Vár állott, most... Merre tovább, önkormányzatok?*, Jelen bookazine – 3. Liberty Press Kft., Budapest, 2024a, 96–101. ISSN 2939 8959
- Ónody-Molnár Dóra: *Odajöttek hozzám, és elmondták, hogy rám fognak szavazni...*, in: Tóth Ákos (szerk.): *Vár állott, most... Merre tovább, önkormányzatok?*, Jelen bookazine – 3. Liberty Press Kft., Budapest, 2024b, 108–115. ISSN 2939 8959
- Piattoni, Simona: *Multi-Level Governance in the EU, Does it work?*, 'Globalization and Politics: A Conference in Honour of Suzanne Berger', MIT, May 8 and 9, 2009.
- Rojas, Eduardo – Cuadrado-Roura, Juan R. – Güell, José Miguel Fernandez (eds.): *Governing the Metropolis – Principles and Cases*, Inter-American Development Bank, 2007. <http://dx.doi.org/10.18235/0012552>
- Roy, Bahl W. – Linn, Johannes F. – Wetzel, Deborah L. (eds.): *Financing Metropolitan Governments in Developing Countries*, MA: Lincoln Institute of Land Policy, 2013. Elérhető: https://www.lincolnst.edu/app/uploads/legacy-files/pubfiles/financing-metropolitan-governments-developing-full_0.pdf
- Slack, Enid: *Managing the Coordination of Service Delivery in Metropolitan Cities – The Role of Metropolitan Governance*, Policy Research Working Paper, 2007. <https://doi.org/10.1596/1813-9450-4317>
- Swianiewicz, Pawel: *Foundations of Fiscal Decentralization – Benchmarking Guide for Countries in Transition*, LGI/OSI, 2003. Elérhető: http://pdc.ceu.hu/archive/00006929/01/LGI_Foundations-of-Fiscal-Decentralization_2003.pdf (Letöltés ideje: 2024.08.26.)
- Szegvári Péter: *Helyi politika – helyi érdekek*, in: Kéri László (szerk.): *Societas Politica*, Fejezetek a politikai szociológia köréből, Miskolc, 2001, 121–140. I SBN 963 9103 79 5
- Szegvári Péter: *Helyi érdekek és helyi képviselet – Szabad-e a helyi önkormányzatokat önálló hatalmi ágak minősíteni?*, in: Fűrész Klára – Kukorelli István (szerk.): *Ünnepi kötet Schmidt Péter egyetemi tanár 80. születésnapja tiszteletére*, Budapest, 2006, 357–372.
- Szegvári Péter: *Milyen legyen a fővárosi önkormányzati struktúra?*, Comitatus, 2011/július–augusztus.
- Szegvári Péter: *Az önkormányzati autonómia végveszélyben*, in: Ágh Attila (szerk.): *Magyar zásakutca az Európai Unióban*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2024a, 252–298.
- Szegvári Péter: *Ment-e előbbre a világ?*, in: Tóth Ákos (szerk.): *Vár állott, most... Merre tovább önkormányzatok?*, Jelen bookazine – 3. Liberty Press Kft., Budapest, 2024b, 22–29. ISSN 2939 8959
- Szegvári Péter: *Csökkenthető-e Magyarországon a "főváros szindróma" a területpolitika új eszközeivel?*, Comitatus, In memoriam Rechnitzer János, 2024c/250, 163–170. <https://doi.org/10.59809/Comitatus.2024.34-250.163>
- Szegvári Péter: *Budapest metropolisztárság területi versenyképességét és fenntartható fejlesztését támogató városkormányzati megoldási javaslatok*, in: Szirmai Viktória (szerk.): *Budapest metropolisz, Egy közép-európai nagyvárostárság*, L'Harmattan, Budapest, 2024d, 334–343. ISBN 978 963 646 095 2
- Tamanaha, Brian Z.: *On the Rule of Law*, Cambridge University Press, 2004.
- Tatai Zsombor: *Térszerkezeti folyamatok és kibívások a budapesti agglomerációban, Budapest metropolisz*, in: Szirmai Viktória (szerk.): *Egy közép-európai nagyvárostárság*, L'Harmattan, Budapest, 2024, 317–333. ISBN 978 963 646 095 2
- TCSA: *Enough Talk, An Action Plan for the Toronto Region*, Toronto City Summit Alliance, Toronto, 2003.
- Tosics Iván: *Nagyvárosi kormányzás: A város és környéke együttműködése külföldi példák és hazai relevancia*, Tér és Társadalom, 2008/1., 3–25. <https://doi.org/10.17649/TET.22.1.1153>

- Tóth Ákos: *A kormányznak van önkorrrekciós képessége*, in: Tóth Ákos (szerk.): Vár állott, most..., Merre tovább, önkormányzatok?, Jelen bookazine – 3. Liberty Press Kft., Budapest, 20024a, 30–35. ISSN 2939 8959
- Tóth Ákos: *Ha nincsenek uniós pénzek, nincs se fejlesztés, se berubázás*, in: Tóth Ákos (szerk.): Vár állott, most..., Merre tovább, önkormányzatok?, Jelen bookazine – 3. Liberty Press Kft., Budapest, 2024b, 36–41. ISSN 2939 8959
- Tóth Ákos: *Egymás kölcsönös sikerében vagyunk érdekeltek*, in: Tóth Ákos (szerk.): Vár állott, most..., Merre tovább, önkormányzatok?, Jelen bookazine – 3. Liberty Press Kft., Budapest, 2024c, 46–51. ISSN 2939 8959
- Tóth Ákos: *Paks és a fehér eperfa*, in: Tóth Ákos (szerk.): Vár állott, most..., Merre tovább, önkormányzatok?, Jelen bookazine – 3. Liberty Press Kft., Budapest, 2024d, 52–57. ISSN 2939 8959
- Tóth Ákos: *Eszes Béla: Ez már hibérúrrendszer*, in: Tóth Ákos (szerk.): Vár állott, most..., Merre tovább, önkormányzatok?, Jelen bookazine – 3. Liberty Press Kft., Budapest, 2024e, 58–61. ISSN 2939 8959
- Tóth Ákos: *Gröber Attila: A pápaiak nem véleményt mondtak, hanem ítéletet*, in: Tóth Ákos (szerk.): Vár állott, most..., Merre tovább, önkormányzatok?, Jelen bookazine – 3. Liberty Press Kft., Budapest, 2024f, 84–89. ISSN 2939 8959
- Tóth Ákos: *Pofapénz helyett kiszámíthatóság*, in: Tóth Ákos (szerk.): Vár állott, most..., Merre tovább, önkormányzatok?, Jelen bookazine – 3. Liberty Press Kft., Budapest, 2024g, 130–135. ISSN 2939 8959
- Tóth Ákos: *Tartok tőle, hogy nagy lesz a baj*, in: Tóth Ákos (szerk.): Vár állott, most..., Merre tovább, önkormányzatok?, Jelen bookazine – 3. Liberty Press Kft., Budapest, 2024h, 136–145. ISSN 2939 8959
- Tóth Ákos: *Szabad Városok Szövetség: az elűszott lehetőség?*, in: Tóth Ákos (szerk.): Vár állott, most..., Merre tovább, önkormányzatok?, Jelen bookazine – 3. Liberty Press Kft., Budapest, 2024i, 156–159. ISSN 2939 8959
- Vető Balázs: *Tartóoszlopok, választás után*, in: Tóth Ákos (szerk.): Vár állott, most..., Merre tovább, önkormányzatok?, Jelen bookazine – 3. Liberty Press Kft., Budapest, 2024, 42–45. ISSN 2939 8959
- Zongor Gábor: *A magyar önkormányzatiság végveszélyben*, in: Tóth Ákos (szerk.): Vár állott, most..., Merre tovább, önkormányzatok?, Jelen bookazine – 3. Liberty Press Kft., Budapest, 2024, 58–61. ISSN 2939 8959
- Zornoza, Juan: *New Trends in Fiscal Decentralization: a Spanish View*, in: Fiscal Federalism and Fiscal Decentralization in Europe, Foster Europe, 2014, 105–127.

Papp György: Nyári éjek asszonya

FEKETE KÁROLY – DOMBI GÁBOR
– HORVÁTH CSANÁD BÁTOR

A 2024-es önkormányzati választások tanulságai a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben

*Implications Of 2024 Local Elections
In Lake Balaton Resort Area*

•

SZERZŐK:

FEKETE KÁROLY, kutatásvezető, doktorjelölt, Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség (8230 Balatonfüred, Lóczy Lajos u. 62.), ELTE Földtudományi Doktori Iskola, karoly.fekete@balatonregion.hu

DOMBI GÁBOR, kutató-kutatásszervező, szociológus, Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség (8230 Balatonfüred, Lóczy Lajos u. 62.), dombigabor@balatonregion.hu

HORVÁTH CSANÁD BÁTOR, kutató-kutatásszervező, geográfus, Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség (8230 Balatonfüred, Lóczy Lajos u. 62.), csanad.horvath@balatonregion.hu

JEL kód: R50, R58, H70

Kulcsszavak: Balaton • kiemelt térség • választások
• települési önkormányzatok • területfejlesztés

Absztrakt: Tanulmányunkban a 2024. évi polgármester-választások eredményeit és annak egyes összefüggéseit mutatjuk be a speciális területpolitikai funkcióval, kiemelt térségi státusszal rendelkező Balaton Kiemelt Üdülőkörzet vonatkozásában. A munkánk fókuszában lévő térség számos speciális társadalmi jellemzővel bír, ami a hazai politikai földrajzi térben is figyelemreméltó téregységgé teszi. A helyi társadalom országos átlagnál jelentősen előregedőbb korszerkezete, ezzel

együtt a népesség különösen a pandémia idején kiemelkedő, belföldi migráció által generált dinamikus fluktuációja, a parti települések irányában gravitáló turizmusorientált gazdasága, a 2014–2020-as időszak 1861/2016. Kormányhatározat által is megtámogatott koncentrált fejlesztési forráskihelyezése, az elmúlt évtized jelentős számú és konfliktusoktól terhelt ingatlanberuházásai, az egymásra rakódó, a térség meghatározó gazdasági ágazatát és a települési önkormányzatokat egyaránt negatívan érintő válságok összessége a 2024-es önkormányzati választásokra egy rendkívül érzékeny, érdekellentétektől terhelt helyzetet eredményezett a kiemelt térségben. E tényezők összessége miatt hipotézisünk szerint a helyi konfliktusok kereszt-tüzeiben álló polgármesterek választási eredményei és azok tágabb összefüggései nem csupán a Balaton térség társadalmi-gazdasági változásainak közvetlen indikátoraként értelmezhetők, hanem a Balaton térségben az elmúlt időszakban aktívan beavatkozó fejlesztéspolitika szempontjából is levonhatók következtetések.

AUTHORS:

KÁROLY FEKETE, Head of Research, PhD Candidate, Balaton Integration and Development Agency (8230 Balatonfüred, Lóczy Lajos u. 62.), ELTE Doctoral School of Earth Sciences, karoly.fekete@balatonregion.hu

GÁBOR DOMBI, Research Organizer, Sociologist, Balaton Integration and Development Agency (8230 Balatonfüred, Lóczy Lajos u. 62.), dombigabor@balatonregion.hu

CSANÁD BÁTOR HORVÁTH, Research Organizer, Geographer, Balaton Integration and Development Agency (8230 Balatonfüred, Lóczy Lajos u. 62.), csanad.horvath@balatonregion.hu

JEL code: R50, R58, H70

Keywords: *Balaton • priority area • elections • municipalities • regional development*

Abstract: *In our study, we present the results of the 2024 mayoral elections and some of their correlations in relation to the Lake Balaton Resort Area which has a special territorial policy function as resort area. Region of Lake Balaton has numerous specific in social characteristics, which make it a remarkable space in political geography too. The age structure of the local population, which is significantly older than the national average, together with the dynamic fluctuation of the population generated by internal migration especially during the pandemic, the tourism-oriented economy gravitating towards the coastal settlements, the concentrated allocation of development resources in the 2014-2020 period, supported by Government Decision 1861/2016, the significant number of real estate investments of the past decade, the cumulative crises affecting both the region's key economic sector and municipalities, have created a highly sensitive situation in the region for the period of municipal elections, fraught with conflicts of interests. Due to the*

combination of these factors, we hypothesise that the election results of mayors in the crossfire of local conflicts and their wider context can be interpreted not only as a direct indicator of socio-economic changes in the Lake Balaton region, but also as a conclusion for the development policy that has been actively intervening in the Lake Balaton region in the recent period.

BEVEZETÉS

A 2024. évi önkormányzati választások Balaton Kiemelt Üdülőkörzeti eredményei a közvélemény érdeklődését is felkeltették. Számos hír, elemzés, tudósítás jelent meg a térség önkormányzati szektorában lezajlott változásokról, különösen a polgármester-választás eredményeiről.¹ A sajtóban megjelent elemzések ok-okozati összefüggést sejtettek a kiemelt térségbe a 2014–2020-as uniós időszakban érkező koncentrált fejlesztési forráskihelyezésekkel, valamint az ezzel párhuzamosan megnövekedett befektetői aktivitás révén megvalósult beruházásokkal is.

A Balaton térséggel aktívan foglalkozó kutatóként-elemzőként az utóbbi években született tanulmányaink, valamint a térséget vizsgáló további szerzők megállapításaival egybevágó, logikus következményként is értelmezhetnénk a választások végkimenetelét. Korábban azt állítottuk, hogy a fejlesztési források 2014–2020 közötti bősége a balatoni konfliktusmező jelentős sűrűsödését eredményezte, amelynek kezelése az alkalmas eszközöknek, kompetenciáknak és hatásköröknek súlyos szűkében lévő helyi, települési önkormányzatokra hárul (Obádovics, 2020; Fekete et al., 2021; ELTINGA, 2022; Fekete et al., 2023; Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség, 2024).

Tanulmányunkban az önkormányzati választás polgármesteri szegmensének Balaton térségre vonatkozó eredményeinek részletes ismertetésén túl arra kerestük a választ, hogy milyen tényezőkre és okokra vezethető vissza a 2019–2024 közötti ciklus polgármesteri személyi összetételéhez viszonyított több mint 30%-os településvezetői fluktuáció? Milyen fő összetevői vannak a szektorban történt átalakulásnak? Kimutatható-e összefüggés egyes, a kiemelt térség sajátosságaihoz illeszkedő társadalomstatistikai mutatók és a településvezetői fluktuáció között?

Azt a kutatási projektet, melynek egy része alapján jelen tanulmány elkészült, a Balaton Fejlesztési Tanács támogatta. A Tanács mint a területfejlesztési intézményrendszer középszintű szereplője a 2023. évi CII. törvény 13. § alapján felel a Balaton Kiemelt Térség területfejlesztési koncepciójának megalkotásáért és végrehajtásának irányításáért egyaránt. E körülmények adta keretek miatt a fenti kérdésfeltevéseken túl azt az átfogó kutatási kérdést is meg kell fogalmaznunk, hogy milyen a közép- és országos szintű területfejlesztési, területpolitikai dimenziójú következtetések vonhatók le a 2024. júniusi eredményekből?

ALKALMAZOTT MÓDSZEREK

Munkánk alapvetően két nagy egységre bontható módszertani és tartalmi értelemben egyaránt. A tanulmány első, kvantitatív szakaszában a Nemzeti Választási Iroda honlapján

elérhető adatokat elemeztük a polgármester-választás adataira fókuszálva, célzottan a Balaton Kiemelt Térség, a Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről szóló 2018. évi CXXXIX. törvényben rögzített, három megyére és 180 településre kiterjedő területi keretében. Ezt követően az eredményeket egyes, a tanulmány bevezetőjében említett témákhoz (népesség-fluktuáció, képzettség, jövedelem, fejlesztési források stb.) kapcsolódó magyarázó változókkal vetettük egybe többváltozós elemzések segítségével, elsődlegesen a fluktuáció, tehát a polgármester-váltás ok-okozati összefüggéseire fókuszálva.

A kvalitatív részben hat, leköszönő polgármesterekkel lefolytatott mélyinterjúnk összegző eredményeit ismertetjük. Szándékunkban állt, hogy a statisztikai elemzésen túlmutató módon tegyünk kísérletet annak értelmezésére, hogy milyen tényezők vezettek oda, hogy e településvezetők 2024-től már nem folytatják/folytathatják munkájukat. Az interjúalanyok kiválasztása során törekedtünk arra, hogy az alanyok között legyen tervezett átadás révén és a választások eredménye nyomán leköszönő településvezető egyaránt, képezze le a megkérdezettek mintája a kiemelt térség településhálózati sajátosságait (jogállás, parti és háttértelepülési viszonylat, Kelet-Nyugat irányú elhelyezkedés szerint).

Az interjúalanyok fentiek figyelembevételével összeállított listája az alábbiak szerint alakult:

- Bíró Róbert, Balatongyörök község polgármestere;
- Jurcsó János, Balatonkenese város polgármestere;
- Lombár Gábor, Balatonfenyves község polgármestere, a Balatoni Szövetség elnöke;
- Papp Gábor Hévíz város polgármestere;
- Schmidt Jenő, Tab város polgármestere, a Települési Önkormányzatok Országos Szövetségének elnöke;
- Sütő László, Marcali város polgármestere, a Balaton Fejlesztési Tanács korábbi (2004–2006) elnöke.

Fontos megjegyezni, hogy a városi jogállású települések kiemelt üdülőkörzeti súlyukhoz képest jelentősen felülreprezentáltak e körben. Ennek magyarázata egyrészt, hogy ez a jogállású településkör a településvezetői változások tekintetében is felülreprezentált volt, másrészt pedig előzetes feltételezésünk szerint a város jogállás révén eredendően is térségi funkciókat ellátó települések polgármesterei városi kompetenciáikból adódóan is tapasztaltabbak és nyitottabbak a térségi gondolkodásra, a település határain túlmutató koncepcionális léptékű összefüggések felismerésére, megfogalmazására.

Az interjúk kérdéssora, valamint a beszélgetések szó szerinti leiratai a Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Társadalomtudományi Kutatócsoportjánál rendelkezésre állnak, a kutatócsoport balatonfüredi telephelyén megtekinthetők.

AZ ÖNKORMÁNYZATI VÁLASZTÁSOK EREDMÉNYEI A BALATON TÉRSÉGÉBEN

Részvételi adatok

A Nemzeti Választási Iroda adatai alapján Balaton Kiemelt Térség 187 ezret meghaladó választásra jogosult népességéből 111 ezer fő adta le voksát az önkormányzati választás polgármesteri szegmensében. A 180 településen mért átlagos részvételi adat (59,3%) 1%-kal haladja meg az országos (58,1%) értéket. Az öt legmagasabb választói aktivitást felvonultató település mind aprófalú, ezek közül négy Balaton-felvidéki, három ebből kifejezetten Káli-medencei: a regnáló polgármesterét újraválasztó Vöröstorón (93,9%) volt a legmagasabb részvétel, az említett Káli-medencei községek közül Kékkúton 87,3%, az elmúlt években közéleti viták által is érintett (és tervezetten visszavonuló előző ciklusos polgármesterrel rendelkező) Balatonhenyén 85% volt mérhető. A szintén új polgármestert választó Szentbékállán is 84%-os aktivitást rögzíthettünk. A legaktívabb első ötben az egyedüli nem Veszprém vármegyei kistépelülés a zalai Vindornya-fok, ahol Hág Attila immár negyedik polgármesteri ciklusát kezdheti meg. Ha a kiemelt térség vármegyei területrészei metszetében vizsgáljuk a részvételi adatokat, megállapíthatjuk, hogy a települési választói aktivitással egybevetően a Veszprém megyei területrészen a kiemelt térségi (és így az országos) átlag felett pozícionálható, 64%-os részvételi arányszámmal (1. táblázat).

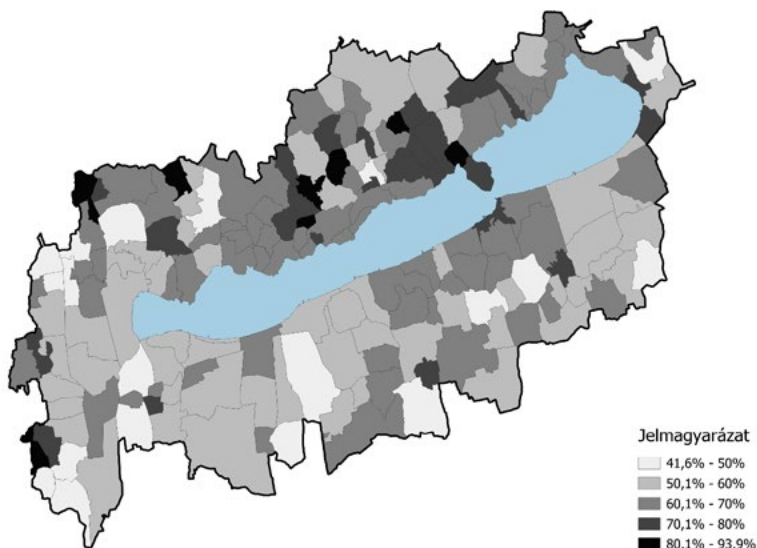
A legkevésbé aktív települési körben a somogyi községek felülreprezentáltak, e legalacsonyabb választói aktivitással rendelkező települések jellemzően mind a kiemelt térség peremén helyezkednek el. E körbe tartozik a Fonyódi járásba tartozó Gamás (41,6%), a Nagykanizsai járás részét képező Galambok (43,8%), a Veszprém vármegyei Csajág (43,8%), valamint a Siófoki járásban található Nagyberény község is (43,9%). Egyedül a somogyi Buzsák (44,7%) helyezkedik el parti település (Fonyód) közvetlen szomszédjában. Szintén közös jellemző e településkörben, hogy mindenhol újraválasztásra került az előző ciklus településvezetője, Galambok kivételével legalább negyedik alkalommal. Az itt felsorolt településkör beleillik abba a balatoni adatok által is megerősített mintázatba, mely szerint azon településeken volt a legalacsonyabb a választói aktivitás, ahol a regnáló polgármester egyedüli jelöltként győzött (53,2%), hiszen egyedül Galambokon indult két polgármesterjelölt a választáson, a többi itt nevesített községben csupán egy-egy.

Számításaink rámutattak, hogy azon a 7 településen volt a legmagasabb a választói aktivitás (61,4%), ahol a korábbi ciklus polgármestere valós választási versenyben, ellenjelöltek ellen győzött, ami a kompetitív helyi politikai környezet mobilizáló hatását erősíti. Ezek közül mind város, és egy kivételével mind parti település (Balatonboglár, Balatonföldvár, Balatonfüred, Balatonfűzfő, Siófok, Tapolca, Zamárdi). Szintén a kiemelt térségi átlagot – kismértékben bár, de – meghaladó, 60% feletti részvételi adatok mérhetők azon az 5 településen, ahol valós versenyben nyert az új polgármester, a régi pedig nem indult (Balatonlelle, Fonyód, Hévíz, Lengyeltóti, Marcali), valamint érdekes módon azokon a településeken is, ahol az új jelölt egyedüli jelöltként győzött (Balatoncsicsó, Balatonmária-fürdő, Tagyon, Zánka).

Fontos megjegyezni, hogy azon településkörben, ahol a korábbi polgármester valós versenyben veszített (pl. Badacsonytomaj, Balatonalmádi, Balatonfenyves, Balatonkenese, Keszthely, Tab, Zalakaros), nagyon kismértékben ugyan, de a kiemelt térségi átlag alatt volt a részvétel (58,8%). Bár az átlagtól való eltérés ugyan nagyon csekély, mégis lehetséges, hogy az e településkör esetenként komoly meglepetést okozó eredményeinek egyik fontos összetevője a választók mobilizációjának sikertelensége.

1. térkép: A 2024. évi polgármester-választás részvételi arány (%) értékei településenként a Balaton Kiemelt Térségben

Map 1: Participation rate (%) of the 2024 mayoral election by settlement in the Lake Balaton Region

Adatok forrása: Nemzeti Választási Iroda.
Source of data: National Election Office.

A részvételi arányok települési léptékű területi képe – az 1. táblázat által is alátámasztottan – egy enyhe észak-déli lejtőt, valamint kisebb mértékben a parti települések irányába mutató sűrűsödést rajzol fel.

Mindez arra enged következtetni, hogy a hagyományosan aktívabb, a közügyek iránt fogékonyabb, valamelyest polgárosultabb helyi társadalommal leírható Balaton-felvidék, valamint a térség gazdasági, jövedelmi súlypontját képező parti régiók választói mutatkoztak aktívabbnak a helyi hatalomról szóló demokratikus döntéshozatali folyamatban (Kabai, 2017).

1. táblázat: A polgármester-választás részvételi adatai vármegyei, település-jogállás szerinti és parti/háttértelepülési viszonylat szerinti területi felosztásban
 Table 1: Participation data for the mayoral election by county, by status of municipality and by coastal/traditional municipality

	Jogosult (fő)	Megjelent (fő)	Részvételi arány (%)
Vármegye			
Somogy	99485	58451	58,8
Veszprém	36498	23387	64,1
Zala	51642	29511	57,1
Település jogállás			
Község	95332	56833	59,6
Nagyközség	11175	6502	58,2
Város	81118	48014	59,2
Parti/háttér besorolás ²			
Parti/partközeli település	106110	64451	60,7
Háttértelepülés	81515	46898	57,5
Összesen	187625	111349	59,3

Adatok forrása: Nemzeti Választási Iroda.
 Source of data: National Election Office.

Polgármesterek fluktuációja és ennek lehetséges okai

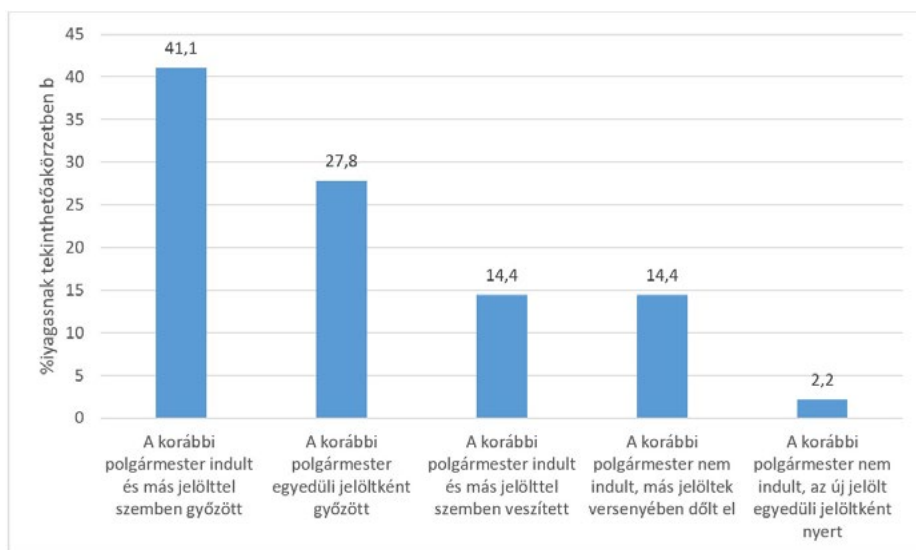
A 2024. évi önkormányzati választás polgármesteri szegmensében a polgármesterek hivatalba lépéséig a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet (BKÜ) 180 településéből összesen 56 településen, vagyis a települések közel harmadában, 31,1%-os mértékben került sor polgármesterváltásra. A térség településeinek több mint negyedében, 27,8%-ban, vagyis 50 településen a megelőző önkormányzati ciklus polgármesterének nem akadt kihívója, és a választók megadták a felhatalmazást munkája folytatására. Összesen 124 üdülőkörzeti településen, vagyis a BKÜ településeinek több mint kétharmadában (68,9%) változatlan maradt a településvezető személye. A fluktuáció jelenségének értékelése szerint az üdülőkörzetben azonosítható 31,1%-os összarány egyes korábbi választási eredményekkel összehasonlítva jelentős, de nem kiugró (vö. Oláh, 2004), illetve egy leköszönő polgármester véleménye szerint ez az érték nem számottevő mértékben haladja meg a 2024-es országos szinten mérhető polgármesteri fluktuációt. Adalékként hozzá kell tennünk, hogy a kiemelt térségi települések relatív többségében, összesen 74 településen, ami a BKÜ településeinek 41,1%-a, a megelőző önkormányzati ciklus településvezetője indult a tisztségért, és más jelölttel, vagy jelöltekkel szemben megszerezte a választói felhatalmazást munkája folytatására.

Elemzésünkhöz érdemes hozzátennünk azt a kiegészítést, hogy a választás napján 55 településen került regisztrálásra polgármester változás. Zalakomár nagyközségben szavategyenlőség alakult ki, emiatt az NVI a választás megismétlését rendelte el. A választás megismétlésére 2024. szeptember 1-én került sor, amely jogilag érvényesen és eredményesen zárult, a település élére új polgármester került.³ Változásra került sor Szőlád községben is, amelynek polgármesterét 2024. június 9-én újraválasztották, de július 14-i hatállyal lemondott a posztjáról,⁴ emiatt 2024. szeptember 29-én időközi választásra került sor.

Az időközi választáson a lemondott polgármester nem indult, új településvezető került a község élére,⁵ ezzel a hivatalba lépés októberi időpontjáig 56 településre növekedett a térképben a polgármester váltáson áteső települések száma.

1. ábra: A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet településeinek megoszlása (%) a polgármesteri címért indulók és az eredmények keresztmetszetében

Figure 1: Distribution (%) of the municipalities of the Balaton Priority Holiday Region in the cross-section of candidates and results

Adatok forrása: Nemzeti Választási Iroda.

Source of data: National Election Office.

A BKÜ területén megtörtént 56 településvezetői változásból 26 olyan település van, ahol a korábbi időszak polgármestere más jelöltekkel szemben indult a 2024. évi önkormányzati választáson, de nem sikerült megőriznie a tisztségét. További 26 településen a korábbi polgármester saját döntése alapján nem indult, más jelöltek küzdelmében dönt el a tisztség betöltése, és 4 olyan település is akad, ahol a korábbi polgármester nem jelöltette magát 2024-ben, és az új jelöltnek nem volt kihívója. Mindez azt jelenti, hogy az összes eset (180 település) alig 15%-ában történt valós versenyt követő váltás a polgármesteri tisztség-

ben, és ennél nagyobb gyakorisággal történt meg, hogy a korábbi polgármester nem kívánta tovább folytatni a településvezetői munkát. Tehát a polgármesteri tisztségben történő változások okai közel azonos mértékben tudhatók be a választói akaratnak és a vélhetően számos tényezőre visszavezethető személyes döntésnek, mégis a személyes döntések irányába billen a mérleg nyelve. A tanulmány második szakaszában bemutatásra kerülő mélyinterjúink arra mutattak rá, hogy a személyes döntés hátterében állhat a generációváltás szándéka, ezzel összefüggésben alpolgármesteri vagy önkormányzati képviselői tisztség vállalása (pl. Fonyód,⁶ Balatoncsicsó,⁷ Marcali), az önkormányzati feladat és hatáskörök csökkenésére, ezzel összefüggésben a polgármesteri feladatkör és mozgástér átalakulására reagáló karrier-módosítási szándék (pl. Hévíz⁸).

A településvezetői változások metszetében az egyes területiségi (vármegye, települési jogállás, part/háttér) dimenziók vizsgálatakor csak települési jogállás esetében, azon belül is a városok dimenziójában tapasztaltunk statisztikailag nem véletlen összefüggést, vagyis szignifikánsan a Balaton térségi városok esetében volt jellemzőbb a településvezető váltás. Ez az elemi matematika nyelvén annyit tesz, hogy a városok több mint 60%-ában, 11 településen cserélődött a polgármester. Az okok itt sem csupán a korábbi polgármester választási vereségére vezethetők vissza, de a kiemelt üdülőkörzet egészének e tekintetben tapasztalható kiegyenlítetttségéhez képest nagyobb súllyal (7 eset) van jelen a választási verseny nyomán történő csere, mint a korábbi polgármester visszavonulása, háttérbe húzódása (4 eset). Az üdülőkörzet somogyi településeinek negyedében, a Veszprém vármegyei települések harmadában, a zalaiai kétötödében történt változás, ugyanakkor a Balaton parti és partközeli települések több mint harmadában azonosíthattuk ezt a jelenséget, de egyik esetben sem igazolható szignifikáns különbség megfigyelési esetek között.

2. táblázat: Településvezetői változások a Balaton térségében települési jogállás szerint
Table 2: Changes in the status of mayors of municipalities in the Lake Balaton region

		JOGÁLLÁS			Total
		Község	Nagyközség	Város	
POLGÁRMESTER VÁLTOZÁS (2024.06.09-10.01) KÖZÖTT	Polgármester nem változott	113	4	7	124
		91,1%	3,2%	5,6%	100,0%
		72,0%	80,0%	38,9%	68,9%
	Polgármester változott	44	1	11	56
		78,6%	1,8%	19,6%	100,0%
		28,0%	20,0%	61,1%	31,1%
Total	157	5	18	180	
	87,2%	2,8%	10,0%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Adatok forrása: Nemzeti Választási Iroda.
Source of data: National Election Office.

A választási eredményeket – különös tekintettel a fluktuációra, a váltással érintett településekre – rávetítettük egyes, a térség települési helyi társadalmát jellemző, a Központi Statisztikai Hivatal adatbázisaiban, valamint a Nemzeti Adó és Vámhivatalnál nyilvánosan, valamint a Fejlesztéspolitikai Adatbázis és Információs Rendszerben (FAIR) egyedi adatkérelem alapján elérhető társadalom- és gazdaságstatisztikai adatokra. Célunk ezzel nem egy, indikátorok és faktorok tömegét tartalmazó többváltozós matematikai-statisztikai elemzés lefolytatása volt. Csupán tesztelni kívántuk egyes, a Balaton Kiemelt Térség aktuális társadalmi-gazdasági jelenségeit leíró, a Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség intézményi keretében jogszabály⁹ által elrendelt módon általunk évente készített területi monitoring elemzéseinkben rendszeresen elemzett mutatók magyarázó erejét az önkormányzati választások kapcsán. Öt ilyen magyarázó változót választottunk ki elemzésünk kiterjesztésére az alábbiak szerint.

3. táblázat: A polgármester-választás eredményeinek összefüggés-elemzésére kiválasztott indikátorok
Table 3: Indicators selected for the correlation analysis of mayoral election results

	INDIKÁTOR	SZÁMÍTÁSI ELJÁRÁS
1	Lakosságszám változás	2015. évet bázisalapnak tekintve, települési szinten 2015–2023 közötti állandó népesség átlagából kivonva a 2015. évi népesség száma
2	Felsőfokú képzettség	Felsőfokú (egyetemi, főiskolai stb.) oklevéllel rendelkezők aránya az adott település teljes népességében a 2022. évi népszámlálás adatai alapján
3	Forrás abszorpciók potenciál	Az egy lakosra jutó fejlesztési források kiszámításához felhasználásra került a Széchenyi 2020 időszak 2015–2022 közötti, a Széchenyi Terv+ 2021–2023 közötti, a Vidékfejlesztési Program 2015–2023 közötti, a Magyar Falu Program 2019–2022 közötti kifizetett forrása. A torzító hatások csökkentése érdekében a kifizetett forrásokból kivontuk az IKOP programok kifizetéseit, illetve a kifizetések kapcsán keletkezett tőkekövetelést. Végül a települési összeget elosztottuk a 2015–2023 közötti állandó népesség átlagával.
4	Adóerő	Helyi adó bevételek átlaga 2015 és 2022 között, osztva a 2015–2022 közötti állandó népesség átlagával
5	Jövedelem státusz	SZJA jövedelemalapot képező összes (regisztrált) belföldi jövedelem átlaga 2015 és 2022 között, osztva a 2015–2022 közötti állandó népesség átlagával

*Forrás: saját szerkesztés.
Source: own editing.*

A vizsgálat ezen fázisában azt állapítottuk meg, hogy abban az esetben, ha a településvezetői változások részletes, ok-okozati képét vesszük górcső alá, a statisztikailag igazolható összefüggések eltűnnek, a társadalomstatisztikai mutatók beemelésével még a települési jogállás szignifikáns jellege is eltűnik. Ennek ellenére a vizsgált keresztösszefüggések alap-

ján mégis megragadhatók egyes oksági összekapcsoltságokat sejtető települési jelenségek. Hangsúlyozzuk, hogy e mutatók kapcsán tárgyalt összefüggések nem szignifikánsak, csupán körvonalazhatók, azonban mégis úgy látjuk, hogy érdemes néhány jelenségre felhívni a figyelmet.

Azoknak a településeknek az abszolút többségében, ahol a polgármester személye változott, a lakosság egyértelműen csökken, ahol nem változott, ott növekszik. A népességszökkenés azokon a településeken a legmagasabb, ahol a korábbi polgármester nem indult és új jelöltek küzdelmében dőlt el a településvezetés sorsa, és tömegében azokon a településeken pozitív a népességmérleg, ahol a korábbi polgármester egyedüli jelöltként győzött. Ennek ellenére megjegyzendő, hogy a legerőteljesebb népességszökkenés éppen abban a településklaszterben jelenik meg, ahol a korábbi polgármester a 2024-es választáson is elindult, és más jelölttel, jelöltekkel szemben győzni tudott. Ebben a klaszterben olyan városok is szerepelnek, mint Siófok, Balatonfüred, Tapolca vagy Zamárdi.

A felsőfokú végzettségűek településenkénti aránya ezen a választáson a Balaton térségében nem volt releváns, döntő tényező az eredményeket tekintve. Számításaink szerint a kép teljesen diverz abban a tekintetben, hogy a magas végzettségűek települési aránya milyen összefüggésben van a korábbi polgármester megerősítésével vagy leváltásával, vagy éppen azzal, hogy a korábbi polgármester elindult-e a választáson vagy nem.

Ugyanígy a forrásszerzés sikeressége sem bizonyult érdemi dimenzionáló tényezőnek. Erre érzékletes példa lehet az az ellentmondás, hogy a településvezető cserének azokon a településeken volt a legnagyobb valószínűsége, ahol az egy lakosra jutó forrásszerzése képesség 2015 és 2023 között 500 ezer és 1 millió Ft között volt, és ott volt a legkisebb a váltás valószínűsége, ahol ez a potenciál a legalacsonyabb. Természetesen felvethetjük azt a gondolat kísérletet, amelyet egy korábbi írásunkban már felvetettünk, hogy az egy településre zúduló forrásbőség nem csupán kedvező hatásokot generál, hanem esetenként egymásra épülő, és a települési önkormányzat felületén lecsapódó helyi konfliktusokat is eredményezhet.

A helyi adók egy lakosra jutó mértéke, valamint a jövedelmi mutatók tekintetében az eredmények egy lineárisabb összefüggést mutatnak. Azokon a településeken változott a polgármester leginkább, ahol az egy lakosra jutó adóerő 20 ezer és 50 ezer Ft közé pozícionálható, és ott a legkevésbé, ahol ez 100 ezer Ft felett van. Ahol pedig új településvezetőt választottak, ott legjellemzőbb módon a lakosság egy lakosra jutó adózott belföldi jövedelme 1 millió és 1 millió 250 ezer Ft közé tehető, és ebben az esetben is ott a legkisebb az állandóság, ahol a legmagasabb a jövedelem, de hangsúlyozzuk, hogy ezek a jellemzők sem szignifikánsak, csupán körvonalazhatók.

LEKÖSZÖNŐ POLGÁRMESTEREKKEL KÉSZÍTETT MÉLYINTERJÚK EREDMÉNYEI

A polgármesteri tisztség előre tervezett, vagy a választások révén történő kényszerű átadása több jelentős tapasztalattal rendelkező, a Balaton Kiemelt Térség kihívásaira és az országos fejlesztéspolitikai és önkormányzati struktúrákra rálátással rendelkező polgármestert érintett. E körülmény, valamint a választások és az új testület hivatalba lépése előtti időszak egy speciális időablakot képezett arra vonatkozóan, hogy a leköszönő, választáson

vesztes, vagy éppen a választásokon el sem induló, de még 2024 júniusa és októbere között hivatalukat betöltő polgármesterek véleményéről, tapasztalatairól, terveiről, jövőre vonatkozó javaslatairól, ajánlásairól interjút készítsünk egyes érintettekkel. Fontosnak tartottuk, hogy az általuk felhalmozott tudás és tapasztalat minél gyorsabb ütemben feldolgozható tudományos és szakpolitikai munícióvá váljon.

A számos témára kiterő, tematikusan tagolt beszélgetések jellemzően 100-150 percet tettek ki. Az interjúk során többek között kitértünk az interjúalany munkájának sikertényezőire, a különböző választásokon történő megmérettetések motivációira, a tisztségben töltött évek szakmai tapasztalataira, az esetlegesen vesztes választás konzekvenciáira, valamint az önkormányzati feladat- és hatáskörökről, az önkormányzatokat érintő jogszabályokról alkotott véleményére is. Bár jelen tanulmány fókuszában nem e témakör áll, érdemes azt is megemlíteni, hogy az interjú során kiemelt témaként jelent meg, hogy miként ítélik meg a területfejlesztési politika egyes aktorainak tevékenységét, milyen strukturális hiányosságokat vagy pozitívumokat látnak, illetve milyen fejlesztési szükségleteket azonosítanak településükön, valamint a Balaton térség egészében.

Az interjúk kezdetén a leköszönő településvezetők egyhangúlag kifejtették, hogy a helyi közjőért való tenni akarás volt a fő motivációjuk, amikor először elindultak a tisztségért. Különösen azok, akik már a rendszerváltás időszakában aktívak voltak, jelezték, hogy az a korszak alkalmas volt új víziók megalkotására, amit az akkori, átalakuló politikai klíma és optimista korszellem is táplált. Volt olyan településvezető, aki szerint a helyi közvélemény korábban másképpen reagált a választási ígéretekre, mint manapság: a nyílt, adott esetben a jövőbeni megszorításokat és konfliktusokat is felvállaló kommunikációt a helyi közvélemény akkoriban elfogadta, esetenként díjazta is.

Ha a leköszönő településvezetőket a munkájuk sikertényezőiről kérdezzük, egybehangzón említik a hivatal szakértelmének kiemelt jelentőségét, ezen kívül az erős és gondosan ápoltság helyi kapcsolatrendszerét, a helyi választókkal való személyes kontaktust, mint a lakosságot aktuálisan foglalkoztató problémák ismeretének zálogát. Jellemzően már megválasztásuk előtt aktívak voltak a helyi politikában önkormányzati vagy civil szereplőként, vagy olyan intézményi pozíciókat töltöttek be, amelyek egy sűrű szövésszerű helyi kapcsolatrendszer kialakítását tették lehetővé.

Akik vesztes választás nyomán veszítették el településvezetői pozíciójukat, összefüggésbe hozták választási vereségükkel a kommunikáció hatékonyságának és hiányosságainak kérdéskörét. Válaszaik eltérő színezetben ugyan, de arra utalnak, hogy a stabil építkezés folytatását és az elért eredményeket hangsúlyozó, visszafogott üzenetek a választási kampányban sem, és már az azt közvetlenül megelőző időszakban sem segítette kellő mértékben a polgármester népszerűségének, elfogadottságának fenntartását (vö. választók mobilizációjáról szóló megállapítások a részvételi adatok kapcsán). Vagyis ami korábban eredményes és hatékony volt, az az egymásra rakódó válsághelyzetekkel terhelt időszakban már kevésbé volt sikeres. Ezzel szemben kiemelték a direkttebb, a közvélemény indulatait jobban dinamizáló kommunikáció, a későbbi helyi eredmények alapján kézzelfoghatóvá vált sikerét.

A kommunikációs dimenzió túl egyes településeken voltak olyan szimbolikus ügyek az elmúlt önkormányzati ciklusban, amelyek megtépzhatták a regnáló polgármester népszerűségét. Ez esetben példaként említhető a Balatonyörökre tervezett ipari kikötő ügye, amely a leköszönő polgármester elmondása szerint számos problémát, helyi konfliktust a

felszínre hozott, és számos további kihívást, a helyi társadalom egyes rétegeinek az aktivizálódását, összekapcsolódását hozta magával. Ugyanígy győri példa a szőlőhegyen lezajló, szembenállástól terhelt helyi társadalmi átalakulás, amelynek új szereplői végül potens, a választásokon győztes helyi hatalmi erőt voltak képesek létrehozni.

A több mint egy évtizede hivatalban lévő polgármesterek esetén feltűnő, hogy a kiérlelt koncepción alapuló, többlépcsős településfejlesztési tervek befejezését, „a még elmaradt fejlesztések megvalósítását” remélték a 2029-ig tartó ciklustól. A települések forrásszerzési, pályázati aktivitásait is ezekhez a tervekhez, a folyamatban lévő fejlesztésekhez igazították. Azokon a településeken, ahol a leköszönő polgármester és képviselőtestület által megkezdett városfejlesztési projektek végrehajtása megkezdődött, ott említésre került, hogy az új településvezetés egyfelől kényszerpályán is mozog, azonban más oldalról közelítve egy már előkészített fejlesztési folyamatba lép bele, amelyet – „mindössze” – végig kell menedzselnie, és az eredményeit hasznosíthatja. Ez a helyzet egyrészt természetesen akár biztosítékul szolgálhat a korábbi ciklusokban megkezdett beavatkozásokkal való összhangra, ezáltal pedig a stabil, több évtizedes koncepció mentén megvalósított fejlesztésre.

A választáson vesztes településvezetők ennek ellenére egy hosszabb távú, koncepciózus településfejlesztési folyamat megkezdésétől, vagy éppen a 2024-ig érvényesített településfejlesztési elvek ignorálásától, elhagyásától tartanak. Azokon a településeken, ahol a polgármesteri tisztség átadása tervezett és előkészített volt, ez a konfliktusfelület nem jelenik meg, a korábbi városfejlesztési folyamat átvétele úgy tűnik, hogy tisztség és a vele járó összetett feladatkör átadása során megtörtént.

Mint az egyik, tervezetten leköszönő interjúalanyunk megjegyezte, egy városfejlesztési koncepció kiérleléséhez, valamint az érdemi megvalósításhoz legalább másfél évtizedre van szükség. Ez szükség szerűen azt is jelenti, hogy jellemzően azokhoz a tervekhez, amelyek több cikluson keresztül érdemi befektetett kreatív energiák, valamint helyi konszenzusokat eredményező hosszas alkufolyamatok révén realizálódnak, erőteljesen kötődik a településvezetés, a létrejövő fejlesztéseket pedig értékes eredménynek tekintik.

Az interjú időkerete lehetőséget adott arra, hogy részletesen áttekinthessük a válaszadó önkormányzati feladat- és hatáskörökről alkotott véleményét. Abban minden válaszadó egyetértett, hogy a polgármesteri tisztség az elmúlt időszakban veszített értékéből, ami összefüggésben van az önkormányzati feladat-, hatáskörök, a források és az autonómia csökkenésével. Volt olyan alany, aki „pofozógép”-ként, más pedig „házmester”-ként aposztrofálta ironikusan a településvezetők mindennapi munkáját.

A fentiekből következően a települési önkormányzatok feladat-hatásköréről szóló kérdések kapcsán megfogalmazott vélemények alapvetően egy irányba mutatnak, mégpedig hogy a települési önkormányzatok feladat- és hatásköreinek kormányzati léptékű átgondolására, átstrukturálására lenne szükség a jövőben, döntően a feladat- és hatáskörök növelésével, esetenként visszaadásával. Egy karakteres vélemény szerint bár a finanszírozási szerkezet átalakítása nem volt ok nélküli, „az alapfokú oktatást különösen nem lett volna szabad államosítani, hiszen végső soron a falvaktól vonta el az értelmiséget”.

Elhangzott az interjúk során, hogy az elmúlt időszak hatásköri megvonásait követően mostanra érett meg a helyzet arra, hogy az önkormányzatokat újból megnövelt feladat- és hatáskörökkel kell ellátni, de ennek újjáépülésére (építésére) legalább egy évtizednyi időt kell biztosítani. Ennek egyik oka, hogy a települési önkormányzatoknál mára már nincs is

meg az a humán erőforrás, aki egy esetlegesen megnövelt hatásköri spektrumot el tudjon látni, másrészt pedig megfelelő forrásellátottság is szükséges mindehhez, amit az alapoktól kell felépíteni. Az alapfokú közszolgáltatásokon túl különösen az építésügy, építéshatósági feladatok járási szintről települési szintre történő visszahelyezése mellett hangzottak el egyöntetű érvek, melyek a témában döntően a helyismeret szükségességét, valamint a személyes kapcsolatok és a személyes felelősségvállalás szerepét emelték ki, melyek elengedhetetlenek az építéshatósági feladatok ellátásakor.

Abban is egyetértés volt tapasztalható, hogy a helyi viszonyok ismerete kulcsfontosságú az eredményes és hatékony önkormányzati, településvezetői működéshez. Ebből következően a településfejlesztés mint a fejlesztéspolitika legalsóbb területi szintje áll a legközelebb az állampolgárok közvetlen igényeihez és véleményéhez. Az az összegző vélemény szűrhető le az interjúalanyok válaszaiból, hogy éppen emiatt a társadalmi beágyazottság miatt erősítendő lenne a fejlesztéspolitikai döntéshozatalban az alulról jövő kezdeményezések támogatása. Ennek letéteményesei, integrálói demokratikus felhatalmazásuk révén a helyi települési önkormányzatok lehetnek, amelyek képességei kibontakoztatását segíteni lenne érdemes, és a fentiek érdekében célszerű azzal támogatni őket, hogy kellő mértékű szabadságot, autonómiát, döntési kompetenciát, valamint végső soron forrásokat biztosít nekik a központi kormányzat.

ÖSSZEGZÉS

A 2024-es polgármester-választás a Balaton térségében mind a részvételi adatok, mind pedig az eredmények alapján azt mutatja, hogy a kiemelt térség helyi társadalmában továbbra is aktív, a közügyek, így a valós helyi politikai versenyhez kötődő demokratikus részvétel iránt fogékony. Ugyanakkor főként a választói aktivitás területi képe e nem túlságosan nagy kiterjedésű, kisebb vármegyényi lakosságú térség társadalmának sajátos térbeli elrendeződését, különbségeit is illusztrálja. A helyi ügyekben tradicionálisan aktív, polgárosultabb Balaton-felvidék, a térség gazdasági potenciáljának döntő hányadát birtokló partmenti települések, és a központi funkciókat betöltő városok kiemelkedni látszanak, mind részvételben, mind pedig abban, hogy egy esetleges településvezetői váltást kikényszerítsenek. Ezzel szemben a kiemelt térség dunántúli belső perifériákba nyúló peremén, az elmaradottabb településeken inkább a helyi politikai struktúrák állandósulása érzékelhető.

A Balaton térségét jellemző, polgármesteri tisztségben több mint 30%-os fluktuáció okai messze nem csak közvetlenül a választások eredményében keresendők. A vezetőt váltó települések több mint 60%-án a korábbi polgármester nem kívánta folytatni tevékenységét. A személyes okok mellett a feladatkör kiüresedése, az eszköztelenség, az önkormányzati hatáskörök lecsökkenése és mindezek eredőjeként polgármesteri státusz reputációjának csökkenése is felmerül indokként. Ezzel szemben ahol a váltás választás révén valósult meg, ott úgy tűnik, hogy a választókkal való kommunikáció sikertelensége, de főként a helyi választói bázis átalakulása mellett szerepet játszanak egyes konfliktusos helyi ügyek. Korábbi tanulmányunkban kifejtettük, hogy ezek a konfliktusos helyi ügyek az eszközeiben nem bővelkedő helyi önkormányzattól gyakran függetlenek, esetenként (szak)politikai indíttatásúak vagy piaci folyamatok által generáltak – ugyanakkor ezek ódiума a település vezetésén csapódik le, a tisztségben rejlő kiszolgáltatottságra is utalva (Fekete et al., 2023).

Az eredmények területfejlesztési szempontból arra hívják fel a figyelmet, hogy a területpolitikai térszerkeztúra kisléptékű építőkövét jelentő települési szinten kifejeződik egy sajátos értékrend és tradíciók, valós közösségek, helyi tudás, személyes interakciók és közvetlen kommunikációs csatornák által megteremtett életvilág (Habermas, 1986 alapján Faragó, 2005; Faragó, 2019; Mezei, 2024). Ha ezen – egyes behatásokat természetesen magukba olvasztó, ezáltal dinamikusan változó – életvilágok szerves értékrendjével nem harmonizáló beavatkozások szüremkednek be a település fizikai vagy absztrakt terébe, akkor a helyi társadalom demokratikus eszközeit érvényesítve képes lehet ellentartani, sőt, szilárd, változtathatatlanak vélt irányokon is változtatni. A balatoni választási eredmények mélyelemzése alapján azt nem mondhatjuk, hogy ez a jelenség a települési szintről átlépett volna a regionális (kiemelt térségi) léptékre, noha a helyi szint konfliktuskockázatait egy erősebb koordinációs kompetenciákkal ellátott kiemelt térségi, középszintű szereplő mérsékelhetné (Salamin – Péti, 2023; Varjú et al., 2023).

Az eredmények mögött feltárt okok, és azok mintázata rámutat a partnerség és a szubsidiaritás elvét képviselő és érvényesíteni tudó területfejlesztési szemlélet és gyakorlat megerősítésének szükségességére, és az ezen elvek működtetéséhez nélkülözhetetlen kompetenciák újra-, illetve felépítésére, mely az alkalmasságukban megkérdőjelezhetetlen településvezetők polgármesteri ambícióinak felszítására és hosszú távú fenntartására is sikeres eszköz lehet.

JEGYZETEK

- 1 Források: <https://www.hirbalaton.hu/idealista-tihany-leendo-polgarmestere-tihanyi-visszhang/>
<https://444.hu/2024/06/11/tihanyban-nagy-valtozast-hozott-a-valasztas-mashol-a-tiltakozas-marad-a-balatonnal>
<https://24.hu/belfold/2024/06/14/onkormanyzati-valasztas-2024-fidesz-ellenzek-balaton/>
<https://www.sonline.hu/helyi-kozelet/2024/06/tobb-meglepetes-is-szuletett-van-ahol-uj-polgarmestert-avattak-somogyban>
<https://telex.hu/belfold/2024/06/10/tobb-mint-20-helyen-valtottak-le-a-fideszes-polgarmestert>
- 2 2018. évi 139. tv. szerint.
- 3 Zalakomár: <https://www.valasztas.hu/helyi-onkormanyzati-valasztasok>
- 4 Helyi Választási Bizottság, Szólad 25/2024. (VII. 17.) számú HVB határozata NVI, 2024. július 17.
- 5 Szólad: <https://www.valasztas.hu/helyi-onkormanyzati-valasztasok>
- 6 <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1004463014743346&set=a.194579045731751>
- 7 <https://balatoncsicso.hu/onkormanyzat/>
- 8 A Papp Gáborral 2024. augusztus 26-án Hévízen lefolytatott interjú alapján.
- 9 37/2010. kormányrendelet a területi monitoring rendszerről.

IRODALOMJEGYZÉK

- *A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet lakóingatlan-piacának vizsgálata 2022*, ELTINGA-Lokáció Kft., 2022.
- *A Balaton Kiemelt Térség 2023. évi területi monitoring jelentése*, Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség, 2024.
- „*Az állam egy eszköz, nem cél*” – Fekete Károly és Oláh Miklós interjúja Dr. Navracsics Tiborral, in: Agg Zoltán – Zongor Gábor (szerk.): *Comitatus 30 év/könyv*, Veszprém, 2021, 227–238.
- Faragó László: *A jövőalkotás társadalomtechnikája*, Budapest–Pécs, 2005.
- Faragó László: *Téri lét – társadalmi fordulat a térelméletben*, Budapest–Pécs, 2019.
- Fekete Károly – Oláh Miklós – Dombi Gábor: *Önkormányzati válságkezelés a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben, a COVID-19-járvány első hullámában*, Területi Statisztika, 2021/3, 337–355. <https://doi.org/10.15196/TS610304>
- Fekete Károly – Oláh Miklós – Dombi Gábor – Horváth Csanád Bátor: *A bőségszaru súlya*, in: Agg Zoltán (szerk.): *Autonómia és művészet – Zongor Gábor 70 éve*, Comitatus Társadalomkutató Egyesület, Veszprém, 2023.
- Kabai Gergely: *Regionalizmus és területi politika a Balaton térségében*, Doktori értekezés, PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola, 2017.
- Mezei Katalin: *Kedvezményezett térségek a hazai területfejlesztésben*, Comitatus, 2024/250, 185–196. <https://doi.org/10.59809/Comitatus.2024.34-250.185>
- Oláh Miklós: *Eljött a (le)váltás ideje: 2002. évi őszi polgármester választás*, Comitatus, 2004/4, 18–34.
- Obádovics Csilla: *A Balaton régió népességdinamikája 2017–2062 között*, Földrajzi Közlemények, 2020/1. 27–42. <https://doi.org/10.32643/fk.144.1.3>
- Salamin Géza – Péti Márton: *Rugalmas földrajz vagy instabilitás?, Változó terek a magyar területi tervezésben*, Comitatus, 2023/33, 81–92. <https://doi.org/10.59809/Comitatus.2023.33-246.81>
- Varjú Viktor – Igari András – Szendrei Zsolt – Csité András – Corbineau, Clément – Gløersen, Erik – Chilla, Tobias: „*A Balaton, Mint funkcionális Nagytó-régió integrált fejlesztési lehetőségei kormányzásán keresztül*”, Tér és Társadalom, 2023/2, 82–110. <https://doi.org/10.17649/TET.37.2.3461>

JOGSZABÁLYOK

- 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól.
- 2018. évi CXXXIX. törvény Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről.
- 2023. évi CII. törvény a területfejlesztésről.
- 37/2010. Kormányrendelet a területi monitoring rendszerről.

OLÁH MIKLÓS

Kik irányítják közügyeinket helyben, avagy merre tart a polgármesteri státuszcsoporthoz a fluktuációja?

*Who is running our public affairs locally, or where
is the turnover of the mayoral status group heading?*

•
SZERZŐ:

OLÁH MIKLÓS, szociológus, nyugalmazott kutatásvezető,
olahmiklos@balatonregion.hu

JEL kód: D72

Kulcsszavak: önkormányzatiság • önkormányzati választások • a polgármesteri státuszcsoporthoz alkalmassága • fluktuációja • választási aktivitás • jelöltállítási aktivitás • önkormányzati feladat- és hatáskörök • önkormányzati források • centralizált és decentralizált igazgatási feladatellátás • kontraszelekció, közjó

Absztrakt: A tanulmány a korábban is alaposan tárgyalt Veszprém megyei önkormányzati választások legutóbbi és korábbi eredményeinek egy részét dolgozza fel – a polgármesteri státuszcsoporthoz és főként a 2024. június 9-i választásokra összpontosítva, de a legfontosabb változók tekintetében országos területi összehasonlító metszetek elemzésére is kitér.

A tanácsrendszert felváltó olyan közjogi aktusok alkalmával, mint amilyenek az önkormányzati (helyhatósági) választások, kezdetben csupán abban láttuk a feladatunkat, hogy minél részletesebben és hitelesebben dokumentáljuk ezeket a számunkra nagy jelentőséggel bíró eseményeket. E munka során azonban hamarosan arra is figyelmet fordítottunk, hogy az egymást követő választások részvételi mutatóinak, eredményeinek, vagy éppen a jelöltállítási aktivitásban megfigyelhető trend összevetésének, aztán például a státuszcsoporthoz jelentősebb társadalmi tulajdonságainak alakulása kapcsán megfigyelhető belső arányeltolódások, országon

belüli területi, vagy éppen településtípusok közti eltérések önmagukon túlmutató jelentőséggel bírhatnak.

Hipotézisünk az, hogy a folyton csökkenő önkormányzati feladat- és hatáskörök és az önkormányzati mozgásteret egyre beszűkítő működési és fejlesztési források, vagyis a polgármesterek előtt álló potenciális társadalmi és szakmai, intellektuális kihívások színvonalának, tétjének csökkenése választásról választásra egyre inkább kontraszelektálja azok körét, akik ebben a szerepben tudják elképzelni hivatásuk közjő irányába mutató kiteljesítését. Ez az aggasztó jelenség szerencsére nem zárja ki azt, hogy még ma is nagyon sok felkészült, hiteles, tisztességes polgármesterrel találkozhatunk a hazai községekben, városokban.

A részvételi aktivitás vonatkozásában megfigyelhető adatok az első négy választás alkalmával örvendetesen növekvő, aztán alacsonyabb szinten stagnáló tendenciát mutattak, és nagyjából ugyanez mondható el a jelöltállítási aktivitásról, vagyis az egy betölthető pozícióra eső jelöltek számának egyre csökkenő alakulásáról. Ez a trend a részvételi mutatókat illetően 2024-re megszakadt, az ország egészében jelentős mértékben nőtt, mely változást egyéb valószínűsíthető okok híján az év elején megjelenő új esetleges politikai alternatívához lehet kötni. Sajnos a Tisza Párt tanulmányunk elkészültéig megismerhető elképzelései közül egyelőre egyebek mellett éppen a hazai önkormányzati rendszer reformjára vonatkozó program hiányolható.

A választásokról választásokra megfigyelhető jelenségek, valamint a hazai önkormányzatok autonómiájának, vagyis feladat- és hatásköreinek, forrásainak időbeli csökkenése korrelációt mutat, azaz hipotézisünk igazoltnak tekinthető. Ez elsősorban az egyre kisebb népességszámú települések zömének vonatkozásában veti fel a vidék népességmentartó erejének ellehetetlenülését, egyben a magyar településhálózat fejlesztés megújításának és az önkormányzati szféra rehabilitálásának szükségességét.

AUTHOR:

MIKLÓS OLÁH, Sociologist, Retired Research Leader, olahmiklos@balatonregion.hu

JEL code: D72

Keywords: *self-government • municipal elections • suitability of the mayoral status group • fluctuation • electoral activity • candidate activity • municipal functions and powers • municipal resources • centralised and decentralised administration • counter-selection • public welfare*

Abstract: *The study discusses some of the recent and previous results of the local government elections in Veszprém County, which have been discussed in detail before, focusing on the mayoral status group and mainly on the elections of 9 June 2024, but also includes a national comparative cross-sectional analysis of the most important variables.*

In the case of public acts that replaced the council republic, such as self-government (municipal) elections, we initially saw our task as simply to document these events of great importance to us in as detailed and authentic a way as possible. In the process of this work, however, we soon

turned our attention to the fact that the comparison of turnout indicators and results of successive elections, or even the trend in candidate activity, and then, for example, the internal shifts in the development of the major social characteristics of the status group, the differences between the different territorial areas within a country or even between types of municipalities, may have a significance beyond themselves.

Our hypothesis is that the steadily diminishing responsibilities and competences of local government and the ever shrinking operational and development resources, i.e. the decreasing quality and stakes of the potential social, professional and intellectual challenges facing mayors, increasingly contrasts the range of those who can imagine the fulfilment of their vocation in this role, towards the common good. Fortunately, this worrying phenomenon does not exclude the fact that there are still many well-prepared, credible and honest mayors in Hungarian municipalities and cities.

The data on turnout activity showed a welcome upward trend in the first four elections, followed by a stagnation at a lower level, and much the same can be said about candidate activity, i.e. the number of candidates per vacant position, which has been decreasing. This trend was interrupted by 2024 in terms of participation rates, with a significant increase for the country as a whole, which can be linked to the emergence of a new possible political alternative at the beginning of the year, in the absence of other plausible reasons. Unfortunately, among the ideas of the Tisza Party that were available by the time of our study, a programme for reforming the domestic local government system is still missing.

There is a correlation between the phenomena observed from one election to the next and the decline in the autonomy, i.e. the powers and resources of domestic local governments over time, which means that our hypothesis can be considered as justified. This raises, first of all, the impossibility of maintaining the population in rural areas in the majority of settlements with a decreasing population, and at the same time the need to renew the development of the Hungarian settlement network and rehabilitate the local government sector.

„Jelszavam: munka, becsületesség és igazságszeretet; s e jelszavakhoz minden pártfelekezet és magánérdekre való tekintet nélkül, hű is maradok.” (Szegelethy György)

A TÉMA ELŐZMÉNYEIRŐL ÉS JELENTŐSÉGÉRŐL

A Comitatus Önkormányzati Szemle bölcsőjeként számon tartható Veszprém Megyei Önkormányzat a korszakos jelentőségű 1990-es évtől rendszeresen figyelmet szentelt a legfontosabb hazai közjogi aktusok körülményeinek és eredményeinek dokumentálására. Az e feladattal megbízott Közigazgatási és Informatikai Szolgáltató Iroda keretében, minden önkormányzati és parlamenti választás előtt nagymintájú reprezentatív felmérés keretében vizsgáltuk a felnőtt korú, vagyis szavazati joggal bíró népesség előző időszakokkal kapcsolatos elégedettségének jellemzőit, várható részvételi aktivitását és a választásokat követő ciklustól elvárt igényeit.

E munkák eredményeiről egyrészt a választások kitűzött időpontja előtti 10-14 napon sajtótájékoztatókat tartottunk, másrészt a választások eredményeinek ismeretében készült átfogó, többnyire országos összehasonlító elemzéseket, esettanulmányokat, országos léptékű közvéleménykutatási eredményeket, interjúkat tartalmazó tanulmány-kötetekben számoltunk be (Oláh, 1990, 1995, 2000; Oláh – Agg, 2003).

Miként is jellemezhető ma a választások révén részben megváltozott összetételű polgármestéri státuszcsoporthoz? „A magyar önkormányzati rendszerben 1990-től egyértelműen a polgármester az a szereplő, akinek a személyisége, mentalitása, példamutatása és mindennapi tevékenysége meghatározó befolyással bír a helyi közösségre, a település életére és fejlődésére. Magyarországon a legnagyobb legitimitású köztisztviselés a polgármesterség. A személy és személyiség szerepe nem csupán a kistélepüléseken, de a nagyvárosokban és a fővárosban is érvényesül, még a főpolgármester esetében is jelentős befolyással bír a pártpolitikai szempontok mellett.

A polgármesterei tisztség betöltésének a feltételei meglehetősen szerények. Gyakorlatilag minden magyar választópolgár polgármesterré is választható, amennyiben indul a választáson és a szükséges támogató ajánló aláírást összegyűjti. A választás eredménye a település közösségén múlik, az nyer, aki a legtöbb szavazatot kapja. A megválasztott polgármester leteszi az esküt és onnantól kezdve ő a település első embere, egyben a község vagy a város életéért az első számú felelős. A polgármesterré váláshoz nem szükséges iskolai végzettség, vezetői tapasztalat, csak a választók relatív többségének bizalma.” – foglalja össze Zongor Gábor a Szeglethy Györgyről, Veszprém 1899–1910 közti, talán legsikeresebb polgármestereinek munkásságáról szóló kiadványba írt szakmai előszavában (A polgármesterségről) az 1990 – 2024 közti időszakot ismertetve (Zongor, 2024).

Az idézet itt történő szerepeltetése azért fontos, mert pontosan és lényeglátóan összegezi az egy időben egyik legkisebb létszámú hazai státuszcsoporthoz legfontosabb attribútumait. E jellemzés arra intheti az olvasót, arra figyelmeztethet bennünket, hogy belegondoljunk abba: mennyire nem mindegy, kik irányítják ügyeinket helyben. Annnyit tehetünk hozzá e tömör és lényegre törő jellemzéshez, hogy ha a jelölt nincs a bíróság által kizárva a választójogból, vagy nem tölti éppen börtönbüntetését, akkor büntetett előéletű is lehet polgármester.

A valódi, szabad választások nélkül eltelt negyven évnyi tanácsrendszert követően kezdetben csupán abban láttuk a feladatunkat, hogy minél részletesebben és hitelesebben dokumentáljuk ezeket a számunkra nagy jelentőséggel bíró eseményeket. E munka során azonban hamarosan arra is figyelmet fordítottunk, hogy az egymást követő választások részvételi mutatóinak, eredményeinek, vagy éppen a jelöltállítási aktivitásban megfigyelhető trend összevetése, aztán például a státuszcsoporthoz jelentősebb társadalmi tulajdonságainak alakulása kapcsán megfigyelhető belső arányeltolódások önmagukon túlmutató jelentőséggel bírhatnak.

Hipotézisünk felállításához és igazolásához tekintsük át a feljebb említett változókat. Ehhez segítségül hívhatjuk az öt évvel korábban hasonló célból készült elemzés eredményeit (Oláh, 2020), melyekhez hozzáadtuk a 2024-es önkormányzati választások megegyező szerkezetű és szintén Veszprém megyei eredményeit, melyeket a legfontosabbnak tartott metszetekben országos és megyénkenti összehasonlító adatokkal is kiegészítettünk.¹ Az adatkezeléssel járó feladatok, valamint a táblázatok, térképek Horváth Csanád munkáját dicsérik.

Mint majd látjuk, ezek az adatsorok közvetlenül valójában alig árulnak el valamit a megválasztott polgármesterekről, viszont annál többet az elmúlt három és fél évtized közpolitikai viszonyairól, az államigazgatás és az önkormányzati igazgatás közigazgatás egészén belüli súlypontváltozásairól, az önkormányzatiság fokozatos leértékelődéséről. E folyamat függvényében hipotézisünk az, hogy a folyton csökkenő önkormányzati feladat- és hatáskörök és az önkormányzati mozgásteret egyre beszűkítő források, vagyis a polgármesterek előtt álló potenciális társadalmi és intellektuális kihívások színvonalának csökkenése választásról választásra egyre inkább kontraszelektálják a státuszcsoporthoz, mely általános

jellemzés szerencsére még nem zárja ki azt, hogy nagyon sok felkészült, hiteles, tisztességes polgármesterrel találkozhatunk a hazai községekben, városokban.

A VÁLASZTÓI AKTIVITÁS ALAKULÁSÁRÓL

1990-ben, 1994-ben, 1998-ban és 2002-ben a KSH a Belügyminisztérium Központi Adatfeldolgozó, Nyilvántartó és Választási Hivatal adataira is támaszkodó és teljességre törekvő statisztikai vizsgálatot készített a parlamenti képviselők mellett a megválasztott polgármesterek nem, életkor, családi állapot, képzettség, felekezeti hovatartozás, párttagság, nonprofit aktivitás és jelölő szervezet szerinti megoszlásáról (Bocz, 2004).

Ezek eredményeinek összesítéséből hipotézisünk ellenőrzésének szempontjából válogatva megtudható, hogy a részvételt illetően az első négy önkormányzati választás során országos viszonylatban az 1990-es 40,2%-ról (ekkor még második forduló is volt, 25,9%-os részvétel mellett) 43,4-re (1994), aztán 45,7-re (1998), 2002-re pedig 51,1%-ra nőtt a részvétel. A további választások alkalmával a részvételi mutató csökkent, a megyében és országosan is 43-49% között mozgott, a legalacsonyabb a 2014-es választásokon volt tapasztalható.

A 2019-es, főként pedig a legutóbbi, 2024-es önkormányzati választások részvételi mutatóinak láttán korszakos jelentőségű növekedés tapasztalható. Mind országosan, mind pedig a megyében a korábbi átlagokat meghaladó mértékben járultak az urnákhoz a szavazók, 2024-ben pedig mind a legalacsonyabb, mind pedig a legmagasabb részvételi adatok is jelentős mértékben nőttek.

1. táblázat: Országos és Veszprém megyei választási eredmények, 2010-2014-2019-2024
Table 1: National and Veszprém county election results, 2010-2014-2019-2024

VESZPRÉM MEGYEI VÁLASZTÁSI EREDMÉNYEK		2010. év	2014. év	2019. év	2024. év
1	Legalacsonyabb Veszprém megyei részvétel (%)	28,8	20,2	26	41,7
2	Legmagasabb Veszprém megyei részvétel (%)	92,2	87	92	93,9
3	Veszprém megyei részvétel (%)	46,6	43,2	48,6	60,2
4	Országos részvétel (%)	46,6	44,3	48,6	57,6
5	Polgármesterjelöltek száma (fő)	556	478	480	450
6	Polgármesterjelöltek települési átlaga (fő)	2,57	2,2	2,21	2,07
7	Egy polgármesterjelölt (%)	19,4	33,2	35,0	31,34
8	Kettő polgármesterjelölt (%)	34,3	35,9	32,3	40,6

Forrás: Nemzeti Választási Iroda (NVI).
Source: National Election Office (NEO).

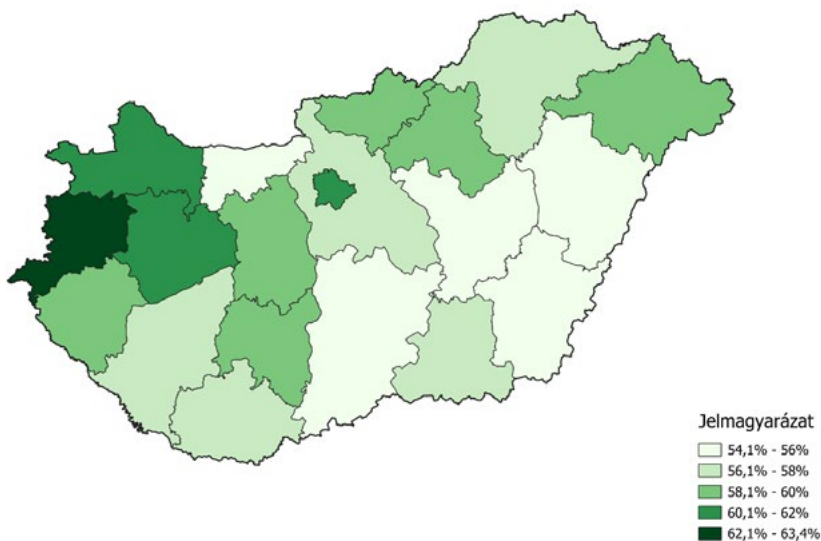
Az utolsó előtti három önkormányzati választás adatbázisba rendezett adatai alapján megállapítható, hogy az országos átlagokkal csaknem teljes mértékben megegyező részvételi adatok csak kis mértékben változtak a megyében (47, 43, 49%), és ugyanez mondható a legalacsonyabb (29, 20, 26%), valamint a legmagasabb (92, 87, 92%) részvételi adatokat produkáló települések aktivitásáról is. Érdekességképpen megemlítendő, hogy mind a legalacsonyabb, mind pedig a legmagasabb részvételi adatokat kistélepülések adják. Az utóbbiakat abban az esetben, ha több polgármesterjelölt is indul a választáson a tisztségért, az előbbieket pedig ott, ahol csak egyetlen jelölt képezi a választékot.

A lapszámunkban részletesebb elemzés tárgyát képező 2024.06.09-i helyhatósági választások részvételi adatai szakítanak ezzel a negatív trenddel és a megelőző választásokhoz képest úgy országos (+9%), mint megyei (+11,6%) viszonylatban kiugróan magas választói aktivitásról tanúskodnak a megelőző választások megegyező tartalmú adataihoz képest. Az adatok azt mutatják, hogy a hagyományosan alacsony részvételt produkáló településeken is sokkal többen járultak 2024-ben az urnákhoz, mint korábban.

Itt most nincs mód a nyilvánvalóan örvendetes fejlemény elképzelhető társadalomlélektani okainak² taglására, de a változás iránya és mértéke azt sugallja, hogy a választópolgárok saját lakóhelyükkel kapcsolatos figyelme növekedésének önnön jelentőségén túlmutató következményei lehetnek a jövőben.

1. ábra: A szavazásra jogosultak részvételi aránya a 2024-es önkormányzati választásokon megyénként
 Figure 1: Eligible voters turnout in the 2024 local elections, by county

Szavazásra jogosultak részvételi aránya a 2024-es önkormányzati választáson, vármegyei bontásban

Forrás: NVI, 2024

Forrás: NVI, 2024.
 Source: NEO, 2024.

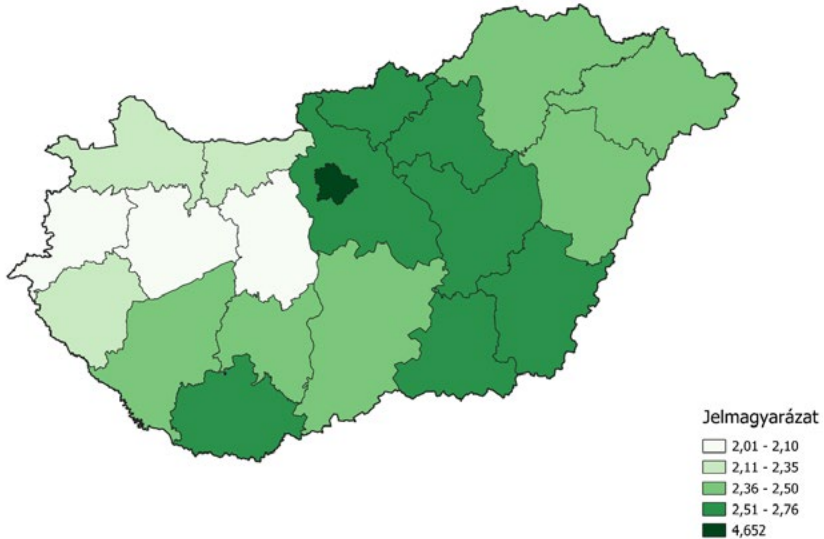
A részvételi aktivitás vonatkozásában országos viszonylatban megfigyelhető nyugat-keleti lejtőt általában a szavazópolgárok hazai polgárosultsági egyenetlenségeivel szokás magyarázni.

A VÁLASZTÉK

A részvételi mutatókkal szintén hagyományosan ellentétes irányú lejtő figyelhető meg az egy státuszra eső polgármesterjelöltek száma esetében.

2. ábra: A polgármesterjelöltek átlagos száma a 2024-es önkormányzati választásokon megyénként
Figure 2: Average number of mayoral candidates in the 2024 local elections by county

Polgármester-jelöltek átlagos száma a 2024-es önkormányzati választáson, vármegyei bontásban

Forrás: NVI, 2024

Forrás: NVI, 2024.
Source: NEO, 2024.

A rendszerváltó önkormányzati választásokat követő három Veszprém megyei választás (1994-1998-2002) dokumentáltsága miatt itt csupán azt szükséges megjegyezni, hogy a választéket illetően 1990-ben, 1994-ben átlagosan 2,7 jelölt esett egy státuszra, 1998-ban és 2002-ben ugyanolyan peremfeltételek mellett megtartott választásokon már csak 2,3 ez az arány, mely országos összehasonlításban is kismértékű csökkenést mutat (2-7-ről 2,6-ra) (Oláh, 2001).

A jelöltek számának fokozatos csökkenése szintén az eredeti feltevést látszik alátámasztani. A feladatra alkalmas szakmai és emberi tulajdonságokkal rendelkezők egyre nagyobb hányada gondolhatta úgy, hogy képességeinek más területeken keres kibontakozási lehetőséget, amire az ország nyugati oldala alkalmasabbnak tűnt, mint a keleti megyék.

Veszprém megyében a 2010-es években megtartott három önkormányzati választás eredményeképpen a polgármesterek személye jellemzően megváltozik, csak kevéssel több, mint kétötödük (42%) maradt változatlan.

Figyelemre méltó elmozdulás, hogy a 2010-es választásokon még 556 jelölt közül választhattak a szavazók a megyében, addig a két soron következő alkalommal a választék mintegy hetedével (478, 480) csökkent. Az egy településre eső átlag is fokozatosan csökken (2014: 2,6, 2019: 2,2, 2024: 2.07 fő, az országos átlag: 2,41). A vetélytárs nélkül induló polgármesterjelöltek előfordulási gyakorisága 2010 és 2019 között növekvő. 2010-ben még csak 19 ilyen eset fordult elő a megyében, 2014-ben már 33, 2019-ben 35 (ebben az évben Balatonszepezden jelölt hiányában kellett megismételni a választásokat!), a legutóbbi, 2024. júniusi választások alkalmával viszont már 68 ilyen település (kivétel nélkül község³) is akadt!

A megyében az 1997-ben Várpalotáról leváló és önállósuló Pétfürdőn volt a legnagyobb a választék (6 jelölt), az országos csúcstartó pedig a megyeszékhelyek között Eger (8), a fővárosban a XVII. kerület (8), a városok között szintén 8 jelölttel Kalocsa, a községek sorában pedig a baranyai Kölked, Nagydobsza és a szabolcs-szatmár-beregi Sényő (9).

A képviselőjelöltek száma választásról választásra szintén kevesebb, 2010-hez képest 2019-re 370 fővel csökkent, ez a 2010-es szinthez képest 2019-re 15%-os csökkenésnek felel meg. A képviselőjelöltek száma a betölthető helyek arányában két, két és félszeres, időben csökkenő tendencia (243, 216, 208%) szerint mozog. Annak előfordulása, hogy pontosan ugyanannyi betölthető képviselői hely van, mint ahány jelölt, választásról választásra növekszik.

A polgármesteri státuszcsoporton belül 2010-2014-2019-2024-ben választásról választásra (17, 21, 23, 25%) erősödik a megválasztott polgármesternők aránya. A férfi polgármesterek száma választásról választásra kevesebb (2010: 180 fő, 2014: 172 fő, 2019: 168, 2024-ben 163 fő).

Természetesen nem állítható teljes bizonyossággal, hogy a választási eredmények alakulásában megragadható és egy irányba mutató tendenciák kizárólagosan a jogszabályi környezet módosulására, az önkormányzati feladat- és hatáskörök tendenciózus szűkítésére vezethetők vissza, az viszont nagy valószínűséggel megalapozottan állítható, hogy ezen tényezők is közrejátszanak a fenti számok alakulásában.

JELÖLŐ SZERVEZETEK

Ahogy azt az alábbi táblázat szemlélteti, 2024-ben a végül győztes polgármesterjelöltek döntő többsége függetlenként indult. Párt(szövetség)ként egyedül a FIDESZ-KDNP próbálkozott és nyert tíz helyen (Balatonfüred, Balatonkenese, Sümeg, Várpalota, Veszprém, Bánd, Csehbanya, Lesenceistvánd, Nagypirit, Nyárad), tisztán egyesületi színekben a balatonalmádi és tapolcai jelölt nyert, Ajkán egyesületi támogatással az MSZP, ugyanezen párt mellett pedig széles ellenzéki kötelék támogattja futott be Pápán, immár a DK színeiben.

2. táblázat: A győztes polgármesterek jelölő szervezetek szerint Veszprém megyében, 2024
 Table 2: The winning mayors by nominating organisations in Veszprém County, 2024

POLGÁRMESTER JELÖLŐ SZERVEZET 2024			
		Győztes jelölt	%
Valid	„Közösen Ajkáért” Egyesület-Magyar Szocialista Párt	1	0,5
	Egységben Tapolczáért Egyesület	1	0,5
	FIDESZ - Magyar Polgári Szövetség-Kereszténydemokrata Néppárt	10	4,6
	Független jelölt	203	93,5
	Közösségünk Almádiért Egyesület	1	0,5
	Élhető, Gyarapodó Városért Egyesület-Demokratikus Koalíció-Jobbik-Konzervatívok-LMP- Magyarország Zöld Pártja-Magyar Szocialista Párt-Momentum Mozgalom-Párbeszéd - a Zöldek Pártja	1	0,5

Forrás: NVI, 2024.

Source: NEO, 2024.

FLUKTUÁCIÓ

A tanácsrendszert követő önkormányzati választások alkalmával Veszprém megyében kilenc alkalommal tartott általános és a 104 (!) időközi választás alkalmával összesen 806 polgármester került megválasztásra. Az egy településre jutó polgármesterek statisztikai átlaga 3,7 fő, mely szám igen jelentős szélsőségeket takar. Négy községben szolgál három és fél évtizede ugyanaz a polgármester (lásd alább), míg van olyan település, ahol ez idő alatt heten (Barnag, Hegymagas, Németbánya, Pápasalamon), hatan (Bakonyháza, Bakonyszentiván, Balatonederics, Balatonkenese, Hárskút, Herend, Kemenesszentpéter, Kerta, Megyer, Mencshely, Sóly) osztoztak ezen a feladaton.

A megválasztott polgármestereket illetően 1998-ig egy erősen zárt, aztán egyre nyitottabbá váló státuszcsoporthoz beszélhetünk, már ami az újráválasztásukat illeti.

Míg országos viszonylatban a polgármesterek 30%-a volt előzőleg tanácselnök, addig ez az arány Veszprém megyében jóval alacsonyabb (19,2%), viszont azért elmondható, hogy a megye 76 tanácsi székhelyű településéből 41 helyen vált tanácselnökből polgármester, és közülük hatan az újonnan alakult Veszprém Megyei Önkormányzat 50 fős közgyűlésébe is bekerültek (Oláh, 1990). E körből sokan már nem polgármesterek, illetve már elhaláloztak, viszont pl. Schwartz Béla (Közösen Ajkáért Egyesület) mára a hatodik ciklusát tölti polgármesterként Ajkán úgy, hogy tanácselnökségét követően 2002-ben választották meg újra a város első emberének.

A már hivatkozott KSH-kiadványból tudjuk még, hogy 1994-ről 2002-re fokozatosan csökkent (74, 72, 66%) az előző ciklus személyi összetételéhez viszonyítottan újráválasztott polgármesterek száma és aránya. Veszprém megyében az újraindultak aránya 1994-ben 91, 1998-ban 88, 2002-ben pedig 87%. Már egy 2003-ban kiadott tanulmányban hangot ka-

pott az a felvetés, hogy a jelenségnek feltehetően nem csak demográfiai okai vannak, hanem már ekkor felmerült az érdektelenség lehetősége is (Oláh – Agg, 2003).

Tudjuk még, hogy választásról választásra fokozatosan gyarapszik a státuszcsoporton belül a nők aránya (2010: 16,7, 2014: 20,7, 2019: 22,6, 2024: 25,81%), mely körülmény hazánkban is sajnos együtt jár az így jellemezhető státuszcsoport társadalmi presztízsének csökkenésével (Oláh, 2001; Domján, 2011). Ennek ellentmondani látszik az a körülmény, hogy legalábbis 2002-ig valamelyest (41-ről 44%-ra) nőtt a polgármesterek körében a felső-fokú képzettséggel rendelkezők aránya, ami önmagában is magyarázható a nőknek a diplomások körében kimutatható felülreprezentáltságával.⁴

A nemek szerinti megoszlásra visszatérve természetesen itt is érdemes az átlagok mögé nézni. A nyilvánvalóan magasabb presztízsű (a valódi önkormányzatiság eszközeivel inkább felruházott) városokban 1990-ben Veszprém megyében mindenhol férfi lett a polgármester, az utóbbi megmértetések óta e körben három polgármesterasszony is található (Pergő Margit a 2008-as időközi választásokat követően ötödik ciklusú Berhidán, Várpalotán Talabér Márta a negyedik ciklusos polgármester, míg Balatonfüzfőn, a 2006–2010 között regnáló Majorné Kiss Zsuzsa után, Szanyi Szilvia pedig a második ciklusát tölti a Balaton-parti kisvárosban).

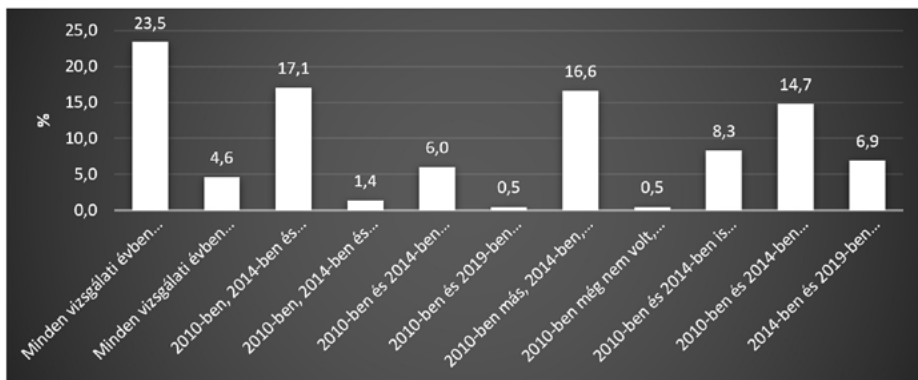
A községek esetében érdemes ciklusonként követni a változásokat: 1990-ben és 1994-ben egyaránt 19, 1998-ban 25, 2002-ben 21, 2006-ban 38, 2010-ben 35, 2014-ben és 2019-ben 49, 2024-ben pedig már 51 hölgy tett polgármesteri esküt a megyében.

2024-ben a 217-ből minden eddiginél több, összességében 76 településen cserélődtek a polgármesterek (35%). 48 esetben férfiak váltották a férfiakat, köztük a 14 város felében (Badacsonytomaj, Balatonalmádi, Balatonkenese, Zirc, Herend, Pápa, Zirc).

A városok körét további nemek közti fluktuáció már nem érintette, viszont 16 esetben adta át férfi nőnek, 9 esetben nő férfinak a községháza kulcsát, 3 településen pedig hölgyek találtak eredményes hölgy kihívókra. Eredményeink sajnos igazolják a státuszcsoport társadalmi leértékelődésének folytatódását.

3. ábra: A státuszcsoport fluktuációjának megfigyelhető esetei Veszprém megyében (2010-2014-2019-2024)

Figure 3: Observable cases of status group fluctuation in Veszprém county (2010-2014-2019-2024)

Forrás: NVI.
Source: NEO.

3. táblázat: A státuszcsoporthatárfluktuációjának megfigyelhető további esetei Veszprém megyében (2010-2014-2019-2024)

Table 3: Other observed cases of status group fluctuation in Veszprém county (2010-2014-2019-2024)

Eset	%	Darabszám
Minden vizsgálati évben ugyanaz maradt a polgármester	24,9	54
Minden vizsgálati évben változik a polgármester	5,1	11
2010-ben, 2014-ben és 2019-ben ugyanaz, 2024-ben eltérő	17,1	37
2010-ben, 2014-ben és 2024-ben ugyanaz, 2019-ben más	1,4	3
2010-ben és 2014-ben ugyanaz a polgármester, 2019-ben és 2024-ben is más	5,5	12
2010-ben és 2019-ben ugyanaz, 2014-ben és 2024-ben is más a polgármester	0,5	1
2010-ben más, 2014-ben, 2019-ben és 2024-ben ugyanaz a polgármester	16,1	35
2010-ben még nem volt, 2014-ben és 2019-ben ugyanaz, 2024-ben más a polgármester	0,5	1
2010-ben és 2014-ben is eltérő, 2019-ben és 2024-ben ugyanaz a polgármester	7,4	16
2010-ben és 2014-ben ugyanaz, 2019-ben és 2024-ben is azonos, de a korábbiaktól eltérő polgármester	15,2	33
2014-ben és 2019-ben ugyanaz, 2010-ben és 2024-ben is eltérő polgármester	6,5	14

Forrás: NVI.

Source: NEO.

A megyében olyan emblemikus városokban és községekben cserélődtek a polgármesterek, mint a Fidesz vidéki fellegrárának számító Pápa (Dr. Áldozó Tamást váltotta Gróber Attila), Balatonalmádi (a ciklusközben érkező Fabó Pétert verte Bercsényi László)⁵, Zircen Ottó Pétert Kacsala István, Badacsonytomajon (Krisztin N. Lászlót Hartai Béla), Tihanyban Tósoki Imrét Kötél Balázs.

A VISSZATÉRŐK

Röviden megemlíthető még, arra is akad példa, hogy 2024-ben kihagyás után tért valaki vissza. Ilyen visszatérő Bakonykoppányban Tekán István, Ferenczy Lajos Kisberzsényben, Sandl Zoltán Marcaltón és Eke Ferenc Nemesvitán.

A CSÚCSTARTÓK

Az egyre felgyorsulóknak tűnő fluktuáció mellett igen figyelemre méltó tartós teljesítmények és folyamatos, töretlen sikerek is megfigyelhetők. Eplényben 1992-es önálló községgé

alapítása óta Fiskál János, Zalaerdődön pedig Bódis József a polgármester kilenc győzelemmel 1990-től mindmáig.

Egészen az utóbbi választásokig közéjük tartozott Bakonyszágon Kiss Lajos, Balatoncsicsón Schumacher József, Döbröntén Cseh Lajos. Hármuk közül Kiss Lajos és Cseh Lajos 2024-ben már nem indult, Schumacher József polgármesterként szintén nem indul, de a szavazók 83%-ának támogatásával tagja maradt a testületnek.

Szintén ebbe a „klubba” tartozik Dr. Bóka István, aki először Alsóórsön 1993-ban egy időközi választáson lett először polgármester, majd ugyanitt újraválasztott kétszer (1994–2002), 2002 óta pedig hatodszor polgármester Balatonfüreden.

Nyolc győzelemmel szintén szép sorozatot tudhat magáénak Balatonfőkajáron Forró Zsolt, Nagyalásonyban Csöngői Gábor és Pétfürdő 1997-es önállósodásától hét egész ciklust jegyez Horváth Éva.

A hetedik ciklusban is vezetheti Wolf Ferenc Bakonyoszlopot, Kékesi István Csótot, Köbli Miklós Hajmáskért, Huszár Zoltán Örvényest, Simon György Monoszlót, Szanyi Mária pedig Zalamegyest.

A hat ciklusos Schindler László már nem indult újra Bándon, Vesztergom József Gannán, Pék László Kékkúton, Léránt Károlyné Marcalgergelyiben, Czeglédy Ákos Paloznagon, Takács László Pusztamiskén és Filep Miklós Zánkán, Horváth Tibor Gicen, de utóbbi Steierlein Istvánhoz (Tagyon) hasonlóan képviselőjelöltként indult és a testület tagja maradt.

A hat ciklust jegyző Dombi László Borzaváron, Stark Sándor Hegyesden újraindult, de alulmaradt.

A tisztelet okán itt tegyünk említést az önkormányzati választásokon már egy ideje nem induló, de hét ciklusban működő Szabó Ferencről (Kiscsász) és a hat aktív ciklust jegyző Czeglédy Ákosról (Paloznak), Iványi Andrásról (Szentkirályszabadja), valamint dr. Kovács Zoltánról (Pápa), aki utolsó ciklusát megszakítva 2011-ben távozott tisztségéből.

ÖSSZEGZÉSÜL

A Veszprém megyei önkormányzati vezetők, a polgármesterek rekrutációjának elmúlt harmincnégy évét elemző írásom végéhez közeledve idekívánczik néhány megjegyzés. Ezek alapvetően azt a régi diskurzust idézik meg, miszerint mely államigazgatási eszközök alkalmasabbak a feladatellátás gazdasági-társadalmi költséghatékonysági szempontú optimalizálására.

Visszatekintve a mögöttünk levő három és fél évtizedre elmondható, hogy a rendszer-váltó parlament komoly felhatalmazást, feladat- és hatásköröket, továbbá forrásokat biztosított a tanácsrendszert váltó települési önkormányzatoknak. Ezek a peremfeltételek az idő előre haladtával 2010-ig terebélyesedtek, ezt követően pedig máig egyre szűkültek. E folyamattal párhuzamosan együtt járnak azok a tapasztalatok, miszerint a helyben megszűnő, vagy korlátozottan végezhető feladatellátás helyébe csak ritkán lép be jobb, vagy akár csak hasonló minőségű feladatellátást nyújtó egyéb szereplő.

A települési önkormányzati mozgástér tudatos beszűkítése együtt járhatott volna például a megyei önkormányzatok, vagy pl. a civil szektor területi közfeladat ellátó mozgáste-

rének tágításával, viszont ennek éppen az ellenkezője figyelhető meg a legkritikusabb tizenöt évben (Bibó, 1975).⁶ A korábbi helyi és a területi önkormányzati feladatok (közoktatás, egészségügy, kommunális hulladékkezelés, közművelődés, sportirányítás stb.) többnyire központosításra kerültek. Elképzelhető, hogy egy alapos költséghatékonysági vizsgálat során kimutatható némi költségvetési megtakarítás, de a feladatellátások minősége sok esetben erősen vitatható, mely körülmény összességében és hosszú távon egyre jelentősebb társadalmi költségekkel jár ezeken a szakterületeken. Nemzetközi összehasonlító vizsgálatok egyértelműen kimutatják, hogy a decentralizált államigazgatási modellek hosszú távon lényegesen jobb hatásfokkal bírnak, általában versenyképesebbek a központosítottakénál. A Világbank által kezdeményezett, a különböző kormányzatok minőségét összehasonlító World Governance Index 2011-ben Magyarországot a 179 országból a 35. helyre sorolta. Az EU 2020 Stratégiában a 27 tagország közigazgatási minősége alapján viszont már az utolsó negyedbe tartoztunk, az európai kormányzási minőségindex szerint a 19. helyet birtokoljuk (Kerényi, 2021).

Alapos elemzést igényel majd a mögöttünk hagyott ciklus elején, 2020 márciusában hozzánk is begyűrűző vírushatásra való felkészülés és a rendhagyó szemléletet, eszközöket igénylő feladatok menedzselésének hatékonyságvizsgálata (Pálné Kovács, 2020). Az állami szerepvállalás jelentősége nem vitatható. Felelőssége viszont abban is megtestesül, hogy baj előtt, bajban és annak elmúltával lehetőséget és eszközöket hagy a természetes partnereknél, ad számukra újabbakat⁷ olyan területeken, ahova az állam nem tud hitelesen és valóságosan eljutni. Természetes partnerek alatt pl. a nemzetközi szervezeteket, mindegyiket az EU-t, a területi önkormányzatokat, a fővárost, a városokat, a községeket, a civil szférát, a szakmai szervezeteket stb. érthetjük a nyilvánvalóan alaposan átgondolt/átgondolandó feladat- és hatásköri lehatárolással, a kapcsolódási pontok és a felelősséggel kapcsolatos kérdések tisztázásával. Ha ezt az állam önkorlátozó módon megteszi, akkor jobban képes koncentrálni a saját feladataira – krízisben és két krízis között is. Az előbbinél maradvány, számos helyénvaló intézkedés (pl. a polgármesterek testületi hatáskörökkel való ideiglenes felruházása) mellett jelentős hiba volt a kormányzati bizalom azon esetben történő visszavonása, amikor a kormány nem érve be az utólagos kormányhivatali ellenőrzés (jóváhagyás) lehetőségével, előzetes kontrollt akart gyakorolni a rendkívüli időszakokra vonatkozóan elrendelt testületi hatásköröket gyakorló polgármesterek aktivitása felett (Zongor, 2020).⁸ Mindez máig érzékelhető zavart eredményezett a települések választott vezetőinek körében, akik azt érezték, hogy a saját kormányuk nem bízik bennük.

Ilyen szélsőséges, az emberiség létszámának gyors növekedése és ezzel együtt igen nagy mértékű területi koncentrációja miatt a jövőben várhatóan az eddigieknél gyakrabban ismétlődő helyzetekben a lokális és regionális szereplők jelentősége felértékelődik. Teljes körű Veszprém megyei eredmények híján⁹ röviden ide idézhető annak, a pandémia első hullámának Balaton térségi (BKÜ-180 települése) önkormányzati tapasztalatait összegyűjtő teljeskörű adatfelvételen alapuló vizsgálata (Fekete et al., 2021), melyeknek eredményei szerint – azt követően, hogy a vírussal folytatott küzdelem költségeinek szétterítése érdekében („közteherviselés”) több mint 7 Mrd. Ft. helyi önkormányzati adóbevétel került elvonásra¹⁰ a régió önkormányzatainak költségvetéséből,¹¹ – több mint 2500 helyi segítségnyújtót aktivizálva közel félmilliárdos ráfordítással mintegy húszezer rászorulóknak biztosítottak élelmiszer, gyógyszer és védekezőszer formájában segítséget akkor, amikor a 270 ezer főnyi

állandó lakos mellett több mint 30 ezerrel nőtt meg ugyanezen időszak alatt a jelenlévő népesség (főként üdülő- és zártkert tulajdonosok) száma.

2011-től erőteljesen csökkentek az önkormányzati feladat- és hatáskörök (Kerényi, 2021), valamint a megmaradt feladatok ellátásához szükséges működési és fejlesztési források (Bordás, 2016). Valódi önkormányzati kompetenciák tulajdonképpen csupán a közép-városi körtől felfele, döntően a járásközpont városok szintjétől találhatóak. A keletkező vákuumba központi kormányzati irányítású aktivitások kerültek, melyek hatékonyak tudnak lenni a jellemzően államigazgatási típusú feladatellátásoknál, viszont ezek elbizonytalanodnak, ellátatlan eseteket hagynak maguk mögött az alsó- és mikroregionális szintű közszolgáltatások (közösségfejlesztés, szociális ellátás, kulturális szféra, az érdekvérvényesítés stb.) és különösen a válsághelyzettel járó feladatok egy részének esetében.

A hiányzó készségeket, feladatellátást hagyományos módon egyrészt a területi önkormányzatok, másrészt a civil szektor tudná ellátni, ezek viszont szintén eszköztelenek (lásd megyei önkormányzatok), illetve sokat ártott nekik a központi kormányzati kommunikáció civil szektor egészét minősítő, differenciálatlan megbélyegzése.

A jelen tanulmány eredményei azt mutatják, hogy az elmúlt másfél évtizedben (2024 kivételével) tendenciózusan csökkent az önkormányzati választásokon történő részvétel, az egy betölthető státuszra eső jelöltek száma, a helyben ellátandó feladat- és hatáskörök és a feladatellátáshoz szükséges források. Ezekből az elmozdulásokból életszerűen következhet és feltételezhetően következik is az, hogy a helyi lakóközösségeken belül legalkalmasabb potenciális településvezetőket egyre kevésbé ambicionálja az, hogy településük polgármestereként kamatoztassák szakértelmüket, szerteágazó tapasztalataikat és kapcsolatrendszerüket, munkabírásukat, igazságszeretetüket, becsületességüket – „minden pártfelekezetet és magánérdekre való tekintet nélkül”, vagy ahogy Pálné Dr. Kovács Ilona említi ezt egy interjúban: „Ha nincs mozgástér, nem vonzó pálya az önkormányzati politikusé: így Magyarországon kontraszelektálódik a helyi politikai elit is” (Kerényi, 2021).

Tudható, hogy a 2024-es önkormányzati választások során is a státuszcsoport tagjaivá váltak olyan polgármesterek, akik ezen erények mindegyikével, vagy legalábbis a többségével bírnak. Hogy ők miért vállalják újra és újra ezt a hivatást, azt egy alig 250 fős dunántúli kisközség PhD-fokozattal bíró, egyebek mellett vidékfejlesztő szakképesítésű polgármestere kérésünkre így foglalta össze:

„2023 év vége felé dilemmát okozott, hogy érdemes-e elindulni újra a tisztségért. Ennek több oka is volt. Egyrészt, és ezt azóta is így látom, az egyre csökkenő források, felhatalmazás, jogkörök, a végrehajtást lehetővé tevő erőforrások és mozgástér mellett gyakorlatilag nincs lehetőség igazán előremutató, jövőt alkotó beavatkozások megvalósítására. Ezekon mind a képességeim, mind az ambícióim túlmutatnak. Az a fajta tűzoltás, amelyet a napi problémák áthidalása jelent, valamint azok a beruházások, amelyek elsősorban csak a közhangulat javítására alkalmasak, kevésbé tudják motiválni az embert.

Hogy mégis miért döntöttem a folytatás mellett? Egyrészt a nehézségek mellett is szeretem végezni a munkámat. Fontosnak tartottam a belém fektetett bizalmat, amelyet a mindennapokban nagyon ritkán érzünk, de időről-időről egy-egy visszajelzés is sokat tud számítani. Másrészt mégiscsak egy eredményes ciklust sikerült lebonyolítani 2024-ig, számos jó projekttel, amiket szeretnék folytatni. Harmadrészt az a fajta szellemi autonómia, amelyet a polgármesterség számomra jelent, nagyon kevés más helyen van ma jelen a közéletben.

A döntésben sokat számítottak a kialakult jó szakmai és emberi kapcsolatok is. Végezetül, még ha pátoszosan is hangzik, de egy közösség szolgálata, minden nehézség és konfliktus ellenére, olyan elhivatottság, amely tud néha örömteli is lenni.”

Amit állíthatunk, az nem más, mint hogy azok, akik így viszonyulnak a munkájukhoz, gyaníthatóan kevesebben lettek, és ha a peremfeltételek változatlanok maradnak, különösen pedig akkor, ha tovább romlanak, még kevesebben lesznek. Pedig ezek a tulajdonságok azok, amelyek a rájuk bízott közösségeken belül elfogadottá, támogatottá teszik őket közös terveik megvalósításában, a település határain túl a hatósági-igazgatási, a tágabb értelemben vett önkormányzati és a politikai arénában pedig felvértezettebbé, konfliktusképesebbé. Meglátásunk szerint e folyamat egyre komolyabb mértékben járul hozzá az ország ma már egyre nyilvánvalóbb nemzetközi versenyképességi problémáihoz, és különösen a vidék népességmegtartó képességének történelmi mélységű romlásához.

Valószínűsíthető, hogy a régóta tartó és „békeidőben” is túlközpontosított közfeladat-ellátás termékciklusa a vége felé jár. Ha ez a megállapítás helytálló, akkor egy érdemi mértékű decentralizációhoz meglátásunk szerint biztosítani szükséges a települési és a területi (megyei) önkormányzatok, valamint a civil szektor feladat- és hatásköreinek, forrásainak megteremtését – állapítottuk meg a már hivatkozott öt évvel korábbi tanulmány végén. Egyéb eszköz híján a negatív trend folytatódását tapasztalva, kiszélesedését látva annyit tehet itt meg az elemző, hogy ezt a megállapítást megismétli.

Az elmúlt hónapok politikai véleményvizsgálati eredményei szerint a kormány munkájával elégedetlen százazrek az ún. kegyelmi botrány oldalvívén felfejlődő Tisza Párt rendszerváltó hatalomra kerülésétől remélik a ma már csaknem minden szakpolitikára kiterjedő társadalmi válság megoldását. E várakozásokhoz itt csupán annyit kívánunk hozzáfűzni, hogy a párt hivatalos honlapján szereplő 21 pontos, vállalásonként egy-egy soros program egyike sem tartalmazza a hazai önkormányzati rendszer alaposan átgondolt reformját.¹²

Végül – jelezve hogy ez a társadalomfilozófiai és politikaelméleti, egyben gyakorlati probléma örök, a magyar történelmet is jó ideje foglalkoztatja, és ha már idézettel kezdünk, álljon itt újabb kettő: „Ahol önkormányzati intézmények nincsenek, a parlamentarizmus nem egyéb, mint egy álcázott abszolútizmus” – tudhatjuk Kossuthtól. A „van-e helyi hatalom” kérdésre 1983-ból ismerjük Gombár Csaba akkor sokak által osztott nemleges választát. A vége felé több tekintetben reformkezdeményezésekkel próbálkozó tanácsrendszert 1990-ben felváltó rendszerváltás egyik legfontosabb eredménye, egyben az új struktúra alapvető legitimációs bázisa az új önkormányzati rendszer bevezetése volt. Negyven évvel később ugyanezen kérdésre talán az a válasz adható, hogy van, de a rendszerváltást követően több volt belőle és most is többre lenne szükség annak érdekében, hogy újra vonzóbbak legyenek emberi közösségeink, mivel polgári aktivitásukkal, intellektuális teljesítményeikkel akadálytalanul járulhatnak hozzá az élhető, jó minőségben fenntartható települések működtetéséhez, azok népességmegtartó-képességének javításához, és ahhoz is, hogy a parlamentarizmus ne tűnjön álcázott abszolútizmusnak.¹³

JEGYZETEK

- 1 Elemzésünkhöz a Nemzeti Választási Iroda által átadott hivatalos adatbázisokat, valamint a valasztas.hu honlapon keresztül elérhető végleges és hitelesített eredményeket használtuk fel.
- 2 A jelenség feltételezhetően összefügg azzal, hogy az ún. „kegyelmi ügy” nyomában járó társadalmi elégedetlenség következtében Tisza Párt név alatt a korábbiakhoz képest új ellenzéki szereplők jelentek meg a hazai közéletben.
- 3 2019-ben Balatonfüreden Dr. Bóka Istvánnak nem akadt kihívója.
- 4 https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_tertiary-education-attainment_hu.pdf
- 5 1990 óta Bercsényi a város hatodik polgármestere.
- 6 Vö. Bibó István: *A súlypontok váltakozásának elve: a közigazgatási területi rendszer súlypontjai* (kiterjedt hivatalai, szélesebb önkormányzatai és jelentős szolgálatai) rendszerint és célszerűen nem csoportosulhatnak a közvetlenül egymás mellett helyet foglaló szinteken, hanem inkább egymástól valamennyire távolabb eső szinteken. Ahol nagyon kiépült megyei apparátus létezik, ott nehéz és nem is célszerű kiterjedt országos kerületi (régió-, nagytáj-, országrész-, tartományi) apparátust létesíteni és fordítva; s ahol a megye erős, ott szükségszerűen kisebb a járási apparátus jelentősége: viszont erős országos kerületi egységek gyenge megyei egységeket és ilyen megyei egységek szükségszerűen erős járási apparátust indokolnak.
Közigazgatási területrendezés és az 1971. évi településhálózat-fejlesztési koncepció. Budapest, MTA Igazgatástudományi Bizottsága 1975.
- 7 Gondolhatunk itt pl. a települések lakosságának vírushordozóképesére vonatkozó adatok át nem adására.
- 8 Lásd a 2020. március 31-én beterjesztett, az egyes közigazgatási tárgyú törvények módosításáról, valamint ingyenes vagyonszerzéséről szóló T/9934. számú javaslatot.
- 9 A BKÜ Balaton-felvidéki 71 települése Veszprém megyéhez tartozik.
- 10 Vö. Valentin Szilveszter: *Az egyes helyi adóbevételek alakulása a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet települési önkormányzatainál*, Comitatus, 2000, különszám, 120. Ezzel közel egyidőben a minta gyanánt kezelt osztrák kormány a települések önkormányzatainak hirdetett támogatási csomagot. A pályázaton induló városok és falvak között egymilliárd eurót osztottak szét. <https://magyarhang.org/kulfold/2020/05/25/osztrak-valsagenyhites-egymilliard-eurot-osztanak-szet-az-onkormanyzatok-kozott/>
- 11 46/2020 (III. 16. Korm. rendelet, 92/2020 (IV. 6.) Korm. rendelet.
- 12 <https://www.magyardisza.hu/tisza-part-21-pontja>
- 13 „Ahol önkormányzati intézmények nincsenek, a parlamentarizmus nem egyéb, mint egy álcázott abszolútizmus.” Lásd *Kossuth Lajos Iratai*, VII. Történelmi tanulmányok, Budapest, Atheneum, 1900.

IRODALOMJEGYZÉK

- Bibó István: *A súlypontok váltakozásának elve: a Közigazgatási területrendezés és az 1971. évi településhálózat-fejlesztési koncepció*, Budapest, 1975.
- Bocz János: *Döntéshozók – törvényhozók 1990–2002*, Statisztikai Szemle, 2004/12. Elérhető: http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2004/2004_12/2004_12_1107.pdf (Letöltés ideje: 2025.03.17.)
- Bordás Péter: „Pénztelen utas nem tud messze menni”, *A helyi önkormányzatok költségvetési kiadásai 1993–2010 között, majd 2010 után*, Pro Futuro, 2016/1, 79–97.
- Domján Krisztina: *Egyenlőtlenségek*, Budapest, 2011. Elérhető: http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/436/1/Kszemle_CIKK_1219.pdf (Letöltés ideje: 2025.03.17.)
- Fekete Károly – Dombi Gábor – Oláh Miklós: *Önkormányzati válságkezelés a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben, a COVID-19-járvány első hullámában*, Területi Statisztika, 2021/3. <https://doi.org/10.15196/TS610304>
- Kerényi György: „Az EU bedobta a törölközőt”: *Pálné Kovács Ilona önkormányzatiságról, kormányzati minőségéről – Élet a NER-ben*, 8. rész, 2021. június 9. Elérhető: <https://www.szabadeuropa.hu/a/az-eu-bedobta-a-torolkozot-palne-kovacs-ilona-onkormanyzatisagrol-kormanyzasi-minosegrol-elet-a-ner-ben-8-resz/31288114.html>
- Oláh Miklós (szerk.): *3/b – Az 1998-as önkormányzati választások Veszprém megyében*, Veszprém, 2000, 464.
- Oláh Miklós (szerk.): *Veszprém Megyei Önkormányzat*, Veszprém, 1995.
- Oláh Miklós – Agg Zoltán (szerk.): *Új szereposztás-Önkormányzati választások 2002.*, Veszprém, 2003.
- Oláh Miklós: *Autonómia, ambíció, alkalmasság, avagy kik igazgatják közügyeinket helyben?*, in: Zongor Gábor (szerk.): *Veszprém megyei önkormányzati almanach 1990–2020*, Comitatus Társadalomkutató Egyesület, Veszprém, 2020.
- Oláh Miklós: *Kik irányítják közügyeinket helyben?*, in: Agg Zoltán – Zongor Gábor: *Rendszerváltó önkormányzatok 1990–2000*, 2001.
- Oláh Miklós: *Önkormányzati választások Veszprém megyében*, Veszprém, 1990.
- Pálné Kovács Ilona (szerk.): *Önkormányzati szerepek a koronavírus járvány kezelésében*, MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete Pécs, 2020.
- Zongor Gábor: *A polgármesterségről*, in: Földesi Ferenc (szerk.): „Igazságosan, becsületesen és bátor-sággal”, Szeglethy György polgármester 1899–1910, 2024.
- Zongor Gábor: *Új közigazgatási területi egység: a különleges gazdasági övezet*, Új Magyar Közigazgatás, 2020/3, 38–41.

Papp György: Madonna

DOBOS BALÁZS – SZABÓ TAMÁS

A 2024. évi nemzetiségi önkormányzati választások

The 2024 elections of national minority self-governments

•

SZERZŐK:

DOBOS BALÁZS, tudományos főmunkatárs, HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet, dobos.balazs@tk.hun-ren.hu, ORCID: 0009-0007-2145-4131

SZABÓ TAMÁS, főiskolai docens, Milton Friedman Egyetem Nemzetközi és Politikatudományi Tanszék, az NKE TKP2021-NKTA-51 „Fenntartható államkormányzás és innovatív közszolgáltatások” projekt kutatója, Nemzeti Köszolgálati Egyetem Lőrincz Lajos Közigazgatási Jogi Tanszék, szabo.tamas978@gmail.com, ORCID: 0009-0000-2502-6424

JEL kód: D72, H79

Kulcsszavak: nemzetiségek • nemzetiségi önkormányzatok • nemzetiségi önkormányzati választások • választói részvétel • kulturális autonómia

Absztrakt: A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény hívta életre a 13 honosként elismert kisebbség számára a döntően személyi elven alapuló kulturális autonómia hazai változatát, a települési, fővárosi (utóbb vármegyei is) és országos szinten szerveződő kisebbségi, a hatályos, a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény újabb terminológiája szerint nemzetiségi önkormányzati rendszert. A nemzetiségi önkormányzatok választására – az egyedüli 1995-ös pótválasztásokat is ideszámolva – kilencedik alkalommal került sor 2024 júniusában, egy napon a helyi önkormányzati és európai parlamenti választásokkal, amelyet a korábbiakhoz hasonlóan a választási szabályokat érintő jogszabálymódosítás előzött meg. Települési szinten, döntően a roma önkormány-

zatok számának némi csökkenésének köszönhetően, 2019-hez képest 42-vel kevesebb, összesen 2146, míg területi szinten, az ukrán önkormányzatok bővülése következtében kettővel több, 64 önkormányzatot választottak, a 13 országos önkormányzat pedig a törvény erejénél fogva jött létre. A jogszabályi változások áttekintése mellett jelen tanulmány célja, hogy főbb vonalakban bemutassa és elemezze a legutóbbi nemzetiségi önkormányzati választások eredményeit, kitérve a 2022-es népszámlálás nemzetiségi adataival való összevetésre és olyan jellemzőkre, mint a választási verseny, a választói részvétel, a képviselői kontinuitás és a nemek aránya a megválasztott képviselők körében.

AUTHORS:

BALÁZS DOBOS, Senior Research Fellow, HUN-REN Centre for Social Sciences, Institute for Minority Studies, dobos.balazs@tk.hun-ren.hu, ORCID: 0009-0007-2145-4131

TAMÁS SZABÓ, Associate Professor, Milton Friedman University, researcher of Ludovika University of Public Service project TKP2021-NKTA-51 "Sustainable public governance and innovative public services", szabo.tamas978@gmail.com, ORCID: 0009-0000-2502-6424

JEL code: D72, H79

Keywords: *national minorities • national minority self-governments • elections of minority self-governments • electoral participation • cultural autonomy*

Abstract: *Act 77 of 1993 on the Rights of National and Ethnic Minorities established the Hungarian variant of non-territorial cultural autonomy for the 13 recognised national and ethnic minorities, the system of minority self-governments (MSGs) organised at the municipal, metropolitan (later also at the county level) and national level, which has been retained by the new Act 179 of 2011 on the Rights of National Minorities. Including the only by-elections in 1995, the elections of MSGs took place for the ninth time in June 2024, on the same day as the local and European Parliament elections, which, as in the past, were preceded by a legislative amendment to the electoral rules. At the municipal level, mainly due to a slight decrease in the number of Roma MSGs, 42 fewer bodies were elected compared to 2019, for a total of 2146, while at the territorial level, due to the expansion of Ukrainian MSGs, 64 bodies were elected, two more than in 2019, and 13 MSGs at national level were created by force of law. In addition to an overview of the legislative changes, the aim of the study is to present and analyse the results of the recent elections to MSGs in broad terms, including a comparison with the relevant data of the 2022 census and characteristics such as electoral competition, voter turnout, electoral continuity and the gender ratio among elected representatives.*

BEVEZETÉS

Számos külső és belső tényező – köztük az euroatlanti integrációs és a kisebbségi magyar közösségek felé irányuló példamutató szándékok, illetve a hazai kisebbségi civil szféra sok esetben szétagolt és versengő volta – indította arra a döntéshozókat, hogy az ország területén meglehetősen szétszórtan elhelyezkedő 13 honosként elismert nemzeti és etnikai kisebbség identitásának és sajátosságainak megőrzése érdekében a döntően személyi alapon létrejövő autonómia hazai változatát, a választott kisebbségi önkormányzati rendszert iktassák be a kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvénybe. A háromszintűvé (települési, fővárosi-vármegyei, országos) váló rendszert lényegében megőrizte a hatályos, újabb terminológiával a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény is. A rendszer azonban a gyakorlati problémák és kihívások hatására az utolsó két évtizedben számos módosításon ment keresztül, különösen annak választási elemeit illetően, amelyek terén lényegében minden elmúlt választás alkalmával történt jogszabályi változás. Az 1990-es évek végétől a jelentkező választási visszaélések, közkeletűbb nevén etnobiznisz, és a kiterjedt szimpátiaszavazatok a választási folyamathoz való hozzáférés újabb korlátozásaihoz, az aktív és passzív választójog, az önkormányzatok megválasztásának további feltételekhez kötéséhez, legfontosabb elemként a kisebbségi választói névjegyzékek létrejöttéhez és a jelölés szigorításához vezettek. Emellett változások következtek be az egyes szinteken a tekintetben is, hogy a testületeket közvetlenül vagy közvetett úton, arányos-listás vagy többségi választási rendszerekben hívták-e életre, miként időben módosult a megválasztható testületek létszáma, illetve a megbízatásuk is négyről öt évre nőtt.

A szakirodalomban az 1990-es évek végétől, különösen a szaporodó választási visszaélések hatására nőtt meg a kisebbségi önkormányzati rendszerrel, annak megválasztásával és gyakorlati működésével foglalkozó munkák száma, amelyek közül többen hangsúlyosan foglalkoztak a kisebbségi hovatartozás és a kisebbségi választások jogszabályi kereteivel, valamint a jelentkező anomáliákkal (a teljesség igénye nélkül lásd például Eiler, 2004; Magicz, 2010; Majtényi, 2007; Majtényi – Pap, 2006; Pap, 2007; Rátkai, 2000, 2003; Szabó 2004). Az új nemzetiségi törvény elfogadását követően, az elmúlt közel másfél évtizedben viszont a mindennapi működéshez képest inkább csak érintőlegesen tudtak megjeleni az elemzésekben a kisebbségi választások (lásd például Móré, 2020; Szabó, 2024; Zongor, 2023), legalább egyes aspektusainak átfogóbb, szisztematikusabb vizsgálatára még kevesebb példa akad (lásd például Dobos, 2020; Szabó Palócz, 2019). A legutóbbi 2024-es választásokról pedig már csak az időbeli közelség miatt sem tudott mindeddig elemzés megjeleni.

Az egyedüli 1995-ös pótválasztásokat is beszámolva, 2024-ben a kilencedik alkalommal megrendezett nemzetiségi önkormányzati választásokat ugyancsak megelőzte ezúttal a települési szintű nemzetiségi önkormányzatok választását érintő jogszabálymódosítás, illetve változott a választás időpontja is. Az Alaptörvény 2022 közepétől hatályos 11. módosítása értelmében ugyanis a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek, az európai parlamenti képviselők, valamint a települési, területi és országos nemzetiségi önkormányzatok választását egyidejűleg kell megtartani azzal együtt, hogy az utóbbiak esetében is a 2019 óta hivatalban lévő testületek megbízatása október elsejéig tartott, az alakuló ülések megtartására ezt követően kerülhetett sor. A helyhatósági és európai parlamenti választásokhoz

képezt jelentősebb közéleti figyelem lényegében hagyományosan csak az Országos Roma Önkormányzat (ORÖ) és ezúttal a ruszin és az ukrán önkormányzatok megválasztását övezte, utóbbiakat az orosz agresszió elől érkező ukrain menekülthullám következtében.

A jogi keretek változásának áttekintésén túl jelen tanulmány célja, hogy a fenti szakirodalmi hiányt is némileg pótolva, főbb vonalakban bemutassa és elemezze a legutóbbi nemzetiségi önkormányzati választások eredményeit és meghatározó aspektusait. Ez utóbbiak sorában kitér arra, hogy az önkormányzati struktúra miként viszonyul a nemzetiségi népességnek a 2022-es népszámláláson kimutatott elhelyezkedéséhez, magyarán az önkormányzatok mennyiben képesek területileg lefedni a magukat nemzetiséginek vallókat. Az elemzés górcső alá veszi a nemzetiségek részvételének és az érvénytelen szavazatok figyelemreméltóan magas arányát, megvizsgálja, hogy különösen települési szinten a nemzetiségi választóknak mennyiben volt lehetőségük versengő alternatívák közül választani, mennyiben választották újra a korábbi képviselőiket, illetve, hogy miként alakul a képviselők között a nemek aránya a nemzetiségek megválasztott testületei esetében.

A NEMZETISÉGI ÖNKORMÁNYZATI VÁLASZTÁSOK FŐBB JOGSZABÁLYI KERETEI

A 2019-es nemzetiségi önkormányzati választások szabályaihoz képest már egy 2020-as törvénymódosítás jelezte a soron következő választásokat illetően az újabb változtatási szándékot. 2014 óta a települési nemzetiségi önkormányzatok választását akkor kell kiírni, ha a legutolsó népszámlálás összesített nemzetiségi adatai szerint legalább 25 fő tartozik az adott nemzetiséghez, de új elemként megjelent az, ha az illető nemzetiségnek már van a településen önkormányzata. A módosítás szerint az új vagy újjáalakuló testületek esetében a választást akkor lehetett volna kiírni, ha azt az országos nemzetiségi önkormányzat a helyi önszerveződés mértéke (pl. működik-e helyben nemzetiségi egyesület és részese-e állami támogatásban) és a történelmi jelenlét vizsgálata alapján szükségesnek ítéli. Utóbbit illetően az önkormányzatnak ki kellett volna kérni a Magyar Tudományos Akadémia elnökének állásfoglalását.¹

A koronavírus-járvány miatt azonban az eredetileg 2021-re tervezett népszámlálás lebonyolítását 2022 őszére kellett halasztani, majd a nemzetiségi adatok feldolgozása is késett, amely körülmények 2023-ban ismét módosítást tettek szükségessé. A hatályos szabályozás szerint így a regisztrált választók számától függően 3 vagy 5 fős települési nemzetiségi önkormányzatot változatlanul meg lehet választani, amennyiben a 2022-es censuzon legalább 25 fő jelezte a nemzetiségi hovatartozását, vagy ha 2019-ben megalakult az önkormányzat, de a censuzon már csak minimum 20 fő vallotta magát nemzetiséginek. Végül, a választásokat akkor is ki kell tűzni, ha a választásokat megelőző évben a településen nemzetiségi köznevelési, szakképző vagy nemzetiségi nevelésben-oktatásban közreműködő köznevelési intézmény működött.²

A hétfős területi (fővárosi, vármegyei) nemzetiségi önkormányzatok közvetlen választását változatlanul abban az esetben kell kitűzni, ha az adott vármegyében/fővárosban a kitűzött települési szintű választások száma legalább tíz, míg az országos testületek 15-47 tagjának szintén közvetlen választását minden esetben ki kell írni. Választójoggal azok a

magyarországi állandó lakcímmel rendelkező magyar állampolgárok rendelkeznek, akik szerepelnek a nemzetiségi választói névjegyzékben, míg jelöltek kizárólag a törvényi feltételeknek megfelelő nemzetiségi civil szervezetek állíthatnak, és a jelölteknek arról is kell nyilatkozniuk, hogy a megelőző két választáson nem voltak más nemzetiség jelöltjei, és hogy beszélik a nemzetiség nyelvét, ismerik a kultúráját és hagyományait. Szavazni 2019-hez hasonlóan a helyi önkormányzati választásokkal azonos szavazóköri körökben lehetett.

A NEMZETISÉGI ÖNKORMÁNYZATI VÁLASZTÁSOK EREDMÉNYEI

A nemzetiségi névjegyzékben szereplő választópolgárok száma 2024-re körülbelül 10%-kal emelkedett, a legnagyobb arányú növekedés az ukrán, román, görög, szerb, ruszin és roma választók számában következett be, ezzel szemben a szlovákok, szlovénok, lengyelek és örmények száma csökkent 2019-hez képest (1. táblázat).

1. táblázat: A nemzetiségi választói névjegyzékben szereplők száma a nemzetiségi önkormányzati választásokon, 2019–2024
Table 1: The number of registered voters in the national minority electoral register in the elections of national minority self-governments, 2019–2024

Nemzetiség	2019	2024
Bolgár	1364	1391
Görög	2791	3577
Horvát	11593	11727
Lengyel	3556	3363
Német	54899	54905
Örmény	3270	3000
Roma	211134	234123
Román	7268	9445
Ruszin	4294	5102
Szerb	2444	2956
Szlovák	12402	12346
Szlovén	859	853
Ukrán	1920	2845

Forrás: saját szerkesztés a Nemzeti Választási Iroda adatai alapján.
Source: based on National Election Office own editing.

A 2024-es regisztrációs adatokat összevetve a 2022-es census adataival elmondható, hogy a választásokon nemzetiségiként regisztráltak átlagos száma csak 47%-a volt a népszámláláson kimutatott létszámnak, míg azonban kb. 10%-kal több roma regisztrált a választásokra, mint ahányan előzőleg magukat romának vallották, az ukrán kötődésűeknek csak tizede vetette fel magát a névjegyzékbe. Települési szinten átlagosan erős (0,61) statisztikai korreláció figyelhető meg a két érték között, de jócskán vannak olyan eltérések, hogy adott településen a nemzetiségi választások jelentősen több vagy kevesebb személyt mozgósítottak, mint a népszámlálás. Mivel a legutóbbi népszámláláson 2011-hez képest visszaesett a nemzetiségek száma, és 2024-ben a megválasztott helyi nemzetiségi önkormányzatok száma is csökkent, a nemzetiségi önkormányzatok területi lefedettsége valamelyest csökkent, a korábbi 64%-ról 58%-ra, azaz a népszámlálási nemzetiségi népesség valamivel több mint a fele élt olyan településen, ahol helyben létrejöhett az adott nemzetiség testülete. A romák 90%-a ilyen településen lakik, de például a bolgároknak csak 43%-a, miközben az ok-okozati összefüggések további vizsgálatokat igényelnek, hogy például eleve azokon a településeken vallják-e magukat inkább romának, ahol már működik helyben roma önkormányzat.

A választásokon a népszámlálási küszöb bevezetésének az egyik következménye az lett, hogy míg 2019-ben a regisztráltak átlagosan 12%, 2024-ben már 15%-a a lakóhelyén nem tudott helyi nemzetiségi önkormányzatot választani, mert kevesen vallották magukat nemzetiségi kötődésűnek a népszámláláson. Míg azonban ez az érték a horvátoknál 5% volt, az ukrán választók 25%-a nem tudott helyben önkormányzatra voksolni. A népszámlálási küszöb másik következménye értelemszerűen az lett, hogy választások olyan helyszíneken is kiírhatók voltak, ahol a népszámláláson bár kellő létszámú nemzetiségi mutatkozott, de a választásokra már jóval kevesebben regisztráltak.

Települési szinten a választások túlnyomó többségét az első jogszabályi feltétel alapján tűzték ki (min. 25 fő a népszámláláson), a másik két opció alapján csak a választások 5%-át írták ki,³ jellemzően inkább azokon a helyeken, ahol 2019-ben már alakult nemzetiségi önkormányzat. Ugyanakkor, mint minden 2014 utáni választáson, több mint 500 esetben a kiírt választás már nem volt megvalósítható (elegendő számú) jelölt hiányában, magyarán a népszámláláson kimutatott nemzetiségi jelenlét egy településen nem szükségszerűen jelent helyi szervezethez is. Összességében, döntően a roma önkormányzatok némi számbeli csökkenésének köszönhetően, 2019-hez képest 42-vel kevesebb, összesen 2146 önkormányzatot választottak helyi szinten, amely közelebb áll a 2014-es eredményekhez, míg területi szinten, az ukrán önkormányzatok bővülése következtében kettővel több, 64 önkormányzatot választottak (2. táblázat). Az elmúlt évtizedben elvéve tudtak a települési önkormányzatok élni azzal a törvényi lehetőséggel, hogy nemzetiségi önkormányzattá alakuljanak át: 2024-ben egyedül a német nemzetiségű Rátka önkormányzata döntött így.

2. táblázat: Az eredményesen megválasztott települési és területi nemzetiségi önkormányzatok száma, 2014–2024

Table 2: The number of successfully elected local and territorial minority self-governments, 2014–2024

Nemzetiség	2014		2019		2024	
	Települési	Területi	Települési	Területi	Települési	Területi
Bolgár	33	1	34	1	33	1
Görög	35	1	35	1	38	1
Horvát	112	7	116	7	119	7
Lengyel	41	1	44	1	41	1
Német	406	13	406	15	403	15
Örmény	32	1	32	1	32	1
Roma	1197	20	1208	20	1128	20
Román	61	5	69	5	77	5
Ruszin	43	2	42	2	51	2
Szerb	45	2	46	2	46	2
Szlovák	112	6	112	6	115	6
Szlovén	10	0	10	0	11	0
Ukrán	16	1	34	1	52	3

Forrás: saját szerkesztés a Nemzeti Választási Iroda adatai alapján.

Source: based on National Election Office own editing.

A 2006-os nemzetiségi önkormányzati választásoktól kezdve jelöltet kizárólag csak a törvényi feltételeknek megfelelő jelölő szervezetek állíthatnak, független jelölt indulására nincs lehetőség. Az akkori mintegy 230 induló egyesület száma azóta folyamatosan csökken, 2024-ben 120-ra, amikor 2019-hez képest az összes jelölt száma is körülbelül 800 fővel visszaesett. Mindez jelezheti a szervezetek és képviselők mind nagyobb társadalmi beágyazottságát, a munkájukkal való elégedettséget, de egyben a helyben hadrafogható emberek hiányát is. Ezen választások, különösen települési szinten így korántsem a választási versenyről szólnak, a sok tekintetben megosztott nemzetiségek kivételével általában csak egy jelölttel több indul, mint ahány a megválasztható képviselők száma. A háromfős önkormányzatokba a 2019-es 4,2-ről 3,9-re, az ötfősek esetében 7,1-ről 6,6-ra csökkent az induló jelöltek átlagos száma helyi szinten, nagyobb verseny csak a roma, román és ruszin szervezetek között bontakozott ki. Az induló jelöltek számának csökkenésével a vesztes, mandátumot nem szerző jelöltekre leadott szavazatok aránya is lecsökkent lokális szinten a 2010-es években tapasztalható 30%-ról 21%-ra. Az országos önkormányzatok szintjén, a szervezeti fragmentációt mérő effektív pártszám-index is meglehetősen alacsony maradt a választáso-

kon (öt nemzetiség esetében például csak egyetlen lista indult az országos helyekért), és a ciklusok között csak kismértékű fluktuáció jellemző.

Az induló listák száma nem mutat statisztikai összefüggést a választói részvétellel, Magyarán sok esetben az alternatívák hiánya sem tartotta vissza a választókat a jellemzően magas részvételtől, ami 2024-re ráadásul tovább nőtt (3. táblázat).

3. táblázat: Választói részvétel a nemzetiségi önkormányzati választásokon, 2019–2024 (%)
 Table 3: Voter turnout at the elections of minority self-governments, 2019–2024 (%)

Nemzetiség	2019	2024
Bolgár	59	71
Görög	73	76
Horvát	74	80
Lengyel	74	78
Német	72	80
Örmény	62	67
Roma	56	57
Román	70	74
Ruszin	69	76
Szerb	74	75
Szlovák	73	80
Szlovén	76	82
Ukrán	64	70

*Forrás: saját szerkesztés a Nemzeti Választási Iroda adatai alapján.
 Source: based on National Election Office own editing.*

A részvétel mellett figyelemreméltó az érvénytelen szavazatok arányának az alakulása: 1994–2006 között, amikor minden választó szavazhatott a kisebbségi önkormányzati választásokon, ez az arány volt, hogy a települési szintű választások esetében az 50%-ot (!) is elérte, de a kisebbségi választói névjegyzék 2006-os bevezetésével egyből 1% környékére csökkent, igaz, azóta viszont folyamatosan emelkedik, 2024-ben már 7,4%-ra. Az érvénytelennek elkönyvelt szavazatokon túlmenően a megjelent és az érvényes szavazatot leadó szavazók különbsége már meghaladta a 10%-ot, ami azt jelentette, hogy az örmény szavazók 23%-a, a lengyelek 16%-a, a bolgárok és a ruszinok 13-13%-a és a romák 12%-a nem adott le érvényes szavazatot. Az érvénytelen voksok mintegy fele a fővároshoz, Baranya, Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyékhez, és számszerűleg mintegy háromnegyedük a roma önkormányzati választásokhoz kötődött. 2019-ben például a zalai Kilimán roma választásán a 14 választóból csak egynek a szavazata lett érvényesnek

elkönyelve, 2024-ben pedig Erdőbényén a roma voksok 80%-át nem lehetett érvényesként jegyzőkönyvezni. Az országos önkormányzatok megválasztásakor pedig 2019-ben átlagosan 8% volt a nemzetiségek körében az érvénytelen voksok részesedése, ami 2024-re már 10%-ra nőtt, mi több, a megjelentek és az érvényesen szavazók különbségével ez utóbbi már 16%-os átlagra emelkedett. Ez utóbbi azt jelentette, hogy a megjelent örmény választók egyharmada, a romák egynegyede, illetve a németek és az ukránok egyötöde nem tudott érvényes szavazatot leadni az országos listákra. Az érvénytelen szavazatok magas aránya abból is adódhatott, hogy a nemzetiségi választás borítékja nem volt lezárva.⁴

Települési szinten a testületek összetételének stabilitásával, a képviselők újraválasztásával kapcsolatban elmondható, hogy nagyobb állandóság a bolgár, horvát, német, szerb, szlovák és szlovén önkormányzatokat jellemzi, amelyek tagjainak legalább 20%-át legalább három alkalommal már megválasztották. Ez az arány jóval kevesebb a nemzetiségek másik csoportja, a görögök, lengyelek, örmények, romák, románok, ruszinok és ukránok esetében, akiknél jellemzően több jelölt indult és nagyobb volt a választási verseny is. Országos szinten a meghatározó szervezetek többnyire állandósult támogatottságát, néhány kivételtől eltekintve csekély mértékű átrendeződését megerősítik a választási ingadozást mérő Pedersen-index számai is. Személyi összetételükben 2014–2019 között az országos testületek képviselőinek átlagosan 48%-át, 2019–2024 között már 50%-át választották újjá. 2024-ben leginkább a bolgár, német, ruszin és szlovák országos testületek tagjai maradtak ugyanazok, míg a legnagyobb mértékben az ORÖ képviselői cserélődtek ki. A fentieket alátámasztja, hogy még ha kisebb-nagyobb szervezeti átrendeződés, az elnyert mandátumok számában történő változás is következett be a görög, lengyel, roma, ruszin, szerb és ukrán országos testületek összetételében, az előző ciklushoz képest új elnöke csak a szerb, a roma és az ukrán önkormányzatnak lett. A legnagyobb közéleti figyelem az ORÖ megválasztását övezte, amelyen a Sztójka Attilához, a Fidesz-KDNP országgyűlési képviselőjéhez, egykori roma kapcsolatokért felelős kormánybiztoshoz köthető Cigány Közösségek Szövetsége szerzett többséget több mint 75 ezer szavazattal (35 mandátum), míg az országos szinten egyedüli riválisaként maradt Roma Polgárjogi Mozgalom B.A.Z. Megyei Szervezete valamivel több mint 26 ezer vokssal 12 mandátumra tett szert.

Az 1990-es évek közepén, települési szinten a kisebbségi önkormányzati képviselőknek még csak egyharmada volt nő, többséget egyedül a bolgárok és az ukránok körében képezték, 2024-ben ehhez képest a részesedésük már elérte az 57%-ot, ami azt jelentette, hogy az örmények, a romák és a szerbek kivételével már többségben vannak a többi nemzetiség helyi önkormányzataiban.

ÖSSZEGZÉS

A 2024 nyarán kilencedik alkalommal megrendezett nemzetiségi önkormányzati választásokon az előző választáshoz képest összességében több regisztrált választó választott meg valamivel kevesebb számú települési szintű önkormányzatot. A 2022-es népszámlálás adataival összevetve elmondható, hogy a nemzetiségi népesség enyhe többsége olyan településen él, ahol helyben alakulhatott az illető nemzetiség önkormányzata, de növekvő arányban vannak azok, akiknek a jogszabályi feltétel (népszámlálási küszöb) következtében

erre nem volt módjuk. A jelölő szervezetek és a jelöltek számának csökkenése jelzi a megosztott nemzetiségek kivételével az alternatíva hiányát, a képviselők nagyfokú társadalmi beágyazottságát, növekvő újráválasztását. Sok esetben ezek a körülmények összefügghetnek viszont a csekélyebb társadalmi presztízs következtében a nők arányának növekedésével és az utánpótlás hiányával is. Mindemellert az ORÖ szintjén komoly szervezeti átrendeződés zajlott le. A választói részvétel a nemzetiségek túlnyomó többsége körében meghaladta az országos átlagot, de aggodalomra ad okot az érvénytelen, pontosabban a nem érvényesként elkönyvelt voksok magas aránya.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A tanulmány a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal K143523. számú, „A kisebbségek parlamenti képviselet nemzetközi összehasonlításban: deskriptív vagy szubsztantív képviselet?” című, valamint a K134962. számú, „A nemzetiség és etnicitás jogi operacionalizálása” című projektek támogatásával készült.

JEGYZETEK

- 1 2020. évi LXVIII. törvény a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény módosításáról, 14. §.
- 2 2023. évi LVII. törvény a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény módosításáról, 4. §.
- 3 8/2024. NVB határozat.
- 4 Jegyzőkönyv az Országgyűlés Igazságügyi Bizottságának 2024. október 8-án, kedden, 10 óra 09 perckor az Országház Nagy Imre termében (főemelet 61.) megtartott üléséről. IUB-42/45-5/2024. Szolga József horvát nemzetiségi szószóló hozzászólása, 43. o.

IRODALOMJEGYZÉK

- Dobos Balázs: *A személyi elvű kisebbségi autonómiák Kelet-Közép-Európában*, Budapest, 2020.
- Eiler Ferenc: *Törekvések a kisebbségi önkormányzati választások reformjára 1998–2004*, in: Kovács Nóra – Osvát Anna – Szarka László (szerk.): *Tér és terep, Tanulmányok az etnicitás az identitás kérdésköréből II.*, Budapest, 2004, 209–226.
- Magicz András: *A kisebbségi önkormányzatok és a kisebbségi választójog*, in: Gyulavári Tamás – Kállai Ernő (szerk.): *A jövőenyektől az államalkotó tényezőkhöz, A nemzetiségi közösségek múltja és jelene Magyarországon*, Budapest, 2010, 205–228.
- Majtényi Balázs: *A nemzetállam új rubája: multikulturalizmus Magyarországon*, Budapest, 2007.
- Majtényi Balázs – Pap András László: *Végtelen történet, A kisebbségi hovatartozásról*, Fundamentum, 2006/2, 93–106.
- Móré Sándor: *Nemzetiségek a mai Magyarországon, Politikai képviseletük, érdekképviseletük és jogvédelmük*, Budapest, 2020.
- Pap András László: *Identitás és reprezentáció, Az etnikai hovatartozás meghatározásától a politikai képviseletig*, Budapest, 2007.

- Rátkai Árpád: *A kisebbségi önkormányzatok legitimációbánnya*, Regio, 2000/3, 112–132.
- Rátkai Árpád: *Kisebbségi önkormányzati választások 2002-ben*, Regio, 2003/4, 77–90.
- Szabó Orsolya: *Reform vagy módosítás?, A magyarországi kisebbségi törvény koncepcionális megújítása*, in: Kovács Nóra – Osvát Anna – Szarka László (szerk.): *Tér és terep, Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből III*, Budapest, 2004, 191–208.
- Szabó Palócz Orsolya: *A Magyarország területén élő nemzetiségek politikai képviselete a nemzeti önkormányzati választásokon és az országgyűlési választásokon való részvétel tükrében*, Metszetek, 2019/4, 25–39. <https://doi.org/10.18392/metsz/2019/4/3>
- Szabó Tamás: *A helyi nemzetiségi önkormányzatok a közös önkormányzati hivatalok és az önkéntes önkormányzati társulások szemszögéből*, Comitatus, 2024/1, 91–108. <https://doi.org/10.59809/Comitatus.2024.34-248.91>
- Zongor Gábor: *Nemzetiségi önkormányzatok Magyarországon a kezdetektől napjainkig*, in: Szabó Tamás – Szatmári Péter (szerk.): *Nemzetiségi önkormányzati és civil akadémia*, Budapest, 2023, 12–52.

Papp György: Fülbevalók

KOVALCSIK TAMÁS – BÓDI FERENC

Éles versenyek, helyi csatateretek: A 2024-es polgármester-választások legszorosabb eredményeinek társadalomföldrajzi háttere

*Narrow races, local battlefields:
The socio-geographical background of the closest
competitions of the 2024 mayoral elections*

SZERZŐK:

KOVALCSIK TAMÁS, tudományos munkatárs, HUN-REN, Társadalom-
tudományi Kutatóközpont, Politikatudományi Intézet,
kovalcsik.tamas@tk.hun-ren.hu, ORCID: 0000-0002-0306-0506

BÓDI FERENC, tudományos főmunkatárs, HUN-REN, Társadalomtudomá-
nyai Kutatóközpont, Politikatudományi Intézet,
bodi.ferenc@tk.hun-ren.hu, ORCID: 0000-0003-2362-3174

JEL kód: Z18

Kulcsszavak: önkormányzati választás • polgármester-választás • helyi politika
• diverzitás • szavazói magatartás

Absztrakt: A választási küzdelmekben jelentős különbségek lehetnek szorosságuk vagy kiélezettségük tekintetében. Ez pedig egy-egy önkormányzat, helyi társadalom politikai életének fontos indikátora lehet. Az ugyanis, hogy a különböző tisztségekre mennyien jelentkeznek és hogy a különböző jelöltek között mennyire kiélezett a verseny, mutatja a helyi hatalom megszerzéséért folytatott küzdelem előre meghatározottságának mértékét. A demokratikus működés egyik alapfeltétele a mindenkorai hatalom megkérdőjelezése és kihívása, a különböző vélemények plura-

lizmusa. Ha viszont a választások eredményei már előre tudhatók, ezen elvek sérülnek. Jelen tanulmányban kvantitatív módszerrel, a kompetíciós rátának egy továbbfejlesztett változatával, a voksok szóródásával, illetve az első és második helyezett közötti különbséggel vizsgáljuk a hazai településeken a fent felvetett probléma jelenlétét, a helyi hatalomért való küzdelem szorosságát vagy épp hiányát a 2024-es magyarországi polgármester-választások példáján.

AUTHORS:

TAMÁS KOVALCSIK, *Research Fellow, HUN-REN Institute for Political Science – Centre for Social Sciences, kovalcsik.tamas@tk.hun-ren.hu, ORCID: 0000-0002-0306-0506*

FERENC BÓDI, *Senior Research Fellow, HUN-REN Institute for Political Science – Centre for Social Sciences, bodi.ferenc@tk.hu, ORCID: 0000-0003-2362-3174*

JEL code: Z18

Keywords: *municipal elections • mayoral elections • local politics • diversity • voting behaviour*

Abstract: *There can be significant differences in the closeness or intensity of electoral battles. This can be an important indicator of the political life of the local government or local society. The number of candidates applying for one position and the intensity of the competition between the different candidates show the degree to which the struggle for local power is predetermined. One of the basic conditions for democratic functioning is the questioning and challenging of the prevailing power, and the pluralism of different opinions. However, if the results of the elections are already known in advance, these principles are violated. In this study, we examine the presence of the problem raised above in Hungarian settlements, the closeness or lack of the competition for local power, using the example of the 2024 Hungarian mayoral elections.*

BEVEZETÉS

A polgármester a magyar politikai élet sajátos világához tartozik, lényegében több mint háromezres csoportjuk egy különleges hivatásrendnek is tekinthető. Az országos politikától nem független, de ugyanakkor erősen helyi társadalomba ágyazott legitimációval bír. A polgármesterek, s a mögötte álló település neve gyakran sajátos kapcsolatba kerül egymással. A polgármester személye akár korszakokat is kijelölhet egy-egy város vagy község történetében. Az önkormányzatok működését, sikerességét, vagy épp kudarcait gyakran egy-egy polgármester nevéhez kötik (Bódi, 2020). Életpályájuk gyakorta a település életével egygyé válik, nem egyszer országos hírnévre tesznek szert, ezért megválasztásuk különös figyelmet érdemel (Bódi – Bóhm, 2000).

A települési polgármestereket Magyarországon 1994-től közvetlenül, egy fordulóban választják meg az önkormányzat területén élő választásra jogosult polgárok (Ágh, 1999). Az egy forduló választási szisztéma nem teszi lehetővé a második fordulóra való taktikai viszálylépéseket, s ezzel együtt 'szavazatátruházásokat' (Blais et al., 2007). Szavazat-különbségtől függetlenül hirdetnek eredményt, így az első helyezett kapja meg a polgármesteri széket. A választás érvényes és eredményes akár egy szavazat különbség mellett is, s nincs részvételi alsó küszöb.

A polgármester-választások eredményei ezáltal több szempontból is kulcsfontosságú információkkal szolgálhatnak a település életével, azon belül is a helyi közelet alakulásával kapcsolatban. Településmérettől valamelyest függően, de szinte minden esetben a választópolgárok közvetlen kapcsolatban a leginkább a helyi település-vezetőkkel, a polgármesterekkel állnak, így személyük sok esetben a legfontosabb közpolitikai kérdés a helyi közösségek életében. A hivatalért folytatott verseny szorossága, kiélezettségé, vagy éppen a verseny hiánya ezáltal önmagán túlmutató információval is szolgál (Araújo et al., 2010). Utóbbi esetben vagy egy régen regnáló vezető autoritását és képességeit nem vonja a helyi társadalom kétségbe, vagy érdemi kihívó és ambíció hiányában az éles verseny is elmarad a felek között, vagy akár szélsőséges esetben nem is kerül a szavazólapra egynél több jelölt. Ellenkező esetben, ha a voksok jelentős szóródást mutatnak a különböző jelöltek között vagy nem hirdethető a választás napja előtt egyértelmű esélyes, akkor a település közéletében a demokratikus verseny és az ebből fakadó közéleti viták erősebbek lehetnek.

Fontos hangsúlyozni, hogy a tanulmány témájában és címében is lévő csatátér kifejezést nem a nemzetközi választásföldrajzi szakirodalomban gyakran használt „battleground” fogalmával (Cebula et al., 2013; Panagopoulos, 2009) azonosítjuk. Az Egyesült Államokban és a különböző egyéb országokban olyan területeket illetnek ilyen kifejezéssel, amelyek ugyan a helyi választás választópolgárainak ugyan csak egy részét tartalmazza, a választási végkimenetelére mégis ezeken a helyeken dőlnek el. Ezzel szemben mi az adott többségi választások közül választjuk ki azokat, amelyeknél a jelöltek között kevés szavazat döntött.

Az alábbi tanulmány fentiekben felvetett folyamat számszerűsítéséhez kíván egy új-szerű kvantitatív módszertannal hozzájárulni, azáltal, hogy elemzi a legutóbbi, 2024-es önkormányzati polgármester-választás eredményeit. Kutatási kérdéseinkben arra vagyunk kíváncsiak, hogy meghatározható-e valamilyen gazdasági-társadalmi térbeli mintázat a polgármesterek versenyének szorosságában és ezt milyen különböző kvantitatív módszertannal lehet mérni? A tanulmány az ide vonatkozó szakirodalom feldolgozásával kezdődik, majd a kvantitatív módszertan leírása után az eredmények bemutatása következik, végezetül pedig összegezzük a megfogalmazott eredményeinket és választ adunk a feltett kutatási kérdésekre.

IRODALMI ÁTTEKINTÉS – KUTATÁSI ELŐZMÉNYEK

A különböző választások eredményeinek területiségével kapcsolatban számos kvantitatív vizsgálat látott már napvilágot. Legtöbbször a parlamenti választások términtázatait dolgozták fel akár az 1990-es évek esetében (Kovács, 1991, 2000), akár a 2000-es években (Bódi – Bódi, 2011) és a 2010-es években is (Vida – Kovács, 2017; Vida – Kovalcsik, 2018).

Önkormányzati választások adatait jóval kevesebb földrajzi fókuszú mű dolgozta fel, de például Hegedűs, (2007) a Szegeden belüli választási részvételi különbségeket kutató művében bevonta az önkormányzati választásokat is. A helyhatósági választásokat viszont különböző szempontok alapján számos szerkesztett kötet feldolgozta (Bóhm, 2006; Feitl – Ignácz, 2010).

Mindezek mellett az önkormányzati választáskutatásokat összefoglaló művek közül – amely az 1990-es éveket foglalják össze – a versenyhajlam mérésére az első kísérlet 1998. és 2002. évi önkormányzati választásokat feldolgozó kötetben történt (Bóhm, 2006). A választási adatok feldolgozása a részvételre, a jelölő szervezetekre, a polgármesterekre, a megyei listás eredményekre, Budapestre és a megyei jogú városokra szorítkozott elsődlegesen, s ebben a táblatárban jelent meg első ízben a kompetíciós ráta, amely a helyi versenyhajlamot hivatott tükrözni településméret és településnagyság-kategóriák szerint.¹ A választás élességét ebben a munkában (Bódi et al., 2006) egy 'nyers versenyutatóval' igyekeztek mérni, amely a megszerezhető képviselői helyek számát vetette össze a választáson indulók számával. A polgármester-választás mellett a helyi települési képviselő-választások versenyhajlamát is ezzel az egyszerű arányszámmal fejezték ki (ezt nevezték kompetíciós rátának). Az említett választási kötetben további két tanulmány tért ki a választási verseny élességére a vidéki önkormányzatok és városi önkormányzatok politikai élet világára vonatkozóan (Bódi, 2006a, 2006b).

A két évtizeddel ezelőtti adatok alapján a településméret, valamint a jogállás és a versenyhajlam között összefüggést találtak, mind a helyi képviselő-testület, mind a polgármester-választás kapcsán, mind az 1998-as, mind a 2002-es adatok alapján. A választási évek között az eltérés nem volt lényeges, s mind a két választási évben az országos versenyhajlam (kompetíciós ráta) a megyei jogú városokban volt a legmagasabb, s az alacsony lélekszámú falvakban volt a legkisebb (Bódi et al., 2006). A helyi képviselő-választás versenyhajlam nyers indexe mindkét évben – értelemszerűen – magasabb, mint a polgármester-választás versenyrátája, mivel helyi képviselőjelölteknek minden bizonnyal könnyebb lehetett elindulni, mint polgármesternek. A 'vízválasztó' a versenyhajlam arányszámok nagyságát illetően a tízezer főnél kisebb, illetve nagyobb önkormányzatok között volt található, mivel a kisebb településeken a polgármester-választásokat figyelembe véve a mutató 2,5 körül volt az 1998. és a 2002. évben, ugyanakkor a nagyobb lélekszámú településen ez az arányszám 3,6–3,9 volt. A tízezernél nagyobb településekre jellemző nagyobb versenyhajlamot a pártok jelenlétét erősebben preferáló választási rendszerrel magyarázták; mivel ezen településeken a képviselői helyek kiosztása a választókerületi rendszer mellett jelölőszervezeti (párt) listákról is történt, amelyet csak jelölőszervezetek állíthattak, s ez a tény hatással lehetett a polgármesterjelöltek számára is a szóban forgó választási években (Bódi, 2006b:330–335.).

Későbbi kutatások rámutattak egy sajátos vidéki jelenségre, amely egy speciális vidéki térben alakult ki az 1990-es években. A vidéki önkormányzatok ideáltipikus térénuma az ezer fő alatti népességű falvak halmaza, amelyhez a magyar helyi települési önkormányzatok több mint fele tartozik. Ugyanakkor csak az ország népességének alig tizede él e kis- és aprófalvas településeken. Ebben a településkategóriában – minden választási évben – az országos átlagnál alacsonyabb a versenyhajlam (nyers kompetíciós ráta). Ugyanebben a társadalomföldrajzi környezetben a polgármester-választás sok esetben teljesen verseny nélküli, mivel csak egy jelölt indult el az önkormányzati választáson (Bódi, 2020:206–207.). Ezt

az településnagyság-kategóriát nevezték el 'egy dimenziós politikai tereknek', ahol csekély a politikai szereplők száma, s azok, akik, ha voltak is, nem osztották meg erőteljesen a helyi társadalom politikai életét.

MÓDSZERTAN

A tanulmány kvantitatív elemzés alapján mutatja ki a 2024-es önkormányzati polgármester-választás legszorosabb versenyeit és ezek feltételezhető háttérmagyarázóit. A kutatás első felében kizárólag a választási eredmények alapján képeztünk csoportokat aszerint, hogy az adott településen mennyire volt szoros küzdelem a településvezetői címért, majd ezt a csoportosítást vetjük alá egy, a gazdasági-társadalmi indikátorok egy részét bevonó vizsgálatba. Ezzel a verseny szorosságának egyes strukturális magyarázóit kívánjuk kimutatni.

Először azonban a kutatási előzmények részben bemutatott kompetíciós rátát számoltuk ki a 2024-es polgármester-választás eredményeire, illetve településméret és jogállás szerinti kategóriákba rendeztük. Ezek alapján pedig a korábban megfigyelt trendek rajzolódtak ki (1. táblázat). A legtöbb polgármesterjelölt az elnyerhető posztok számához képest a megyei jogú városokban indult, a nyers versenyráta ebben az önkormányzat kategóriában 4,8 – az országos átlag kétszerese (2,4). A településméret szerint a kisebb népességű településeken a 'nyers versenyráta' folyamatosan csökkent. Ezek az arányok és kategóriák közötti eloszlások lényegében minden választási évben ismétlődtek 1994 és 2010 között, amely eredményekről korábbi publikációkban számot is adtak (Bódi, 2020).

1. táblázat: Nyers versenyráta polgármester-választáson, 2024-ben
Table 1: Raw competition rate in mayoral election in 2024

	Nyers versenyráta	Összesen (db)
Budapest kerületek	4,65	23
MJV	4,84	25
20.000–	3,73	33
10.000–20.000	3,11	81
5.000–10.000	2,62	130
3.000–5.000	2,48	189
1.000–3.000	2,50	861
500–1.000	2,43	683
0–500	2,12	1152
Magyarország	2,41	3177

Forrás: saját szerkesztés Nemzeti Választási Iroda honlapja alapján.
Source: own editing based on National Election Office website.

Mivel a korábbi 'nyers versenyráta' (kompetíciós ráta) egy adott településnagyság-kategóriába tartozó önkormányzatokban induló jelölt és mandátumot szerzett személyek arányát tükrözte csupán, így ebből nem derült ki a verseny szorossága és intenzitása. A választási adatokból kinyert eredmények igen homogénnek tűnnek egy-egy település méret és jogállás kategóriát tekintetbe véve. Jelen vizsgálatunk számára ezért olyan indikátorokat kerestünk és teszteltünk, amelyek segítségével árnyalhattuk a korábbi kutatások eredményeit.

A polgármester-választás eredményeit települési szinten dolgoztuk fel, mégpedig két származtatott indikátor összeolvasztásával. Az első indikátor az első és második helyezett polgármesterjelölt közötti fajlagos szavazatkülönbség:

$$EMK_i = \frac{E_i - M_i}{Erv_i}$$

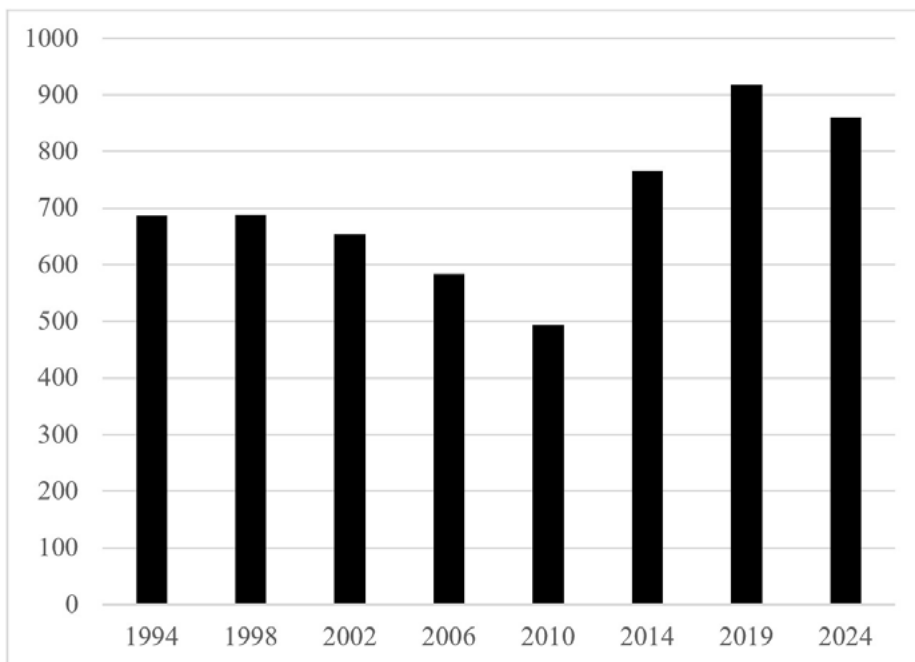
Ahol E_i az i -edik településen az első helyezett polgármesterjelöltre leadott szavazatok számát, M_i a második helyezett polgármesterjelöltre leadott voksok számát, Erv_i pedig az érvényes szavazólapok számát jelöli. Ezzel az indikátorral kimutatható az adott településen a hivatalba lépő polgármester és a legnagyobb kihívója közti különbség, viszont semmit nem árul el arról, hogy a tisztségért mennyien indultak és a többiek között hogyan oszlott meg a szavazat. Ezt hivatott kimutatni a legtöbbször a biológiában használatos diverzitás index, melyet viszont egyre többet alkalmaznak a társadalomföldrajzi munkákban is (Kovács – Szabó, 2017). A diverzitást mérő Simpson-index (D) annak a valószínűségét méri, hogy az adott településről véletlenszerűen kiválasztott két szavazó mekkora valószínűséggel adta le a voksát különböző jelöltekre.

$$D_i = 1 - \left(\frac{\sum_0^j n_{ij} * (n_{ij} - 1)}{Erv_i * (Erv_i - 1)} \right)$$

Ahol n_{ij} az i -edik település j -edik polgármesterjelöltjére leadott voksok számát, Erv_i pedig az érvényes szavazólapok számát jelöli. Minél magasabb értéket kapunk a voksok diverzitására, annál nagyobb volt a szavazók egyes jelöltek közötti szétszavazása, míg alacsony értéknél a voksok rendkívüli mértékben egy irányba mozogtak.

A két indikátor összeolvasztása előtt szükség van egy fontos és a származtatott mutatóink értékét rendkívüli módon befolyásoló települési csoport elkülönítésére. Az egy polgármesterjelöltés választásokon ugyanis a verseny szorosságának számszerűsítése értelmetlen vállalkozás lenne, hiszen nincs második helyezett jelölt, és a voksok diverzitása is nulla. Ezen települések száma 1994 és 2010 között folyamatosan csökkent, majd a Fidesz 2010-es kormányváltását követően újra megugrott, eljutva 2019-ben odáig, hogy körülbelül minden harmadik településen csupán egy polgármesterjelölt indult el. Ez a szám némileg mérséklődött 2024-re, viszont még így is a második legmagasabb a választások sorában (1. ábra). Így ezt a csoportot mindenképpen érdemes figyelembe venni és kizárni az elemzett települések sorából.

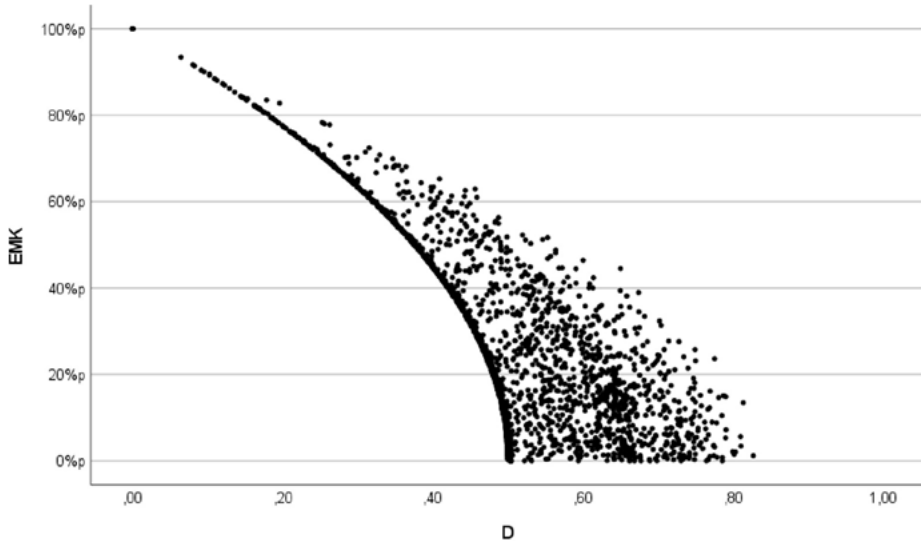
1. ábra: Egy polgármesterjelölt mellett tartott választások száma (1994–2024)
Figure 1: Number of municipal elections held with one mayoral candidate (1994–2024)

Forrás: saját szerkesztés Nemzeti Választási Iroda honlapja alapján.
Source: own editing based on National Election Office website.

Az adott településre vonatkozó EMK és D indexek természetüknél fogva valamennyire együtt mozognak, hiszen minél szorosabb egy polgármesteri verseny, a voksok annál inkább szóródnak. Viszont abból fakadóan, hogy a verseny szorosságának árnyalatnyival más dimenzióját méri, némi eltérés mégis van közöttük. Ezt bizonyítja az a tény, hogy a kettő közötti Pearson korreláció $-0,952^{**}$, viszont, ha csak azon településeket vesszük figyelembe, ahol egyáltalán a verseny papíron is elképzelhető lehetett – tehát ahol egynél több polgármesterjelölt volt – akkor $-0,791^{**}$. Ez utóbbi összefüggést ábrázolja a 2. ábra, ahol a bal oldali görbültre a két polgármesterjelöltes települések illeszkednek rá, míg az ettől jobbra találhatóknál a szavazatok több irányba is szóródtak.

2. ábra: Az EMK és a D indikátorok összefüggése a több polgármesterjelöltes településeknél 2024-ben
Figure 2: The relationship between EMK and D indicators in the cases of multicandidate mayoral elections in 2024

Forrás: saját szerkesztés Nemzeti Választási Iroda honlapja alapján.
Source: own editing based on National Election Office website.

A két mutató erős összefüggéséből fakadóan összeolvasztásuk indokolt annak érdekében, hogy csupán egy dimenziót legyen szükséges összehasonlítani a gazdasági-társadalmi indikátorokkal. Ehhez főkomponens analízist használtunk, mely egy olyan adatsort hoz létre, melynek átlag 0, szórása pedig 1, illetve a lehető legjobban tartalmazza a bemereti paraméterek varianciáját. Az így létrehozott főkomponens pedig megfelelő mértékben fogja tartalmazni a szoros versenyek különböző dimenzióit, ezáltal többváltozós lineáris regressziós modell segítségével a következő gazdasági-társadalmi indikátorok a verseny szorosságára gyakorolt hatása számszerűsíthetővé válik:

- egy adófizetőre eső jövedelem;
- egy lakosra jutó helyi adóból származó helyi önkormányzati bevétel;
- foglalkoztatottság;
- öregedési index;
- településnagyság-kategória.

Fontos azonban hangsúlyozni, hogy ez a módszer kizárólag a lineáris kapcsolatokat képes kimutatni és metrizálni, ráadásul nem veszi figyelembe a földrajzi térből származó közelségi hatásokat. Ezáltal elemzésünk ezen korlátok figyelembevételével értelmezhető. Az esetlegesen meglévő nem lineáris kapcsolatok feltárása és a földrajzi tér hatása egy következő elemzés tartalma lehet.

EREDMÉNYEK

A polgármester-választás eredményének szorosságát tehát egy a módszertanban leírt és általunk kialakított főkomponens (PC) segítségével mérjük, mely tartalmazza mind az első és második helyezett közötti fajlagos különbséget (EMK), mind a voksok diverzitását (D). A főkomponens értékei alapján csoportokat hoztunk létre (1. táblázat), mely alapján elmondható, hogy a legszorosabb versennyel jellemezhető településekből 314 darab van, melyekben átlagosan 6,7 százalékpont volt az első és a második helyezett közötti különbség, ráadásul közel 70 százalékos volt annak a valószínűsége, hogy az ezekből a településekből véletlenszerűen kiválasztott két választó különböző jelöltekre adta le a voksát. A 0,5 feletti főkomponens értékek még meglehetősen szoros versenyt mutatnak 10 százalékpont körüli értékükkel. A 0,5 alatti PC értékkel rendelkező településeken viszont kevésbé voltak szoros versenyek.

2. táblázat: Az EMK és a D indikátorok értékei a kialakított főkomponens függvényében 2024-ben
Table 2: Values of the EMK and D indicators based on the developed principal component in 2024

Kategória	EMK	D	Települések száma
1<PC	6,7%p	69,3%	314
0,5<PC≤1	11,3%p	57,7%	512
0<PC≤0,5	20,1%p	52,0%	545
0<PC≤-0,5	32,7%p	48,1%	328
-1<PC≤-0,5	44,3%p	42,9%	237
PC≤-1	64,3%p	30,3%	385
Magyarország	27,9%p	50,5%	2321
Egy polgármester-jelölt	---	0,0%	856

*Forrás: saját szerkesztés Nemzeti Választási Iroda honlapja alapján.
Source: own editing based on National Election Office website.*

A polgármester-választás szorosságának földrajzi vetületét tekintve (3. táblázat) kijelenthető, hogy a kiélezett eredmények nem kizárólag a hierarchia csúcán lévő településekre jellemzőek, habár a legnagyobb arányban mégis ott vannak jelen. A 10 ezer fő feletti települések esetében a 0,5 feletti főkomponens érték felülreprezentált, amely azt jelenti, hogy a nagyobb települések felében nagyon szoros verseny volt tapasztalható. Mindemellert az ezer fő alatti települések negyedében/ötödében jellemző volt a kiélezettebb eredmény, ez pedig az országos átlagnak felel meg.

Az egy polgármesterjelölttel rendelkező települések viszont csak a 20 ezer fő alatti kategóriából kerülnek ki, ráadásul minél kisebb a település, annál nagyobb a valószínűsége, hogy a jelöltnek nincs kihívója. Mindazonáltal hat 10 ezer fő feletti város is volt, amelyben

csak egy jelölt indult a tisztségért: Százhalombatta, Dabas, Mezőkövesd, Abony, Kiskőrös és Tiszafüred.

3. táblázat: A polgármester-választás eredményének szorossága és a településnagyság-kategóriák összefüggése 2024-ben

Table 3: Relationship between the closeness of the mayoral election results and the settlement hierarchy in 2024

	1<PC	0,5<PC≤1	0<PC≤0,5	0<PC≤-0,5	-1<PC≤-0,5	PC≤-1	Egy polgármester-jelölt	Össz.
Budapest kerületek	22%	48%	13%	4%	9%	4%	0%	23
MJV	28%	36%	8%	16%	4%	8%	0%	25
20.000–	24%	24%	24%	9%	9%	9%	0%	33
10.000–20.000	21%	27%	20%	14%	5%	6%	7%	81
5.000–10.000	9%	28%	22%	7%	8%	9%	17%	130
3.000–5.000	11%	13%	22%	10%	7%	14%	23%	189
1.000–3.000	10%	18%	16%	12%	8%	12%	25%	861
500–1.000	12%	16%	17%	10%	8%	11%	28%	683
0–500	7%	12%	16%	10%	7%	14%	33%	1152
Magyarország	10%	16%	17%	10%	7%	12%	27%	3177

Forrás: saját szerkesztés Nemzeti Választási Iroda honlapja alapján.

Source: own editing based on National Election Office website.

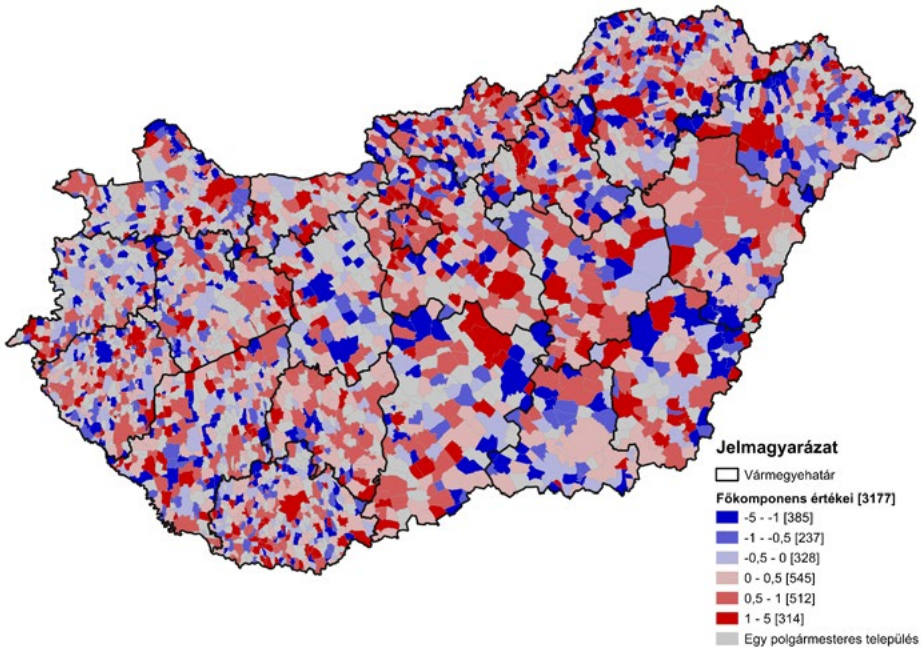
Az ország valamennyi helyi önkormányzatát figyelembe véve éles verseny jellemezte a polgármester-választást a települések negyedében (26%). A 'vízválasztó' a tízezer főnél alult ki. Mivel ennél népesebb településeken az 1<PC és 0,5<PC≤1 értékhez tartozó önkormányzatok Budapesten belül a kerületi önkormányzatok 70%-a, a megyei jogú városok esetében az önkormányzatok 64%-a, a húszezernél népesebb, de a fenti státusszal nem rendelkező városok 48%-a, a húsz- és tízezer fő közötti népességgel rendelkező önkormányzatok szintén 48%-a tartozik. A tízezer fő alatti lélekszámú önkormányzatokban az éles versenyhez köthető polgármester-választások aránya monotoncsökkenést mutat: ötezer-tízezer fő: 36%; háromezer-ötezer: 24%; ezer-háromezer: 28%; ötszáz-egyezer: 28%; ötszáz lélek alatti településen 19%.

A polgármesterjelöltek éles versenyének térbeli elhelyezkedése tipikus regionális mintázatot nem eredményezett (3. ábra), amelyből arra lehet következtetni, a versenyek kialakulását földrajzi teret képző tényezők nem motiválták. Azt állíthatjuk, hogy az erős összecsapások a nagyvárosokban, s azok agglomerációjában nagyobb valószínűséggel fordulhatnak

elő, azonban az okokat inkább az időben zajló történesekben kell keresni, mint a térben megragadható tényezőkben. A településeknek 2024-re kialakult egyedi történetük, amelyek az idővonalban eltérő ritmusban formálódnak s egyedi politikai ciklusokat jelenítenek meg, amelyet helyi politikai viszonyok kereteznek. Az idősíki vizsgálatát helyi esettanulmányokkal érhetjük el, amelyre jelen kutatásunk még nem vállalkozhatott.

3. ábra: Az EMK és D indikátorokból képzett főkomponens területisége Magyarország településein 2024-ben

Figure.: The spatiality of the principal component based on EMK and D indicators in the Hungarian settlements in 2024

Forrás: saját szerkesztés Nemzeti Választási Iroda honlapja alapján.
Source: own editing based on National Election Office website.

A többváltozós lineáris regressziós modell alapján a bemeneti öt független változóból szignifikáns befolyása csak kettőnek volt, a településnagyság-kategóriáknak és az egy lakosra jutó helyi adóból származó helyi önkormányzati bevételnek és ezeknek sem jelentősen. A parciális korreláció értéke egyik esetben sem haladta meg a 0,1-et. Ez alapján pedig kijelenthető, hogy a polgármester-választás szorosságát érdemben nem befolyásolta a gazdasági-társadalmi térszerkezet.

ÖSSZEGZÉS

A tanulmányban lévő vizsgálat kiterjesztette az önkormányzati polgármester-választások eredményének szorosságát eddig mérő kompetíciós rátát és a biológiában eddig is sokat használt diverzitási indexet használta a voksok szóródásának számszerűsítéséhez. Ezt pedig még kiegészítettük az első és második helyezett közötti fajlagos szavazatkülönbséggel, mely két adatsorból főkomponens analízis segítségével létrehoztunk egy olyan változót, amely a verseny szorosságának mindhárom aspektusát tömöríti: egyrészt magában foglalja a jelöltek számát, hiszen a magasabb szintű diverzitás a több jelölt meglétét feltételezi, másrészt magában a diverzitási indexben már a szavazók sokszínűsége is számszerűsítve van, harmadrészt pedig a konkrét végkimenetel (a polgármester személyét) eldöntő eredmény szorosságát az első és második helyezett közötti különbség egyértelműen kimutatja.

Az ezt a három dimenziót tartalmazó főkomponens területiségét vizsgálva megállapíthatóak azok a korábban is megfigyelt folyamatok, miszerint a településhierarchia magasabb szintjein a verseny is jelentősebb, hiszen az önkormányzat által kiosztható források is jelentősebbek. Ez utóbbi kijelentést pedig némileg alátámasztja az az összefüggés, mely szerint csak a településméret és az egy főre eső önkormányzati bevételek befolyásolják érdemben a főkomponens értékeit. A többi gazdasági-társadalmi mutatóval viszont összefüggést nem mutattunk ki. Ezáltal kijelenthető, hogy a verseny szorossága sokkal inkább a helyi kontextustól, semmint strukturális viszonyoktól függ.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A tanulmány az NKFIH által támogatott PD146375 azonosító számú, „Közép-Európa választási földrajza” című projekt keretében készült.

JEGYZETEK

- 1 *A helyi hatalom és Önkormányzati választások Magyarországon 1990–2002*, II. rész, Tények, Adatok a Települési Önkormányzatokról, megtalálható a HUN REN TK PTI honlapján: <https://politikatudomany.tk.hu/onkorm-es-helyi-pol>

IRODALOMJEGYZÉK

- Ágh Attila: *Önkormányzatiság a magyar demokratizálásban: helyi önkormányzatok és alkalmazkodás az EU-hoz*, Politikatudományi Szemle, 1999/2, 65–94.
- Araújo, Nuno A.M. – Andrade, José S. Jr. – Herrmann, Hans J.: *Tactical Voting in Plurality Elections*, PLoS ONE, 2010/9, e12446. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0012446>
- Blais, André – Laslier, Jean-François – Laurent, Annie – Sauger, Nicolas – Van der Straeten, Karine: *One-round vs Two-round Elections: An Experimental Study*, French Politics, 2007/5, 278–286. <https://doi.org/10.1057/palgrave.fp.8200125>

- Bódi Ferenc: *A helyi önkormányzatok születése Magyarországon*, Lakitelek, 2020.
- Bódi Ferenc: *Önkormányzati választások a városokban 1998–2002*, in: Bóhm Antal (szerk.): *A helyi hatalom és az önkormányzati választások Magyarországon 1990–2002*, Budapest, 2006a, 307–319.
- Bódi Ferenc: *A falusi önkormányzatok újrakeletkezése és demokráciadeficitje*, in: Bóhm Antal (szerk.): *A helyi hatalom és az önkormányzati választások Magyarországon 1990–2002*, Budapest, 2006b, 320–337.
- Bódi Ferenc – Bódi Mátyás: *Hol vannak a választók?*, Politikatudományi Szemle, 2011/1, 51–74.
- Bódi Ferenc – Bóhm Antal: *Sikeresebb helyi társadalmak Magyarországon*, Budapest, 2000, 180.
- Bódi Ferenc – Fekete Attila – Mokos Béla: *Tények, Adatok a települési önkormányzatokról*, in: Bóhm Antal (szerk.): *A helyi hatalom és az önkormányzati választások Magyarországon 1990–2002*, Budapest, 2006, 341–419.
- Bóhm Antal: *A helyi hatalom és az önkormányzati választások Magyarországon 1990–2002*, Budapest, 2006, 421.
- Cebula, Richard J. – Duquette, Christopher M. – Mixon, Franklin G. Jr.: *Battleground states and voter participation in US presidential elections: an empirical test*, Applied Economics, 2013/45, 3795–3799. <https://doi.org/10.1080/00036846.2012.727981>
- Hegedűs Gábor: *A választási aktivitás és az életminőség területi különbségeinek összefüggése Szegeden*, Földrajzi Értesítő, 2007/1–2, 113–123.
- Kovács Zoltán: *Az 1990. évi parlamenti választások politikai földrajzi tapasztalatai*, Földrajzi Értesítő, 1991/1–2, 55–80.
- Kovács Zoltán: *Vokszok a térben, A magyar parlamenti választások földrajzi jellemzői*, in: Bóhm Antal – Gázsó Ferenc – Stumpf István – Szoboszlai György (szerk.): *Parlamenti választások, 1998: Politikai szociológiai körkép*, Budapest, 2000, 100–115.
- Feitl István – Ignác Károly: *Önkormányzati választások Budapesten 1867–2010*, Napvilág Kiadó, Budapest, 2010, 332.
- Kovács Zoltán – Szabó Balázs: *A városi diverzitás jellemzői Budapesten a rendszerváltozás után*, REGIO, 2017/4, 57–79. <https://doi.org/10.17355/rkkpt.v25i4.187>
- Panagopoulos, Costas: *Campaign Dynamics in Battleground and Nonbattleground States*, Public Opinion Quarterly, 2009/1, 119–129.
- Vida György – Kovács Zoltán: *Magyarország átalakuló választási földrajza a 2010-es és a 2014-es parlamenti választások tükrében*, Földrajzi Közlemények, 2017/2, 125–138.
- Vida György – Kovalcsik Tamás: *Magyarország választási földrajzi sajátosságai a 2014-es és a 2018-as parlamenti választások tükrében*, Modern Geográfia, 2018/4, 15–30.

INTERNETES FORRÁSOK

- *Nemzeti Választási Iroda honlapja*. Elérhető: https://www.valasztas.hu/1990-2024_eredmenyek

Papp György: Kendőben

ÁLDOZÓ TAMÁS

Tanulj, ne légy olyan, mint én, aztán sikeres leszel!

Learn, don't be like me, then you will be successful!

•
SZERZŐ:

ÁLDOZÓ TAMÁS, Veszprém Vármegyei Közgyűlés alelnöke

AUTHOR:

TAMÁS ÁLDOZÓ, Vice-President of the Veszprém County Assembly

ELŐZMÉNYEK

Minden politikai jelenségnek megvan a maga életciklusa, még a polgármesterségnek is. Van eleje és van vége; sőt amennyiben figyelemmel vagyunk az előzményeire, úgy számolhatunk azzal is, hogy az utóélete még előttem áll.

2024. június 9-én a város közönsége más választott városvezetőnek, meggyőző volt az a különbség, amivel a második helyre szorultam. A választási eredmény nem szakítható ki a maga kontextusából: ugyanúgy előidézője a megelőző évek szakmai tevékenysége, mint a gondosan megtervezett, a közösségi média platformjain bonyolított karaktergyilkosság. Egy sikertelen választás tanulságainak megvonása több megközelítést is kínál: a magyarázkodásét, a mentegetőzését, a sértődöttségét, de talán az objektivitásra törekvését is. Megpróbálom az utóbbi nézőpontot, összefoglalom azt, hogy mit és miért csináltam, aztán aki okulni kíván belőle, az tudni fogja, mit érdemes belőle elkerülni.

1994-ben 27 éves koromban választottak először önkormányzati képviselővé, én voltam a legfiatalabb, egyéni választókerületből bekerült testületi tag; ahogy az azóta ismertté vált folyamatokat látom, ezt a pozíciómat egy ideig nem fenyegeti semmi. Egészen 2014-ig nyertem a körzetemben (egy lakótelepen), aztán 2019-ben már nem indultam képviselői mandátumért.

1998-tól 2011 márciusáig alpolgármester voltam. Nálunk egy alpolgármester volt, a polgármester pedig egyben parlamenti képviselőként is dolgozott, sokat voltam egyedül. Azok voltak a felkészülés éveim, a 2020-as évekből visszanezve a boldog békeidők.

Hamar eljutottam oda, hogy kimondjam: jó polgármester akarok lenni. Nemcsak az alpolgármesteri éveimet számítom a felkészülés részének, de az önkormányzati szövetségi tiszteimből, a strasbourgi delegációs tagságomból, a más pártállású városvezetőkkel fenn-tartott őszinte kapcsolatokból összegyűjtött tudást is, meg még azt, amit a közelmúltban szerzett közgazdász diplomám mellé az egyetemről gyűjtöttem.

AZ ÖRÖKSÉG

Nagyon kevés olyan település van, ami képes a saját lábán megállni: az előrelépés igénye kiszolgáltatottá tesz. A legutóbbi időkben a város működési kiadásai mögötti fedezet minden 50. forintja származott a város polgárainak befizetéseiből. Másképp számolva: száz forintból kettő forint. Fejlesztési forrás leginkább kívülről jött: kezdetben cél- és címzett támogatások, regionális és megyei területfejlesztési tanácsi pénzek, rendkívüli kormánytámogatások, majd az uniós pályázatok. Közben elkopott az önkormányzati vagyон nagyobbik része, még szerencse, hogy vagyonból vagyon lett és nem a működésben égettük el a családi ezüst értékesítéséből befolyt forintokat. Nagyon mélyről indultunk, a város megyén belüli mostoha helyzete közismert volt, a tanácsrendszer forráselosztási gyakorlata partvonalra helyezett minket. A rendszerváltás a fejlődés ígérését is hozta, sőt a 2000-es évek közepéig – úgy tűnt – töretlen lendülettel haladunk. Különösen az első Orbán-kormány lendített rajtunk nagyot: sportszarnok épült, volt egy nagy kórházfejlesztés, folytatódott a csatornázás, megkezdődött az elkerülő út és a termálfürdő kialakítása is. 2010 előtt ki-ulladt az ország, vele a mi pozíciónk is megváltozott. Közlekedtek az első uniós pályázatok, a várható önrésze a város 2 milliárd forint értékű kötvényt bocsátásá ki. A pályázataink sikeresek voltak: a KDOP, a TIOP, a TÁMOP kiírásain sok forráshoz jutottunk. Készülhettünk egyebek mellett iskolarekonstrukcióra, szakképzési fejlesztésekre, belvárosi rehabilitációra és kastélyfelújításra is.

2011 márciusában lettem polgármester. A forint árfolyam elszállt, a kötvényünkkel övig álltunk a devizaválságban; közlekedtek az első, nagy önrészt igénylő projektek, viszont a 2 milliárd forint addigra elfogyott. A kötvényből származó bevétel – bár nem arra szántuk – volt a fedezete a 2008–2010-es fejlesztéseknek.

Vannak olyan döntések, amiknek évtizedekre szóló hatásuk van. Ha a hatásuk visszatekintően konfliktusokat okoz, ha következményként kezelhetetlen frusztrációhoz vezet, akkor a döntés rossz volt. Cipelünk magunkkal ilyen: az önkormányzat a bérlakás-privatizáció idején tilalmi listára helyezte a belvárosi, műemléki környezetben található lakásokat, azokat a bérlők nem vásárolhatták meg. A döntés arra az aggodalomra épült, hogy a tulajdonossá váló bérlők majd nem lesznek képesek felújítani az ingatlanokat, így azok lepusztulnak a város közepén. Nem adtunk esélyt, viszont az önkormányzati tulajdonban maradt ingatlanokra a város sem tudott költeni: azok ma jóformán üresen állják körbe a főteret. Azt a főteret, aminek a megújulásban kialakult új formáját a pápaiak többsége amúgy sem tudja megbocsátani nekem; még akkor sem, ha a kétségkívül brutalista stí-

lusúra sikeredett beavatkozás műszaki tartalma 2010 előtt véglegesedett, maga a projekt pedig 2010-ben indult meg. A brutalista főtér a környező üres házakkal csak erősítette azt az Európa-szerte tapasztalt jelenséget, ami a belvárosok funkcióvesztéssel együtt járó elnéptelenedését eredményezte.

A következetlen és konfliktuskerülő gyakorlat miatt a '90-es évek közepétől magáneros telekalakításoknak köszönhetően tucatnyi utca épült meg a város nyugati részén hiányos közművekkel. Esetenként nincs közvilágítás, a csapadékvíz-elvezetés megoldatlan, nem készültek szilárd burkolatú utak. A fejlesztésre egyébként kötelezett tulajdonosok az önkormányzattól várták/várják a munkák elvégzését; az egyértelmű kötelezettségből a hosszú évek alatt az önkormányzattal szembeni elvárás alakult ki.

A városi intézményhálózat egyes elemeinek szervezeti kultúrája '90 előtt kialakult elemekkel volt terhelt, működésükről képtelenek voltak vezetői döntéseket előkészítő, megalapozó pontos információkat szolgáltatni. (Különösen igaz ez a Városgondnokságra és a GAESZ-re. Utóbbi keretein belül üzemeltek például az óvodai és az iskolai konyhák.)

2011–2014

Első polgármesteri ciklusom leginkább a válságmenedzselésről szólt: értem ezalatt a 2008–2009. évi globális gazdasági válság helyi önkormányzatra gyakorolt hatásainak (devizában nyilvántartott adósságunk megugrása, munkanélküliség növekedése) kezelését, majd a részvállalásunkat a Pápai Hús aktuális csődjének menedzselésében. (A menedzsment és a beszállítók tulajdonában lévő kft. ellehetetlenülését a kormányzat a városon keresztül juttatott tőkepótlással kívánta megelőzni: az önkormányzat a beavatkozás következtében a társaság egyszemélyes tulajdonosa lett. A tulajdonosi pozíció egyben azt is jelentette, hogy mind a munkavállalók, mind a ki nem fizetett beszállítók rajtunk kérték számon az előző menedzsment tevékenységéből hátramaradt követeléseiket.)

A Pápai Húsnak ezekből az évekből két, egymással párhuzamos története van. Az egyik arról szól, hogy a kormányzattól a városon keresztül különböző közéleti szereplőkig, vállalkozókig mindenki a gyár megmentésén dolgozik, a másik, a valóságos pedig arról, hogy fontos háttérszereplők akár strómanokon keresztül – a nyilvánosságának bemutatott képmutató gesztusok árnyékában – hogyan segítik egymást a vagyon kimentésében, a nyilvánvalóan várt következmények eltusolásában.

Mindezek árnyékában a képviselő-testület jól vizsgázott: a Pápai Hús ügyében közös felelősségvállalás mellett szinte kizárólag egyhangúan hozott döntések születtek; talán ez is közrejátszott abban, hogy a szervezet, ha megtépzóttan, kivérezve, de működésben élte meg a bekövetkezett felszámolás végét, amikor is végre valóságos tulajdonosa lett a gyárnak.

2014-ig a KDOP-forrásokból fontos fejlesztések valósultak meg a városban: a Munkácsy iskola bővítése és felújítása, a Fő tér átalakítását és a régi Városháza, valamint a mozi újjászületését magában foglaló belvárosi rehabilitáció, a Várkertfürdő strandmedencékkel, csúszdatoronnyal és gyógyászati központtal való bővítése, továbbá az Esterházy-kastély rekonstrukciója.

A magyarországi folyamatokkal összhangban ezek az évek a gazdasági krízisből való kilábalás éve; gyakorlatilag megszűnik a munkanélküliség, az adóbevételek folyamatosan emelkednek, készítjük elő a TOP-os pályázatainkat. Elkezdünk a nyilvánosságban stratégiai célokról kommunikálni, az újonnan kialakult városrészekkel szemben a régiekre – Tókert, Alsóváros, Erzsébetváros – irányítani a fókuszot, ami elsősorban folyamatos járdaépítésekben mutatkozik meg. A cél az, hogy felhívjuk a figyelmet ezeknek a városrészeknek az értékére: ellátottak intézményekkel, szolgáltatásokkal, zöld területekkel szemben azokkal az utcákkal, ahol lakóházakon túl gyakorlatilag nincs semmi. Az egyes városrészek súlyának elvesztése azt is jelenti, hogy a pápai közlekedési rendszer egyre gyakrabban mutat kritikus tüneteket: reggel a fél város autóba ül, hogy az új utcákból a régi városrészekben található bölcsődékbe, óvodákba, iskolákba vigyék a gyerekeket, majd ugyanezt délután vissza. A jelenség nem specifikusan pápai, de esetünkben a problémát felerősíti az, hogy a forgalom a történelmi Belváros érintésével zajlik, ahol az utcák kapacitását, áteresztő-képességét a 18-19. századokban szekerekre és lovaskocsikra méretezték, nem az egyidejű kerékpáros, autós és buszos közlekedésre. Egyébként is – ez is globális jelenség – a növekvő autós forgalom mellett folyamatosan veszíti utasait a helyi tömegközlekedés. A visszatérő menetrendi változások a maradék utazóközönség elégedetlenségét váltják ki, közben a szolgáltatás fenntartása egyre jobban terheli a költségvetést: a 60 év felettiak díjmentes utaztatásának biztosításával a kormányzat fenntartja azt az állapotot, hogy kompenzáció nélkül korlátlan fogyasztási igényt terhel a városra.

Ezekben az években szembesülünk először a közösségi média hatásaival. Ezek közül talán kettőt látok fontosnak kiemelni: visszatérő motívummá válik a „mindenszarizmus” és az ezt alátámasztó virtuális valóság. Ez még inkább az ösztönös időszak ebben a dimenzióban, de egyre inkább érződik, hogy oldszkúl mentalitással csak az értelmetlen iszapbirkózásig tudunk eljutni. Kezd megrendülni a hitem az értelmes beszéd és az érvek erejében, a közösségi média népének egy jelentős része az észérveket arroganciaként azonosítja.

Elkezdjük kutatási adatokkal, statisztikákkal (GfK vásárlóerő-index alakulása, önkormányzati adatbázisokból nyerhető információk, munkaerőpiaci trendek stb.) leírni a várost, makacsul hiszünk a tényekben, de egyre erősebb az a felismerés, hogy a megelőző évtizedekhez képest a világ racionális értelmezésétől egyre inkább az indulatok dominanciájáig jutunk el. A helyi ellenzék 2019. évi önkormányzati választási kampánya ezt felismerve egy önkormányzati hatáskörön túli esetre építette a velünk szemben folytatott kampányát: hónapokig napirenden tartva a kérdést a várost tette felelőssé a tapolcafői szennyvíziszap-lelakás ügyében. A hergelésre épített kampány sikeres volt, talán emiatt is csak minimális különbséggel nyertem meg azt a választást.

(A választások másnapja óta nincs a városban a szennyvíziszappal probléma...)

Ennek a ciklusnak a végén két, a pápai identitás szempontjából fontos esemény történt: elkészült és átadtuk az Esterházy-kastély II. világháborúban eltűnt kapuját, valamint a '60-as években a bauxit kitermelése miatt elapadt Tapolca folyó visszatérő vizét a Bakonyér medrébe vezetve újra élő vízfolyása lett a településnek.

A mögöttünk hagyott ciklus a magyarországi önkormányzati rendszer vitalitásának a bizonyítéka volt. A Covid, majd az energetikai válság kezelésében a települések túlnyomó része az elvárhatónál lényegesebben számottevőbb teljesítményt volt képes felmutatni, ráadásul a működőképesség fenntartására tett folyamatos erőfeszítések mellett az uniós költségvetési ciklus fejlesztési forrásainak zömét is ezekben a viharos esztendőkből kellett elkölteni.

Fentebb említettem azt, hogy elkezdtünk a nyilvánosságban stratégiai célokról kommunikálni. A kommunikáció mellett azonban a városfejlesztési döntéseket, a tervezett pályázatokat is egy rendezőelv figyelembevételével hoztuk meg: ez alatt pedig a város térségbeli pozíciójának átrendeződését értjük. A megépülő/megépült 2x2 sávú 83-as út a győri agglomeráció részévé tette a várost, az elérési idő a kislétföldi megyeszékhelyre 20 perc körüli időre csökkent. A győri várostérség lakosság száma növekszik, ezért mi azt a célt tűztük ki, hogy a betelepülőkért folytatott versenyben mi tudjuk a legjobb ajánlatot adni: ehhez – egyebek mellett – jó minőségű közszolgáltatásokra, sok zöld területre, rekreációs lehetőségekre, közbiztonságra van szükség. Ugyanakkor veszélyekkel is szembe kellett néznünk: a Magyar Falu Program és a falusi CSOK fiatal családok tucatjait szólította meg és csábította valamelyik környező, könnyen elérhető kistelepülésre; a központi forráselvonás (gépjárműadó, szolidaritási hozzájárulás, alulfinanszírozott gyermekétkeztetés stb.) 2022 és 2024 között kb. 2,5 milliárd forintot vitt el a várostól, amivel szemben mindösszesen egy 40 milliárd forint, útépitésre felhasználható minisztériumi támogatás áll ebben az időszakban; az energetikai válság kezelése (részben a számlák fizetése, részben az előrehozott, saját forrással fedezett beruházások) pedig a korábbi években felhalmozott tartalékainkat emésztette fel.

Az agglomerációs versenyben elfoglalt pozíciónk erősítésére a TOP-os forrásokból jelentős zöldterületi beavatkozásokat hajtottunk végre (Várkert és Külső-Várkert rekonstrukció, Erzsébet-liget megújítása, Schwenczel-rét megnyitása), minisztériumi forrásból 60 ezer tölgyfát telepítettünk az Öreghegy előterébe (már csak 50-60 év és egy kisebb erdő lesz ott...), játszótereket, erdei futókört, pumptrack-pályát, tekecsarnokot, futófolyosót és rekortán borítású futókört tartalmazó sportcentrumot építettünk, bölcsődét újítottunk meg. Az orosz-ukrán háború előtt két héttel – saját forrásból – megkezdtük a város promenádjának, a Kossuth utcának évtizedekig halogatott rekonstrukcióját.

Időközben a 83-as út elkészült, ha közigazgatási értelemben nem is változott a helyzetünk, de térségi kapcsolataink (oktatás, kereskedelem, közlekedés, szolgáltatások stb.) szempontjából kicsekkoltunk Veszprém megyéből és véglegesen a győri centrumhoz érkeztünk meg. Az évtizedes előkészítő munka, a beruházások gyümölcse a következő években érhető be, de az elővonuló lehetőségekkel élni már nem az én felelősségem lesz.

Az elmúlt évek hozták meg a nagy szervezeti átalakulásokat is. Közgazdászként meggyőződésem, hogy a szervezeti működés hatékonyságát folyamatosan figyelemmel kell kísérni, a vállalati szemléletet alkalmazni kell mindenütt, ahol erre esély mutatkozik. A városüzemeltetés pazarló intézményi rendszerét megszüntettük, a feladatokat gazdasági társaságokba szerveztük át; a gyermekétkeztetést kiszerveztük, a közművelődési-közügyintézményi feladatokat egy nonprofit gazdasági társaságba telepítettük, ahol az ügyvezető felel a

szervezet működéséért, az egyes területek (könyvtár, múzeum, közművelődés, média, kistélyüzemeltetés) vezetői pedig a szakmai feladatokért. Szociális intézményünk fenntartását a református egyház vette át. A szervezeti átalakítások rengeteg egyéni érdeket sértettek, de a közjő képviselőben nem köthettem kompromisszumot. Ezek a folyamatok néhány szeget egész biztosan belekalapáltak a „koporsómba”.

KONKLÚZIÓ

A polgármesterség hivatás, amire az iskolarendszer nem készít fel. Könyvtáros vagyok, magyartanár, jogász és közgazdász: hasznát vettem mindannak a tudásnak, amit a főiskolán és az egyetemeken elsajátítottam, de legalább ennyit számított az az ismeretanyag, amit a közéletben – gyakorlatilag 1988 óta – szereztem meg. Paradigmaváltás időszakát éljük, tagadhatatlan, hogy ösztöneimben, indulataimban, mentalitásomban egy meghaladottnak tűnő mintát követek. Ahhoz szoktam hozzá, hogy a választási kampányban ajánlatot teszünk a választónak, dolgozunk annak az ajánlatnak a megvalósításán, a következő választási kampányban pedig elismerik az elvégzett munka mennyiségét és minőségét: nos ennek a világnak vége. Az influenszer politikusok ideje jött el, azoké, akik maguk vagy környezetük által nagyobb befolyást tudnak maguk mögé sorakoztatni a virtuális térben; egy olyan térben, aminek az objektivitáshoz nincs köze, de képes manipulálni a felhasználók szubjektív világát. Politikusból influenszer lett, választóból pedig felhasználó. Én influenszernek alkalmatlan vagyok.

Megrögzött módon ragaszkodtam a csapatmunkához, az élénk került problémákra a megoldások közös kereséséhez. Képviselem azt, hogy munkatársaim számára mindig biztosítani kell a nyugodt munkavégzés feltételeit, a felelősséget a nyilvánosságban pedig nekem kell viselnem. Működési módszerem az abszolút bizalmon alapult. Ma már azonban azt látom, hogy mindez: szamárság. Azt hittem, hogy bizalmon alapuló emberi kapcsolatokkal érvényesíthetjük a ránk bízott közösség, a város érdekeit és közösen dolgozhatunk a közjő irányába, de be kell látnom, hogy ez hiba volt: a felszín alatt továbbra is a szervezeti és a személyes érdekek cibálták a folyamatokat. Ráadásul ha a hatékonyság – mint fő rendező-elv – irányából szemlélem a folyamatokat, akkor azt látom: a fenyegetés, a bizonytalan helyzetben tartás, a zsarolás mint vezetői munkamódszer nagyobb, hatékonyabb teljesítményre ösztönöz, mint a bizalmon alapuló együttműködés. Hirtelen százmillió forintok kerülnek elő, korábban nem látott mozgástér keletkezik, dinamikussá válik a korábban szunnyadó kreativitás. Aki eddig eljutott az olvasásban, fogadja meg: amit én csináltam, abban sokan a gyengeséget látták! Csinálják másképp!

A történeteknek van még egy olvasata. Pápaiak vagyunk. A Böhöm–Táll szerzőpáros szociológiai kutatása alapján A rezisztens város. A '80-as évek végére identitásunk része lett (a hasonló sorsú városokhoz hasonlóan) a kizsírítottság, a háttérbe utaltság érzése: a megyeszékhely robusztus fejlesztése, a bányászvárosok előtérbe kerülése nagy kontrasztot mutatott a mi városunk egy helyben való topogásával (azért nyilván Pápan is voltak eredmények, ha elenyészőek is). A helyi fideszes vezetés 1990 után képes volt egy másik utat felmutatni: a 2010-es évek közepéig azok a közéleti pozíciók és súlypontok, amiket betöltöttek, legalábbis ellensúlyozták a korábbi eltéréseket. Egyértelmű volt a pápaiak számára, hogy a Fidesz

vezette város több forrást, több lehetőséget, történelmi igazságszolgáltatást jelent. Az én politikai szerepvállalásomat is meghatározta az a tudat, hogy a lakosságszámában kétszer nagyobb megyeszékhely a fejlesztési források elosztásában tízszeres előnyt élvez. Aztán az elmúlt tíz év a kijózanodás időszaka is volt. Ma nem tízszeres, hanem harmincszorosa a különbség... 2019 és 2024 között a Pápára jutó összes fejlesztési forrás együttes összege kisebb volt, mint amennyit a kormány támogatásával Veszprémben az állatkertre költöttek el. Másképp fogalmazva: fontosabb volt az állatkert, mint egy történelmi középváros; a forráselosztásnál a madagaszkári bükkös csótány megelőzte a pápai embert. Utóbbi egyébként másik megjelenésében egyben választó is.

Ha polgármester akarsz maradni, környezetedben légy kíméletlen; dolgozz keményen, de ne számíts arra, hogy ez bárkit is érdekel; áldozd fel estéidet és hétvégéidet, de ezért elismerésre ne számíts; egyszerre légy társalkodó nő és településgondnok; ne légy őszinte és úgy mondj nemet, hogy az igennek hangozzék; ne várd el a szabályok követését, mert az arrogánsnak minősít; számolj azzal, hogy a felkészültség megmutatása a közösségi médiában kioktatásként értelmeződik; alkalmanként nézz hátra, mert ott azok a rosszakaróid, ellenségeid bújnak meg az árnyékodban, akiket nem tudsz szemmel követni a harcmezőn. Ne legyenek illúzióid és csak magadban bízz! Ha így teszel, hatékony leszel és eredményes! Néhány dolgot viszont elveszítesz: a városvezetés ethoszát, a szükséges küldetésstudatot, a jó Istentől kapott találmányok közzé javára történő használatát, megtiprod az örök törvényeket és nem lesznek barátaid. Elveszítesz mindent, amiért érdemes csinálni!

Papp György: Döbbenet

CZEGLÉDY ÁKOS

Vissza a jövőbe

Back to the future

•

SZERZŐ:

CZEGLÉDY ÁKOS, volt polgármester, adyvendeghaz@gmail.com

AUTHOR:

ÁKOS CZEGLÉDY, former mayor, adyvendeghaz@gmail.com

MOTTO: „Műveljük kertjeinket!”
(Voltaire: *Candide*)

1924 novemberében Paloznakon a bíróválasztáson, a bíróvá választott Csete Sándor azonnal szabadulni akart a megbízatástól és felajánlotta a községnek, hogy egy tenyészkant ad, ha a megbízatását visszavonják és a bíróság alól felmentik. (Veres D. Csaba: Az évezredes Paloznak) Az eset azt sugallja, hogy még a Balaton parti, kedvező helyzetben lévő településeken sem sokat változott az önkormányzatiság helyzete az elmúlt száz évben.

30 év önkormányzati munka, ebből 26 év polgármesterség után úgy gondoltam, hogy az egyre szűkülő keretek között nem szeretném meghasonulva folytatni azt a munkát, amit 1998-ban még örömmel és nagy-nagy lelkesedéssel kezdtem és végeztem 2024 októberéig.

Paloznak kis falu, mindössze hatszáz lakjuk, de ez a szám (mint minden Balaton parti településen) nyáron és az őszi, tavaszi hétvégeken többszörösére nő. Ennek ellenére szinte mindenki ismer mindenkit, és a helyi kontra nyaraló, valamint az őslakosok és bébírók ellentét sem jellemző a falura. Az elmúlt 3 évtized sikeres falufejlesztését, önkormányzati eredményeit jól jelzi a számos külső elismerés: 1998-ban Hild János-díj, a 2007-ben majd 2011-ben, 2019-ben és 2023-ban is elnyert Falumegújítási díjak, a Virágos Magyarország verseny fődíja 2010-

ben és azóta számtalan különdíj elnyerése, a Veszprém megyei környezetszépítő versenyek kiváló minősítései és az Entente Florale európai verseny ezüst minősítése. Nem csak a külső szemlélő ismerte el az itteni munkánkat, hanem a falu lakói is választásról választásra, egyre többen szavaztak bizalmat nekem úgy, hogy más nem indult a polgármesteri tisztségért, és hiába mondogattam jó előre, nem hitték, hogy 59 évesen, 26 év után, sikeres polgármesterként abbahagyom. Mindenki az okot firtatta, ami pedig igen egyszerű és egyetlen szóban megfogalmazható: SZABADSÁG – a szó sokféle értelmében.

Én alapvetően XIX. századi ember szerettem volna lenni (lám még mindig római számokkal írom a századot), a szakdolgozatom is a Monarchia koráról szól anno. Nincs facebook, tiktok és egyéb oldalam – szóval a XXI. század kütyüi, közösségi médiája, gyorsasága nem izgat. Vezetőként, „politikusként” azonban – még ha oly kicsiny helyi politikus is az ember –, nem vonhatja ki magát a social media használata alól, mert a közösség igényli, az érdekvédelem, a település megjelenítése pedig megköveteli alkalmazásukat. Azonban nem csak ezt értem kényszerűség alatt a mai önkormányzati világban.

Érdemes visszatekinteni, hogyan is kezdődött Paloznakon az önkormányzatiság, és hogyan alakult át egy kistélepülésen az elmúlt évtizedekben a belső és főleg külső hatások, az alkalmazkodási kényszerek, a pénzügyi lehetőségek és a szakmai kihívások hatására.

Az önálló Polgármesteri Hivatal 1991 januárjában jött létre a Községi Közös Tanácsból (Csopak) kiválással. Nagy remények, álmok és lelkesedés időszaka volt ez minden tekintetben, azonban a realitások és a személyes (vagy személyeskedő) ellentétek miatt, fél éven belül lemondott a képviselő-testület fele. Én ekkoriban kerültem Paloznakra, és magyartanárként a helyi újság szerkesztőjeként kapcsolódtam a közéletbe. A rendszerváltás nehézségei ellenére a nagy lehetőségek korszaka volt ez, hiszen az önkormányzati törvényt a demokratizmus, a decentralizáció és az önkormányzatok önállósága szellemében alkották meg. Később persze kiderültek ennek hátulütői, és a különböző kormányok már pénzügyi ösztönzőkkel terelgették az általuk helyesnek vélt útra a településeket, de még sokáig fennmaradt a decentralizált és szuverén önkormányzatiság elve, amit az önkormányzatok szabadságának nevezhetünk.

Lassan megkopott ez az elv, nem csak a pénz csökkent, hanem a hatáskörök is kezdtek átalakulni. Egyre kiszolgáltatottabbak lettek a települések a nagypolitikának, és egyben veszítettek önállóságukból. Persze egy kistélepülésnek mindig igazodnia kell, de nem mindegy, hogy ezt önszántából teszi, tárgyalásokkal, a kölcsönös előnyök érdekében, pénzügyi ösztönzők alapján, vagy a törvény erejével kényszerítik ki. Sajnos az új Ötv. a feladatfinanszírozás, a megyei önkormányzatok leépülése és feladataiknak a kormányhivatalokhoz integrálása ez utóbbit hozta. Az Unió által megnyílt források és pályázati rendszer nagy lehetőségeket adott, ugyanakkor egyféle kényszerpályára állította a településeket. Sokszor nem azt néztük, mire lenne legnagyobb szükség, mi lenne a fontossági sorrend, hanem a kiírt pályázatok függvényében fejlesztettünk, és az önerő elvitte azokat a forrásokat, amiket a valóban szükséges fejlesztésekre lehetett volna fordítani. A négy, most már öt éves ciklusok alatt eredményt kellett felmutatni, nem igazán lehetett hosszútávú stratégiával, 10-20 éves távlatokkal választást nyerni helyben, ahol az azonnali eredmény számított. Hiába a tapasztalat és a rutin, egyre meredekebbé vált a pálya, és gyorsabban kellett teljesíteni. Sokakra ez ösztönzően hatott, és én is beszálltam a darálóba, de a pálya ki van jelölve és hiányzik a szabadság: az, hogy mi találjuk ki az utat, a célt és az eszközöket, saját életünkhöz (az itt

lakókhoz) igazodva. Ne az átlaghoz, vagy felsőbb akarathoz kelljen viszonyulni. Felülről ez úgy látszik, hogy az átlag 25 fok, így minden rendben. A valóság ellenben az, hogy az egyik helyen mínusz 15 fok van, a másikon plusz 40, az egyik helyen fűteni, a másikon hűteni kellene, de ez az összképen nem látszik. Ezért lenne jobb a döntéseket helyben meghozni. Úgy gondolom, hogy ez a helyben meghozandó döntések szabadsága sérül folyamatosan.

Paloznak egy sikeres falu. Sikerült úgy fejlődni, hogy közben megőriztük az értékeinket, nem adtuk el magunk a befektetőknek, megtartottuk a helyi közösséget. Számtalan díjat, elismerést kaptunk, mégsem ezekkel, hanem egy tilalommal kerültünk a figyelem középpontjába. Végtelenül elszomorít, hogy egy tiltás híresebbé tesz, mint a kiváló eredmények. Azért kellett tiltanunk, mert az emberek nem tisztelték mások szabadságát, csak a sajátjukat látták. „A szabadság addig tart, míg nem korlátozza mások szabadságát.” Mostanában mintha csak a befektetés és a tőke szabadsága lenne ismert. Az, hogy ez korlátozza és megváltoztatja a már itt lakók életét, egyre kevesebbeket érdekel. Sajnos a Balaton mai állapota jól példázza ezt: gyerekkoromban szabadon le tudtunk menni a partra horgászni, fürödni, vagy bejártuk a hegyet keresztül-kasul cseresznyéért, szőlőért, meg a kaland kedvéért. Ma a parton luxuskikötők, lakóparkok, a hegyben kerítések és „Magánút – átjárni tilos!” táblák jelzik a szabadságunk határát. Persze a befektetők és magánutak ellen is lehet szabadságharcot vívni – Petőfi is írt a vén zászlótartóról –, de én már jobban hajlok a deáki gondolatok felé, így inkább Jókait olvasok és bakeliteket hallgatok.

26 év sikeres és elismert polgármesteri munka után szabad akaratomból hagytam ott az önkormányzatiságot, szerintem éppen idejében, amit talán jól mutat, hogy mindenki azt kérdezte: miért?, és nem hallottam még senkitől a „mikor”-t, amit azért néhány kollégától már megkérdeztek. Sokak számára érthetetlen, hogy egy ciklussal a nyugdíj előtt valaki, akit szinte biztosan újraválasztottak volna, miért nem folytatja a polgármesteri pályát, pedig ez az igazi szabadság: a döntés szabadsága. Nem a választók döntése, a betegségek, az idő, vagy a nyugdíjba vonulás kényszere, hanem az én szabadságom.

Papp György: Idős hölgy

MIKOLA GERGELY

A siker kulcsa a város fejlesztése

The key to success is city development

SZERZŐ:

MIKOLA GERGELY, polgármester, Encs Város Önkormányzata,
mikola.gergely@encs.hu

AUTHOR:

GERGELY MIKOLA, Mayor of Encs, mikola.gergely@encs.hu

Frissen végzett geográfusként, 24 évesen jelentkeztem 2019-ben a szülővárosom, Encs szolgálatára, ahol a kormánypárti, inkumbens jelölt ellen indultam el független polgármesterjelöltként. Szoros versenyben, 110 szavazatkülönbséggel választottak meg a szavazáson résztvevő polgárok. 2024-ben két kihívó ellenében már 1819² szavazatkülönbséggel, rekordszámú támogatás mellett bízták rám a következő öt évre is a járásközpontú városunk irányítását. Írásomban az elmúlt 5 év szakmai tapasztalatszerzését, a covid-járvány „pozitív” hatását, az önkormányzatiság és a városunk jövőjét, a belső motivációmat kívánom bemutatni.

A földrajz és a politika összekapcsolódási pontjait, egymásból épülő lehetőségeit idejekorán felismertem, így a geográfus tanulmányaimat tervezetten kezdtem meg, bízva abban, hogy a megszerzett tudásomat lokálpatriótaként az ország egyik leghátrányosabb térségében, a szülőföldemen, az abaúji mikrotérségben fogom tudni kamatoztatni.

Az első választás sikere után az elsődleges feladatomban volt az önkormányzat és a lakosság közötti folyamatos, minőségi kapcsolattartás. Online és offline kérdőívekkel, szavazásokkal, napi szintű kommunikációval, közvetlen és folyamatos polgármesteri kapcsolattartás mellett sikerült kielégíteni a városlakók azon igényét, hogy valóban azt érezzék, nem ők vannak a döntéshozókért, hanem a választott tisztségviselőknek kell a polgárok érdekeit – meghatározott korlátok között – képviselni, teljesíteni. Véleményem szerint az a típusú kommunikáció,

amelyet 2019 óta folytatunk a városban, jelentősen javította a lakosok bizalmát az önkormányzat irányába, azonban ez nem elegendő az elégedettség növelésére és megtartására.

Az Möt.v. taglalja³ az önkormányzatok feladatait, azonban regnáló polgármesterként a legfontosabbnak tartom a településünk fejlesztését. Az állam által biztosított feladatalapú finanszírozás a legtöbb esetben a kötelező feladatok működésének biztosítására sem elegendő. Miközben egy járasközpontú város üzemeltetési feladatainak ellátása (közterület-fenntartás és tisztaság, zöldterület-kezelés, utak-hidak karbantartása) évente legalább 100 millió forintos költséget jelent, a mindenkori költségvetési törvényben ezekre a feladatokra a szolgálatom alatt minden évben körülbelül 20 millió forint finanszírozásra voltunk jogosultak. A 2019 előtti időszakban az állami feladatalapú finanszírozás és az önkormányzat adóbevételei közel teljes egészében a működés finanszírozására fordítódott, beleértve a kötelező és önként vállalt feladatokat is.

2020-ban bekövetkezett covid-válság jelentősen megváltoztatta az önkormányzat működését, azonban ezt nem taglalva, inkább a pozitív lehetőségeit kívánom elemezni. Az életvitelünk, működésünk megváltozásával, az általános polgármesteri kötelezettségek csökkenésével, mint például az eseményeken való folyamatos részvétel helyett az időmet és az energiámat a költségvetésünk és a működésünk felülvizsgálatára fordítottam. A motivációm, hogy a városunk működését a minőség megőrzése mellett költséghatékonyabbá tegyük, az ebből keletkező forrásokat pedig teljes egészében a város fejlesztésére tudjuk fordítani.

Ezen időszakban jelentős előrelépést tudtunk megtenni. Az intézményeink feladatalapú finanszírozása mellett csak kivételes esetekben gazdálkodhattak az önkormányzati adóbevételekből, illetve az állami feladatalapú finanszírozásból a költségvetési törvény „tágabb” értelmezése mellett működésen túl a fejlesztéseket is finanszírozni tudtuk.

Példaként, Major Éva képviselőtársammal kidolgoztuk, hogy a Magyarország 2022. évi központi költségvetéséről szóló 2021. évi XC törvény szerint, A települési önkormányzatok szociális és gyermekjóléti feladatainak egyéb támogatása jogcímen⁴ kapott „szociális normatíva” bizonyos keretek között, amennyiben az önkormányzat e feladatával összefüggő működést nem veszélyeztetjük, felhalmozási célú kiadások is elszámolhatóak. Mivel az elszámolási útmutatóban „Lakáshoz jutást segítő támogatások” jogcímen sok Önkormányzat biztosít anyagi támogatást, például „letelepedés”, vagy „első lakás vásárlása” céljára pár százezer forinttól milliós nagyságrendig, akkor értelmezésünk szerint ez természetben is megtörténhet, például „fecskelakások”, vagy szociális típusú lakások kialakításával. Ennek köszönhetően az Önkormányzatunk részben egyedülálló módon próbálja enyhíteni a fiatalok, illetve a szociálisan rászoruló ideiglenes lakhatáshoz jutását, így kezelve a térségünkben is tapasztalható lakhatási válságot. 2020–2024 között az önkormányzati lakhatás segítésére az állami finanszírozás és a saját adóbevételeink terhére több, mint 130 millió forint fejlesztési forrást tudtunk fordítani, amelyből létrehoztunk 8 darab, fiatalokat célzó fecskelakást, 26 lakás energetikai felújítását, több mint 20 lakás kazáncseréjét, illetve több, már meglévő, üresen álló és rossz állapotban lévő lakás felújítását, illetve településképi igényeket is figyelembe véve külső homlokzati fejlesztéseket. Az adóerőképeség növekedésével ez a támogatás megszűnt, de középtávon a jelenleg meglévő lakóingatlanok bérleti díjából közel 1 milliárd forintot kíván költeni a szegregátumokban, illetve szegregációval veszélyeztetett területen lévő ingatlanok megvásárlására, felújítására, amely után új igénylő, vagy eddigi használója bérelheti tovább a lakást.

Ezen minták mentén, az új költségvetési elveket követve 2020–2024 között több mint 1,4 milliárd forint fejlesztést és felhalmozási célú beruházást valósítottunk meg a saját költségvetésünk terhére,⁵ a városi feladatellátás minden területén, például konyhák és étkezők felújítása, a város úthálózatának közel 10%-a megújult, 9 új gépjármű állt szolgálatba az intézményi feladatellátásért, intézmények fejlesztése, új lakóövezet és infrastruktúra kialakítása, ipari park kialakítása.

Az Önkormányzat költségvetését megvizsgálva látható, hogy ebben az időszakban beszedett helyi adók közel 100%-át tudtuk fejlesztésre fordítani, amely a 2019 előtti időszakhoz képest teljes változást jelentett. Emellett ebben a ciklusban további 2,5 milliárd forint európai uniós támogatást sikerült elnyernünk, amellyel még hatékonyabban tudtuk a városunkat fejleszteni.

A célunk, hogy a lehető legtöbb forrást a város fejlesztésére költjük, hiszen a fejlődésből eredő többletbevételeink teremtik majd meg azt, hogy hosszú távon működőképes várost tudjunk üzemeltetni. Ennek a célnak a legmegfelelőbb eszköze a lakóövezeti- és ipari bővülés. Míg az előbbiben már elindult a fejlesztés, aminek köszönhetően családi házas övezetben a következő években közel 30 ház fog épülni, illetve külső befektető 144 lakásos lakóparkot épít, addig az ipari parknál a munka most kezdődik: az önkormányzat megvásárolt 32 hektár területet, amelyre uniós források igénybevételel a következő években is több, mint másfél milliárd forintot fordítunk annak érdekében, hogy az adóbevételeink növekedjenek és helyben találjanak megélhetést a városban és a térségünkben lakók.

Azonban ez a fejlődés egyben korlátozó tényező is. Míg 2020-hoz képest közel 200 millió forinttal nőtt az adóbevételeink, az országgyűlési és kormányzati döntéseknek köszönhetően mégsem rendelkezhetünk ezekkel a forrásokkal a város fejlesztésére. A szolidaritási hozzájárulási adó 2024-ben meghaladta a 40 millió forintot, illetve az írásomban már említett szociális normatíva, amelynek mértéke 130 millió forintra tehető, a gazdasági növekedésünk miatt elvételre került. Emellett egyéb feladatalapú finanszírozások, mint a szűnidei étkeztetés és a bölcsődék finanszírozása is jelentősen csökkent. Tehát a város ütemes fejlődése egyben korlátozó tényező is, a gazdasági egyenletünk leegyszerűsítve a normatíva elvonás és szolidaritási hozzájárulás befizetésével összességében 10-20 millió forintos többletet eredményez.

Amennyiben hátrányos helyzetű térségekben, mint az Encsi járás a szolidaritási hozzájárulás mértéke csökkenne, illetve az egyéb állami normatívák nem kerülnének elvonásra, akkor ezek a leszakadó térségek több esélyt kapnának a felzárkózásra és a minőségi életkörülmények biztosítására. Az új ciklusra a motivációm a városunk fejlesztésén túl egy olyan területfejlesztési koncepció igénylése a döntéshozóktól, amely ezeket az „anomáliákat” kezeli, s valóban érdekeltté is teszi a hátrányos helyzetű térségeket, önkormányzatokat az előre lépésre.

JEGYZETEK

- 1 2019. évi helyi önkormányzati választások eredményei. Elérhető: <https://www.valasztas.hu/helyi-onkormanyzati-valasztasok-2019>
- 2 2024. évi helyi önkormányzati választások eredményei. Elérhető: <https://vtr.valasztas.hu/onk2024/valasztopolgaroknak/varmegyek-telepulesek/varmegyek/05/telepulesek/078>
- 3 Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény 13.§ (1) bekezdése.
- 4 Magyarország 2022. évi központi költségvetéséről szóló 2021. évi XC. törvény 2. melléklet 22. pontja.
- 5 Encsi hírek – 2024. I. különszám. Elérhető: <https://www.encs.hu/?module=news&action=getfile&fid=282163>

SCHRICK ISTVÁN

Miért, mikor, merre, hogyan?*Why, When, Where, How?*•
SZERZŐ:SCHRICK ISTVÁN, polgármester, Rácalmás Város Önkormányzata,
polgarmester@racalmas.hu

AUTHOR:

ISTVÁN SCHRICK, Mayor of Rácalmás, polgarmester@racalmas.hu

*„Nem tudom mi a sorsod, de egy dolgot tudok: csak azok lesznek igazán boldogok,
akik keresték és megtalálták, hogyan lehet másokat szolgálni.”**(Albert Schweitzer)*

Amikor e „dolgozat” elkészítésére felkérést kaptam, tartozott a felkéréshez néhány kérdés is, amelyek megválaszolásával talán könnyebb megérteni, hogy miként lehetséges harmincöt éven át folyamatosan helytállni egy település vezetőjeként. S hogy mi volt a motivációm arra, hogy a legutóbbi önkormányzati választáson, hetvenedik életévemben is részt vegyek a megmérettetésen, és megkezdjem a kilencedik polgármesteri ciklusomat? Ha röviden kellene válaszolni, talán úgy fogalmaznék, hogy az „alkotás öröme”, hiszen Rácalmáson az elmúlt években sok olyan megkezdett fejlesztés volt, amelyeket még szerettem volna befejezni. Az alábbiakban megpróbálom kifejtetni gondolataimat a polgármesterségről, a nehézségekről és az elért sikerekről, valamint a közeljövő terveiről.

Mikor választ kellett adnom a saját magamnak feltett kérdésre, hogy elindulok-e a 2024-es önkormányzati választáson is, már majdnem a végére értünk a rácalmási intézményhálózat kiépítésének. De például hiányzik még az idősek otthona, amelyre rettenetes nagy szükség lenne. Nálunk is tipikus a helyzet: a sok ide költözött fiatal mellett ott az idősödő lakosság, sokaknak nincs a közelben hozzá-

tartozója, és ez nagyon nagy gond. Ezt a problémát csak az oldaná meg, ha itt helyben lenne egy ellátó intézmény, mert a környékbeli otthonok mindenütt telítettek, több hónapos, helyenként több éves várólista van. Szóval nagy a nyomás rajtunk és nagyon szeretném, ha ezt a feladatot sikerülne ebben a ciklusban megoldani. Legalább ekkora kihívásnak érzem, hogy – bár van egy gyönyörű sportcsarnokunk –, szabadtéren nincsenek meg a sportolás kulturált lehetőségei. Nagyon sokan futnak, gyalognak a településen, nekünk pedig van egy gyönyörű patak völgyünk, ami szinte kínálja magát futópálya létesítésére. De a Duna-parton sincsenek kialakítva még olyan szabadtéri sportlétesítmények, amelyekhez a csodás természeti környezet adott, viszont az infrastruktúra, az eszközpark még hiányzik. Számítlan ilyen terv, jó ötlet van, amelyek számomra is vonzóak, és ezeket jó lenne még megvalósítani.

Bár nem a rácalmási intézményrendszer része az általános iskola, de ugyanúgy ott is jelen van, odafigyel a működésre és beruházásokat eszközöl az önkormányzat. Hiszen a mi gyerekeink tanulnak ott! Jól látható, hogy a fenntartó tankerületek forráshiánnyal küszködnek, ugyanakkor a hozzánk érkező fiatal családok hozzák a két-három gyermeküket. Az oktatási intézményeink telítettek, ilyen az iskola is, és a tankerületnek ez nagy kihívás. Ezért ahol tudunk, segítünk. A tavalyi évben például padokat vásároltunk, hogy egy új osztálytermet lehessen nyitni, és csaknem 60 millió forinttal finanszíroztuk az iskolaépület nyílászáró-cseréit.

Az is a további munka irányába vitt, hogy relatíve béke van Rácalmásan. Azok a komoly harcok, pártviaskodások, amelyek a rendszerváltást követően jellemezték a településünket, azok a Rácalmási Városvédő és Szépítő Egyesület működésének jótékony hatásaként elültek, elcsendesedtek. Az önkormányzati választásokon a megalakulása, azaz 1994 óta folyamatos és meggyőző eredményességgel szerepel az egyesület, hiszen három évtized során a képviselő-testületbe csak városvédő egyesületi tag jutott be Rácalmásan. Természetesen mindig voltak egyesületen kívüli aspiránsok – pártjelöltek, független jelöltek – de 15 százaléknál többet nem tudtak összegyűjteni a szavazatokból. Tényleges mandátumot csak az szerzett az összes választáson, aki tagja volt a szervezetnek és munkája, önkéntes közösségi tevékenysége révén „megmutatta magát” az egyesületben. Vélhetjük úgy, hogy az általunk delegált, hiteles városvédős jelöltek meggyőző fölénye szinte elvette a kedvét az ellenfeleinknek.

Ha megvizsgáljuk ennek a folyamatos és mondhatni átütő választási sikernek az okait, én úgy vélem, hogy az első önkormányzati ciklusunk volt a „tanulópenz” megfizetésének időszak. Az 1990-től 1994-ig dolgozó első testületben mindegyik párt képviselője ott ült, és szinte minden egyes testületi ülésen adózó harcok voltak, nehezen tudtunk dűlőre jutni a leglényegtelenebbnek tűnő kérdésekben is. Ez rengeteg energiát felemésztett és nem vezetett sehová, nagyon nehezen születtek meg az ésszerű kompromisszumok. 1994-ben többek között ezért is hoztuk létre – akkor még Faluvédő Egyesület néven – a civil szervezetünket. Itt nálunk teljesen mindegy, hogy valaki istenhívó vagy ateista, vagy milyen politikai meggyőződésű, az volt a cél, hogy hiteles, a településüket szerető, és azért tenni is akaró embereket gyűjtsünk össze az egyesületben. Ez az egyik legnagyobb létszámú civil szervezet a településen, hiszen közel 200 tagja van. Az önkormányzati választásokon való részvétel mellett a nagyrendezvényeink szervezésében éppúgy jeleskednek az egyesület tagjai, mint a település közterületeinek a rendben tartásában, az épített és természeti környezet védelmében, a hagyományörzésben. Ez az egyesület adja immár évtizedek óta – kivétel nélkül – az önkormányzati képviselőket.

Óriási dolog, hogy egy civil szervezet úgy is tud hatékonyan működni, hogy abban egyaránt vannak jobboldali és baloldali szimpatizánsok, de mindenki számára mindig Rácalmás érdeke az első. Több alkalommal is bebizonyosodott, amikor országgyűlési választás volt, és ott nagy többséggel győzött valamelyik párt jelöltje, azt nem követte le az önkormányzati választás eredménye. Rácalmás – bár 2009 óta város – a hétköznapi emberek szintjén egy kistélepülés. Ötezen vagyunk, itt még személyesen ismerik egymást az emberek és nem feltétlenül a pártpolitika mentén hozzák meg a választási döntéseiket, hanem az alapján, amit a tetteinkből érzékelnek, az ígéretekből megvalósulni látnak. Így nincs kétségük a választópolgároknak afelől, hogy ha a képviselő-testület, élén a polgármesterrel, aki nem azonos „színű” a kormánnyal, a települést akkor is a legjobb tudásunk szerint, az ésszerű kompromisszumokat megkötve, a lehetőségeket megragadva fogjuk működtetni és fejleszteni. Csak elismerni tudom a rácalmásiak bölcsességét, akik, miután látták a folyamatos fejlődést, és azt, hogy a felmerülő problémákra azonnal igyekszünk reagálni és a lehetőségekhez képest megoldani azokat, újra és újra ránk szavaztak.

Fontosnak tartom megemlíteni, hogy mindig is igyekeztünk a helyi civil életet motíválni, ösztönözni. Minden évben komoly összeget különítünk el az egyesületek, klubok, baráti körök működésének támogatására, közösségi programjaik finanszírozására. Nem élveznek kizárólagosságot, elsőbbséget a Városvédők. Jó példa erre egy viszonylag újonnan szerveződött, jobboldali értékrendet valló egyesület, amellyel ugyanolyan jó a kapcsolat, és a képviselő-testület minden évben milliókkal támogatja a programjaikat.

Ha már a helyi társadalom kérdéseiről írok, szót kell ejtenem Rácalmás és Kulcs szétválásáról. A ma már önálló Kulcs annak idején Kulcspusztán néven Rácalmás egyik településrésze volt. Főként egy szép Duna-parti üdülőtelep volt, kicsit több, mint ezer lakossal, igazából a fejlődése innen indult. 1994 augusztusában ők kezdeményezték a szétválást. Az akkori népszavazáson mindössze kettő szavazaton múlt az önállósodás jóváhagyása. Akkor ezt a döntést Rácalmás nehezen élte meg, de ma már úgy látom én magam is, hogy egy nagyon jó döntés volt. 1990-től 1994-ig, az első önkormányzati ciklusban a korábbiakban már említett békétlenségnek az egyik fő forrása mindig az a kérdés volt, hogy mi épül Rácalmásra és mi épül Kulcsra? Pedig kínosan ügyeltünk rá, hogy a fejlesztések, például a gázhálózat kiépítése, szinte ugyanazon a napon induljanak el mindkét településrészen. De valahogyan szinte minden megbeszélendő kérdésnél visszaköszöttek régi, több évtizedes sérelmek, még a rendszerváltás előtti időszakból, és egyszerűen nem tudott zökkenőmentesen működni az önkormányzati munka. Például a tényleg gyönyörű vízparti adottságokkal rendelkező Kulcs az utolsó folyóméterig ragaszkodott a Nagy-Duna partjához. Mi azt mondtuk, hogy rendben van, tudomásul vesszük. Ott húztuk meg a határt, ahol ők akarták, nem mentünk bele parttalan vitákba. A szétválást követően aztán Kulcs is intenzíven elindult a maga fejlődési útján, és Rácalmásra is olyan fejlesztéseket valósítottunk meg, amelyeket közösen nem biztos, hogy sikerült volna. Ilyen volt például a sportcsarnok közel másfél milliárdos beruházása, vagy a Jankovich-kúria turisztikai fejlesztései. Napjainkban abszolút jószomszédi a viszonyunk, egy egészséges rivalizálás persze megvan, de ez inkább pozitívum. Mindössze két kilométer választja el a két települést, és most újra „elindultunk egymás felé”. Az idei év egyik legjelentősebb beruházása ugyanis a Rácalmást és Kulcsot összekötő kerékpárút megépítése lesz.

Visszatekintve az eddigi polgármesteri „pályafutásomra”, érdekes dolog volt belülről átélni az önkormányzati rendszer változását, alakulását az elmúlt harmincnégy év folyamatában. Számomra volt még egy év „előzetes” is, hiszen 1989 augusztusától egy évig tanácselnökként vezettem a falut, mint afféle zöldfülű fiatalember, aki beleszöppent a politikába. Amikor 1990-ben első alkalommal megválasztottak polgármesternek, akkor a településnek mindössze egymillió forint volt a kasszájában, tehát teljes volt a pénztelenség. Nem véletlen, hogy egy harmincöt éves „fiatal versenyzőre” bízta a falut, akiért nem túl nagy kár, ha belebukik, mert eléggé reménytelen volt a helyzet. Nem volt személyszállítás, nem volt teljes vízellátás, nem volt gáz és csatornázás sem, az iskola részben egy leromlott, százéves épületszárnyban működött. Mindössze száz kurbilis telefont tudtunk felmutatni. Rácalmás a megyei infrastruktúra-fejlettségi listán az utolsó harmadban volt, ott, ahol az ezer lelkes, elmaradott kistelepülések. Innen kellett fölállni, és innen kellett eredményeket felmutatni. A rendszerváltást követően az 1990-től kezdődő időszak mindemellett a lehetőségek óriási tárháza volt számunkra. Szinte azonnal elkezdődött az általános iskola építése, azonnal megszerveztük a lakossági hulladékgyűjtést. Még 1990-ben megkezdődött a gáz bevezetése, majd 1994-ben a csatornázás is. Közben a crossbar típusú telefonhálózat kiépítésének is nekiálltunk. Az iskola pályázati pénzből épült, de a közműfejlesztésekre lakossági társulásokat hoztunk létre. Minden társulás esetében hetven százalék körüli volt a szervezethez. Tehát minden fejlesztésünkben benne volt úgymond a lakossági áldozatvállalás is mindvégig. Volt így utólag visszanevezve is egy hihetetlenül gyönyörű történet, ennél semmi nem jellemzi jobban az akkori lendületet. A gázberuházást követően a gáztársulatnál bennmaradt minden háztartásnak egy akkoriban mintegy másfél havi fizetésnek megfelelő összege. És szinte senki nem kérte vissza, a lakosság bent hagyta a pénzét, hogy abból utat építhessünk. Ez jól mutatja, hogy mennyire érezték az emberek, hogy lendületet vettünk, itt most valami elindult, és jó lenne, ha tovább tudnánk roogni ezen az úton. A következő fontos momentum 1996-ban volt, amikor Németországból kaptunk egy acél katonai hídszerkezetet. Közel százmillió forintból meg is építettük az újnak nem mondható, de stabil és biztonságos hidat a régi, balesetveszélyes fahíd és betonhíd elbontását követően a Kis-Dunán át a Nagy-szigetre. Később sikerült természetvédelmi területté nyilváníttatni a 380 hektáros területet, ami gyakorlatilag megeremtette a rácalmású ökoturizmus fejlesztésének alapjait. Így utólag visszatekintve is igaz a 90-es évek elejére a mottó, hogy „amit ma megtehetsz, ne halaszd holnapra”. Igyekeztünk megragadni minden lehetőséget, de így utólag is sajnálom, hogy még tapasztalatlan, kezdő „versenyző” voltam, mert ha több tapasztalatom, vagy néhány éves gyakorlatom már lett volna, talán még több lehetőséget lehetett volna kihasználni.

A már említett fejlesztésekkel párhuzamosan nagy fába vágtuk a fejszénket: az egyre növekvő betelepülési igények kielégítésére 1998-ban megkezdtük az Ófalu felszabadítását az 1968-as nagy partfalcsúszás óta fennálló építési tilalom alól. Itt meg kell jegyeznem, hogy Rácalmás is hordozza a löszös talajra épült Duna-parti települések közös keresztjét, a partfal-problémát. A partfalcsúszások nálunk is jelentkeztek, de már az első jeleknél reagáltunk rájuk. A partfal megerősítése volt az építési tilalom feloldásának legfőbb kritériuma. Rendkívül komoly és mélyreható hidrológiai kutatásokat, mérnöki feltáró munkát követően készültek el a partfalrekonstrukciós tervek, amelyek megvalósítására több lépcsőben, több mint egymilliárd forintot nyertünk el. A munka több mint egy évtizeden át tartott, olyan

műszaki megoldásokkal erősítettük meg a partfalat, mint a csatornázás teljeskörű megvalósítása, a csapadékvízvezetés, a talajvízszint csökkentése dréncszövezés révén és a partfal megtámasztása. Itt meg kell említenem dr. Hajós Béla nevét, aki az egykori Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium államtitkáráként és vízügyes szakemberként is rengeteget segített nekünk ebben a gigantikus munkában. Mindezek segítségével remélhetőleg hosszú távra stabilizáltuk az Ófalu talajszerkezetét, hiszen napjainkban itt állnak a település szinte legértékesebb ingatlanjai, az egykori vályog halászházak helyén felépült, autentikus stílusú, ízléses, tájba illő családi házak. Világosan látszik szerencsére, hogy a védműrendszerünk jól teljesít. Korábban egy-egy csapadékos tél után szinte együtt mozgott az egész, nyolc-tíz kilométeres partszakasz Kulcs és Dunaújváros között. 2011 tavaszán is történt egy nagyon súlyos partfalmozgás, ami tőlünk északra és délre is jelentős anyagi károkat okozott, lakóházak, nyaralók váltak lakhatatlanná, Rácalmásról viszont egyetlen kárbejelentés sem érkezett. Beigazolódott, hogy a korábbi mérnöki és vízügyes munka kiválóan vizsgázott.

Akár a gazdálkodási kérdésekről beszélünk, akár a partfalstabilizációról, meg kell említenem, hogy pályázatok nélkül a fejlesztéseink töredékét sem tudtuk volna megvalósítani. Elindultunk szinte minden meghirdetett pályázaton, és jelentős összegeket sikerült elnyernünk a PHARE Orpheus pályázatokon, a Regionális Operatív Programban (ROP), a TÁMOP-pályázatokon. A 90-es években bevezettük a helyi építményadót is, amelynek befizetett összege talán eltörpül a pályázatokon elnyert pénzeszegek volumene mellett, azonban a megvalósult beruházások révén jól látható a lakosság számára is, hogy mire költi el az önkormányzat az emberek befizetett adóját.

Ha szakaszokra bontjuk Rácalmás fejlődését, akkor elmondható, hogy a rendszerváltástól az Európai Unióhoz történő csatlakozásig eltelt időszak egy nagyon dinamikus fejlődést mutatott, az alapvető beruházásainkat akkor valósítottuk meg. A források között a 2000-es évek elején már jelentős részt tettek ki az előcsatlakozási pályázattelőkészítő alapoktól elnyerhető pénzek, ezek segítettek át bennünket a nehezebb időszakon. Aztán amikor megnyíltak az uniós források, akkor természetesen azok lehetőségeivel is éltünk. Óriási váltást, és ténylegesen egy új életszakaszt hozott számunkra, amikor 2006-ban Dunaújvárossal közös projekt keretében, de Rácalmás közigazgatási területén megtelepedett a dél-koreai Hankook Tire, a világ egyik legnagyobb gumiabroncsgyártója. A két település szerződésben egyezett meg az adómegosztásról. A gyár 2008-tól már jelentős mértékű építményadót és iparűzési adót fizetett nekünk, ami lehetővé tette a további fejlesztéseket és stabil alapot biztosított a működési kiadásaink tervezéséhez is. Többek között bölcsődét építettünk, óvodát korszerűsítettünk, megépült a sportcsarnok, a Duna-parton a vízisporttelep. Folyamatosan tudtunk pénzt áldozni az intézményeink állagmegővására, eszközfejlesztéseire és ami szintén nem elhanyagolható szempont, kiváló szakembereink megtartására. Szintén nagy változás volt az életünkben 2020-ban a különleges gazdasági övezetek teljesen váratlan bevezetése, amely az egész magyar jogrendszerben nagy hullámokat vetett. Megvoltak nekünk is a magunk félelmei ezügyben, de ezek a félelmek szerencsére később nem igazolódtak be. A képviselő-testület támogatott abban, hogy fogadjuk el a különleges gazdasági övezetben történő működésre kapott ajánlatot, hiszen a semmi vagy az addigi adóbevétel hatvan százaléka között kellett választanunk. A döntéssel sikerült elkerülnünk azt, hogy megtörjön Rácalmás fejlesztési lendülete. A település az elmúlt négy év során is töretlen fejlődést tud felmutatni, a megye pedig korrekt partnernek bizonyult.

Rácalmás kapcsolata a környező településekkel alapvetően mindig jól működött. Én magam is igyekeztem szerepet vállalni minden regionális együttműködésben. Hosszú időn át betöltöttem a kistérségi társulás elnöki tisztségét is, ahol szűkebb pátriánk fejlődéséért próbáltunk munkálkodni. Dunaújvárossal, a „nagy testvérrel” változó Rácalmás kapcsolata. Az utóbbi években a korábbi jó együttműködést beárnyékolta az a tény, hogy Dunaújváros részesedése a Hankook iparüzési adójából a különleges gazdasági övezet létrejöttével megszűnt. Emiatt Dunaújváros be is perelte Rácalmást, és a több évig tartó peres folyamat végére pontot téve a Kúria nem adott helyt a város keresetének, mert Rácalmás kivülálló okokból szűnt meg a korábbi adómegosztási megállapodás, hiszen egy kormányrendelet hozta létre a különleges gazdasági övezetet.

Az utóbbi években mondhatni szorongással fogadtuk az újabb és újabb önkormányzati hatásköröket szűkítő kormányzati intézkedések hírért, a hatáskörök eltelepítését egyrészt a létrejövő kormányhivatalokba, másrészt a járási központként működő városokba. Rácalmás számára különösen fontos lett volna például, hogy az építésügyi hatósági jogkör helyben maradjon. Hiszen a településen a folyamatos beköltözések miatt nagy számban keletkeztek építési ügyek, így a lakosság helyben intézhette volna ezeket és a kapcsolattartást, információáramlást is megkönnyítette volna az önkormányzat és a lakosság között a helyben történő ügyintézés. Nyilvánvaló, hogy az országban nem minden településnek volt lehetősége kompetens, jól képzett szakemberek foglalkoztatására ezen a szakterületen, de nálunk a humánerőforrás is rendelkezésre állt helyben. Rácalmás folyamatosak a beruházások, az infrastruktúra-fejlesztések, számos védendő műemlékünk van, plusz egy településképi rendelet hatálya alá tartozó Ófalunk, ahol folyamatosak az új építkezések – nyilván sokkal szerencsésebb lett volna, ha saját jogkörben marad az építésügy. A településképi véleményezés egy meglehetősen „vékony” jogkör, sajnos, látjuk is az eredményt az Ófaluban jónéhány oda nem illő épület képében. Főépítésünkkel, a Makovecz-tanítvány, Ybl-díjas Zsigmond Lászlóval 1990 óta együtt dolgozunk, a középületeink java része az ő keze nyomát őrzi. Próbáljuk a jelenlegi jogszabályi környezetben is megőrizni a létrehozott értékeinket és megtartani a település vonzerejét.

A közigazgatás működtetésében a jelenlegi korány az úgynevezett francia modellel szimpatizál, ahol a közigazgatás meglehetősen hierarchizált és központosított. Jómagam inkább a német modell híve lennék, ami decentralizált és nagyobb regionális önállóságot enged. Ez persze egy általános elv, és ami Rácalmást illeti, számunkra nem az országos nagypolitika, hanem annak helyi hatása a fontos. Most, hogy újabb változás lépett életbe az önkormányzati finanszírozásban – hiszen 2024 végén megszűnt a különleges gazdasági övezetek intézménye – az iparüzési adóbevételek egy térségi, közös „nagy kalapba” kerülnek. Azt tartanám igazságosnak, ha ezek a bevételek azokra a településekre jutnának vissza, amelyek a munkaerőt biztosítják ezekhez a gyárakhoz, mellesleg elszenvedik a gyárak környezeti hatásait is. Most éppen azokat a heteket éljük, amikor az új finanszírozási rendszer részleteit még nem látjuk teljesen, csak reménykedni tudunk, hogy az életünk legalább a korábbi időszakhoz hasonlatos lesz. Azt viszont nem kis aggodalommal figyeljük, hogy a szolidaritási hozzájárulásnak nevezett adónem volumene dinamikusan növekszik, és nem tudni, hogy ez hosszútávon is a felzárkóztatásra szoruló települések fejlődését szolgálja-e majd. Rácalmás mindenestre továbbra is a fejlődés útján szeretne haladni, és őszintén remélem, hogy ehhez a jelenlegi önkormányzati ciklusban még hozzá tudok tenni valamit.

FEKETE KÁROLY – OLÁH MIKLÓS

Interjú Navracsics Tibor közigazgatási és területfejlesztési miniszterrel

Interview with Tibor Navracsics Minister of Public Administration and Regional Development

SZERZŐK:

FEKETE KÁROLY, kutatásvezető, doktorjelölt, Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség (8230 Balatonfüred, Lóczy Lajos u. 62.), ELTE Földtudományi Doktori Iskola, karoly.fekete@balatonregion.hu

OLÁH MIKLÓS, szociológus, nyugalmazott kutatásvezető, olahmiklos@balatonregion.hu

AUTHORS:

KÁROLY FEKETE, Head of Research, PhD Candidate, Balaton Integration and Development Agency (8230 Balatonfüred, Lóczy Lajos u. 62.), ELTE Doctoral School of Earth Sciences, karoly.fekete@balatonregion.hu

MIKLÓS OLÁH, Sociologist, Retired Research Leader, olahmiklos@balatonregion.hu

A Comitatus szerkesztői és olvasói nevében köszönjük az interjú lehetőségét. Élve ezzel, kérdéseinket úgy állítottuk össze, hogy azok egymás után szólnak majd a területfejlesztésért, közigazgatásért, önkormányzatokért felelős miniszternek, a politológusnak és a parlamenti képviselőnek. Az első kérdés afféle bemelegítő, felvezető jellegű. Az utóbbi egy évtizedben nagyon sok jelentős tisztséget töltött be: miniszteri, uniós biztosi, EKF-, Észak-dunántúli kormánybiztosi,¹ Balaton Fejlesztési Tanács társelnöki... stb. pozíciókban. Ezek közül, ha visszatekint, melyekre emlékszik szívesen?

Melyek azok, amelyek maradandó eredményeket hoztak, melyek voltak ezek közül a feladatok közül a legemlékezetesebbek, legsikeresebbek?

Majdnem minden pozíciónál, amit hosszabb ideig betöltöttem, tudok mondani egy olyan dolgot, ami maradandó lehet, más kérdés, hogy maradandó lesz-e. A 2010–2014 közötti közigazgatási és igazságügyi miniszteri időszakot egyértelműen a területi államigazgatás kiépítése fémjelzi. Számomra emlékezetessé teszi a kormányablak rendszer kialakítása, ami a mai napig az állampolgárok elégedettségével találkozunk. Ezen kívül a kormányhivatalok, a járások újbóli létrehozatala, azt hiszem szintén nem vitatott kérdés. A magyar politikai életben ellenzéki és kormánypártok egyaránt támogatják. Ez úgy gondolom, maradandó. Az EU Bizottsági tagságom időszakából – bár most ennek sok magyar egyetem a kárvallottja – az Erasmus program költségvetésének megduplázását tartom ilyennek. Ha nem is maradandó, mert amikor 2027. december 31-én véget ér ez a pénzügyi időszak, akkor ez nyilván meg fog változni és az Erasmus duplázása nem marad fenn vívmányként. Az Észak-dunántúli kormánybiztosi pályafutásomból az Észak-dunántúli kamarákkal, a hat vármegye kilenc kamarájával aláírt stratégiai megállapodás egy ilyen fontos kérdés, ami sok szempontból megelőlegezte a Versenyképes Jársók Programot. A másik kormánybiztosi tevékenységem a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa projektben volt, ami önmagában is maradandó vívmányokat hozott. A mostani miniszteri időszakban abban bízom, legalábbis az eddigi viharok és viták azt sejtetik, hogy a Versenyképes Jársók Program lesz egy ilyen, ami talán maradandó lesz. Illetve a másik, a területfejlesztés területén a térségi szemléletre és a város térségi szemléletre való áttérés.

A magyar történelemben nem tudom volt-e olyan időszak, amikor egyetlen egy témánál voltak a közigazgatás, a területfejlesztés, és az önkormányzatisággal kapcsolatos feladatok.

Egyszer volt, a Gyurcsány kormány alatt, Kolber István idején.

A jelenlegi helyzetben mik azok az előnyök, amiket ki lehet hozni ezen a szakterületen ebből a ritkának mondható együttállásból?

Kihoztunk egy új jogi hátteret, a területfejlesztési törvényt, amire nem azért volt szükség, mert annak idején a Baráth Etelék által készített területfejlesztési törvény rossz lett volna. Az egy remek törvény volt 1996-ban. Azért volt erre szükség, mert sok minden változott 1996 óta. Az EU-s források, az intézményrendszer áttekintése mindenképp új keretet adnak, most pedig a térségi szemlélet bevezetése, ami szerintem kihozható ebben a ciklusban. Sajnálatos módon önmagában újdonságként értelmezendő a területfejlesztés ismételt megjelenése. A 2000-es évek elejétől kezdve egyre kevésbé volt jelen a területi szemlélet a magyar politikai döntéshozatalban is. Ez végképp a 2014–2020-as EU-s tervezési időszakokkal szűnt meg, amikor a regionális fejlesztési tanácsok is megszűntek, és a regionális fejlesztési programokat is felváltotta a TOP. Az RFP-kel kapcsolatban jogos volt sok kritika, valóban nagyon sok probléma adódott és a fejlesztési tanácsok működése sok kívánnivalót hagyott maga után. Viszont ez a közel tíz éves szünet azt eredményezte, hogy a területi politikával

foglalkozó szakma végérvényesen meggyengült. Most, amikor 2022-ben újra kezdük a szálakat felvenni, akkor szembesültünk azzal, hogy azok a szakemberek, akik korábban területi tervezéshez, területi politikához értettek, azok általában a piacon valahol munkát találtak maguknak, mert ez egy jól hasznosítható tudás. A fiatalok között nincsenek ilyenek, a Corvinuson is megszűnt a képzés,² ezért miközben a jogi feltételeket alakítottuk, a felsőoktatásban újraindítottuk a Pannon Egyetemen a területfejlesztési képzést. Ismét megpróbáljuk kialakítani azt a szakértelmiséget, akik reméljük, hosszú távon fogják ezt művelni. Abban bízom, hogy 2026-ban, amennyiben a választópolgárok még adnak nekünk lehetőséget a kormányzásra, akkor tudjuk folytatni ezt a munkát, mert önmagában egy új szakpolitika ismételt bevezetésére ez a négyéves időszak nagyon kevés.

Említésre került a területfejlesztési törvény, ami egy meghatározó joganyag lehet, nekem mégis van egy hiányérzetem a tekintetben, hogy a törvényből hiányzik a területfejlesztés definíciója. Eleve ez egy általános probléma szokott lenni, még talán a szakmában is, hogy mi a területfejlesztő önmeghatározása? Miniszterként mi az Ön „területfejlesztés” definíciója?

Én a területpolitika megfogalmazást szeretem jobban, csak ez nem bevezetett az önkormányzati struktúrában. A regionális fejlesztés pedig a területfejlesztés szinonimájának tűnik. Számomra a területfejlesztés elsődleges célja az országon belüli területi különbségek csökkentése. Nem megszüntetése, hanem csökkentése. Annak a problémának a távlatos kezelése, amely abból áll, hogy ha az EU átlagos jövedelemszintjét nézzük, akkor Budapest 158%-on áll, az Észak-Alföld pedig 49%-on. Ez egy olyan fejlettségi szakadék, ami részben dinamizáló erejű is, hiszen mindig lesznek felzárkózó és leszakadó térségek is. Ugyanakkor azt látjuk, ha megnézzük az ország térképeit, kivetítjük a fejlettségi statisztikai mutatókat, több évtizedes rögzült fejlettségi vagy fejletlenségi mintákról van szó. Számomra a területfejlesztés egy arra való kísérlet, hogy a területi kohézió szintjét erősítsük a közjó érdekében, ami nem lefelé nivellálódást, hanem a kevésbé fejlett területek ütemesebb felzárkózását jelenti. Ez alapján távlatosan a magyarországi térségek két nagy kategóriájával foglalkozunk. Remélem, hogy középtávon el tudunk lépni az általunk vágyott irányba, ugyanis az eddigi gyakorlat az, hogy közigazgatási alapú fejlesztéspolitikát végzünk. Települések, falu, város, járás, vármegye stb. Szeretnénk emellé egyre erősebben felhozni a térségi alapú fejlesztés szemléletét, és ebből a szempontból különböztetnénk meg a két nagy kategóriát. Az egyik a várostérségek kategóriája, a budapesti fővárosi térségtől kezdve a kisvárosi térségekig bezárólag. Itt próbáljuk megrajzolni azokat az alapvetően ingázási mutatók alapján kirajzolódó gravitációs tereket, amelyek az egyes városok körül alakultak ki. A másik kategória a periférikus térségek köre. Itt volt már olyan érzékeny vélemény, hogy adott térség kikérte magának a periféria megnevezést, mivel ezzel megbántjuk azokat a településeket, akik ide tartoznak. Ennek ellenére azért maradnék a periférikus térségnél. Ilyenek például a határmenti térségek is, ahol reméljük, a sebek begyógyulnak. Egyelőre nem látni a jelét azonban, hogy például a horvát határ mentén, Horvátország schengeni csatlakozása következtében összenőne Baranya, vagy akár a szlavóniai térség és Baranya-Somogy-Zala vár-

megyék közelednének egymáshoz gazdaságilag a hétköznapi életben. Pedig ez valaha egy együtt élő térség volt. Izgalmas kérdés lesz, hogy Románia schengeni csatlakozásával mi történik a keleti határvidéken Biharban és Szatmárban. Nagy érdeklődéssel várom azt is, hogy Északkelet-Magyarországon a Kassa-Miskolc gyorsforgalmi út valóban segíti-e a térség ismételt összenövését. Ez a külső perifériák problematikája. Emellett van még a belső perifériák ügye, amely vonala nagyjából Kapuvár-Csorna környékén indul dél felé, valahol Keszthelytől nyugatra fordul keleti irányba, majd Belső-Somogy, Belső-Tolna, aztán Szekszárd környékén átlépi a Dunát és a Kiskunság-Nagykunság vonalon tovább haladva északkelet felé kanyarodik. Gyakorlatilag az M9-es autópálya képzelt nyomvonalát követi egy olyan masszív belső periférikus térség, amely szociológiailag és gazdaságilag is különböző szerkezetű terekből áll, de közös bennük, hogy összefüggő területet képezve osztoznak az alulfejlettség státuszában. Összefoglalva tehát én most a hangsúlyt alapvetően a perifériák fejlesztési terveinek a kidolgozására, illetve a várostérségek azonosítására, és ezek fejlesztési koncepcióinak a kialakítására tenném.

A PORTFOLIO tavaly év végén közölt rövid írást a funkcionális várostérségek alakulásáról a HÉTFÁ szerzőitől a KSH napi ingázási adatait felhasználva. Az ott közölt térképeket nézve és a szöveget olvasva most még inkább erősödik bennünk annak a felvetése, amire 2011-ben, az esetlegesen nagyobb számú járássok központjainak kereséskor jöttünk rá: hiányzik a hazai településhálózatból vagy 100-120 kisváros. Nincs-e itt az ideje egy szakmailag minden oldalról átgondolt új településhálózat fejlesztési koncepció kidolgozásának és egy erre épülő megalapozott program készítésének, melyet a vidéki Magyarország népességmegtartó képessége biztosítása, nem utolsáig sorban a belső perifériák helyzetének hosszú távú orvoslása érdekében szerencsés volna minél előbb megvalósítani?

Minden olyan változtatást, programot támogatni tudunk, amely a vidéki Magyarország élhetőségét javítja, a belső vagy akár külső perifériák gondjain segít, de a 2026-os választásokig ezek kidolgozására egyelőre nincs szándékunk. Ha ismét bizalmat kapunk, természetesen elgondolkodunk a megoldáson.

Mivel a COMITATUS Önkormányzati Szemle egy, az önkormányzati választásokat feldolgozó számába készül az interjú, váltunk kicsit témát. A júniusi választások sok tekintetben más eredménnyel zárultak, mint a korábbiak. Hogyan értékelné a legutóbbi önkormányzati választások eredményeit?

Magas részvétellel zárult, ez fontos dolog. Egyre erősebben látszik az a tendencia, amely kettéosztja a pártpolitika szempontjából a települési hierarchiát. A nagyvárosokban 30 ezres lélekszámig a pártok meg tudják őrizni a jelenlétüket az önkormányzatokban, 30 ezer alatt pedig a pártok nem kívánatosak. A választópolgárok általában – nem mindenhol, de túlnyomó többségében – negatívan reagálnak a pártjelöltekre, és inkább egyesületek, civil szervezetek jelöltjeire szavaznak, még akkor is, ha ezek nyilvánvalóan egy pártnak az egyesületi jelöltjei. Egy kicsit olyan ez, mintha a kisvárosok szeretnék a pártpolitikát így is kizárni a hétköznapi életükből. A falvakban pedig ma már elsöprő a függetlenek jelenléte. Én azt láttam, hogy

éppen a magas részvételtől adódóan nagy a legitimitása az önkormányzati rendszernek. A választópolgárok odafigyelnek arra, hogy kik a helyi vezetőik, ez feltétel nélkül igaz a polgármesterekre és feltételekkel igaz a képviselőtestületi tagokra. Azt látom, hogy a nagyvárosokban az a vegyes választási rendszer, amely egyéni választókerületeket is fenntart, nem biztos, hogy teljes ismertségnek és elfogadottságnak örvend. Általában az egyéni választókerületi képviselőtestületi tagokat nem nagyon ismerik a választókerületek polgárai. Nem biztos, hogy mindig az adott képviselő passzivitását jelenti mindez, hanem egyfajta érdektelenség is érzékelhető ezzel kapcsolatban a választópolgároknál.

Milyennek látja az önkormányzatok autonómiájának a mai helyzetét, milyen eszközök állnak rendelkezésre az önkormányzatok megerősítéséhez, az önkormányzatiság lényegének kibontakoztatásához?

Nagymértékben függ az erre adandó válasz attól, hogy miként határozzuk meg az önkormányzatiság lényegét. Ha 90-ig visszamegyünk, akkor különböző időszakokra osztható ez a három és fél évtized. Én még emlékszem a vállalkozó önkormányzat szlogenjére, amikor az önkormányzatiság lényegét abban határozták meg, hogy a vagyontárgyakkal szabadon gazdálkodjon az önkormányzat, és ún. kisköztársaságként létezzen az országban belül. Ennek a 90-es évek közepére sok esetben keserű ébredés volt a következménye, hiszen voltak olyan önkormányzatok, amelyek csődbe mentek, elherdálták a vagyont. Ennek hatására elindult egy átstrukturálás. Úgy gondolom, hogy jogi szempontból az önkormányzatok autonómiája abszolút érvényesül, a mindennapi politika és a változó gazdasági környezet az, ami meghatározza sok esetben, hogy mennyire önállóak az önkormányzatok. De ez nagymértékben függ az adott település ambíciójától is. Tehát vannak olyan önkormányzatok, amelyek megelégednek a közösségszervezéssel, gazdasági szerepet nem akarnak játszani, vannak önkormányzatok, akik kifejezetten önállóak akarnak lenni minden területen. Összességében és átlagát tekintve úgy gondolom, hogy ma az önkormányzatiság jól működik Magyarországon. Vannak olyan települések, amelyek ragaszkodnának az iskoláikhoz, vannak olyan települések, amelyek kifejezetten hálásak mind a mai napig, hogy az iskoláikat nem nekik kell fenntartani. Mindig lehet sorolni a kivételeket, de általában ma az önkormányzati rendszer problémáit a források hiányában vagy csorbulásában, a finanszírozás bizonytalanságaiban látom. Úgy gondolom, hogy az önkormányzati rendszer finanszírozási háttere felett talán elment az idő, újra kellene gondolni a megoldásokat. Sokat mond az az adat, hogy az önkormányzatok több mint egyharmada, majdnem 40%-a részesül a rendkívüli kiadások támogatásából. Ez nyilván a kötelező feladatok ellátásának támogatását jelenti. Ha pedig egy hal-maznak közel a fele rendkívüli támogatásra szorul, akkor ott van valami probléma.

2011-ben módosult az önkormányzati törvény, ami nagymértékben érintette a települési önkormányzatok feladat- és hatáskörét, és ugyanígy a területi önkormányzatiság feladat- és hatásköreit is alaposan átszabta. Eltelt azóta sok idő. Ez a másfél évtizednyi tapasztalat, a jó gyakorlatok és a problémák ismerete nem teszi-e aktuálissá, hogy – például a minisztérium – áttekintse ezt az időszakot, elemezze a

tanulságokat, és akár újratervezze a feladat-, hatásköri és forrásstruktúrát, esetleg még a választási rendszert is?

Ezt a 2026-os választás előtt semmiképpen nem akarnám, idő lenne rá, de a téma érzékenysége miatt nem tartom reálisnak. Úgy gondolom, hogy szükség lenne egy frissítésre, vannak benne olyan megoldások, amelyek nem biztos, hogy beváltották a hozzájuk fűzött reményeket. Gondolok itt a polgármesterek vizsgájára, vizsgáztatására, ami által nem váltak hozzáértőbbé a polgármesterek. De van egy csomó olyan dolog, amit újra kellene gondolni és átalakítani, de ezt csak a 2026-os választások után, majd a győztes kormány teheti meg.

Ma Magyarországon szinte bárki lehet polgármester. Még a büntetett előéletűek is. Ennek ellenére egyre kevesebb a polgármesterjelölt, az utolsó választásokat kivéve egyre csökkent a részvételi arány. Nem lehet, hogy generálisan át kellene tekinteni az önkormányzatokkal kapcsolatos feladat-, hatáskör- és forrásstruktúrát, ami vonzóbbá teheti ezt a részpolitikát, szakterületet?

Volt egy jelentős fizetésemelés a polgármestereknél.

Október 15-én Ön terjesztette be 22 óra 33 perckor...

30 ezer fő alatt a költségvetés állja a fizetésemelést. Azért tartottam fontosnak, mert szerintem a legmértánytalanabban értékelt szakma a politikai hivatáson belül a falusi polgármester szakmája. Miközben mindenki el van foglalva a nagyvárosi és városi polgármesterekkel, akiknek adva van a polgármesteri hivatal, vannak szakemberei, vele szemben egy falusi polgármester teljesen magára van hagyva. Az esetek túlnyomó többségében eközben a képviselőtestületben helyet foglaló többi képviselő ellenfél, vesztés jelölt volt a választáson. Ők kiélezve figyelik a polgármester minden napját és cselekedetét. Nagyon nehéz szakma polgármesternek lenni, főleg falusi polgármesternek. Ezért próbáltuk meg jobban honorálni. Amivel még továbbra sem vagyok elégedett, mert az önkormányzati szférában a köztisztviselők fizetése így is rendezésre vár. A területi államigazgatásban is óriási elmaradásaink vannak a fizetésekben. Úgy gondoltam, hogy ez legalább első lépésként meg kell, hogy történjen.

A területi önkormányzatok helyzetéről kérnénk egy rövid helyzetértékelést. Valódi területi önkormányzatoknak tartja-e a Magyarországon ma működő vármegyei önkormányzatokat? Mi kell ahhoz, hogy a vármegye ne csak nevében, hanem tevékenységében is tekintélyes legyen, és ne legyen kiszolgáltatva a központi hatalomnak és helyi végrehajtójának, a főispánnak? Másképpen fogalmazva: Milyen közös témáról tud beszélgetni ma egy magyarországi vármegyei önkormányzat elnöke az erdélyi, romániai testvérmegye elnökével?

Szerintem a területfejlesztésről, a regionális fejlesztésről. A vármegyei közgyűléseknek erős szerepük van a területfejlesztésben, és ez tovább erősödik a Versenyképes Járások Programban. Mert minden járási fejlesztési fórum elnöke a vármegyei közgyűlés elnöke lesz. Azért is érdemes megnézni a Versenyképes Járások Program intézményi hátterét, mert ott próbálunk ki egy olyan modellt, amely a jövőben az

egész középszint működését segítené. A vármegyei közgyűlés az a vármegye parlamentje, a kormányhivatal pedig a vármegye szakpolitikai háttere. Ebből a szempontból is nagyon szerencsés, hogy a kormányhivatalok és az önkormányzatok is egy tárca alá kerültek most, mert ugyan mindig volt arra egy hajlam, hogy a főispánokat és a vármegyei elnököket kijátsszák egymás ellen, de az esetek túlnyomó többségében a tapasztalatom az, hogy jó személyes kapcsolat van közöttük. Most megteremthetjük annak a kultúráját is, hogy a kormányhivatal és a vármegyei közgyűlés egymás munkáját segítse. A vármegyei közgyűlés tudja adni a demokratikus legitimitációt. Vármegyei szinten szakpolitikai döntést hoz, a kormányhivatal pedig a szakmai hátteret biztosítja. Ez a Versenyképes Járások Programban pontosan így valósul meg. A vármegyei közgyűlés elnöke a vezetője a járási fejlesztési fórumoknak, a Kormányhivatal pedig gondoskodik a járási fejlesztési fórumok működéséről. Az én terveim szerint a Területfejlesztési Szolgálat mint fokozatosan kiépülő szakpolitikai kapacitás teszi majd azt lehetővé, hogy például egy jövőbeni területfejlesztési tervet a Területfejlesztési Szolgálat dolgozzon ki igény esetén a vármegyei közgyűlés részére. A vármegyei közgyűlés ezt megvitatja, visszaadja, megszavazza, módosítja stb. Tehát szerintem a vármegyék a jövőben a területi politikában kifejezetten hangsúlyos szerepet fognak ellátni. Ez egy nagyon komoly politikai támaszt ad a vármegyéknek. Nem akarok állást foglalni abban a bizonyos intézményfenntartó vármegye kérdésben, ami 2011-ig meghatározó volt, és sokak számára ez volt az ideális állapot. Ez egy más filozófia, ami most érvényesül. Szerintem nem zárja ki a kettő egymást, de egy kicsit, ami most történik, az a magyar történelmi hagyományokhoz való visszatérés – főispán, alispán és a kettő együttműködése.

A vármegyék többségében kiépült és működik egyfajta szakmai kapacitás a területfejlesztésben. Hogy kezelhető az a helyzet, ha emellé érkezik a Területfejlesztési Szolgálat? Hogyan tudnak egymással együttműködni ezek az elsöre párbuzamosnak tűnő kapacitások?

A legnagyobb rugalmasságra törekszünk. Azokban a vármegyékben, ahol már most működő, vármegyei önkormányzat által létrehozott cégek vannak, amelyek területfejlesztési szolgálati feladatokat látnak el, velük közfeladat ellátási szerződést kötünk, azokban a vármegyékben nincs szükség a Területfejlesztési Szolgálat érdemi beavatkozására. Ebből a szempontból négy vármegye érintett erőteljesebben: Vas, Zala, Veszprém és Békés vármegyékben lenne jelen erősebben a Területfejlesztési Szolgálat. Azokban a vármegyékben, ahol ez egy működő rendszer, ott nem akarunk beleszólni. Egy-két közfeladatellátási szerződést kötünk, és hagyjuk, hogy működjön a jól működő rendszer.

A kiemelt térségek esetében a Területfejlesztési Szolgálat és a kiemelt térségek egymást kiegészítő feladatellátásban működhetnek?

Ez a Balatonnál merül fel igazán. A kiemelt térségek jellemzően finanszírozási nehézségekkel küzdenek, azzal, amivel a Balaton is küzd. Szerintem igen, ki kell találni és tudunk együttműködni.

Látja-e annak szükségességét, lehetőségét, hogy a korábban említett feladat- és hatáskörök mellett újabbakkal egészüljenek ki a területi önkormányzatok? Ha igen, melyek lehetnek ezek? Illetve egy másik kiterjesztési lehetőség is adná magát. Régóta beszéd tárgya a szakmában a megyei jogú városok esetleges beemelése a vármegyei közgyűlésbe. Nem lenne időszerű ennek a kérdésnek az újragondolása?

Politikailag nagyon érzékeny kérdésekről van szó, mindkét esetben. Annak idején, 2010-2011 körül én híve voltam annak, hogy a megyei jogú városok bekerüljenek a megyei közgyűlésekbe. Akár speciális kapcsolatrendszerrel szabályozva, de ilyen értelemben a megyék akár konzultatív fórumként is, de létezzenek így. Akkor ebben kisebbségben maradtam a frakción belül is, persze, akkor még polgármesterek is tagjai voltak a frakciónak. Lehet olyan megoldás, ami szorosabbra fűzi a megyei jogú városok és vármegyék közötti kapcsolatrendszert, különösen annak fényében, hogy látom, hogy az utóbbi időben a történelmi hagyományok is megjelennek, mint megyei jogú várossá nemesítő érvek, pl. Esztergom és Baja esetében. Tehát ha a megyei jogú városok ilyen ütemben szaporodnak, akkor gyakorlatilag a városi önkormányzatok és a vidéki önkormányzatok közötti különbség áll elő.

Azt látom, hogy a szétponosításnak a legérzékenyebb pontja és legnagyobb buktatója a költségvetési fegyelem. Azokban az országokban, ahol akár föderációként területi hatalommegosztás van, mint pl. Spanyolország esetében egy széleskörű szétponosítás van autonóm területekkel, ott a legnagyobb veszélyt az jelenti, hogy a teljes fiskális felelősséggel nem rendelkező, de nagy önállósággal bíró területi egységek a központi költségvetést veszélyeztetik a költsékezésükkel. Ezért kellett nálunk is az önkormányzati rendszer adósságkonszolidációját végrehajtani. Azt látom, hogy ma – ez látszik is az önkormányzatok gazdálkodásán, a szabályozó jogszabályokon – van egy nagy bizalmatlanság, óvatosság az önkormányzati szférával szemben, ami még nem oldódott meg, mert szerintem az adósságkonszolidáció még túl közeli ehhez. Ha megfelelő szabályrendszer van kidolgozva, amely szigorú keretek között tudja tartani a költségvetési gazdálkodást, akkor a szétponosítás is megvalósulna.

Publikációk sora foglalkozik azzal, hogy Magyarországon az utóbbi időben egyre kevésbé sikeresek, egyre versenyképtelenebbek a szakpolitikák. Van viszont olyan szerző, pl. Labanino Rafael, aki azt állítja, hogy Magyarországon egyáltalán nincsenek szakpolitikák és ez tudatos politika eredménye. Ön szerint vannak-e Magyarországon szakpolitikák, sikeres szakpolitikák, és ezeken belül hol helyezkedik el a területi politika?

Vannak szakpolitikai közösségek. Van szakmai közvélemény. Másrészt ezek kormányzati leképeződéssel is megjelennek. Nagyon nehéz lenne egy Banai Péter Benőre azt mondani, hogy nem szakpolitikus, kiváló költségvetési politikus, és lehetne sorolni még csomó embernél ugyanezt. Az kétségtelen, hogy az a fajta kiválasztás, amit a szocializmusban megszoktak, amikor a miniszteri és az államtitkári pozíció gyakorlatilag a szakmai karrier csúcsát jelentette, az általában a demokráciában nem így szokott lenni. Mindig azt szoktam mondani, hogy nem azért vagyok a közigazgatási és területfejlesztési miniszter, mert én vagyok a legkiválóbb közigazgatási és területfejlesztési szakember az országban. Hanem az én feladatom az, hogy a leg-

kiválóbb közigazgatási és területfejlesztési szakembereket nyerjem meg magamnak, azért hogy a legjobb színvonalú szakpolitikát tudjuk végrehajtani. A demokráciában ez így működik: én miniszterként a politikai felelősséget vállalom. Ez így van másoknál is, de talán az én személyem körül is nagyjából – vékony ceruzával – de körbe rajzolható egy szakpolitikai profil. Én soha nem tudnék gazdaságpolitikával foglalkozni, vagy pártpolitikában sem vagyok annyira erős, közben viszont a közigazgatási politikában az elmúlt 15 évben több megoldás köthető a nevemhez. Tehát ilyen értelemben én azt tudom mondani, hogy vannak szakpolitikuskok Magyarországon, de szakpolitikai viták nem biztos, hogy vannak. Én most nem tudnék megnevezni olyan közigazgatási politikust, vagy olyan aktív területfejlesztési politikust, akit másik pártból vitára hívhatnánk. Azok, a korábban más pártoknál, más kormányoknál dolgozó kiváló területfejlesztési szakemberek Szaló Pétertől kezdve Baráth Eteléig, ők itt vannak most nálunk. Rendszeresen vendégeink és felszólalóink a rendezvényeinken, tanácsaikkal segítik a munkánkat. Én nem látok ma, de lehet, hogy ez az én korlátolságom, a Mi Hazánknál, a DK-nál vagy a Momentumnál területfejlesztési szakembert, közigazgatási szakembert. A Tisza Pártnál sincs, ott csak Magyar Pétert látom. A magyar politika általában az állammal nem szeret foglalkozni. Nem tudok mondani olyan magyar politikust, aki az állammal nem úgy foglalkozna, hogy minél olcsóbb az állam, annál jobb. Ez félrevezető közhely szerintem.

A Versenyképes Járások Programra térjünk vissza néhány gondolat erejéig. Kb. 250 millió forintól van szó évente járásonként. Elegendő ez a forrás azokhoz a célokhoz, amit el kellene érnie a programnak?

Összesen 65 milliárd forint áll rendelkezésre. Ez azt jelenti, hogy a 174 járásból 135 járás esetében, ahol nem éri el a 2024-ről 2025-re történő iparüzési adó növekmény a 250 millió forintot, ott a kalkuláció szerint erre az összegre tudta a költségvetés kiegészíteni. 6 járás esetében, ahol megyeszékhely a járásközpont (Zalaegerszeg, Kaposvár, Szekszárd, Békéscsaba, Eger, Salgótarján) és nem éri el a növekmény az 500 millió forintot, kiegészítjük 500 millió forinttal. Ez eddig 141 járás a 174-ből; a maradék 33 járásnál, ahol nagyobb a növekmény mint 250 vagy 500 millió Ft, ott pedig ez a nagyobb összeg képezi a pályázati alapot.

Elegendő lesz azoknak a céloknak a megvalósításához, amit ettől a modelltől elvár a minisztérium?

A cél az, hogy kezdődjön meg az együttműködés, ez a forrás ebben az évben arra elég lesz. Ugyanakkor távlatosan természetesen 250 millió forintos keret egy járásnak szinte semmi. Éppen ezért most ez egy kísérleti év, a 2025-ös év. Ez egy hosszabb szakpolitikai vita eredménye volt, ami a szolidaritási hozzájárulással kapcsolatban a Kormányon belül is zajlik, miközben senki nem kérdőjelezi meg, hogy a szolidaritási hozzájárulás valóban a területi egyenlőtlenség csillapítását szolgálja. Nincsen olyan kimutatás, amely pontosan megmondaná, hogy hol és hogyan csillapította ez a területi egyenlőtlenségeket, miközben a Versenyképes Járások lehetőséget ad arra, hogy azonosítható módon kövessük a közpénz útját, hogy milyen projektekre megy. És

éppen ezért abban bízunk, hogy 2025-ben a Versenyképes Járások el tud indulni, és el tudja érni azt a célját, hogy a járásokon belüli önkormányzatok együttműködnek, tudnak közösen projektet fejleszteni, döntést hozni, végrehajtani. Ha ez így lesz, akkor 2026-tól kezdve a szolidaritási hozzájárulás remélhetőleg nagyobbik része is belekerül a területfejlesztési alapba. Az viszont már azt jelenti, hogy adott esetben milliárdos összegekkel pályázhatnak, vagy vehetnek részt a fejlesztésekben a járások.

Mi az, amit elsősorban elvár ettől a programtól? Mi az, aminek teljesülnie kellene 5 éven belül?

Ha erre a merészségre vállalkozunk, hogy 5 éves távlatról beszéljünk, akkor azt szeretném, hogy 5 év múlva már magától értetődő legyen, hogy Veszprém és a környező települések, Székesfehérvár és a környező települések, Debrecen és a környező települések közösen fogalmazzák meg a projekteiket, és együtt hajtják végre pl. egy debreceni kórház fejlesztését. Vagy a közösségi közlekedés, az ingázási feltételek minőségfejlesztését, vagy az oktatási intézmények fejlesztését, mert ezek közös érdekek. A mai belső migrációs tendenciák egyik markáns folyamata, hogy az emberek a nagyvárosokból kiköltöznek a környező településekre, nagyrészt azért, mert ott olcsóbb az ingatlan, de részben azért is, mert szeretnek barátságosabb környezetben lakni. Ezzel együtt visszajárnak a városba dolgozni, a gyerekeket visszahozzák iskolába, ott élnek az életüket. Ebből adódóan egy, a hétköznapi élet által már megvalósított szimbiózis van a város közigazgatási határain kívüli települések és a határokon belüli területek között, mint az északi féltekén számos helyen. A fejlesztéspolitika eddig még nem tudta követni ezt a léptékváltást. Abban bízom, hogy a Versenyképes Járásoknak köszönhetően 5 év múlva már magától értetődő lesz, hogy mindenki várostérségekben gondolkodik.

Lehet ebből siker esetén hosszabb távon olyan fejlemény, hogy a járások saját területi önkormányzatisággal bírjanak belátható időn belül Magyarországon? Van körülöttünk is olyan modell, ami a járási szintű önkormányzatiságot követi délen, északon is.

Én ezt ma Magyarországon túl érzékeny témának tartom, úgy gondolom, hogy egy erős és jogos vágy minden település részéről, hogy saját polgármestere legyen. Ezen belül a munkamegosztás az egy másik kérdés. A fejlesztési fórum úgy néz ki, hogy az önkormányzati székhely települések polgármesterei szavazati joggal vesznek részt benne, a nem székhely települések polgármesterei pedig konzultációval.

Lát-e a Versenyképes Járások Program által megtestesített modellben kockázatokat? Megvannak-e a kooperációs kultúrának a gyökerei, egyrészt a magyar önkormányzatiságban, területfejlesztésben, forráselosztásban?

Óriási kockázatokat látok. Akinek pénze van, az nem szívesen osztja meg a pénzét a térség más településeivel. A személyes kapcsolatok is valóban olyan természetűek lehetnek, hogy két olyan település, ami nem szükségszerűen kell, hogy együttműködjön, egészen kiváló együttműködést tudnak kialakítani, mert szimpatizál egymással a két település polgármestere. Máshol, ahol meg együtt kellene működni,

nem tudják ezt megtenni, mert nincs meg az érzelmi kapcsolat. Ez egy kockázat, de ez a kockázat szerintem bekalkulálható és megéri. Én látok pozitív példát, sőt pozitív példa volt az Európa Kulturális Fővárosa projekt, ahol 116 település működött együtt úgy, hogy legnagyobb meglepetésünkre még társfinanszírozási sémában is működött. Azoknak a településeknek, amelyek részt akartak venni, ha járászékhelyről volt szó, akkor 2 euró/lakos/év hozzájárulást kellett fizetniük, ha pedig nem járászékhely, akkor 1 euró/lakos/év hozzájárulás volt a díj. Ezt 116 település vállalta. Ez egy nagyon komoly fegyvertény. Persze az elején lesznek majd veszekedések, ajtócsapkodások, sértődések, ahogy a bejelentésnél is voltak ilyenek, de abban bízom, hogy hasonló mintázat játszódik majd le itt is. Egész egyszerűen a fejlesztéspolitika nem tud szintet lépni, ha megmaradunk annál, hogy minden település ugyanazokat a fejlesztéseket hajtja végre.

Vannak-e prioritások, elvárások, amelyekhez illeszkednie kéne az egyes járások érkező projektjeinek?

Mi kifejezetten nem szeretnénk prioritásokat meghatározni, mert így is megkaptam a sajtótól, hogy együttműködésre kényszerítem az önkormányzatokat. Ennél vicesebb mondat szerintem nincs. Én vagyok a kegyetlen ember, aki együttműködésre kényszerítem az önkormányzatokat. Azért nem akarok prioritásokat mondani, mert ezt tesztévnék tartjuk. Kíváncsiak vagyunk, hogy milyen együttműködési hajlandóság van, ezért nem csak fejlesztésekre lehet költeni, hanem üzemeltetésre is. Nyitottak vagyunk arra, hogy több járás együttesen fogalmazzon meg projektjavaslatokat, és akkor összeadódnak a tervek és források, sőt adott esetben több éves projektek is lehetnek, és akkor ütemezéssel meg tudjuk oldani a végrehajtást. Igyekezünk a lehető legrugalmasabbak lenni, mert azt tartjuk a fontosnak, hogy elinduljon valahogy a közös gondolkodás, aztán kiforrja magát a szisztéma.

A Magyar Falu Programnak volt egy szakma részéről érkező kritikája, hogy nem volt mellé monitoring rendelve. Milyen monitoring struktúrát terveznek a Versenyképes Járások Program kapcsán?

Projektekre lehet pályázni, projektről szólnak a döntések és a projekt megvalósulását mindenképpen nyomon fogjuk követni.

Kiegészítjük a kérdést azzal, hogy a mai és a közelmúltbeli fejlesztési monitoring a legtöbb esetben megelégszik projektszintű, pénzről történő elszámolással, a rendelkezésre álló források minél teljesebb mértékű lehívásával. Senki nem foglalkozik azzal, hogy milyen gazdasági (pl. versenyképességi), társadalmi (pl. népességmegtartó képesség) problémákat, egyéb térségi problémákat oldanak meg? A lényeg, hogy egy programon, projekten belül legyen elköltsve, elszámolva a forrás és onnan kezdve nincsen semmi látnivaló. Egy szofisztikáltabb áttekintő integrált monitoring tevékenység meg tud-e valósulni a jövőben?

Akkor tud egy monitoring rendszer megvalósulni, ha a Kormány mondja meg, hogy milyen fejlesztést akar látni. Mert akkor tudja, hogy milyen problémát akar vele kezelni. Most 2025-ben ne mondjuk azt, hogy pl. az oktatáspolitikát a priori-

tás, az oktatási intézmények hozzáférhetőségét akarjuk javítani, és ilyen projekteket fogadunk be. Ekkor lehetnének mérőszámok. Mi azt mondjuk a járásoknak, hogy fogalmazzák meg, hogy milyen projekteket akarnak. Minden járás maga fogalmazza meg, hogy saját maga számára mi a legnagyobb probléma. Tudok olyan járásról, ami azon gondolkodik, hogy PET CT-t vesz az adott járásszékhely kórházába, hogy a térségi ellátást megvalósítsa. Tudok olyan járásról, amelyik a közösségi közlekedés járatsűrűségén akar javítani azért, hogy a Volánnak többet fizet, és ezért több járatot kér. Lényegében nem tudunk egy egységes monitoring rendszert kiépíteni, az elégedettségi mutató a monitoring mércéje itt.

Magyarország versenyképességével kapcsolatos a következő kérdés.

Az elmúlt bő tíz esztendőben kétségkívül számottevő, érzékelhető fejlesztések történtek az országban. Viszont ahogy az ember visszanézi azokat az összehasonlító statisztikai mutatókat, amelyekkel ezeket a folyamatokat elemezni szoktuk, azt látjuk, hogy Magyarországon növekedtek a területi különbségek, az ország egésze pedig a GDP-ben, a jövedelmi, egészségügyi mutatóknál vesztett korábbi nemzetközi pozícióiból. Mi az, amit ez alatt az időszak alatt csinálhattunk volna jobban? És ha van ilyen, akkor hogyan lehetne ezeket a csorbákat kiköszörölni annak érdekében, hogy növeljük az ország versenyképességét?

Nem tudom, talán fel kellett volna készülnöm a területi különbségek tekintetében, de 2004–2024 között, ha az EU csatlakozás időszakára vetítjük vissza az adatokat, akkor 2004 és 2010 között Budapest kivételével a régiók stagnáltak. Budapest szárnyalt. 2010–2024 között elindult egy lassú felzárkózás. A régiók között csökkentek a területi különbségek, ennek a motorja a Közép-Dunántúl és a Nyugat-Dunántúl volt. És Budapest továbbra is szárnyalt. 2020-21-ben a koronavírus járvány miatt a Nyugat-Dunántúl megtorpant és a Közép-Dunántúl átvette a vezetést. Valamennyire az ún. felzárkóztatandó térségek (Dél-Dunántúl, Észak-Alföld, Dél-Alföld, Észak-Magyarország) is folytatták a felzárkózást. Az Európai Unió források kétharmada a felzárkóztatandó régiókba megy. Csak egyharmada megy az Észak-Dunántúlra, Közép-Dunántúlra, egy kis része Budapestre. Szerintem 2010–2024 között megindult egyfajta felzárkózási folyamat, aminek egyik eredménye, hogy ha országos szinten nézzük, akkor az EU átlagos fejlettségének 77%-án áll ma az ország, ami nem rossz. Görögországot lehagytuk, és Portugáliával egy szinten vagyunk. Amikor minket összehasonlítanak gazdasági teljesítmény tekintetében más országokkal, ott azért egy Lengyelországgal vagy Romániával való összehasonlításnál nem szabad elfelejteni, hogy lélekszámukat tekintve sokkal nagyobb gazdaságok, sokkal nagyobb piacok. Tehát a magyar gazdaságnak mások a növekedési perspektívái. Úgy gondolom, hogy a 2010–2024 közötti időszakban felzárkózási szempontból nem mutatunk rossz eredményt.

Világot járt ember, jegyzett politológus Navracics Tibor. E minőségében kérdezzük, hogy mekkora „istenkísértés” lenne Magyarországon egy, vagy több regionális párt megjelenése?

Én reálisan nem látok ma olyan regionális törésvonalat Magyarországon, amely politikai relevanciával telítődne. Kettő ilyet tudnék mondani, ami létező törésvonal, de

politikailag ez nincs feltöltve jelenleg, ez a Budapest és a vidék, a másik pedig a Hunnia-Pannonia. De nem láttam, hogy erre bármilyen politikai dimenzió ráépülne.

A Balatonnál azért néha felröppen, hogy egy regionális alapon szerveződő párt révén hatékonyabban érvényesülhetnének egyes térségi érdekek...

Az én családtörténetem az olyan, hogy Balatonlellétől Balatonalmádiig ível. Azt mondhatjuk, hogy a balatoni identitás megnyilvánul, de azért ha jobban megnézzük, akkor ma egy marcali és egy veszprémi, vagy egy balatonalmádi és balatonbényei polgár hétköznapja között nincs sok közös. Ezért vagyok mániákusa a balatoni körvasút megteremtésének. Az, hogy nincs egységes balatoni régió és regionális identitás csak nagyon absztrakt szinten, annak tudom be, hogy nincs ma kézzelfogható kapcsolat a balatoni települések között. És a balatoni körvasút minimális pénzből ezt tudná megoldani, ráadásul óriási turisztikai hozadéka is lenne.

Jelenlegi tudásunk szerint 15 hónap múlva parlamenti választások lesznek Magyarországon. Indul-e és ha igen, akkor hol tervezi ezt?

Nagyon bízom benne, hogy tudok indulni, szeretnék indulni, a Veszprém vármegyei 3-as választókerületben, ami a legszebb választókörzet. Érdekes lesz a választás, az átalakuló balatoni helyi társadalmak szempontjából is, ennek már az önkormányzati választáson is látszottak a jelei. Számos konfliktus alakul a Balatonnál, de a legnagyobb csata majd akkor lesz, ha Budapesten megszűnik a kedvezményes parkolás, és a budapestiek ténylegesen átjelentkeznek...

Miniszter úr, köszönjük az interjút!

Az interjú Veszprémben, 2025. január 16-án készült.³

JEGYZETEK

- 1 A Kormány 1567/2020. (IX. 4.) Korm. határozata az Északnyugat-magyarországi Gazdaságfejlesztési Zóna komplex fejlesztéséért felelős kormánybiztos kinevezéséről és feladatairól (szerk.).
- 2 Regionális és környezeti gazdaságtan MSc szak magyar és angol nyelven (szerk.).
- 3 KTM részéről jóváhagyva: 2025.01.29.11.17.

Papp György: Színes fejkendő

LEKTOROK LISTÁJA 2024-BEN

LIST OF REVIEWERS IN 2024

A COMITATUS Önkormányzati Szemle szerkesztőségének munkáját 2024-ben 43 lektor segítette szakértői tevékenységével.

2024-ben lektoraink névsora:

Agg Zoltán
Alabán Péter
Bajmócy Zoltán
Barna Katalin
Berkes Judit
Besenyei Mónika
Bodor Ákos
Bujdosó Zoltán
Darida Zsuzsa
Dőry Tibor
Egyed Ildikó
Fekete Dávid
Forgács Attila
Józsa Viktória
Kaiser Tamás
Kalmárné Hollósi Erika
Kókai Sándor
Kovács Katalin
Kundi Viktória
Kupi Marcell
Lipták Katalin
Lőrincz Katalin

Mezei Katalin
Morvay Szabolcs
Oláh Miklós
Páger Balázs
Pálné Kovács Ilona
Póla Péter
Rácz Szilárd
Reisinger Adrienn
Somlyódyné Pfeil Edit
Soóki-Tóth Gábor Csaba
Soós Lőrinc
Szabó Balázs
Szabó Pál Péter
Szakonyi Petra
Szalkai Gábor
Szegevári Péter
Torma András
Tölgyesi József
Zongor Gábor
Zseni Anikó
Zsibók Zsuzsanna

A lektoroknak ezúton köszönjük munkájukat!

COMITATUS Önkormányzati Szemle Szerkesztősége

Papp György: Hosszú haj

Szerzői útmutató

(rövid változat)

Author's guide

A Comitatus Önkormányzati Szemle a Comitatus Társadalomkutató Egyesület tudományos folyóirata. A szerkesztőség elsődlegesen a területi egységeket, településeket, a társadalmat érintő témák valamelyikében íródott kéziratok benyújtását várja.

A benyújtott kéziratok elbírálásának és elfogadásának joga a szerkesztőbizottságot illeti meg. A kéziratok közlési formáját szigorúan ellenőrizzük, és csak a minden tekintetben megfelelőket fogadjuk el. Az előírásnak nem megfelelő anyagokat szerzőinknek visszaadjuk, hogy a hiányosságokat pótolhassák. Nem megfelelően kidolgozott, tematikailag nem idevágó, nem értelmezhető szerkezetű kéziratokat a szerkesztőség nem fogad el és erről értesíti a szerzőt. A szerkesztőség kéziratot nem őriz meg.

KÉZIRAT BENYÚJTÁSA

Az írások ajánlott terjedelme tanulmányok esetén 15-20 000 karakter, kisebb cikkek (recenziók, megemlékezések stb.) esetében 5-10 000 karakter. A kéziratok maximális terjedelme 40 000 karakter lehet (szóközökkel, irodalomjegyzék nélkül), ennél hosszabb írás csak kivételes esetben, a szerkesztőbizottság engedélyével jelenhet meg.

A kéziratokat elektronikus formában, mellékletként kérjük beküldeni a comitatus@sze.hu szerkesztőségi e-mail címre. A kéziratokat .doc vagy .docx kiterjesztésben tudjuk elfogadni. Az anonimitás biztosítása érdekében kérjük, hogy a szerzők a tanulmányban ne tüntessék fel személyes adataikat, egy külön fájlban közöljék a következőket (magyarul és angolul): név, tudományos fokozat, beosztás, intézmény/munkahely, e-mail cím, levelezési cím, ORCID-azonosító.

LAPZÁRTÁK HATÁRIDEJE

Kéziratok beérkezési határideje:

Február 15.
Április 15.
Június 15.
Október 15.

A közlés első lehetséges határideje:

első szám
második szám
harmadik szám
negyedik szám

A szerkesztőség fenntartja magának a jogot, hogy az egyes cikkek közlési sorrendjét, maga határozza meg.

SZAKMAI BÍRÁLAT

A kézirat benyújtását követően a szerkesztőség ellenőrzi, hogy a kézirat beilleszkedik-e a folyóirat profiljába és megfelel-e a szerzői útmutató alapkövetelményeinek. Amennyiben a kézirat nem felel meg ezeknek a feltételeknek, minden további lektorálás nélkül visszautasítható. A követelményeknek megfelelő kéziratok esetén a főszerkesztő megbízza a szerkesztőséget a kézirat szakmai bírálatának lebonyolításával. A kéziratok bírálata anonim referenci rendszerben működik (kettős vak bírálat), amely során a főszerkesztő, illetve a főszerkesztőhelyettes a szakmai bírálatra olyan személyeket kér fel, akik a bírálendő tanulmány témájában jártasak és a szerzőtől függetlenek. A szaklektorok és a szerző(k) nem ismerhetik egymás kilétét. A szaklektorok mérlegelik a felkérést, figyelembe véve a megküldött tanulmány témájában való jártasságukat, az összeférhetetlenség lehetőségét, valamint megadott határidőt. Ezután jelzik a főszerkesztőnek/főszerkesztő helyettesnek, hogy elfogadják vagy elutasítják a szakmai bírálatra való felkérést. Amennyiben nem tudják vállalni a kézirat szakértői véleményezését, lehetőség szerint, más szaklektort is javasolhatnak. A szaklektorok egy bírálati lap segítségével véleményezik a kéziratot és javaslatot tesznek annak közlésére. A főszerkesztő és a főszerkesztő helyettes mérlegeli a visszaküldött véleményeket és a szakértői véleményezés alapján közösen döntenek a kézirat közzétételéről. A kézirat közlésére vonatkozó döntést a szerkesztőségi titkár e-mailben közli a szerzővel.

Az általános formázást tartalmazó SZERZŐI ÚTMUTATÓ MINTA elérhető a folyóirat honlapján: <https://comitatus.sze.hu/>

A tanulmánynak tartalmaznia kell a magyar és angol nyelvű címet, absztraktot (körülbelül 1500 karakter), 3-5 kulcsszót, illetve a JEL kódot. Az absztrakt tartalmazza a tanulmány célját, mutassa be a cikk felépítését, valamint a főbb eredményeket.

Ábrák, grafikonok, táblázatok

Az ábrákat, grafikonokat és a táblázatokat a szövegbe építve is küldje be. Az illusztrációk felbontása minimum a 2Mpixel (1920x1080) és 3Mpixel (2340 x 1080) körüli méret legyen. Ábrákat, grafikonokat, táblázatokat számozással, címmel (magyar és angol), forrásmegjelöléssel kell ellátni. A vizuális eszközök az online megjelenésben színesek, a nyomtatott formában fekete-fehér/szürkeárnyalatos kivitelezésben készülnek. Ábrákat, grafikonokat, táblázatokat csak korlátozott számban tudunk közölni. Kérjük, hogy az ábrákat külön fájlban is csatolja a kézírathoz. Az ábrák szerzői jogainak rendezése a kézirat szerzőjének felelőssége.

Szövegközi hivatkozások

A szakirodalmi hivatkozások minden esetben a főszövegben szerepelnek zárójelben, a mondatvégi vagy a mondatközi írásjel előtt, kétkel szedve, a következő hivatkozási formát használva: Szerző, évszám (pl. Csatári, 2008). Több műre való hivatkozás esetén az egyes tételeket pontosvesszővel kell elválasztani (pl. Csatári, 2008; Kovács, 2010, 2013). A szövegtörzsben szereplő közvetlen hivatkozás esetében a zárójelben történő hivatkozásnál az oldalszám is szerepeljen (pl. Kovács, 2016:3.). Többszerzős műre való hivatkozás esetén három szerző fölött az első szerző utáni et al. rövidítést kell használni.

Irodalomjegyzék

A főszöveget az Irodalomjegyzék követi a szerzők (szerkesztők) neve szerinti betűrendben, a <https://comitatus.sze.hu/> weboldalon elérhető szerzői útmutatóban ismertetett formázási alapelvek alapján.

FONTOS: Minden olyan irodalomtételnél, ahol van DOI azonosító, fel kell tüntetni!
Javasolt keresési felület: <https://search.crossref.org/>

A szerkesztő munkájának megkönnyítése érdekében minél kevesebb formázást használjon, követve az általános formázási mintát. A szöveg végén, az irodalomjegyzék előtt helyezze el az esetleges köszönetnyilvánítást, illetve itt nevezze meg a kézirat megjelenését támogató intézményeket, szervezeteket, ösztöndíjakat.

Kéréseink figyelembevételét előre is köszönjük!

A szerkesztőség

Papp György: Vigyázz a madárra

Papp György: Jégmadár

COMITATUS

2025

Önkormányzati
Szemle

- Dobos Balázs – Szabó Tamás: A 2024. évi nemzetiségi önkormányzati választások
- KOVALCSIK TAMÁS – BÓDI FERENC: Éles versenyek, helyi csatateretek: A 2024-es polgármester-választások legszorosabb eredményeinek társadalomföldrajzi háttere
- ÁLDOZÓ TAMÁS: Tanulj, ne légy olyan, mint én, aztán sikeres leszel!
- CZEGLÉDY ÁKOS: Vissza a jövőbe
- MIKOLA GERGELY: A siker kulcsa a város fejlesztése
- SCHRICK ISTVÁN: Miért, mikor, merre, hogyan?
- FEKETE KÁROLY – OLÁH MIKLÓS: Interjú Navracsics Tibor közigazgatási és területfejlesztési miniszterrel

